

Lars Arve Røsland

Presseskikkens samtale

**– samtaleposisjonar for
Norsk Presseforbund sitt faglege utval**

1930–1972

FAGBOKFØRLAGET

Copyright © 1999 by
Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

Printed in Norway
PowerPrint AS

ISBN 82-7674-532-6

Omslagsdesign ved forlaget
Formgivning ved Mediekompaniet

Spørsmål om denne boken kan rettes til:
Fagbokforlaget
Fagerdalen 6
5039 BERGEN
Tlf.: 55 33 35 00 Faks: 55 33 35 01
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
<http://www.fagbokforlaget.no/>

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med
åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med
Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til ånds-verk.

*Til Ole Martin (f. 1995) og
Anna Serine (f. 1997)*

Innhald

FØREORD	9
DEL I:	
UTGANGSPOSISJONAR: Å FÅ GREP OM SAMTALE I SAMANHENG	11
1 INTRODUKSJON	13
1.1 RELASJONAR	13
1.2 POSISJONAR	15
2 TEORETISKE GRUNNRIS	19
2.1 KONTEKSTUALISERING AV EIT ETISK APPARAT	19
2.2 PROFESJONALISERING SOM PARAPLY	22
2.2.1 <i>Autoritetsbygging for pressefolk</i>	25
2.2.2 <i>Pressefolk og «dei andre»</i>	30
2.3 SAMTALE, DISKURS OG DISKURSIV FORMASJON	33
2.4 POSISJONERING, VAL OG VIKTIGE SKILNADER	37
3 UTFORSKINGA OG KVA DEN KVILER PÅ	43
3.1 PROSJEKTDESIGN OG PLASSERING AV FORTELJINGA OM PRESSESKIKKENS SAMTALE	43
3.2 DOKUMENTANALYSE SOM MODNINGSPROSESS	46
3.3 SPRÅK, DISKURS, KONTEKST	52
DEL II:	
UTVALETS KVEN - KVA - KOR	57
4 ETABLERINGSFASE, BARNESJUKDOMAR OG VEKSESMERTER	59
4.1 SKAPINGA AV EIT FAGLEG UTVAL	59
4.2 KOMPETANSESPØRSMÅLET: USIKKERHET OG ARROGANSE	67
4.3 SAKSBEHANDLINGSRUTINAR: KVILEÅR OG RYDDESJAUAR	70
5 UTVALSMEDLEMMENE: SAMLING OM FELLES MÅL	77
5.1 KRIG OG SÅ FELLESSKAP OM VERDIGHET, RO OG DISIPLIN	77
5.1.1 <i>The Gentle Menn</i>	83
5.2 DET SAKLEGE OG DET OBJEKTIVE SOM MÅLESTOKK	84
	5

DEL III:

POSISJONAR OVANFOR AVISER OG JOURNALISTIKK 89

6 AVISENE: INNANFOR OG UTANFOR DET GODE SELSKAPET 91

6.1 DEN GODE SMAKEN SOM MORALSK PRINSIPP	91
6.2 PRESSESKIKK-MOTPOLAR	96
6.3 INGEN MOT AFTENPOSTEN, ALLE MØT DAGBLADET	100
6.3.1 <i>Formuleringskilnader og varierende velvilje</i>	102
6.3.2 <i>Utvalsnormer og Dagbladstilen</i>	109
6.3.3 <i>På korstog for og imot Dagbladstilen - eit case frå 1951</i>	112
6.4 SENTRUMSVURDERINGAR AV PERIFERITILSTANDAR	119

7 JOURNALISTIKKEN: UANSTENDIG POLEMIKK OG UANSVARLEG REPORTASJE 127

7.1 DEN RETTE SJANGERFORSTÅINGA	127
7.2 DOMINERANDE STOFFOMRÅDE - TIL ULIKE TIDER	129
7.2.1 <i>Ukultur i «kultursakene» som pedagogisk grep</i>	133
7.3 DEN NYTTIGE PLAGA	137
7.4 UDANNA FRAMFERD OG ORDENSTRUGSMÅL	141
7.4.1 <i>Danningsposisjonen og dei nye fenomen</i>	144
7.4.2 <i>Det implisitte grepet: sjølvsgde sanningar</i>	152
7.5 FRÅ PLAKTFORMULERINGAR TIL PRAKTISKE UTFORDRINGAR	157
7.5.1 <i>Utvalsnormer og kriminalpolitiske synsmåtar</i>	166
7.5.2 <i>Bekymringsdimensjonen: vern om dei unge og om samfunnsordninga</i>	171

DEL IV:

PRINSIPP OG ORDEN AV SAMTALE 179

8 OPPLÆRING I FLEIRE RETNINGAR OG SØKING ETTER PRINSIPP 181

8.1 DANNINGSIDEAL: RETTAR OG PLIKTER	181
8.1.1 <i>Avtalar og hemmeleghald</i>	187
8.2 DEN GRENSELAUSE DANNINGA OG UTDANNINGA: DEI ANDRE SIN (U)SKIKK OG ANNAN TYPE SKIKK	190
8.3 UTDANNINGSGREP I: KLAR TALE	196
8.3.1 <i>Avisene skulle visst betre</i>	199
8.4 UTDANNINGSGREP II: MEIR ELLER MINDRE «FØLGEVERDIGE EKSEMPLER»	200

9 AUTORITETSBYGGING OG ORDENSskapING FRÅ OPPDRAGARPOSISJON 205

9.1 AUTORITETSBYGGING	205
9.1.1 <i>Ein splitta posisjon: Pompøst og varsamt</i>	209
9.2 FELLESSKAPSMENTALITETEN, ORDENSskapINGA OG PROFESJONALITETSFORSTÅINGA	213

10 KONKURRERANDE POSISJONAR: ANDRE DELTAKARAR I SAMTALEN	223
10.1 ALLMENNHEITEN OVERTAR KLAGINGA	223
10.2 DEI FORNEMME KLAGARANE: GRUNDIGHET OG RESPEKT	226
10.3 OPPOSISJON: UTVALET BLIR DEBATTERT - OG UTVALET BLIR FORUNDRÅ	229
10.4 EI NY FORSTÅING AV 1972-REFORMA	233
10.4.1 <i>Mot Pressens Faglige Utvalg</i>	234
DEL V: OPPSUMMERANDE DRØFTING	
OG KONKLUDERANDE MERKNADER	239
11 SAMTALEPOSIJON OG INSTITUSJONSENDRING	241
11.1 SAMTALEPOSIJONEN	241
11.2 PLANLAGDE OG IKKJE-PLANLAGDE BIDRAG I EIN PROFESJONALISERINGSPROSESS	246
11.3 MEIR FASTTØMRA STRUKTUR OG EIT MEIR INSTITUSJONALISERT APPARAT	249
11.4 DET «OPNE» UTVALET OG DET JUSSIFISERTE UTVALET	252
VEDLEGG 1.	257
VEDLEGG 2.	277
VEDLEGG 3.	303
VEDLEGG 4.	309
LITTERATUR	325

Føreord

Å utelukkande nytta reine etiske perspektiv på eit historisk materiale om eit pressefagleg utval er ikkje enkelt. Det fann eg tidleg ut, i møtet med arkivet til «Pressens Faglige Utvalg», som det offisielt heiter hos Riksarkivet. Historiske og sosiale forhold måtte trekkjast inn, noko eg håpar ikkje berre har ført til breiare perspektiv på det føreliggjande materialet, men at det i tillegg kan resultera i idèar om korleis ein kan studera presseetiske spørsmål også i samtida.

Riksarkivet i Oslo inntar ein spesiell plass i eit tilbakeblikk over arbeidet med denne avhandlinga. Turane med t-banen frå Majorstua til Sognsvann vart ein fin vane under Oslo-opphald spreidd gjennom heile 1996. Og der oppe, berre nokre minuttars tur frå Oslo-gryta, ved freden og roen, ligg Riksarkivet. Mellom slektsgranskarar og andre granskarar og ein svært imøtekomande stab fann eg ein atmosfære som ga eit godt utgangspunkt for slitet som skulle følgja heime i Bergen. Arkivet til Norsk Presseforbund sitt faglege utval var å betrakta som eit skattkammer, sidan det ikkje har vore utstrakt behandla og presentert tidlegare. Ein stor takk må rettast til Riksarkivet, men også til den no heimflytta kvinnheringen Geir K. Hus, for feltsenga i Theresesgate. Eg har dessutan sett stor pris på bidraga frå bror min og foreldra mine for lesepass og barnepass i arbeidets aller siste fase.

Rettleiaren min, Martin Eide, har gitt kollosalt viktig hjelp på vegen, heile vegen frå og med hovudoppgåva, får eg presisera. Institutt for medievitenskap har som institutt gitt meg svært gode vilkår for å bli ferdig på tilfredsstillande måte og innan dei optrukne tidsrammene. Ein stor takk også til Knut Helland, Oddgeir Tveiten og Helge Østbye som har lest utkast undervegs og kome med grundige og gode innspel. Takk for samarbeidet under «pustepausen» hausten 1996 til Bjarne Kvam, journalist i Bergens Tidende. Endeleg har det kome faglege tips og praktisk hjelp frå Britt Börjesson, Henrik P. Thommessen og tilsette ved sekretariatet til Norsk Presseforbund/Pressens Faglige Utvalg.

Når ferdig avhandling ligg føre, vil eg ikkje minst retta ein takk til tidlegare kontorsjef Olav Vaagland og tidlegare styrar, professor Helge Østbye, for innsatsen dei i si tid la for dagen for å skaffa meg stipend.

Takk også til naboar og venner på Landås – for barnepass, godt miljø og godt humør i ei hektisk tid; Gunn og Rune, Kjersti og Morten, Ingun og Thor Kristian, Rannveig og Bjørn Arild.

Til sist må den største takken gå til *Marlen, Ole Martin* og *Anna Serine* som har gitt meg smil, varme og tryggleik – det eg, og dei fleste av oss, treng mest av alt – heile vegen.

Bergen, mai 1999
Lars Arve Røssland

DEL I:

Utgangsposisjonar: Å få grep om samtale i samanheng

Dette er ein studie av korleis Norsk Presseforbund sitt faglege utval i tida 1930 til 1972 har forvalta definisjonen av begrepet «god presseskikk». Avhandlinga er eit pressehistorisk arbeid, bygt på diskursanalytiske innsikter og på innsikter frå profesjonssosiologi, på eit presseetisk apparat. Kapittel 1 gir eit første inntrykk av dei viktigaste overordna grepa som ligg til grunn for denne studien. Eit hovudgrep kan seiast å vera eit relasjonelt perspektiv, eit fokus på forholdet mellom utvalet og andre aktørar i og rundt presseskikkens samtale. Eit neste hovudspørsmål er korleis utvalet inntar ulike *posisjonar* i forhold til desse andre.

Eit sentralt stikkord for den teoretiske tilnærminga er *kontekstualisering*. Dette blir det nærare gått inn på i kapittel 2. Både pressehistoriske og presseetiske studiar har eit behov for å bli knytt opp til vidare samanhengar. Ei ramme for utvalet er at den norske journalistikken og pressa som heilskap er i ein profesjonaliseringsprosess i den studerte perioden. Samtidig må det understrekast at pressa sin profesjonaliseringsprosess er sær eigen fordi den er knytt opp til samfunnet-utanfor-pressa på sær eigne vis. *Utvalet* er også nært knytt opp til samfunnet-utanfor-pressa på to vis: for det første gjennom at mange av dei som klagar til utvalet er representantar for allmennheten på ulike vis, for det andre gjennom at klagen for ein stor del er basert på oppslag i presseorgan som i sitt innhald tar for seg aktuelle saker i det norske samfunnet. Det er via dei språklege formuleringane i dei offisielle uttalanane at utvalet knyter seg opp til aktørar og saksforhold både innanfor og utanfor pressa. Ei samankopling av profesjonaliserings-perspektivet og det språklege viser korleis eit fagleg utval av denne typen i sin natur må vera ordenssøkande for å skapa autoritet. Utvalet har altså ein ordensdefinerande

funksjon i kraft av sjølve sin eksistens, som ledd i profesjonaliseringsprosessen. Dessutan har utvalet ein ordensdefinerande funksjon som kjem til uttrykk i det uttrykte. Gjennom det språklege føretar utvalet val og inntar posisjonar. I ordenssøkinga blir såleis det som er innanfor og det som er utanfor den av utvalet definerte ordenen identifisert.

Den metodiske tilnærminga har vore prega av ei veksling mellom nærlesing av sakspapira til det faglege utvalet, på jakt etter språklege poeng, og ei overordna talfesting og tematisering av det etter måten store materialet. Arbeidet med materialet var kronologisk. Det starta med første sak i 1930 og enda opp med siste sak i mitt definerte materiale, i 1972. Framstillinga er prega både av kronologi og tematikk. Kapittel 3 gjer nærare greie for dette. Oversiktene over materialet avgjer val av interessante tematikkar. Dei interessante tematikkane avgjer kor søket etter språklege val og posisjonar skal setjast inn. Stikkorda for det metodiske arbeidet er historie, dokument og språk.

1 Introduksjon

1.1 Relasjonar

Forvaltninga av definisjonen av «god presseskikk» står heilt sentralt i det eg kallar for *presseskikkens samtale*. Definisjonsforvaltninga føregår i ei kontinuerleg drøfting omkring korleis ein skal formulera kva som fell innanfor og kva som fell utanfor grensene for god presseskikk. Dette skjer gjennom behandling av enkeltsaker, der nokon klagar presseorgan inn for utvalet, fordi klagaren oppfattar det slik at presseorganet har brote den gode presseskikken. Slik sett er det mange klageaktørar som tar del i drøftinga av begrepet, som tar del i presseskikkens samtale. Men det er berre utvalet som er samtaledeltakar i alle dei 660 sakene i det studerte materialet. Endeleg er det også slik at det er utvalet som til sjuande og sist avgjer drøftinga i kvar enkelt sak. Det er utvalet som set det endelege stampelet på det innklaga forholdet. Gjennom dette bidreg det, prinsipielt, til vidare drøfting av korleis ein i pressa, og utanfor, skal forhalda seg til begrepet «god presseskikk». Korleis denne drøftinga i realiteten blir har mellom anna å gjera med dei *relasjonane* som finst mellom utvalet og dei utvalet uttaler seg ovanfor.

Ei sosial gruppe eller ein sosial organisasjon vil vera oppteken av å ha ein viss grad av orden i sitt indre liv. Det må utøvast ein sosial kontroll gjennom eit hierarkisk system, der nokon har oppnådd eller blitt gitt rolla som «kontrollørar». I ein familie har foreldra denne rolla ovanfor barna, i ein skuleklasse har læraren ho ovanfor elevane. I eit tradisjonelt stammesamfunn er det dei eldste som forvaltar normene for rett framferd innan samfunnet. Slikt hierarki og slik kontroll finst også innanfor ein aspirerande profesjon som «pressefolk». Denne nemninga omfattar fleire enn berre journalistar, men gjeld først og fremst dei som har å gjera med det daglege redaksjonelle arbeidet.

I sosiale grupper eller organisasjonar er det varierende grader av kor viktig ein meiner at *andre* si forståing av eiga gruppe eller eigen

organisasjon er. Den sosiale kontrollen kan tenkjast utført som ei tilnærma *internt-ideell* verksemd, som primært vil ta sikte på at gruppa eller organisasjonen skal vera mest muleg internt harmonisk. *Familien* kan tenkjast å liggja nær ein slik type. På den andre sida kan kontrollen tenkjast utført som ei verksemd som først og fremst skal ha ein *ytre* funksjon. Den strenge interne sosiale kontrollen, med eit klart og eintydig hierarki, innan *militærvesenet* har til dømes til formål å verka avskrekkande for mulege fiendar.

Ein analyse av ei slik gruppe eller ein slik organisasjon sitt interne liv og utvikling – eller delar av dette – vil dermed også innta ulike perspektiv ut frå i kor stor grad ein tenkjer seg at den studerte gruppa eller organisasjonen *relaterer seg til andre*. Dette kan dessutan endra seg over tid og frå samfunn til samfunn. For pressefolk i Norge er det sannsynleg at det i visse periodar har vore viktigare å fokusera på andre si forståing og vurdering av ein sjølv enn det har vore i andre periodar. Min tese er at dette kan ha å gjera med graden av *profesjonalisering*. Ein låg grad av profesjonalisering vil gjera det langt viktigare å fokusera på andre si forståing og vurdering av eiga gruppe enn det ein høg grad av profesjonalisering vil innebera. Som ei generell tilnærming til profesjonar var sannsynlegvis dette eit meir presist utgangspunkt tidlegare enn det er no, ikkje minst fordi det allmenne kunnskapsnivået utanfor profesjonane er langt høgare enn før. Likevel vil det etter dette i ein analyse av Pressens Faglige Utvalg (PFU) sitt arbeid *i dag*, relativt sett, vera langt meir naturleg å i større grad leggja eit *internt-ideelt* perspektiv på utvalet si verksemd. Det vil vera mindre naturleg å gjera det for det utvalet som fungerte på til dømes 1940- og 1950-talet.

Dette tyder *ikkje* at det ikkje vil vera formålstenleg å leggja til dømes *strategiske* perspektiv på dagens utval (Rössland 1995, Raaum 1986) eller å leggja internt-ideelle, meir *etiske*, perspektiv på det tidlegare utvalet. Det er heilt utvilsamt at også medlemmene i det faglege utvalet,¹ heilt frå starten var opptekne, til dels svært opptekne, av også desse dimensjonane i arbeidet sitt. Det valét ein her gjer har til sjuande og sist å gjera med kva for ein vidare kontekst ein ser eit slikt utval i. Til liks med dei fleste sosiale aktørar kan også dei studerte aktørane her seiast å både vera konsentrerte om ideal og om strategi til samme tid. Dei er sannsynlegvis, om enn i varierende grad til ulike tider, medvitne om at pressefolk er i ein profesjonaliseringsprosess og at strategiske overlegningar er ein grunnleggande del av ein slik prosess. Materialet til dette prosjektet gjer meg mindre oppteken av

¹ Når eg snakkar om dagens utval brukar eg nemninga «PFU» eller «Pressens Faglige Utvalg». «Det faglege utvalet» er såleis nemning brukt om utvalet som fungerte før PFU kom til.

utvalsmedlemmene sitt eventuelle medvit om dette og meir oppteken av *konsekvensane* av utvalet sine uttalar for ein profesjonaliseringsprosess.

Mitt val har såleis hatt å gjera med at eg knyter verksemda i det faglege utvalet til pressefolk sin profesjonaliseringsprosess. Yrkesgrupper som ligg etter måten nært opp til kriteria for ein klassisk profesjon vil i mindre grad vera knytt opp til andre si forståing og vurdering. Profesjonaliseringsforsøk for pressefolk vil vera tilsvarande meir knytt opp til andre si forståing og vurdering. Dette kjem delvis av dei manglande *kompetansegrensene* og den manglande *autoriserte fagspesifikke utdanninga* som finst for pressefolk, delvis kjem det av pressa si særigne «rolle» i samfunnet, der pressa si verksemd er samanbunden med samfunnet ellers på intrikate vis.

1.2 Posisjonar

Eit første spørsmål som treng avklaring etter dette er: *kva* er utvalet meir presist? *Kva* har kompetansen til utvalet vore og korleis har det faktisk behandla sakene? Når eg snakkar om at «utvalet gjer...» og «utvalet seier...», er det også svært viktig å få klarare grep om *kven* utvalet sine medlemmer har vore. Er det rimeleg å snakka som om desse medlemmene, i dei fleste sakene, snakkar med òi stemme?

Å få eit nærare grep om utvalet er ein sentral føresetnad for å forstå dei relasjonane utvalet inngår i gjennom presseskikkens samtale. Posisjonar og posisjonering er nøkkelbegrep i denne avhandlinga. Avhandlinga er på den eine sida ein analyse av utvalet sine samtaleposisjonar både ovanfor aktørar og sjantrar i pressa og ovanfor forhold utanfor pressa. Både i saker som gjeld forhold internt i pressa og slikt som (også) gjeld forhold utanfor pressa uttaler utvalet seg både ovanfor *noko* og ovanfor *nokon*. Og utvalet uttaler seg ovanfor desse på særigne måtar. Den sentrale dimensjonen her er den *språklege*. Utvalet inntar systematiske posisjonar i forhold til innklaga presseaktørar, journalistiske sjantrar og stoffområde eller presseetiske prinsipp. Det knyter seg også, gjennom sine uttalar, på systematiske vis opp til aktørar og forhold utanfor pressa. Når eg behandlar utvalet sine posisjonar sine systematiske fellestrekk, snakkar eg såleis om utvalet *sin samtaleposisjon* i eintal.

På den andre sida er eg også interessert i samtalen *internt* i utvalet. I utgangspunktet *framstår* det som homogent, men i den grad det er muleg, er det viktig å fastslå om denne semja er reell eller om den har kome til på grunnlag av kompromiss.

Odd Raaum (1999: 50) peikar på at profesjonsnormer har eit element av einsretting i seg. Gjennom ei avdekning av det faglege utvalet sin

samtaleposisjon vil det kunna framgå korleis ei slik einsretting, eller forsøk på einsretting, såg ut i den studerte perioden.

Utvalet sin samtaleposisjon i presseskikkens samtale kan forståast som del av ein *diskursiv formasjon* (Foucault 1991, Murdock 1991, Wuthnow m. fl. 1984). Ein diskursiv formasjon er organiserte måtar å tenkja eller snakka om verda, eller delar av verda, på. Eit fokus på korleis utvalet knyter seg opp til ein diskursiv formasjon hjelper til med å heva blikket frå dei konkrete sakene til dei *strukturane* som utgjer *konteksten* for måten utvalet *behandlar* saker på, og i lys av dette måten det *ordlegg* seg på i desse sakene.

Dimensjonane i den diskursive formasjonen gir også grunnlaget for å stilla meir presise spørsmål til utvalet si verksemd over ein 40- års periode:

First question: who is speaking? Who, among the totality of speaking individuals, is accorded the right to use this sort of language? Who is qualified to do so? [...] We must also describe the instrumental *sites* from which the doctor makes his discourse, and from which this discourse derives its legitimate sources and point of application (Foucault 1991: 50-51).

Frå kva for *posisjonar* klassifiserer utvalet? Korleis blir eit «me» (vi) etablert, der utvalsmedlemmene inngår saman med andre «inviterte»? Kva for *relasjonar* blir etablert mellom desse «me» og «dei andre» gjennom denne posisjoneringa? Kva er det utvalet *gjer* når det står i systematiske utseiingsposisjonar i ulike saker og ovanfor ulike innklaga aktørar?

Kva for måtar *grunngir* og *forklarer* utvalet den overordna måten det klassifiserer på?

Korleis klassifiserer utvalet? Kva for språklege markørar og bilete blir føretrukne av utvalet? Korleis har utvalet språkleg ordlagt seg i sine avgjerder? Kva for verdiar er blitt kommuniserte – og korleis?

Materialet er altså utgjort av sakene som er behandla mellom 1930 og 1972. Eg har valt å stoppa i 1972, ikkje ved utgangen av 1972, men den 11. september. Det var dagen då allmennheten for første gong fekk representantar i pressa sitt faglege utval. På møtet 8. juni samme året heitte utvalet Pressens Faglige Utvalg (PFU).² Eg har tidlegare skrive om

² I 1970 var det blitt nedsett ein komitè som skulle utgreia ein revisjon av Det faglige utvalg. Komitèen vart leia av administrerande direktør og sjefredaktør i Norsk Telegrambyrå, Per Monsen (Norsk Presseforbund 1970). (Monsen hadde tidlegare vore sentral i utvalsarbeidet med fleire års medlemskap bak seg.) Monsen-komitèen føreslo at Norsk Presseforbund sitt faglege utval skulle utvidast frå tre til sju medlemmer, der to skulle vera såkalla «representantar for allmennheten». Av dei fem frå pressa skulle tre vera journalistar og to redaktørar. Viktig var det også at uttalane no skulle offentliggjeras i det organet som var felt og ikkje berre i fagbladet Journalisten, som tidlegare. Dei nye vedtektene for det omdøpte

innføringa av allmennhets-representantar i PFU (Røssland 1995). Eit hovudpoeng der var at desse representantane utgjorde ein skilnad i utvalsarbeidet, trass i at dei også har utgjort eit mindretal heile tida sidan 1972. Kor stor eller liten skilnaden kan seiast å vera, er mindre interessant. Det viktige er at det skjer ein prinsipiell, men også reell, skilnad med pressa sitt faglege utval når det ikkje lengre er berre pressefolk som sit i det. Eg har i denne studien valt å sitja igjen med eit materiale med saker som berre er behandla av eit reint presse-utval.³

I 1972 står ein også ved inngangen til klimaket i profesjonaliseringsprosjektet i norsk presse, den såkalla «avpolitiseringa» – lausrivinga frå dei politiske partia. Til vanleg blir avpolitiseringa løfta fram som ein viktig faktor, til og med ein hovudfaktor, i dette prosjektet. Når ein analyse, der profesjonaliseringa i norsk presse er eitt av elementa, stoppar opp i 1972, er det følgjeleg grunn til å sperra augene opp.⁴ Mitt utgangspunkt er at Norsk Presseforbund sitt faglege utval har hatt ein viktig funksjon i denne profesjonaliseringa. Det nøyaktige omfanget og den nøyaktige viktigheten utvalet har hatt i denne prosessen skal ikkje klarleggjast. I staden er eg oppteken av korleis eit bidrag til ein profesjonaliseringsprosess frå eit slikt utval kan sjå ut. Altså: *Kva er bidraget frå utvalet i profesjonaliseringsprosessen og kva for former tar dette bidraget?*

utvalet, Pressens Faglige Utvalg, tredje formelt i kraft i mars 1972. Først på møtet den 11. september 1972 var allmennheten sine representantar, Else Germeten og Hallvard Rieber-Mohn, med for første gong. Pressa sine representantar var no Olav Brunvand, Andreas Norland, Andreas Hagen, Ivar Johansen og Simen Kr. Hangaard. Frå sommaren 1972 heitte utvalet sin sekretær Hans Andreas Ihlebæk. Møtet 8. juni 1972 blei spesielt. Då hadde dei nye vedtektene formelt tredd i kraft, men *allmennhets-representantane* deltok ikkje på møte før i september. På det første møtet med dei nye vedtektene var Olav Brunvand blitt formann. Med seg hadde han den ferske Andreas Norland og varamennene Egil Toreng og Gunnar Johnsen. Arkivet gir inntrykk av at utvalet etter å behandla fem saker etter dei *gamle* vedtektene gjekk over til å behandla sakene som Pressens Faglige Utvalg, altså etter dei nye vedtektene. Ingen andre kjelder kan stadfesta at det faktisk føregjekk slik. Sak 10/72 er til dømes behandla - ifølgje arkivet - av Brunvand, Toreng og Johnsen - alle medlemmer (fast og vara) av det gamle utvalet. Sak PFU 1/72 er behandla av Brunvand, Toreng, Johnsen og *Andreas Norland*. Norland vart først tilknytta utvalet som medlem av det nye PFU. Begge sakene vart, ifølgje arkivet, behandla 8. juni 1972.

³ I forkant av innføringa av allmennhets-representantar i utvalet i 1972 kunne ein skjelna ein debatt med følgjande innhald på dei to sidene: Eit sterkt ønskje om slike medlemmer i utvalet, representert mellom anna ved jus-professor Anders Bratholm (t.d. Bratholm 1970). Han peika mellom anna på «åpenbare faremomenter» ved at pressefolk var åleine om å avgjera kva som var god presseskikk. På den andre sida ei åtvaring frå ein del pressefolk mot å etablere eit utval som journalistar - og andre i pressa - ville le av. Dette synet er mellom anna målbore av Arvid Jacobsen i eit innlegg i fagbladet *Journalisten* (Jacobsen 1970).

⁴ Odd Raaum gjer nettopp 1972 til eit sentralt år for «...en fagpolitisk strategi som kan kalles *profesjonalisering...*» (Raaum 1999: 16).

Utvalet er ikkje berre eit etisk utval. Det er også svært oppteke av *utdanninga*, opplæringa, av pressefolk i kva som skal vera god takt og tone for pressefolk, reint generelt. Desse sidene ved profesjonaliseringa og ved utvalet kjem klarare fram dersom strek blir sett i 1972. Ein må nettopp ikkje sjå på utvalet som berre det eine eller det andre. Det er eit etisk utval, men det er også utdannande, autoritetsbyggande og ordensskapande. Utvalet framstår såleis med ein posisjon med ein i utgangspunktet heilt spesiell form for autoritet i presseskikkens samtale. Denne er bygt på den eksklusive rolla utvalet er tildelt i samtalen og den medfølgjande «ekspertisen» rolla gir.

Det perspektivet som her blir lagt på det faglege utvalet kan seiast å ha til formål å få klarare grep om *presseetikens landskap og grenser*. Det vil seia å få eit klarare grep om dei institusjonelle rammene for eit presseetisk system og konsekvensane desse rammene har for vurderinga av presseskikken. I 1995 vart det registrert 28 land i Europa som hadde presseetiske reglar, 20 av desse hadde eigne pressefaglege utval til å behandla saker på grunnlag av desse reglane (Sonninen & Laitila 1995). Med presser med høg grad av organisering og byråkratisering kan ein få presseetiske apparat som blir heilt sentrale premissleverandørar for presseetikken, for kva presseetikk blir oppfatta som å vera. Kva gjer desse utvala i sine avgjerder? Kva for *skiljer* dreg dei opp, og kva for premissar ligg til grunn, i dei sakene utvala behandlar? Og kva for grenser dreg utvala opp mellom kva som er relevante presse- og medieetiske spørsmål og kva som ikkje er det? Denne studien har som eitt av sine formål å skapa eit grunnlag for perspektiv på og analysar av også samtidas utval av denne typen sine landskap og grenser.

2 Teoretiske grunnriss

2.1 Kontekstualisering av eit etisk apparat

Presseetiske spørsmål i samtida har i det siste fått stor merksemd. Både frå medieforskarhald og frå meir rein etikkbasert forskning har ein sett på medieetikken ut frå grunnleggjande *etiske* perspektiv. Ein har til dømes fokusert på *kvifor*-dimensjonen ved den offisielle presse- eller medieetikken: *Kvifor* har pressa dei normene den har? Kva for grunnleggjande verdiar ligg i botnen for Vær Varsom-plakaten og andre, tilsvarande normer? (Østnor 1995) I tilknytning til dette har ein, særleg i USA, jakta på sambandet mellom medieetiske normer og eventuelle universelle normer i dagens samfunn (Christians 1995a,b, Christians, Ferrè & Fackler 1993).⁵ I tillegg har det vore fokusert på sjølve *avgjerdssystemet i medieetiske dilemma*. Ein har vore ute etter ei ramme for ein analyse av dei presseetiske prekære sakene og til dømes funne ei slik ramme i «The Potter Box» (Bleivik 1995, Patterson & Wilkins 1991, Weibull 1996). Modellen inneber at ein går igjennom fire steg – «fakta», «verdiar», «prinsipp» og «lojalitetar» – for å koma fram til ei etisk avgjerd.

Desse etiske perspektiva er nyttige for sine formål.⁶ Dei bidreg med djupne der til dømes andre er nøgde med å beskriva presseetiske *apparat*, slik desse framstår i det ytre (Sonninen & Laitila 1995).⁷ Dei etiske perspektiva synest også openbart meir fornuftige enn, til dømes, forsøk på å gjera gamle saker i det faglege utvalet til direkte nyttige for dagens

⁵ Fleire har i stor grad vore oppetekne av mediernes (dei amerikanske) sine evner til å tena samfunnet sitt. Dei er oppetekne av forholdet mellom mediene og sosialetikk eller samfunnsetikk. (Sjå til dømes Claude-Jean Bertrand sitt føreord til Christians, Ferrè & Fackler 1993.)

⁶ Ein kortfatta medieetisk «state of the art» finst i Nordenstreng 1995.

⁷ Døme på andre studiar av samtidige presseetiske utval som er knytte opp til etiske problemstillingar er Belsey & Chadwick 1995, Bertrand 1977, 1990 og Jones 1979, 1980.

journalistar og redaksjonar (Bodahl-Johansen 1996). Det eit slikt prosjekt manglar, er nettopp ei kontekstualisering av sakene; ein innser ikkje at presseetiske dilemma er i stadig endring når det gjeld innhald, omfang og vurderingsgrunnlag.⁸ Behandling av presseetiske saker, saker behandla i presseetiske apparat, over ein etter måten lang tidsperiode vil også måtta underleggjast *andre* perspektiv enn dei reint etiske.

Mitt utgangspunkt er at den måten ein nærmar seg eit slikt historisk materiale på, må vera prega av den konteksten ein vel å vektleggja som den mest sentrale for sitt formål. Å sjå på behandlinga av presseetiske spørsmål over tid i historisk kontekst, kan også gje nye innsikter til måten ein vel å vurdere presseetiske spørsmål og presseetiske utval på i samtida. Eit vidare perspektiv, som trekkjer inn samfunn, historie og diskurs, vil kunna heva drøftinga frå det presseetikk-isolerte.

Innhaldet og formen til ei slik kontekstualisering kan i sin tur bli prega på farefulle måtar av visse tradisjonelle måtar å nærma seg presse- og journalistikkhistoriske problemstillingar på. Den kan til dømes bli prega av normative syn på «den gode» og «den vonde» utviklinga for pressa og for journalistikken: frå partitilknytning, til lausriving og til sensasjonsjournalistikk. Slike farar må internaliserast av forskaren under eit slikt arbeid. Eg vektlegg eit *prosessuelt* perspektiv på studieobjektet. Det inneber mellom anna at det i utgangspunktet ikkje skal liggja føringar på at det går mot eit betre eller verre utval, eller ein betre eller dårlegare journalistikk, berre at utvalet og journalistikken blir *annleis*.

Denne studien av Norsk Presseforbund sitt faglege utval nedtonar det etiske perspektivet, til fordel for den historiske konteksten. Sverige, Norge og Finland har det til felles at dei har frivillige presseetiske system som fungerer forholdsvis godt, ut frå vanlege vurderingskriterier. Den nordiske modellen blir gjerne sett på som unik i verda (t.d. Weibull & Börjesson 1995).⁹ Det svenske systemet er det eldste og heilt klart eit førebilete for det norske ved konkrete utformingar og vidare-utviklingar av dette. Weibull & Börjesson og denne avhandlinga har det til felles at dei er opptekne av *institusjonelle* sider ved presseetikken. Samtidig skil denne avhandlinga seg frå den svenske forskinga på feltet når ho fokuserer på den presseetiske nemnda og nemnda sine medlemmer og desse sin samtaleposisjon i

⁸ Det tidlegare svenske presseombodet (Allmänhetens pressombudsman), Thorsten Cars seier det slik: «Eftersom pressetiken inte är statisk, utan liksom allt annat mänskligt förändras, bör man beakta att ju äldre ett avgörande är desto mindre vägledning ger det för hur ett likartat fall skulle bedömas i dag» (Cars 1991: 9).

⁹ Weibull & Börjesson peikar på at rettnok har det britiske Press Council ofte blitt nemnt som ei viktig inspirasjonskjelde for andre ordningar, men det britiske apparatet vart i si tid skapt etter studiar av det svenske systemet (1995: 45).

presseskikkens samtale.¹⁰ Dei dimensjonane ved den historiske konteksten som blir gjort særleg sentrale i denne avhandlinga er for det første den mentaliteten, eller tidsanden, som pregar den studerte perioden, for det andre den pressehistoriske utviklinga og for det tredje særleg relevante tendensar ved den politiske og kulturelle utviklinga her i landet, der relevansen er vurdert ut frå kva sakene for utvalet har omhandla. Eg vel dessutan å fokusera på at drøftinga av presseskikken i dette utvalet, i alle fall i store delar av den studerte perioden, er prega av at profesjonaliseringsprosessen i pressa og i journalistikken ikkje har nådd til eit nivå der saksbehandling og avgjerdsgrunnlag er formelt og organisert fasttømra.

Dette fører mellom anna til at det tidlegare faglege utvalet har ei uklår rekkje av avgjerdsgrunnlag, og det fører til at utvalet ikkje berre uttaler seg om det *pressefaglege* spørsmålet det har på bordet, men også om andre spørsmål, relatert til den konkrete saka utvalet har føre seg. Utvalet har bestått av etter måten få menn. Dei har hatt sine mulegheter til å påverka utviklinga for utvalet og for behandlinga av presseskikken her i landet, i tråd med at pressa har vore etter måten lite organisert og lite profesjonalisert. Viktigheten til dei viktige mennene må ikkje overdrivast, men den må heller ikkje underslåast. Ein må vera i stand til å gripa både historie og biografi, og forholdet mellom dei innanfor samfunnet (Eide 1993a, Mills 1959).

I forsøket på å ta på alvor dei påpeika farane, vil eg streka under det viktige i å ikkje mekanisk måla journalistikk- og presse-utviklinga opp mot klassiske profesjonar. Dessutan vil eg kvila meg på ei tenkjing omkring diskurs og diskursiv formasjon, ikkje for å setja ein tjukk strek over «fakta» eller «dei store og viktige menn», men for å løfta blikket og integrera menn, historie, språk og prinsipp.

¹⁰ Hos Weibull & Börjesson heiter det til dømes: «Bland motiven för avskrivning finns under nämndens första decennier några argument som sedan helt försvinner» (1995: 112), og: «Istället blir frågor som har att göra med kriminalrapportering relativt sett viktigare» (1995: 113). Det blir ikkje dukka under overflata og spurd til dømes om *kvifor* argument forsvinn eller om nemnda sin posisjon når klageinnhaldet skiftar karakter. Börjesson (1989) har også ein omfattande presentasjon av sakene til Pressens Opinionsnämnd 1916-1987, men her er - som forfatternen sjølv kjem med merknad om - formålet først og fremst å gi eit oversiktsgrunnlag, i tabellform, over dette store materialet. Djupdykk kan så gjerast frå dette. Til dømes spør Börjesson: «Hur bedöms ärendena? - Friat eller klandrat, och på vilka grunder?» (1989: 12), men grunnane blir ikkje utstrakt kontekstualiserte.

2.2 Profesjonalisering som paraply

Profesjonaliserings-perspektivet kan seiast å fungera som ein paraply for denne avhandlingas nærare studium av eit pressefagleg utval sitt arbeid. Paraplyar kan både vera oppslegne og nedslegne. Dette perspektivet framtrer i både meir og mindre eksplisitte fasongar undervegs.

Tenkjinga om profesjonar og profesjonalisering som blir presentert nedanfor kan seiast å tilhøyra delvis innanfor prosess-tilnærminga til profesjonar og delvis innanfor ei strukturfunksjonalistisk tilnærming. Innimellom kan ein få eit visst forvirra inntrykk av kor vidt ein snakkar om reelle profesjonar eller profesjonar som idealtipe. Å vektleggja det siste blei alt tidleg understreka som viktig (Vollmer & Mills 1966). Ei tredje tilnærming, *makt*-perspektivet, kom for fullt utover på 1970-talet. Dette fokuserer i større utstrekning på den graden av makt ei yrkesgruppe treng for å få profesjonell status og i sin tur kva for grad av makt gruppa kjem til å utøva når statusen er oppnådd (Nærø 1996). Prestar, juristar og medisinarar høyrer med mellom dei tradisjonelle og opphavlege profesjonane i Vesten (Vollmer & Mills 1966).

Følgjande krav er det blitt hevda at må oppfyllast før det er rimeleg å snakka om ein «profesjon»:

1. Det må vera snakk om eit fulltidsyrke
2. Ein må ha ei spesialisert, formell utdanning ved høgskule, universitet, e. l.
3. Ein må ha etablert profesjonelle organisasjonar, først lokale og sidan nasjonale
4. Ein må ha støtte i lov – ei skriftleg offentleg godkjenning; yrkesmonopol
5. Ein må ha etablert eigne yrkesetiske reglar (Wilensky 1964).¹¹ Samtidig er det klart at reglane ikkje vil bli handheva av seg sjølv i spontan interaksjon kollegaer imellom. Det vesentlegaste av kontrollen skjer i meir formelle rammer, innanfor profesjonelle organisasjonar og spesielle utval innanfor desse igjen (Torgersen 1972).

Det handlar her om ei tenkjing som går på at eit yrke bevegar seg frå eit begynnande kaos til ein fullstendig orden. Eit felles stikkord for aspirerande yrkesgrupper er *statusheving* andsynes samfunnet ein fungerer innanfor. Wilensky hevdar at dei fem punkta ovanfor også er steg i *rekkefølge* i ein

¹¹ Tenkjinga er eldre enn som så. Alt i 1928 var professor A. M. Carr-Saunders inne på ein liknande definisjon i Herbert Spencer-førelisinga ved Oxford. I 1933 kom så Carr-Saunders og P. A. Wilson si avhandling *The Professions* (Vollmer & Mills 1966).

profesjonaliseringsprosess, målt etter utviklinga for dei «etablerte profesjonane». Det heile blir såleis sett på som eit hinderløp, der nokon greier å passera alle hindera, andre ikkje.¹² Dei som aspirerer til å bli profesjonar har «dei etablerte» profesjonane som naturlege mål å streva imot og å måla seg sjøve opp mot.

Når det er snakk om «profesjonar», er det heilt spesielle yrke som står i eit spesielt forhold til yrkesutøvaren, det handlar om. Vidare er det spesielle yrkeseigenskapar ved yrkesutøvaren og ved måten han kom inn i yrket på som blir vektlagt (Torgersen 1972). I Torgersen sin definisjon er nettopp relasjonen mellom yrke og ei spesiell utdanning heilt sentralt:

Vi sier at vi har en profesjon hvor 1) en bestemt langvarig formell utdanning erverves av 2) personer som stort sett er orientert mot oppnåelse av bestemte 3) yrker som ifølge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdannelsen (Torgersen 1972: 10).

Utdanninga skal vera formell, der teori blir tillagt stor vekt. Ein skal ikkje læra seg det som trengst berre ved «the tricks of the trade». Utdanninga skal vidare vera standardisert, og yrkesmonopol blir etablert gjennom ei monopolisering enten av sjøve verksemda eller berre ved tittelen (Torgersen 1972).

Torgersen eksemplifiserer definisjonen med «den medisinske profesjonen», der utdanning, motivasjon og yrkesmonopol er knytt uløyselig saman. Vidare understrekar han at det for alle dei tre kjenneteikna er snakk om grader langs eit kontinuum, der ei utvikling som går i retning av idealtypen, Profesjonen, blir kalla *profesjonalisering*. Det motsette blir kalla *avprofesjonalisering* (Torgersen 1972: 11).¹³

Torgersen snakkar om profesjonalisering dersom ein i tillegg til monopolordningar og høg motivering får ei forlenga og meir formalisert utdanning enn det som har vore tilfellet tidlegare. Kunnskapen blir meir spesialisert og grunnlaget for å etablere eit yrkesmonopol blir sterkare. Ein føresetnad for eit perfekt monopol er at ein person som skal fylla bestemte yrke må ha mykje kunnskap for å kunna yta noko. Dette vilkåret byggjer oftast på ei tru på at den profesjonelle kunnskapen utgjer ein naturleg heilskap, kor kunnskap om kvar enkelt del er viktig for forståinga av resten.

¹² «Many occupations engage in heroic struggles for professional identification; few make the grade» (Wilensky 1964: 137). For kritikk av funksjonalistiske perspektiv på profesjonar, sjå til dømes Macdonald 1995.

¹³ For ei drøfting av begrepa «profesjonalisering» versus «eit profesjonelt prosjekt», sjå Macdonald 1995.

Den profesjonelle skal bli som ein øvsteprest på det området han skal ha kompetanse på (Jackson 1970).

Det blir peika på som eit problem for profesjonane, og nesten-profesjonane, at dei utanfor profesjonane stadig får høgare kunnskap i dei moderne samfunna. Dermed ligg det inne ei spire til kritiske alternativ og øydelegging av monopol (Torgersen 1972). Eit døme på ein slik situasjon kan vera forholdet mellom skulemedisinen og den alternative medisinen.

Men held me oss til idealtypene, er det klart at vurderinga av kva som er god skikk innanfor ein profesjon berre kan vera noko profesjonsutøvarane sjølve kan stå for. Når ei spesialisert utdanning tar seks- sju år, blir ein konsekvens at dei som er eksklusivt kvalifiserte til eit slikt yrke også blir dei einaste kvalifiserte til å vurdere andre kvalifiserte si profesjonsutøving. Medverknad frå utanforståande i ei slik vurdering er ikkje berre villeiande, men også uverdig (Torgersen 1972).

Eit utval som skal driva med slike vurderingar får ei dobbelt rolle: Det skal fungera både ovanfor dei *innanfor* profesjonen, eller den aspirerande yrkesgruppa, og ovanfor dei *utanfor* profesjonen. Det skal visast autoritet og styrke og det skal trekkjast opp markørar og grensesteinar – i begge retningar. Men dette skjer ikkje nødvendigvis på samme måten ovanfor begge retningane. Dette blir komplisert gjennom at denne kommunikasjonen i to retningar ofte må skje til samme tid.

Samtidig med profesjonaliseringsprosessen føregår *institusjonaliseringa* av det organisasjonelle apparatet innanfor yrkesgruppene som aspirerer til å bli profesjon. Når samkvetmet mellom menneske føregår ifølgje normer som meir eller mindre ligg i lufta, uuttalt, underforstått, dannar samkvetmet ein struktur eller eit system. Derfrå til fastsette normer og reglar for den innbyrdes åtferda er det eit steg, ein overgang – overgangen til *institusjon* – ein sosio-materiell struktur med gjerne skrivne regelverk, eigne tilhaldsrom eller bygningar og ofte eigne tilsette (spesialistar). *Instituering* er fagordet for det som lausare blir kalla å bringa noko «i fastare former» (Østerberg 1984).¹⁴

Institueringa, eller institusjonaliseringa, er den sosiologiske hovudforma for *objektivasjon*. Den objektiverte *presseskikkens samtale* finn ein igjen i dagens Pressens Faglige Utvalg. I starten er det oftast snakk om uformell og uorganisert aktivitet av ulikt slag. Seinare kan aktiviteten gå gjennom ulike fasar av instituering, der det blir skapt ulike ordningar rundt aktiviteten, som etter kvart framstår med eigne eigenskapar og eiga oppretthaldingskraft, som noko anna og meir enn den opphavlege aktiviteten (Østerberg 1984).

Institusjonalisering brukt om den norske pressa kan studerast på fleire ulike nivå, til dømes i form av ulike organisatoriske ordningar. I denne

¹⁴ For ein grundigare bakgrunn om institusjonar, historisk og teoretisk, sjå Scott 1995.

samanhengen handlar det om aktivitetar som har å gjera med usemje pressefolk imellom og, etter kvart, mellom pressefolk og aktørar utanfor pressa og korleis ein i pressa skal løysa slik usemje. Institusjonaliseringa endrar det som blir institusjonalisert. Ofte kan ein seia at det skjer ei *temjing* av den opphavleg uformelle og uorganiserte aktiviteten gjennom institusjonaliseringa.

Although constructed and maintained by individual actors, institutions assume the guise of an impersonal and objective reality (Scott 1995: 34).

Institusjonaliseringa av eit presseetisk apparat har å gjera med forholdet mellom pressefolk og sentrale aktørar utanfor pressa, ikkje minst med kva for status og autoritet som dei utanfor pressa gir til pressefolk. Gjennom at ordningane til pressa blir meir institusjonaliserte, framstår pressa og pressefolk som meir *ordna*, noko som i seg sjølv kan medføra større status og autoritet ovanfor sentrale aktørar utanfor pressa. I institusjonaliseringa og autoritetssøkinga må ein forsøka gripa det doble engasjementet frå enkeltindivid og frå institusjonar (Giddens 1984).

2.2.1 Autoritetsbygging for pressefolk

Utvikling av journalistikk som fag og av journalistenes selvbestemmelsesrett kalles ofte profesjonalisering. Begrunnelsen for å bruke dette navnet er at endringene *angivelig* peker i retning av kjennetegn som er karakteristiske for yrker som sosiologene kaller profesjoner (Raaum 1978: 120 – utheving lagt til).

Dersom profesjonssosiologien jamfører journalistikken med klassiske profesjonar, kan dette få kunstige konsekvensar. Det kan, for dette formålet, vera tenleg å nyansera gjennom å gjera eit skilje mellom «profesjonalisering» og «*journalistprofesjonalisering*». Med dette meiner eg å understreka det viktige i å sjå på det spesifikke i ei journalistprofesjonalisering. I dette begrepet ligg det ei søking, innanfor journalistikken sine mulegheter og avgrensingar, etter auka status og legitimitet og ei imagebygging i fleire retningar. Det er desse forholda eg ønskjer å innkapsla i begrepet *journalistisk autoritetsbygging*.¹⁵ Begrepet er meint som klargjerande på følgjande vis: journalistikken søker status som profesjon, men denne søkinga må skje på basis av journalistikken sine

¹⁵ Begrepet er inspirert av Macdonald (1989), som snakkar om det viktige for aspirerande yrkesgrupper av å byggja opp respekt; «...building respectability».

spesielle relasjonar ovanfor «dei andre», samanlikna med dei klassiske profesjonane.

Men det kan dessutan gjerast eit skilje mellom *journalistar* si profesjonalisering og *pressefolk* si profesjonalisering. For den aktuelle perioden – fram til 1972 – er det rettare å snakka om pressefolk si profesjonalisering. Med «pressefolk» blir det tenkt på alle som er knytt til det redaksjonelle arbeidet i pressa, uavhengig av stilling og nivå. I den studerte perioden kan ein seia at det i stor grad er leiarskapet i redaksjonane som utgjer fortroppen i eit profesjonaliseringsprogram. Det er først og fremst snakk om redaktørar og redaksjonssekretærar, langt sjeldnare om menige journalistar. Odd Raaum (1999) markerer nettopp 1972 som eit merkeår for den *journalistiske* autoritetsbygginga, der journalistar – som journalistar – er i ferd med å oppnå eit langt klarare medvit om eige fag og om fagstrategiske og fagpolitiske standpunkt. Journalistar tar då til å stå i mot ikkje berre styre og eigarskap i mediene, men også mot *redaktørane* i viktige saker. Meir presist er det såleis for den studerte perioden eit autoritetsbyggingsprosjekt for *pressefolk* som utgjer det overgripande perspektivet – paraplyen. I den vidare drøftinga kjem eg likevel til å nytta meg av *journalistikk* som samlenemninga for det pressefolk, i den vide tydinga, og journalistar, i den snevrare tydinga, driv med. Samtidig vil eg også nytta meg av «journalistar» når eg drøftar autoritetsbygging meir generelt, utan å knyta ho direkte til den studerte perioden.

I det følgjande skal eg utdjupa noko av det urimelege i å jamføra journalistikken med klassiske profesjonar utan å problematisera og nyansera.

Ein viktig urimelegheit botnar i at ikkje begrepet «tillit» blir problematisert nøyare. I dei klassiske profesjonane er det ein innebygd føresetnad at *klientane ikkje kjenner faget*. Den spesifikke utdanninga og det legaliserte yrkesmonopolet skal gjera dette uråd. Når ein pasient vil ha legeråd, vil han ikkje at legen skal ta pasienten med ut på venterommet og ta det medisinske problemet til pasienten opp med alle som finst på dette rommet. Pasienten ønskjer at legen raskt – og smertefritt – skal kunna slå fast kva diagnosen er. Dessutan ønskjer pasienten at dette skal skje i stødige og bestemte former. Tillitsforholdet er basert på forholdet mellom ein konkret lege og ein konkret pasient, det er snakk om ansikt-til-ansikt- møte, der legen er ekspertisen på pasienten sitt problem. Ein snakkar svært ofte om skiljet mellom *lek* og *lærd*. Dei klassiske profesjonane har tradisjonelt hatt stor tillit. Folk som har tillit til ein profesjon omfattar også gjerne andre profesjonar med respekt og velvilje (Torgersen 1972). Ein kan seia at klientane tradisjonelt ikkje har hatt anna val enn å ha tillit til dei klassiske profesjonane, med yrkesmonopol på viktige yrke i samfunnet.

For journalisten er situasjonen klart annleis. Publikum forstår, stort sett, det språket som journalistane fører. Ja, det er sjølv sagt meininga at lesarane skal forstå journalistpråket. Publikum skal bli engasjert av det som står skrive, eller det som blir sagt i radio eller på fjernsyn. Publikum blir også, både direkte og indirekte, inviterte til å delta i det journalistane tar opp; gjennom lesarbrevspalter og innringingar, men også gjennom å vera objekt for det journalistane publiserer på ulike andre vis. I stor grad forventar mediepublikummet at journalistane er «som dei». Journalistane skal «berre» formidla det som skjer, sakleg og objektivt og greitt. I utgangspunktet skal såleis journalistane og journalistane sitt publikum vera eit fellesskap andsynes det som skjer eller det som blir sagt i andre fora. Det gir ikkje stor meining å operera med noko lek-lærd skilje her. Tillitsforholdet er berre i sjelden grad eit ansikt-til-ansikt- møte. Det handlar om mindre eller større redaksjonar og oftast udefinerte massar av publikum. Journalistar har ofte låg tillit på målingar.¹⁶ Dersom den blinde tilliten er basert på at ein ikkje har alternativ, så kan ein seia at informasjonssamfunnet er med på å halda tilliten til journalistar på eit lågt nivå. Tilliten til NRK har til dømes tradisjonelt vore svært sterk i det norske samfunnet.¹⁷ NRK-journalistane hadde lenge monopol på å driva journalistisk formidling gjennom kringkastingsmediet, eit medium som har ein lengre avstand til sitt publikum enn den trykte pressa. Publikum har truleg i langt større grad kjent at journalistane i den trykte pressa har vore «som oss», særleg i eit land der dei fleste har hatt eit avishus i eller ved sitt nærmiljø. Journalistane formidlar då hendingar og utsegner som det kan finnast ei rad versjonar av. Når ein versjon blir framtredd, blir tilhengarane av andre versjonar skeptiske til formidlaren.

Journalistane blir også sett på som å inneha den viktige rolla som formidlarar av dei demokratiske tradisjonane og verdiane i samfunnet. Dersom ein godtar dette, har journalistane ei rolle som samfunnet-utanfor-journalistikken (om det er muleg å omtala det slik) har all muleg interesse av å vera med på drøftinga av.

Den norske pressa *har* andre, utanforståande, med og vurderer eigen skikk, noko som altså ifølgje Torgersen (1972) ville vera «uverdig» for ein

¹⁶ I april 1990 stilte Nielsen Norge følgjande spørsmål i ei måling: «Hvilken eller hvilke av yrkesgruppene vil De si at De har svært liten tillit til nå for tiden?» 34,5 prosent kryssa av for «Journalister». Berre «Politikere» kom dårlegare ut, med 62,3 prosent. I ei måling Scan-Fact gjorde i desember 1997 meinte 54 prosent av dei spurde at journalistar var den yrkesgruppa som hadde lågast moral. Berre 1 prosent av utvalet meinte at journalistar var å rekna mellom dei yrkesgruppene som hadde høgast moral (VG, 31. desember 1997, s. 3).

¹⁷ I ei undersøking gjort av MMI for fagbladet Journalisten i 1993 sa 94 prosent av dei spurde at dei har tillit til at NRK Fjernsynet har ei sannferdig nyhetsdekning. Berre 29 prosent sa det samme om laussalsavisene VG og Dagbladet (Journalisten, 26. april 1993).

profesjon. Frå 1972 kom dei såkalla allmennhets-representantane med i Pressens Faglige Utvalg. Medan ein tradisjonell profesjonaliseringsprosess ville ha ført til ei reindyrking av at profesjonen skulle vurderast av profesjonsutøvarar, har altså den journalistiske autoritetsbygginga ført til at «god presseskikk» i dag blir vurdert av pressefolk og utanforståande i lag, mot berre pressefolk tidlegare. Såleis kan det hevdast at utviklinga har ført til eit større samsvar mellom måten presseskikken blir vurdert på og forståinga av kva pressa si rolle og journalistrolla er; journalistrolla er uløyselig knytt til dei «utanforståande» og desse siste blir vurdert som kvalifiserte til å vurdere kva som er god skikk i pressa. Ei vurdering av journalistyrket utelukkande som ei yrkesgruppe som aspirerer til å bli profesjon, utan å nyansera med innsikter om journalistyrket sine særlege sider, vil dermed kunna konkludera med at journalistyrket er ein av dei «kortest komne» av profesjonane, slik Torgersen gjer det (1972: 56-57).

Men det er ikkje nok å stoppa med å fastslå at i tida før 1972 var det berre pressefolk som vurderte det pressefolk gjorde. Torgersen (1972: 56) viser kor sterkt misvisande uttrykket «judgement by one's peers» kan vera. Dei som fungerer i dommarposisjonar i tilsvarande profesjonsutval er normalt profesjonsmedlemmer som har svært høg rang, og altså berre gjennom profesjonen, ikkje gjennom rangen, liknar dei som blir vurderte. Sidan rang normalt samsvarer med verdiloyalitet, går ein også ut frå at dei som vurderer er «strengare» enn mange andre i profesjonen.

Nettopp i yrkesreglane si form og i anvendinga av dei finn ein kanskje den næraste slektskapen mellom journalistyrket og etablerte profesjonar. Det er begge stader snakk om i stor grad vage retningslinjer, noko som i sin tur fører til ei varsemd i anvending:

Fordi de er så vage, blir en også forsiktig ved anvendelsen. Heller enn å bli et *carte blanche* for hensynsløs bruk av makt mot profesjonsmedlemmer med ren samvittighet, er det grunn til å tro at den har den motsatte effekten: En buffer som tillater visse uregelmessigheter fordi reglene er ubestemte, og bare medfører inngrep hvor svært mange kolleger kan være ubetinget med. Standarden passer således bra inn i det kollegiale mønsteret (Torgersen 1972: 57-58).

Også andre innsikter kan klart hentast frå profesjonslitteraturen, som at lite profesjonaliserte yrkesgrupper gjerne vil framvisa stor grad av intern krangel. Poenget er at det synest som om det å, utan vilkår, bruka profesjonsmålestokken på journalistyrket også tilslører innsikt i det som er, og forblir, særlege ved dette yrket. Det *kan* stemma at når utvalet utelukkande kjem med avgjerder om den enkelte presseutøvar sin etiske

gehalt, og dette så ikkje har nokon verknad for den enkelte sin vidare karriere, så er dette ein indikator på at journalistyrket ikkje er del av nokon profesjon (Torgersen 1972). Samtidig vil eg hevda at slett ikkje alt er sagt med dette. Berre når ein *også* ser journalistyrket som særlege, vil ei vurdering av tilstandar og utviklingstrekk for det bli meningsfull. Det blir oftast, fornuftig nok, sagt at det viktige spørsmålet å stilla om yrkesgrupper ikkje er om dei er profesjonar, men i kva for grad dei utviser særdrag ved profesjonalisering (Jackson 1970: 5). Men dette er berre ei sjølv sagt understreking av at profesjonar er idealtypar. Det tar ikkje innover seg innvendinga om kor vidt det alltid er fruktbart å måla yrkesgrupper, kor aspirerande dei enn måtte vera, opp mot ei klassisk profesjonsnorm.¹⁸ Det *dynamiske* og *prosessuelle* ved fenomenet er altså òi sak, noko anna er å *nyansera* gjennom konkrete studiar av konkrete yrkesgrupper. Wilensky stiller spørsmålsteikn ved kor vidt profesjonalisering er noko som i større og større grad gjeld dei fleste yrke, slik som det på overflata kan verka som (Wilensky 1964). I fleire språk vil ein også ha problem med å innhaldsmessig skilja mellom begrep som «yrke» og «profesjon». Òi måte å klargjera på er nettopp å gå via spesielle utviklingstrekk ved ei yrkesgruppe, som strevar etter statusheving, og på denne måten nyansera sjølve tenkjinga omkring forholdet mellom yrke og profesjonar.

Også *nasjonale* særlege forhold kan finnast. Det er difor viktig å understreka at det i dette prosjektet er snakk om autoritetsbygging for pressefolk i *ein norsk kontekst*.¹⁹ Det vil til dømes vera eit anna forhold mellom etisk kodeks/-apparat og utdanning i andre land enn i Norge. Den etiske kodeksen, Vær Varsom- plakaten kom i 1936, apparatet til å handheva denne fanst alt før plakaten kom til. Ei felles utdanning for journalistar finst enno ikkje, sjølv om det gradvis er blitt etablert fleire

¹⁸ Macdonald (1995) daterer «oppdaginga» av at ein kan henda stilte feil spørsmål i profesjonssosiologien til dette Everett C. Hughes-sitatet frå 1963: «...in my own studies I passed from the false question 'Is this occupation a profession' to the more fundamental one 'what are the circumstances in which people in an occupation attempt to turn it into a profession and themselves into professional people?」（siter i Macdonald 1995: 6).

¹⁹ *Den journalistiske autoritetsbygginga* - eller: autoritetsbygginga for pressefolk - vil også arta seg ulikt innanfor det enkelte landet, etter medietypar og også innanfor den enkelte medietypen. Når det her er snakk om «autoritetsbygging for pressefolk i ein norsk kontekst», må det understrekast at det først og fremst er snakk om organisasjonelle løysingar og strategiar her i landet. Også dette poenget skil dette perspektivet frå tradisjonelle, funksjonalistiske tilnærmingar: «At the same time, however, this discussion will help to deal with another problem; for in the past, sociologists of the professions have tended to ignore the effect of different cultures on the development of such occupational groups. Carr-Saunders and Wilson [...] write about the professions as if their remarks had universal applicability, whereas in fact their material is almost entirely English, with occasional references to Scotland» (Macdonald 1995: 72).

utdanningsmulegheter for journalistar ved høgskular her i landet.²⁰ I USA, til dømes, er journalistikk i langt større grad å finna som universitetsstudiar.

Det krevst inga langvarig, vitenskapleg basert utdanning for å kunna praktisera som journalist, det krevst ikkje noko bestemt utdanning i det heile. Yrkestittelen er ikkje verna ved lov, og det er ingen offentleg autorisasjon av journalistar. Ein prinsipiell motstand mot slik autorisasjon er grunna i pressefridomen, som er i strid med ein tanke om at berre dei som er offentleg autoriserte kan tilsetjast i presseorganet og ikkje dei som utgivaren av sine grunnar vil tilsetja. Ein praktisk motstand mot ei felles utdanning, og ein medfølgjande autorisasjon, er problemet som gjeld *kva* ei slik utdanning skulle innehalda.

Ottosen (1997) peikar på den evigvarande spenninga mellom journalistikken og akademia. Medan andre aspirerande yrkesgrupper har hatt eit utvetydig positivt forhold til det å bli oppteken innanfor dei akademiske kretsane, har journalistikken i høgste grad vore ambivalent i forhold til dette. Journalistikken har gjerne ønskt autoritet og opplæring, men journalistikken har også halde den uavhengige fana høgt.²¹ Ein viss akademikarforakt har også forekome. Ottosen peikar på dette som ikkje minst framfredande like etter krigen, då utdanningsnivået var særleg lågt og behovet for arbeidskraft var spesielt stort (Ottosen 1997). Akademikarforakt og anti-intellektualisme pregar gjerne dei som ikkje har utdanning sjølve.

2.2.2 Pressefolk og «dei andre»

Jackson (1970) nyttar eit begrep som «øvesteprestar» om dei fullt ut profesjonelle. Dermed blir eit skilje mellom det heilage og det profane nyttig. Den som aspirerer til å bli profesjonell går igjennom innviingsritual på vegen mot ein profesjonell status. Oppbygginga av ein profesjon blir såleis til skaping av ulike vern mot det profane, mot det som kan bringa *smitte* («contamination»). Samanlikna med dei klassiske profesjonane kjem læraryrket, til dømes, dårleg ut i forhold til slik smitte, fordi lærarane sin ekspertise er noko som ligg for nært det som «alle» kan. Alle har me vore elevbar, og lærar-elev- forholdet liknar også mykje på foreldre-barn-

²⁰ SKUP-prisen - prisen for framragande kritisk og undersøkjande journalistikk - gjekk i 1997 til ein journalist med siviløkonomutdanning.

²¹ Det er samtidig slik at mange journalistar også har sett på seg sjølve meir som *kunstnarar*. Kvaliteten på journalistane er etter dette styrt av kvaliteten på *talentet* og evna til å utvikla dette. Max Weber poengterer at journalisten «...unndrar seg en fast sosial klassifisering. [...] Journalisten tilhører en slags pariakaste, som i det «gode selskap» dømmes etter sine etisk lavtstående representanter. De selsomste forestillinger om journalisten og hans arbeid er derfor i omløp. Det er ikke alle som er klar over at et *godt* journalistisk arbeid krever minst like meget «ånd» som en hvilken som helst vitenskapelig virksomhet» (Weber 1971: 20).

forholdet. Liknande smitte-forhold, om me held oss til denne terminologien, gjeld for journalistyrket. I alle fall er dette relevant for dei ein kan kalla «all round»- journalistane. Desse allmennpraktikarane i journalistikken gjer berre det me alle gjer, formidlar hendingar og utsegner om alt og alle.

Også legane, og andre klassiske profesjonar, må ta omsyn til reaksjonar frå omverda. Dei må, på samme måte som pressefolk, kommunisera disiplinering av utøvarane av yrket (profesjonen) gjennom eit velfungerande sjølvjustisapparat. Men tradisjonane for avstand og autoritet er heilt annleis for dei klassiske profesjonane enn tilfellet er for pressefolk. Relativt sett er det rimeleg å snakka om pressefolk, og ein del beslekta yrkesgrupper, som *uisolerte profesjonar* (Schudson 1978). Desse yrkesgruppene manglar det isolasjonsmaterialet dei klassiske profesjonane tradisjonelt har hatt, i form av ein eksklusiv yrkeskunnskap som utanforståande ikkje har grep om. For pressefolk sitt publikum er forholdet i prinsippet annleis. I konkrete tilfelle er det mellom dette publikum at *primærkjeldene* til det stoffet mediene behandlar finst. Det er desse som i utgangspunktet veit best. Dessutan må pressefolk i prinsippet nytta seg av eit språk som alle forstår. Medan legar kan gjera jobben sin sjølv om dei skulle bruka latin seg imellom under ein operasjon, vil mediene ikkje gjera jobben sin dersom det blir nytta eit språk som «klientane», publikum, normalt ikkje forstår.

Diskursen om den gode skikken i dei klassiske profesjonane har heilt klart ein tendens til å ha som målsetjing å vera *innovervendt*, både i innhald, språk og med omsyn til kven som er aktørar. For *journalistikken* er dette forholdet annleis. Her må diskursen om den gode skikken vera både *innovervendt* og *utovervendt*, ikkje minst sidan journalistikk i langt større grad blir opplevd som eit fellesprosjekt for journalistane og deira publikum.

Tradisjonell profesjonssosiologisk tilnærming til journalistikken-i-profesjonalisering inneber at journalistikken blir vurdert som ein imperfeksjon.²² Denne imperfeksjonen synest det ikkje å vera håp for. Dette har mellom anna ført til at nokon har teke til å nøya seg med å fastslå at journalistikken er ein *semiprofesjon* (Ottosen 1996, Petersson 1995).²³

Dette kan ikkje vera tilfredsstillande verken for profesjonssosiologien eller for journalistikken.

Når så mykje litteratur endar opp med den ovanfornemnde typen konklusjonar for journalistikken i samanlikning med klassiske profesjonar, bør det vera på tide å stoppa opp og spørja seg om det finst andre måtar ein kan nærma seg journalistikk-i-profesjonalisering som tema på. Hjelp *kan* hentast i klassisk profesjonssosiologi, men eit fruktbart startpunkt vil likevel vera å avvisa hangen til å måla journalistikken som om den var på veg mot

²² Sjå t.d. Dahl 1990: 49.

²³ Begrepet er eldre. Sjå til dømes Etzioni (ed.) 1969.

den perfekte profesjonen. I staden må det særigne ved journalistikken betonast sterkare.

Eitt av dei særigne elementa er nettopp journalistikken sin uløyselege og vedvarande interaksjon med andre institusjonar i samfunnet. Dette elementet har også ein tendens til å vera i strid med eit mål om å gjera journalistikken til «profesjon» i klassisk tyding. Særleg problematisk blir det når journalistikken inviterer andre institusjonar, og representantar for desse, med i samtalen om kva som er god skikk innanfor journalistikken. I 1972 fekk det norske faglege utvalet, PFU, med representantar for allmennheten (to av sju). Men alt lenge før det hadde representantar for andre institusjonar i samfunnet vore sentrale i dei *sakene* som var blitt behandla i norsk presse sitt faglege utval.

Interaksjonen med andre institusjonar i samfunnet kan gjerast med mindre eller større tyngde og sjølvtilitt frå pressa si side. Denne tyngda og sjølvtilitten kan vera eitt mål for det eg kallar journalistisk autoritetsbygging. Dette begrepet er for det første meint som eit forsøk på å skilja journalist-utviklinga ut frå profesjonalisering i klassisk profesjonstyding. Dessutan skal det også understreka at ei utvikling i retning av større tyngd, sjølvtilitt og statusheving *også* føregår innanfor journalistikken, om enn ikkje etter nøyaktig samme linjer som i andre profesjonar.

Sjølv om ein kan slå fast at pressefolk ikkje kan oppnå alle kjenneteikna på ein klassisk profesjon, er det heilt klart at dei, til liks med andre aspirerande yrkesgrupper, prøver å tileigna seg nokre trekk som kan bidra til å auka status, autoritet og legitimitet for yrkesgruppa. Eit heilt sentralt trekk for pressefolk er satsinga på *yrkesetikken*. For perioden frå 1972 kallar Odd Raaum (1999) denne satsinga for ei *etisk reinsing*:

Jeg vil hevde at etisk rensing er det mest effektfulle redskapet i journalistenes profesjonaliseringsstrategi. Hvorvidt den også er effektiv i den forstand at den forbedrer journalistikken, er mer usikkert (Raaum 1999: 40).

Men Raaum meiner at den etiske reinsinga kan bidra til å motverka enkelte trekk ved journalistikken sine produkt og metodar som svekkar journalistikken i publikums auge. Ei slik innsjåing ligg truleg også under den grådvis aukande satsinga på presseetikken for leiande pressefolk i den studerte perioden.

Kjernen i autoritetsbygginga for pressefolk er *ordensskaping*. Det handlar om å oppnå ei eller anna form for orden både internt i pressa og i forholdet mellom pressa og institusjonar utanfor pressa. Den ordensskapande og samlande krafta i dei klassiske profesjonane vil i stor

grad først og fremst liggja hos utdanningsinstitusjonane. Det er desse som garanterer køyrereglane og at dei er felles hos utøvarane av profesjonen. Den norske journalistikken har på samme tid vore prega av profesjonalisering av journalistikken som program (Raaum 1978) og motstrategiar mot dette:

Journalister med tilsvarende aspirasjoner har gjerne tenkt seg at en skulle kunne etablere et universitetsfag – selv om det har vært betraktelig motstand mot tanken blant journalister selv (Torgersen 1972: 36-37).

Dersom ikkje ei eiga, sams utdanning kan verka ordensskapande må andre organ i det minste hjelpa til. Ei slik ordensskapande hjelp kan ein seia at det faglege utvalet i den studerte perioden representerer. Forsøk på ordensskapning er eitt av perspektiva på utvalet sin samtaleposisjon i presseskikkens samtale.

2.3 Samtale, diskurs og diskursiv formasjon

Ein føresetnad for dette prosjektet er at språkbruken igjennom klassifiseringa og defineringa av «god presseskikk» er ei sosial handling som må forståast i lys av dei samfunnsmessige og dei historiske rammene ho skjer innanfor. Difor er ein teori som kviler seg på samanhengen mellom språket og samfunnsmessige og historiske forhold relevant.²⁴

Det er ein samtale, ein diskurs, som er studieobjektet. I det engelske ordet «discourse» er to sentrale tydingar innbakt. På den eine sida har me *samtalen*, den konkrete konversasjonen. På den andre sida refererer «discourse», eller «diskurs», meir generelt til spesifikke typar av, eller sosiale område for, språkbruk, som når ein, til dømes, snakkar om «den medisinske diskursen», «den politiske diskursen» eller «den kulturelle diskursen». Min vri på dette todelte begrepsinnhaldet på engelsk er å bruka *samtale* som begrep, men *diskursanalytiske innsikter* som grunnleggande perspektiv på samtalen. Grunnen er å finna i at dette er ei empirifokusert avhandling, som for så vidt er oppteken av ein «konkret samtale», sjølv om den føregår i skriftleg-tekstleg format. Samtidig studerer eg denne «konkrete samtalen» over ein lang tidsperiode, og eg prøver å løfta blikket og etablera ei overordna forståing over «presseskikk-diskursen» –

²⁴ Til liks med fleire andre (Jensen 1991, Pierre 1996) har eg til grunnleggande føresetnad at diskursanalyse utgjer ein del av den forskningstradisjonen som omfattar studiar av bruken av språket, eller andre semiotiske system, i ein sosial kontekst.

presseskikkens samtale. Fleire av dei refererte diskursanalytiske innsiktene har preg av å vera meir allmenne poeng, men gjennom at referansar er henta frå spesielle fagtradisjonar ønskjer eg å visa at dei allmenne poenga har sine faglege forankringar.

Det sentrale i diskursanalysen er ein konsentrasjon om *språkbruk*, men det er ein konsentrasjon om språkbruk i sin sosiale samanheng. Ein kan snakka om diskursanalysens to tradisjonar som den *språkanalytiske* og den *samfunnsanalytiske* (t.d. Fairclough 1995a). Det er først og fremst innsikter frå den siste som ligg til grunn her. Ein spør seg om *kven* som nyttar språket, *korleis*, *kvifor* og *når*. Det blir vidare fokusert på at ein i den sosiale språkbruken kommuniserer idèar, trusførestillingar og verdiar, og at deltakarane i kommunikasjonssituasjonen samhandlar. Dette er diskursbegrepets tre hovud-dimensjonar, ifølgje van Dijk (1997).

Theoretically, it is however emphasized that discourse studies should deal both with the properties of text and talk and with what is usually called the *context*, that is, the other characteristics of the social situation or the communicative event that may systematically influence text or talk. In sum, discourse studies are about *talk and text in context* (van Dijk 1997: 3).

Språk inkluderer både det talte og det skrivne. Interaksjonen i tilfellet Norsk Presseforbunds faglege utval sine uttalar er mellom dette utvalet og lesarane av uttalane. Det gjeld i første rekkje dei som er direkte involverte i dei aktuelle klagesakene, men i tillegg gjeld kommunikasjonen alle andre som har tilgang til uttalane og som kan tenkjast å ha ei interesse i uttalane sitt innhald.

Diskursar består ikkje berre av språklege fenomen, men også av språkbrukarane, kva språkbrukarane oppnår eller er ute etter å oppnå i sosiale situasjonar og innanfor spesielle samfunn og kulturar som heilskapar.

Medan mange av dei tidlege, ingvistisk inspirerte diskurs-studiane ofte var av ein meir abstrakt natur, så er interaksjons-tilnærminga meir beslekta med sosiolingvistikken si vektlegging av faktisk, konkret språkbruk.

Thus, instead of abstract, ideal structures, there has been a general tendency in discourse analysis, also outside the study of conversation, to avoid the study of abstract or ideal structures, and to focus on how people actually speak and write in social situations (van Dijk 1997: 16).

Ein fellesnemnar for inspirasjonskjeldene for diskursanalysen, etter van Dijk sine påpeikingar (1988, 1997), er ei utvikling omkring tenkjinga rundt

møtet mellom tekst og kontekst. Hovud-skilnaden mellom abstrakt diskursanalyse og sosial diskursanalyse er at den siste også tar konteksten i betraktning.²⁵

Diskurs kan på den eine sida skildrast på ulike strukturnivå. På den andre kan det fokuserast på at diskurs også er eit praktisk, sosialt og kulturelt fenomen. Handling og kontekst er sentrale dimensjonar, men det er også – med sosialt og kulturelt fokus – makt og ideologi.²⁶

Mi diskursanalytiske tilnærming til saksbehandlinga til Norsk Presseforbund sitt faglege utval har eit meir «overordna» perspektiv. Det har eit visst slektskap til grunnprinsipp hos Michel Foucault. Med det blir det meint at føresetnaden er at det berre er den sosiohistoriske konteksten som kan definera diskursen. Foucault snakkar om ein kunnskapens *arkeologi* for å avdekka diskursar, forholdet mellom diskursar og forholdet mellom diskursar og makt (Foucault 1991, Wuthnow m. fl. 1984). Her er ikkje maktbegrepet til Foucault det sentrale, men dei sambandslinjer han trekkjer i sine studiar av diskursar.

Innanfor diskursar kan det skiljast ut fleire *diskursive formasjonar*. 'Formation' på engelsk og 'formasjon' på norsk har dels samanfallande og dels ulik tyding. Ei vanleg tyding på norsk vil føra til at tankane går i retning av det fastfrosne og uforanderlege, nemleg formasjon som organisert oppstillingsmåte, som eit organiseringsprinsipp. Men 'formation' kan også tyda noko som blir til, noko som er i endring, genesis. I denne tydinga både *er* og *blir* formasjonar, dei blir konstant til. Dette er viktig å ha i tankane i analytisk omgang med begrepet. Slike prosessuelle føringar ligg under sjølv om eg, for analytiske formål, innimellom snakkar om «ein diskursiv formasjon» som om det er snakk om fastfrosne organiseringsprinsipp. For å få grep om rådande tankemønster, blir det tenleg å frysa fast *posisjonar* og *formasjonar*, utan at den generelle føresetnaden om formasjonar som prosess skal tapast av syne.

Murdock (1991: 57) set opp følgjande dimensjonar for ein diskursiv formasjon:²⁷

²⁵ Kontekst-begrepet kan romma det meste. van Dijk (1997: 19) definerer det som strukturen til alle eigenskapane ved ein sosial situasjon som er relevante for produksjonen eller mottakinga av ein diskurs. Han snakkar også om lokale og globale kontekst-strukturar, der det første inneber setting, deltakarar og deltakarane sine kommunikative og sosiale roller. Den globale konteksten blir relevant når ein identifiserer pågåande diskurs eller andre handlingar som del av organisasjonelle eller institusjonelle handlingar og prosedyrar, og når deltakarane er involvert i interaksjonen som medlemmer av sosiale kategoriar, grupper eller institusjonar.

²⁶ Fairclough (1995b) fokuserer på dei ulike aspekta ved ei meir kritisk tilnærming til diskurs, slik som ideologi, makt og hegemoni.

²⁷ Sjå også Foucault 1991: 31ff. Foucault sine begrep om diskurs og diskursive formasjonar, og Murdock si vidare utlegning av dei, gir idèar og retning for tenkjinga omkring

i) Ein måte å klassifisera på som fungerer som grensesetjar for likskapar mellom dei klassifiserande og skilnader frå dei andre.

ii) Ein måte å tenkja, grunngi og forklara på som *rettferdiggjjer* klassifiseringsmønsteret.

iii) Biletlege og språklege markørar som blir føretrakne av dei som klassifiserer.

iv) Moralske og estetiske prinsipp som omgjer skilnader – mellom rett og gale – til *evaluerande* distinksjonar.

Dei stadig pågåande endringane i den diskursive formasjonen kan mellom anna gjenkjennast i *spenningar* og *motstand*. Ulike dimensjonar, og ulike sider ved dei enkelte dimensjonane, blir også artikulert med ulik styrke og ulik karakter i dei enkelte tilfella. Eit sentralt spørsmål å stilla er nettopp kva for type motstand ein diskursiv formasjon møter, og kva som er styrken i denne motstanden. Dette er med på å avgjera korleis styrken og autoriteten i den rådande diskursive formasjonen utviklar seg.

Eg konsentrerer meg her om den *diskursive formasjonen* Norsk Presseforbund sitt faglege utval i perioden 1930-1972 står for i presseskikkens samtale. Denne kjem til uttrykk i uttalane frå utvalet og uttrykkjer først og fremst dette utvalet sitt forhold til andre aktørar i samtalen. Aktørane i samtalen sine ulike posisjonar til ulike tider står sentralt i forståinga av formasjonen sitt innhald. Måten begrepet «god presseskikk» blir nytta på av utvalet er såleis ikkje berre forankra i konkrete retningslinjer, som Vær Varsom-plakaten, men også i utvalet si sosiale forankring, korleis utvalet oppfattar seg sjølv og i relasjonane mellom utvalet og andre aktørar og mellom utvalet og ulike sakskompleks.

presseskikkens samtale. Min bruk av «diskurs» og, framfor alt, «diskursiv formasjon» er tilpassa mitt formål. Foucault er relevant fordi hans arbeid har å gjera med språk, diskurs, kunnskap, makt, historie og moderne kultur. «Bruken» av Foucault er det rimeleg å tilpassa til konkrete prosjekt: «The very depth, as well as the speculative nature of Foucault's endeavour, of course, make it antithetical to sociological inquiries based on empiricism. His system, by its very nature, must remain open-ended. Such a system does not lend itself to verification or falsification, leaving little common ground between Foucault and empirical sociologists» (Wuthnow m. fl. 1984: 141). Også Macdonald poengterer at Foucault må lesast i den rette konteksten: «In taking Foucault as a starting point for sociological work, there is the assumption that he himself was a sociologist and social historian. In fact he was neither. He was a philosopher, who used aspects of historical and sociological knowledge to pursue his interests in epistemology and ontology. In addition he could write brilliantly and by all accounts was an enthralling performer in the lecture hall and the interview; but to many, it was his talents as a *performer* (on the page or in the flesh), rather than the coherence of his ideas that captured minds» (Macdonald 1995: 179).

2.4 Posisjonering, val og viktige skilnader

Diskursanalysen har fleire inspirasjons- og påverknadskjelder. Mot slutten av 1970-talet hadde ein fått stadig aukande kjennskap til, bruk av og integrasjon mellom desse. Det som i starten var meir eller mindre autonome utviklingstrekk i ulike disiplinar, framsto meir og meir som ulike orienteringar for ein ny framveksande disiplin, det eg her kallar diskursanalyse. I det følgjande vil eg kvila meg på innsikter også frå nokre av påverknadskjeldene til diskursanalysen, for å understreka element som eg vel å vektleggja i denne avhandlinga. Heilt sentralt står innsikter som gjeld det å gjera val mellom alternativ og kva for viktige skilnader dette utgjer.

Eg er i dette prosjektet mellom anna oppteken av kategoriseringsmåten til det faglege utvalet. Korleis nyttar utvalet språk og prinsipp i ulike samanhengar? Kva for ein *posisjon* inntar utvalet ovanfor ulike presseaktørar eller ovanfor ulike typar sakskompleks? Kva er *utseiingsposisjonen*? Eg blir av dette interessert i *kven* meir konkret utvalet har bestått av i den studerte perioden. Vidare står det sentralt kva for *forhold* utvalet står i ovanfor andre aktørar og ovanfor saker og sakskompleks. Desse forholda kan ikkje utleiast av utvalsmedlemmene sin presse- eller politiske biografi, til dømes, men gjennom den bruken av språket og av presseetiske og presseideologiske prinsipp som utvalet har. *Kvifor* blir språket – og prinsippa – brukt som dei blir i dei ulike uttalanene til ulike tider?.

Ei grunnleggande påverknadskjelde for diskursanalysen²⁸ er strukturanalysar inspirert av formalisten Vladimir Propp sin morfologi over russiske folkeeventyr. Propp sin studie, og studiane til andre tidlege formalistar, inspirerte mellom andre strukturantropologien til Claudè Levi-Strauss i 1960-åra. Lèvi-Strauss hevda at metoden om å tenkja på ting som system av skilnader kunne anvendast generelt om sosiale fenomen. Han var oppteken av korleis ulike element blei valde ut og kombinerte for å gi ulike meiningar (Hall 1982).

I USA ga ein meir lingvistisk antropologi eit breiare grunnlag for studiar av diskursar og kommunikative hendingar. Den kreative samfunnsforskaren Gregory Bateson var viktig her. Bateson var mellom dei antropologane som såg på kultur som kode, som eit lært kommunikasjonsmiddel. Med hjelp av lingvistane sine modellar forsøkte desse å finna fram til reglane som gjeld for det ein kan kalla ikkje-verbal kommunikasjon. Bateson var mellom anna oppteken av *metakommunikasjonen* i det muntlege i form av tonefall, gestar, kroppsspråk og liknande (Bateson 1972). Bateson var ikkje minst sentral inspirasjon for viktige retningar innan *mikrososiologien*, ei anna påverknadskjelde for diskursanalysen. Heradstveit & Bjørge (1992) har i ein

²⁸ Utlegging av påverknadskjelder kviler på van Dijk (1988).

politisk kommunikasjon-samanheng brukt innsikter med ein slik bakgrunn, inspirert av etnometodologi, symbolsk interaksjonisme, konversasjonsanalyse, lingvistisk antropologi og semiotikk. Dei er også opptekne av ei tredje påverknadskjelde for diskursanalysen, språkfilosofiske studiar, studiar av talehandlingar, mellom anna etter Austin (1971).²⁹

Utvalet gjer *val* når det formulerer seg. Det vel å formulera seg på ein måte i staden for ein annan. I semiotisk språkdrakt kan ein snakka om at utvalet vel andre alternativ frå paradigmet for å setja saman eit syntagme.³⁰ Fairclough peikar på at tekstanalyse ofte utelukkande tar for seg det som ein finn i ein tekst og gløymer det som *ikkje* er der:

The systematic view of texts emphasizes choice, the selection of options from systems constituting meaning potentials (and lexicogrammatical potentials and phonic potentials). Choice entails exclusion as well as inclusion (Fairclough 1995b: 210).

Språklege val er altså viktig. I dei aller fleste sakene som Norsk Presseforbund sitt faglege utval har behandla, munnar utvalet sin uttale ut på ein måte som skal konkludera med at det innklaga forholdet er eit brot på, eller ikkje eit brot på, god presseskikk. Samtidig er det slik at denne konklusjonen ikkje er enkel og grei i dei fleste tilfella. Orda og formuleringane som blir brukte varierer, lengda på konklusjonen er ulik, det samme er stil og betoning. Dette har både å gjera med *kva* det innklaga forholdet gjeld og med *kven* det innklaga forholdet gjeld. Med «stil» og «betoning» blir det tenkt på måtar ord og formuleringar blir kombinerte på som utgjer *markørar* for korleis orda og formuleringane skal oppfattast. Så godt som samme ord og formuleringar kan oppfattast ulikt alt etter den måten dei blir ytra på. Setningane før og etter, eller innskotne undersetningar, kan snu opp ned på dette i det skriftlege.

Historien til presseskikkens samtale er historien om ein prosess der definisjonane av «god presseskikk» har kome til i møtet mellom den diskursive formasjonen representert ved utvalet, og andre formasjonar. Det sentrale elementet i desse møta er dei avgrensingane og markørane som er

²⁹ Ei fjerde påverknadskjelde for diskursanalysen var framveksten av sosiolingvistikken frå midten av 1960-talet. Denne kom i plassen for dei meir abstrakte og kontekstfrie studiane av språkssystem gjennom si fokusering på empiriske studiar av konkret språkbruk i sin sosiale kontekst. van Dijk (1988) kallar også utviklinga innan sjølve lingvistikken ei femte rot for diskursanalysen. Også denne har, under ulike påverknader, teke til å veksa ut av sine sjølvpålagde setningsgrenser. Den sjette og siste kjelda for diskursanalysen, ifølgje van Dijk, er å finna innanfor psykolingvistik og kognitiv psykologi.

³⁰ Begrepa er tillagt «den moderne, strukturelle lingvistikken sin far», Ferdinand de Saussure (Heradstveit & Bjørgø 1992: 23).

blitt trekte opp. Avgrensingane og markørane seier noko om dei som brukar dei og om kva for klassifikasjonssystem som er i bruk:

Det er i kampen [om klassifikasjonene] og for kampens formål at de like logiske som sosiologiske inndelingsprinsippene er virksomme: I det disse prinsippene produserer begreper, produserer de både de gruppene som produserer dem og de gruppene de produseres mot. Stridens eple i kampene om den sosiale verdens mening er makten over de klassifikasjonsskjemaene og det klassifikasjonssystemet som ligger bak forestillingene om ulike grupper – og dermed også bak mobiliseringen eller demobiliseringen av dem (Bourdieu 1995: 237-238).

Å seia at «noko» er eit «brot på god presseskikk», til dømes, er ikkje berre å bruka denne språklege nemninga, det har også noko å seia for forhold i språkbruken sin kontekst, i «verkelegheten». Det kan både vera det som direkte har å gjera med oppfatninga av kva som er god eller dårleg «skikk» i pressa, men det kan også verka tilbake på språkbrukarane og oppfatninga av desse. Den måten me snakkar om verda på verkar inn på korleis me forstår ho.

Som det er blitt fastslege av fleire, så *gjer* svært ofte språk og utsegner noko, i tillegg til å tyda noko (Austin 1971). Austin er oppteken av at ei språkhandling *gjer* noko på to ulike måtar, gjennom det talaren *gjer* med utsagnet, og gjennom kva utsagnet *gjer* med mottakaren.³¹ Dette er eit prosjekt som konsentrerer seg om den som kjem med utsegnene, utvalet. Den viktigaste innsikten frå Austin for dette formålet er altså at utseieren *gjer* noko når han *seier* noko.

At dei endelege kombinasjonane som utvalsmedlemmene i sine avgjerder kjem fram til utgjer markørar for korleis orda og formuleringane skal oppfattast, inneber ikkje at dette nødvendigvis handlar om medvit frå formuleringsmakarane si side. Ofte er det motsette det vanlagaste. Ja, det ligg under i min innfallsvinkel til denne studien av Norsk Presseforbund sitt faglege utval at det er prosessar som er uavhengige av eit eventuelt medvit som finn stad. Det handlar i staden om utvalet og utvalet sine medlemmer sin *posisjon* – i historien, i pressa og i samfunnet, og det handlar om korleis språket slik strukturerer språkbrukarane. I behandlinga av utvalet si posisjonering ovanfor aviser og journalistikk skal ikkje minst innsikter frå den franske kultursosiologen Pierre Bourdieu prega analysen:

³¹ Austin nyttar begrepa «locutionary act» - det å ytra bestemte lydar som i språket har ei meir eller mindre eintydig og bestemt tyding; «illocutionary act» - det ein *gjer* gjennom å seia noko; og «perlocutionary act» - det ein oppnår gjennom å seia noko (Austin 1971: 101)

Alle aktørene i en bestemt samfunnsformasjon har nemlig felles et sett grunnleggende skjemaer for persepsjon, som begynner å objektiveres ved alle de motsetningspar av adjektiver som anvendes i dagligtalen for å klassifisere og betegne personer eller gjenstander på alle ulike områder for praksis (Bourdieu 1995: 220-221).

Ein vel språklege nemningar, teikn, ut frå eit paradigme. Vala fører til skilnader i uttale-formuleringar hos utvalet, skilnader som utgjer skilnader. Setningane i formuleringa utgjer *konteksten* for orda i formuleringa. Alle setningane sin kontekst er heile uttalen. Vidare kontekst er det uttalen handlar om, det som kan kallast uttalen sin *sosiale kontekst*.

Det van Dijk (1997: 9) kallar for det diskursive relativitetsprinsippet betonar viktigheten av å studera både likskapar og skilnader i jakta på det han kallar den samansette, eller overordna, diskursen. Kva for likskapar, eller systematikk, er det i måten noko blir omtalt på? Kva for språklege, og andre, skilnader blir markert når ulike element blir omtalt? Noko som blir framsagt, er påverka av det som tidlegare er blitt framsagt i diskursen. Når ting blir sagt på ulike måtar, får det ulik tyding. Ting kan også seiast med ulik stil. Stilen er den kontekst-avhengige uttrykksforma i diskursen. Dette kan igjen knytast til strategiske prosessar som, enten medvite eller umedvite, blir nytta av språkbrukarane i produksjonen eller forståinga av diskursens tematikk (van Dijk 1997).

Ifølgje Fowler (1991) er menneskeleg kommunikasjon full av kategoriseringssystem. Desse representerer verda ut frå dei behova som det samfunnet dei blir uttrykte innanfor har. Språk er eit menneskeleg medium som i stor grad ber med seg erfaring og verdiar, og det sorterer idèar og begrep inn i klart definerte kategoriar. Det er gjennom desse at visse former for erfaringar og aktivitetar tar vare på samme meining frå person til person, frå generasjon til generasjon. Den som brukar språket «veit», medvite eller umedvite, kva som er passande språklege uttrykk i ulike situasjonar, og ulike kategoriseringar blir gjentakande brukt i bestemte kontekstar.

Stil og betoning kan dessutan koplant mot det ein kan kalla *symbolsk autoritetsbygging*. Ottar Brøx brukar begrepet *symbolsk konkurranse* for å forklara situasjonar i den politiske offentlegheiten der det er politisk kamp trass i at det i realiteten berre finst òi meining (Brøx 1986, 1991).³² På den politiske arenaen er det snakk om konkurranse mellom meir eller mindre likestilte aktørar på kvar si side av ein politisk konflikt. Situasjonen er annleis for utvalet. Dette er privilegert. Det *skal*, i kraft av sin posisjon og si rolle, ha den sterkaste autoriteten i spørsmål som gjeld presseskikk. Denne

³² Brøx er også inspirert av Bateson, ikkje minst av grunninnsikten om søking etter skilnader som utgjer skilnader, «a difference that makes a difference» (Bateson 1972). Sjå til dømes Brøx 1991: 192, der Brøx fortel om inspirasjonen frå Bateson.

kjem likevel ikkje automatisk og det er i *kampen for å vinna denne autoriteten* at utvalet forsøker å visa klar styrke og sterkt engasjement. På dette viset kan forklaringsmåtar frå Brox si tenkjing også brukast om det faglege utvalet. Men meir enn symbolsk konkurranse driv utvalet med symbolsk autoritetsbygging, altså autoritetsbygging gjennom symbolbruk. I den symbolske *konkurransen* blir det konkurrert om å vera mest for eller mest imot noko. Det handlar om *styrken* i engasjementet (Brox 1986). I den symbolske *autoritetsbygginga* er konkurransen og konkurrentane uklare, men gjennom utvalet si posisjonering og val av utseiingsmåtar dreg det opp grenselinjer. Desse grenselinjene blir dregne opp mot «nokon» og «noko», sjølv om desse «nokon» og dette «noko» ikkje alltid framstår eksplisitt. At utvalet «skal ha den sterkaste autoriteten», byggjer eg på den plasseringa utvalet er gitt av den vidare presseorganisasjonelle ramma rundt det.

Ein diskursiv formasjon utgjer den systematiske måten, for nokon, å uttrykkja seg på i bestemte samanhengar over tid. Gjennom dei språklege, og prinsipielle, markørane som blir nytta ovanfor aktørar og tematikkar av Norsk Presseforbund sitt faglege utval, kan det vera muleg å avlesa kva for eit forhold det er mellom aktørane i diskursen.

Det språklege teoretiske perspektivet er vanskeleg å skilja frå det metodiske, men det metodiske designet rommar også andre element enn analyse på det språklege nivået.

3 Utforskinga og kva den kviler på

3.1 Prosjektdesign og plassering av forteljinga om presseskikkens samtale

Arkivet til Norsk Presseforbund sitt faglege utval har ikkje tidlegare vore grundig bearbeidd. Det har i staden vore brukt til stikkprøvar og til oversikter for heilt spesielle formål. Det finst ikkje nokon overordna oversikt over materialet etter desse spreidde tilnærmingane. «Bruk» av materialet har dermed ikkje sjelden vore prega av det omtrentlege og av kva «brukarane» måtte tru og gå ut i frå:

Ingen har undersøkt hvor ofte PFU nevner skriftlig hjemmel i sine uttalelser i klagesaker, men det skjer *sannsynligvis* i mindre enn halvparten av tilfellene (Raaum 1986: 83 – utheving lagt til).

Dette utgangspunktet gjorde det naturleg for meg å leggja til grunn eit *eksplorativt* forskingsdesign for undersøkinga (t.d. Østbye m. fl. 1997). Eg måtte, så å seia, først av alt bli betre kjent med undersøkingsobjektet og problemfeltet. Eg valde å kategorisera materialet på ulike vis, for å skapa oversikter over det. Kor mange saker fortel arkivet om? Kva for presseorgan har vore innklaga? Kva for presseorgan har utvalet vore mest og minst kritisk til? Korleis fordeler klagarane seg? Denne typen oversikter trong eg for å veta korleis eg skulle angripa materialet vidare. Samtidig er ikkje talfestingane av desse forholda berre eit slikt første, nødvendig steg for å gjera ei kvalitativ tilnærming muleg. Oversiktene fortel, til dømes, om mulege systematiske skilnader i behandlinga av aviser. Dei fortel om kva for journalistiske sjangrar som er heilt sentrale og dei fortel om kva for klagegrupper utanfor pressa som dominerer sakene. Alt dette gir retning til overordna spørsmål for den kvalitative tilnærminga.

Grunnlagsarbeidet vart gjort i ei tilnærming til heile arkiv-materialet, ei tilnærming som var styrt av eigne kategoriseringar og spørsmål (sjå punkt

3.3). Sjølve arbeidsprosessen førte såleis også til ein meir inngåande kjennskap til materialet som heilskap og ikkje berre til utvalde delar av det. Det er dette grunnlagsarbeidet som har utgjort plattformen for utveljinga av dei sentrale dimensjonane som denne analysen og denne framstillinga blir styrt etter. Det er i denne forstand at tilnærminga har eit slektskap til det hermeneutiske prinsippet: Den byggjer på ei for-forståing av det studerte fenomenet der dei ulike underelementa i tilnærminga er tenkt å styrka heilskapsforståinga (Hjarvard 1997, Kvale 1979).

Dette prosjektet sitt forskingsdesign har altså hatt varierende grad av stringens. Arbeidet måtte gjerast i to hovudfasar: Ei grundig bearbeiding først og deretter ei vidare innsnevring av materialet i val av kategoriar, val av døme og sentrale dimensjonar og, generelt, ei modnare tilnærming til eit no bearbeidd materiale.³³

Sjølv om eg ikkje har ønskt å skriva Norsk Presseforbund sitt faglege utval sin historie, så er likevel analysen eit «historisk arbeid». Dette er ein analyse av måten Norsk Presseforbund sitt faglege utval har behandla saker på i perioden 1930-1972. Dette utvalet si forlenging til samtida er Pressens Faglige Utvalg (PFU). Eg har interessert meg for PFU over fleire år og i god tid før avhandlingsarbeidet tok til.³⁴ Mi interesse for, og min kjennskap til, samtida sitt utval, PFU, kan ikkje haldast unna min analyse av det tidlegare utvalet. Ein analyse av hendingar i det tidlegare Sovjet kan ikkje gjerast isolert frå kjennskapen til korleis det faktisk gjekk med Sovjet i 1991. Dette er ei avgrensing som ikkje har å gjera med det prinsipielt uavslutta i ei kvar språkleg bearbeiding, men som er knytt til historikaren sitt objekt: Den historiske verkelegheten sin karakter slik vår tid oppfattar den, nemleg som ein irreversibel endringsprosess og ikkje som til dømes ei samling av enkeltstående historiar som vitnar om det evig samme (Jenssen 1996). Det å krevja at historien berre skal studerast utifrå historien sine eigne føresetnader og begrep, er å innta eit idealistisk standpunkt (Dray 1964).

Historikaren er heilt sentral i historiske studiar, slik antropologen er det i antropologiske studiar. Kva er forholdet mellom historikaren sine vurderingar og det vurderte materialet? Kan det vurderte materialet bli *vridd* på *systematiske* vis på grunn av historikaren sine verdiar og forforståinga hans av det studerte materialet? Historiske aktørar blir utsette for historikaren sine moralske og psykologiske vurderingar. Særleg relevant er dette for historikaren sin *utveljingsprosess*: kva for nokre handlingar, og kva ved desse handlingane, til dei studerte aktørane blir utvalde som dei som er dei sentrale for ei best muleg framstilling av dei relevante, studerte forholda? I denne utveljingsprosessen er ikkje minst faren at utveljinga er

³³ Meir utfyllande detaljopplysningar om grunnlagsmaterialet finst i vedlegg 1 og 2.

³⁴ Sjå mellom anna Røsland 1995 og Kvam & Røsland 1998.

styrt av historikaren sitt ønskje om at framstillinga skal sjå ut på bestemte måtar, til dømes at den skal framstå mest muleg logisk samanhengande. Det er sjølvstykke ikkje slik at historikaren, logisk og i eit kvart tilfelle, systematisk pregar sitt studerte materiale med sine verdistandardar (Dray 1964). Dette er meir av eit varsel om farar i utveljingsprosessen enn ei påpeiking av faktiske konsekvensar.

Historieskriving er formidling av innsikt i samanheng (Dahl 1986, Sejersted 1995). Sejersted viser korleis slik formidling kan innebera *forteljingar* på systematiske vis.³⁵ Problemet med å oppretthalda skiljet mellom fakta og fiksjon oppstår når ein ser korleis dei historiske forteljingane varierer ut frå prekonsiperte narrative strukturar (Sejersted 1995). Fakta-kravet er det sentrale, men fiksjonselementet viser korleis det av historikarar må gjerast eit *utval* av fakta og dei utvalde fakta blir tillagt ulik tyding. Dette heng i sin tur igjen til dels saman med den strukturen ein vel å presentera fakta innanfor.

Sejersted nyttar denne tenkjinga på norsk historiografi og finn at romansen er det moderne samfunnet sin favorittsjanger. Moderne historieforskning og historieskriving er nært knytt opp til framstegstrua og til framveksten av nasjonalstaten. I historieskrivinga kom ein til å velja ut visse sider ved fortida som kunne forsterka inntrykket av at samtida var ei positiv utvikling frå desse sidene. Historien hadde eit mål, og ein kunne forklara med tilvising til dette målet. Den litterære sjanger-parallellen i romansen er forteljinga om det gode sin siger over det vonde ved at helten klarer å ta lagnaden i sine egne hender. Helten i historie-forteljingane er folket. Det er historien om folket som tar kontrollen over sin historie og skaper sitt gode, nasjonale samfunn.

Oppgjeret med romanse-tradisjonen hadde sitt grunnlag i oppgjeret med historisismen etter krigen. I Norge blei oppgjeret iscenesett av Jens Arup Seip (Sejersted 1995). Oppgjeret hadde eit ibuande problem; korleis skulle ein strukturera stoffet når det ikkje skulle bli gitt formen til ei forteljing? Oppgjeret gjorde såleis ikkje slutt på dei store forteljingane, det blei i staden først og fremst eit oppgjer med den *sjangeren* som hadde rådd grunnen fram til då, romanse-sjangeren. Nye forteljingar kom til, men innanfor andre sjangrar – komedie, tragedie, satire.

Ein fekk på den eine sida romansens motsetning, satiren, og på den andre sida vart det innført eit *tvisyn* i forteljinga om det moderne, noko som fekk til konsekvens ei klar neddemping av utviklingsoptimismen. *Mi* historieforteljing er for det første gjort med slike innsikter i botnen om at all historie blir fortalt. Min analyse av ein diskurs er sjølv også ein diskurs.

³⁵ Han nyttar seg her av den amerikanske historikaren Hayden White (1973, 1978) si tenkjing om bruk av litterære begrep og sjangrar om historiske framstillingar.

Denne forteljinga er nettopp prega av eit tvisyn, av at det ikkje er enkelt å skildra ei utvikling som eintydig. Det sentrale utviklings-begrepet i denne forteljinga er *profesjonalisering*, samtidig som det blir stilt spørsmål ved muleghetene i profesjonaliseringsprosjektet og det blir peika på noko av det som går tapt i prosjektet. Skepsisen til det tradisjonelle utviklingsprosjektet tangerer også Jens Arup Seip si understreking av at ein historikar si oppgåve ikkje er å kle på, men å kle av; å avsløra dei *eigentlege* motiva til aktørane i historien (Sejersted 1995). Men denne forteljinga har ikkje som undertone at makta korrumperer, i staden er denne typen innsikter med på å etablera tvisynet på utviklingsprosjektet.

Det historiske perspektivet finst også i bruken av *kjeldekritisk metode*, det viktigaste kjenneteiknet ved historisk forskning.

3.2 Dokumentanalyse som modningsprosess

To make whatever you think more objective, you must work in the context of presentation. At first, you 'present' your thought to yourself, which is often called 'thinking clearly.' Then when you feel that you have it straight, you present it to others – and often find that you have not made it clear. Now you are in the 'context of presentation.' [...] You will get new ideas as you work in the context of presentation. In short, it will become a new context of discovery, different from the original one, on a higher level I think, because more socially objective. Here again, you cannot divorce how you think from how you write. You have to move back and forth between these two contexts, and whenever you move it is well to know where you might be going. [...] From what I have said, you will understand that in practice you never 'start working on a project': you are already 'working', either in a personal vein, in the files, in taking notes after browsing, or in guided endeavors (Mills 1959: 222).

Dei to fasane i dokumentanalysen i dette prosjektet kan sjåast på som ein *modningsprosess*. Denne modningsprosessen kan også betraktast som eit element i den metodiske tilnærminga. Modninga føregår både nært og meir overordna. «Nært» inneber at kjennskapen til arkivmaterialet, og måten det har vore ordna på, blir gradvis meir utfyllande. «Meir overordna» inneber at ein i stadig nye rundar med materialet, stadige bearbeidingar av det, kjem stadig nærare ei god forståing av korleis utvalet har handtert sakstypar, innklaga aktørar og språket. Modningsprosessen skjer etter eit forskingsprinsipp som inneber veksling mellom forståing av delar og

heilskap. Ei slik veksling inneber eit kritisk medvit om føresetnader (Kvale 1979), så vel som eit kritisk medvit omkring datamaterialet.

Å vera kritisk til bruk av dokument for vitskaplege formål er noko som er innebygd kunnskap hos dei fleste som driv med slikt. Dersom ein skriv ein organisasjon sin historie, vil mengda av dokument som er tilgjengelege vera talrik og dokumenta vil variera veldig i karakter. Det første spørsmålet som ofte vil reisa seg i møte med slike dokument er: *kva* er dette? Forskaren må vera klar over dei problematiske sidene ved dei dokumenta han skal studera. Han må utvikla ein type metodisk mistillit. Denne typen probleminnsikter vil slik kunna fungera som ein styrke for arbeidet.

Det er likevel rett å seia at på overflata så er svaret på *kva* mitt datamateriale er for noko openbart og uproblematisk, i motsetnad til *kva* som er tilfellet med til dømes private dagbøker eller personlege brev.

I mitt møte med arkivet til Norsk Presseforbund sitt faglege utval ønskte eg opplysningar om kven som var med på møta i utvalet, når møta fann stad, *kva* dei ulike sakene handla om, *kva* som var argumenta for og imot i frå partane i desse sakene og *kva* som var argumenta til utvalet i den endelege avgjerda. Arkivmaterialet er meir forvirrande og mangelfullt dei første åra, men blir stadig meir utfyllande jo nærare 1972 ein kjem. Det inneber at saksreferata blir meir og meir standardiserte og færre og færre saker manglar. Det relevante materialet i arkivet er alle dokumenta som har noko å gjera med utvalet sin måte å behandla saker på; offisielle sakspapir, ulike notat, memoar, meldingar og brev omkring saker og utvalet generelt.

Av sekundærkjelder finst Solumsmoen (1966) og Bratholm (1970) sine dykk ned i materialet.³⁶ Solumsmoen serverer gullkorn frå den tidlegaste tida og har også aktuell kunnskap frå 60-talet, som utvalet sin sekretær. Bratholm sin analyse byggjer på alle saker mellom 1929 og 1967. Analysen er vinkla ut frå ein juridisk kritiskar-ståstad og kan berre i liten grad nyttast for denne studiens formål, ikkje minst fordi bakgrunns materialet for undersøkinga ikkje lengre er tilgjengeleg. Likevel er det blitt påpeika (Marwick 1990, Syvertsen 1992) at ikkje noko seriøst historisk arbeid kan ha råd til å sjå bort frå samtidige dokument, skrivne av personar eller grupper som har sine eigne interesser og formål. Det er altså ikkje slik at det berre er det påviseleg grundige og veldokumenterte og det med gode intensjonar om omfattande utgreiingar for ettertida som det er verdt å stoppa opp ved. Problemet her er først og fremst at denne typen materiale er så lite.

³⁶ I tillegg kjem Bodahl-Johansen (1996) sin gjennomgang. Den har likevel ein nokò mindre verdi, i alle fall for dette formålet, fordi den ikkje er skriven av ein av *deltakarane* i presseskikkens samtale i tida fram til 1972. Solumsmoen var utvalet sin sekretær på denne tida, Bratholm var ivrig pressekritikar og sjølv involvert i eit par saker. Bratholm poengterer ellers at «...Noen systematisk oversikt over tidlige avgjørelser foreligger ikke» (Bratholm 1970: 127).

Kvar boks i arkivet inneheld ei mengd filer og kvar fil inneheld, i dei fleste tilfella, dokument frå ei sak som er behandla av utvalet. Desse dokumenta fortalde meg i det grunnleggande det eg ønskte å veta. Eg trong ikkje tolka meg fram til kven som tok del på møta. Sakspapira var oftast signerte av utvalsmedlemmene. I dei fleste tilfella var det gitt ein dato for når møta fann stad. Sakspapira inneheld også utfylte utgreiingar frå partane og frå utvalet. Særleg er dette tilfellet frå 1938, når utvalet blir meir formalisert og sjølvstendig.

Det totale talet på saker i den studerte perioden er på mellom 600 og 700, avhengig av korleis ein reknar. Min saksoversikt omfattar 660 saker. Av desse mangla nokre få, men desse kunne for ein stor del finnast i ei anna sekundærkjelde, fagbladet *Journalisten*. Fagbladet var i den studerte perioden i stor grad eit refererande organ, slik at ordlydar i dei fleste tilfelle kan gjenfinnast ordrett. *Journalisten* er berre ei verkeleg sekundærkjelde frå 1949, fordi det først i desember året før blei vedteke at uttalane systematisk skulle offentleggjerast i fagbladet. Dei aller fleste sakene som er behandla er likevel behandla i åra etter 1948.³⁷

Generelt kan det sjå ut til at dokumenta som er analyserte i dette prosjektet er etter måten openbare å tolka. Dette materialet synest å vera av meir objektiv natur, medan personlege dagbøker og brev er av meir subjektiv natur. Men alt tilsynelatande objektivt treng problematiseringar. I mi problematisering kviler eg meg på målestokkane *autensitet*, *truverdighet*, *representativitet* og *meining* (Scott 1990: 19-35).³⁸

Autensitet

Er materialet ekte og av uomtvisteleg opphav? Nei, det er ikkje uomtvisteleg. Fleire av filene innheld kopiar av dei offisielle dokumenta, ein god del er heilt sikkert kopiar av kopiar. I nokre tilfelle er den overlevande versjonen av dei offisielle papira eit utkast, i form av ein kombinasjon av eit trykt forslag til uttale og handskrivne rettingar. Dette problemet kunne ha vore større dersom eg hadde valt å gå i djupna på utvalde case. Når det er alle sakene over ein 40-årsperiode som er studieobjektet, kan autensiteten til enkeltfiler seiast å vera solid nok når dei blir sett i lys av det totale biletet for alle filene. Sjølv om det finst mange kopiar mellom filene, så finst det også ei rekkje uomtvisteleg opphavlege sakspapir.

³⁷ *Journalisten* gjekk frå nr. 3 1945 over frå å vera organ for Oslo Journalistklubb til å bli eit blad for Norsk Presseforbund.

³⁸ Sjå også Østbye m. fl. 1997: 47-49.

Truverdighet

Er materialet fritt for feil og forvrenging? På overflata synest det openbart at ingen ville ha noko interesse av å forvrenge dei offisielle sakspapira frå det faglege utvalet. Sjølv sagt vil partane i sakene, i alle fall ein av dei, ofte mislika resultatet av sakene, men det er sekretæranne i presseforbundet som skriv dei offisielle sakspapira. Dei burde vera nøytrale i dette. Dette er likevel ikkje fullt så enkelt. Etter fleire rundar med materialet er det muleg å sjå systematiske skilnader i formuleringsmåten mot ulike innklaga aviser. Nokre aviser har hatt ein heilt annan representasjon i utvalet og i andre presseorganisasjonar enn andre. Utvalsmedlemmer og sentrale representantar for presseorganisasjonane har hatt eit kjennskap og vennskap til sekretæranne i presseforbundet og til andre som har vore involvert i arbeidet med utvalet. Ein treng ikkje bevisa noko *medviten* forvrenging av dei offisielle sakspapira i saker der desse avisene har vore involvert, men desse relasjonane *kan* ha ført til ei snillare behandling av dei aktuelle avisene i formuleringar i uttalanane. I dei fleste tilfella er dei offisielle sakspapira truverdige, men dette er altså ikkje fullt så openbart i alle sakene. Det er talrike måtar å formulera seg på når ein vil kritisera nokon, alt frå det heilt krystallklare til det godt innpakka. Her er det viktig å leita etter om det kan finnast nokon form for systematisk bruk av den eine eller den andre løysinga om enkelte innklaga.

Dessutan finst det noko ein kan kalla ei *administrativ interesse* hos sekretariatet i presseforbundet som fører til interessante feil i materialet. I juni 1955 skreiv utvalsleiaren, Chr. A. R. Christensen, dette i eit brev til ein av sekretæranne i utvalet: «Hermed en liten sak fra DFU. Den er avgjort ved *sirkulering blant medlemmene*, men bør vel protokolleres med en møte-dato, som vanlig, – vil du være så snill å sette inn samme dato som i uttalelsen om Luckow.» (Utheving lagt til) Det synest altså som om administratorane av utvalet ønskte å la det sjå ut som om møte fann stad, sjølv om sakene blei avgjort på andre måtar. Dette fører jo uvilkårleg til spørsmålet om kor vidt ein kan vera sikker på om andre møtedatoar er reelle. Dette er viktig kunnskap. Det *kan* ha hatt innverknad på avgjerdsprosessen om det vart halde møte eller om sakene blei «sirkulert blant medlemmene». Utvalet sin eigen historie fortel at den som har vore først ute i behandlinga av saka, i fleire tilfelle klart har prega uttalen. I tillegg understrekar dette kor viktig brev, memoar og meldingar mellom utvalsmedlemmene og mellom utvalet (og medlemmene) og sekretariatet er for å kontrollera truverdet til dei offisielle sakspapira.

Representativitet

Er materialet typisk og dersom det ikkje er det, er det muleg å få kjennskap til kor utypisk det er og kva for måtar det er utypisk på? (Scott 1990: 24) I

utgangspunktet ønskte eg å få alle dei behandla sakene i perioden som mitt materiale. Men arkivet har nokre manglande filer. Desse er få og kan vanskeleg seiast å utgjera noko systematisk «hol». Det er likevel særleg problematisk dersom det manglar ei sak frå eit år då svært få saker vart behandla av utvalet. I 1939 vart to saker behandla, i 1966 var talet oppe i 58. Ei manglande sak i 1939 vil såleis utgjera eit langt større problem enn ei manglande sak frå 1966. Finlesing av sekundærkjelda Journalisten fungerer som ei løysing på dette problemet, men berre frå og med 1949. Samtidig vil mulegheten til å kontrollera materialet vera mindre dersom brev, memoar og meldingar manglar. Her er det også langt mindre enkelt å fastslå kva som *burde* ha funnest i materialet enn for dei offisielle sakspapira.

Å fylla hola av manglande saker er også viktig når ein ønskjer å bruka illustrerande døme frå saker frå spesielle år eller tidsperiodar eller frå spesielle presseetiske problem. Då blir det viktig å etablera om dei valde sakene *faktisk* er dei mest representative.

Eit anna representativitets-problem gjeld den varierende graden av oppdatering av arkivet i lange periodar av utvalet sin historie. I 1966 vart ei rekkje saker behandla av utvalet. Bratholm (1970: 121) skriv at dette indirekte skuldast statsminister Einar Gerhardsen sin avgang året før. Statsministeren sin presse-sekretær, Olaf Solumsmoen, måtte finna seg nytt arbeid, og han blei då den nye, og svært effektive, sekretæren til Norsk Presseforbund sitt faglege utval. Det er heilt utvilsamt at Solumsmoen utgjorde ein viktig skilnad både for funksjonsmåten til utvalet og for utvalet sitt arkiv. Han tok straks til med ein reingjeringsprosess i arkivet, noko som førte til den paradoksale konsekvensen at filene frå denne perioden verkar svært forvirrande. Sakene er for det første opptil fleire år gamle. Dessutan er dateringa av sakene inkonsekvent. Av og til er denne basert på når den kritiserte artikkelen vart publisert, av og til på når klagen³⁹ vart motteken og av og til på når saka endeleg er behandla. Representativitets-problemet her gjeld først og fremst usikkerhet omkring kva for kriterier Solumsmoen må ha nytta i sin ryddeprosess i arkivet.

I tillegg må også måten arkivet er behandla på av Riksarkivet vurderast. Det har no og då blitt reorganisert av Riksarkivet, siste gong, før min

³⁹ Eg finn det her rett med ei lita språkleg utgreiing om eitt av dei vanlegaste orda i avhandlinga, «ein klage». På nynorsk kan ein enten skriva: ein klage - klagen - klagar - klagane, eller: ei klage - klaga - klager - klagene. Alternativa har ført meg inn i ein umuleg vallsituasjon, der eg har endt opp med det som læt rettast i mine øyre: ein klage - klagen (hankjønn i eintalsformene) - klager - klagene (hokjønn i fleirtalsformene). Ein grunn til at dette høyrer rett ut kan vera samsvaret med *klagesaker* og *klagesakene* i fleirtal. Ein annan *rimelig* grunn til å velja ei slik bøying er å skilja mellom *klager* - fleirtalsforma av ein klage... - og *ein klagar*, altså den som klagar. Ved konsekvent hankjønnsbøying av «ein klage» ville samme ordet, «klagar», blitt nytta i desse to tilfella.

gjennomgang av det, i 1995. Runhild Bakken ved Riksarkivet skriv i ei innleiing til protokollen til utvalsarkivet at materialet også tidlegare har vore reorganisert, men det er uklart kva som vart gjort då. 1995 var likevel, ifølgje Bakken, første gong at såkalla «reinsing» av arkivet blei gjennomført. Ho skriv at det viste seg at i kvar mappe var det mengder av kopiar, særleg av den endelege uttalen. Desse vart så fjerna. Etter at alle desse kopiane var fjerna, var utvalsarkivet redusert frå 7,5 til 5,5 hyllemeter. Dette er viktig informasjon, sjølv om det neppe kan kallast noko stort problem dersom det kan fastslåast med sikkerhet at det berre var ekstra kopiar som vart fjerna. Hovudproblemet, som det ikkje finst noko endeleg svar på, er knytt til kva som eventuelt har skjedd i tidlegare reorganiseringar av materialet, reorganiseringar som det synest som om heller ikkje arkivarane i dag veit veldig mykje om i detalj.

Meining

Er materialet klart og forståeleg? Dei overlevande versjonane frå dei tidlegaste sakene i materialet mitt, i hovudsak frå 1930-åra, er handskrivne. Denne handskrifta er i varierende grad forståeleg. Den er blitt forsøkt tolka ut frå den forståelege delen av uttalen og ut frå formuleringar i andre saker i tida rundt uttalane med dei uforståelege bitane.

Problema under meinings-overskrifta kan delast i to: bokstavleg mening og tolkingsmening. Tolkingsmeninga er her knytt til formuleringulikskapar drøfta under truverdighetsavsnittet ovanfor. PFU i dag seier etter måten klart kva utvalet sin konklusjon i ei sak er. Dette var langt frå alltid tilfellet i den studerte perioden. Av og til kan det vera andre ting enn dei som blir kritiserte frå klagar som utvalet finn uakseptable. Andre gongar kan det vera uklart kva utvalet drøftar i det heile. Det snakkar om «vanleg» presseskikk, om «folkeskikk» og berre rett og slett om «skikk». Utvalet kjem ikkje med eksplisitte definisjonar av desse begrepa. Når utvalet konkluderer med at eit forhold ikkje er i samsvar med «vanlig skikk», kva meiner så utvalet om *presseskikken* i det? *For* mange av desse begrepa blir behandla på innforståtte og uproblematiske vis av utvalet, samtidig som dei heilt klart er problematiske og treng utgreiingar.

Tekstar må studerast som sosialt situerte produkt. Språket og kategoriseringa som blir brukt må tolkast ut frå den tida og den konteksten som det blir brukt innanfor. Mi tilnærming er å bruka grunnleggande innsikter frå diskursanalysen for å etablere eit samband mellom teksten, tekstprodusentane (utvalet) og konteksten (dei faktorane som er viktige for å produsera teksten).

3.3 Språk, diskurs, kontekst

Den sentrale diskursanalytiske innsikten på det *metodiske* nivået er at måten orda i uttalane er sett saman på ikkje er tilfeldig, at dei har *funksjonar* i forhold til kvarandre, i forhold til setningar, i forhold til uttalen som heilskap og i forhold til den sosiale konteksten.

Språkbruken til utvalet kan analyserast på ulike nivå, frå ein rein lingvistisk analyse av setningar til ein analyse av *forma* på språkbruken, forstått på bestemte måtar. I det siste ligg det ein kombinasjon av Austin (1971) si understreking av at noko blir *gjort* gjennom ulik språkbruk og i Bateson, frå sin ståstad, si meir generelle understreking av å fokusera på skilnader som utgjer skilnader. Ein må ikkje lausriva språkbruken, eller den menneskelege åtferda, frå konteksten. Austin (1971) viser til dømes korleis formuleringar kan brukast til å åtvara, forutseia, befala, be om, lova, spørja, påstå, oppfordra, oppmuntra, bebreida, og så bortetter, alt etter korleis språklege val blir gjort i dei enkelte samanhengane. Den metodiske tilnærminga mi kan heller ikkje lausrivast frå sin kontekst, der diskursanalytiske innsikter er ein støttespelar:

What follows is not to be regarded as a blueprint, as there is no set procedure for doing discourse analysis; people approach it in different ways according to the specific nature of the project, as well as their own view of discourse (Fairclough 1992: 225).

Dei enkelte elementa som inngår i mi tenkjing rundt diskursanalysen, til bruk i dette prosjektet, er å finna i kapittel 2. Her vil eg presentera styringsverktøy, i hovudsak sentrale analyse*spørsmål*, for min analyse av utvalet sin samtaleposisjon i presseskikkens samtale. Hammersley & Atkinson skil mellom *informasjonsanalyse* og *perspektivanalyse* (1983: 105-106). I det første tilfellet tar forskaren stilling til om det aktørane seier, er sant eller falskt. Det er forholdet mellom det aktøren seier om verda, og verda slik ho faktisk er, som står i fokus. Denne studien er i stor grad perspektivanalytisk. I denne typen analyse står ikkje ytringane sin sanningsverdi i fokus. I staden blir dei tolka som symptom på ein tenkjemåte, ein psykisk tilstand, eller liknande. Ein person som driv med perspektivanalyse, er ikkje lenger deltakar i ein dialog, men ein utanforståande observatør og diagnostikar. Perspektivanalysen har sin parallell i den *symptomale lese måten*, som kviler på at all menneskeleg praksis er formidla (Kittang 1975). Det inneber at menneskeleg praksis er styrt av instansar ein ikkje har oversikt over til ei kvar tid. Det blir tale om å avdekka det komplekse mangfaldet bak den føreliggjande teksten: kva er det som styrer eller konstituerer teksten, eller korleis gjer teksten noko anna og noko meir enn det tekstens røyst seier?

Bak den enkelt determinerte *bodskapen* (diskursen) ser den symptomale lesemåten ein kompleks *tekst*; og dette tekstbegrepet må ein tolke med referanse til ordets latinske etymologi: *textere*, veve. Ikkje ei enkel tale, men ein tett vev av forestillingsmønster og «røyster», – det er ein tekst (Kittang 1975: 47).

Den sentrale storleiken for analysen er begrepet *god presseskikk*. Det er denne utvalet skal forhalda seg til i si drøfting av enkeltsaker. Utvalet skal altså koma fram til formuleringar som knyter seg opp til begrepet «god presseskikk» på ein eller annan måte. Spørsmålet blir: *korleis* skjer denne samanknyttinga i ulike samanhengar? Korleis formulerer utvalet seg og kva for utseiingsposisjon har utvalet ovanfor aktørar og tematikkar i presseskikkens samtale?

Det må poengterast at det innimellom kan vera problematisk å trekkja opp skiljelinjene mellom kva som er diskursanalyse og kva som ikkje er det. Kor systematisk må ein analyse av tekst og kontekst vera for å kunna kallast diskursanalyse (Lundgren 1997)? Denne studien byggjer først og fremst på *diskursanalytiske innsikter*. Opplegget for det metodiske arbeidet i denne avhandlinga kan oppsummerast på denne måten:

1. Grunnlagsoversikter over materialet i det faglege utvalet sitt arkiv (primært Riksarkivet, sekundært Journalisten):

kven har vore medlemmer i utvalet?
kva for saker er blitt behandla?
kven har vore motpartar?
kva for avgjerd har utvalet kome med? (brot – frifinning – kritikk)

Grunnlagsoversiktene avgjer kva for aktørar, tematikkar og dimensjonar som er dei mest interessante å analysera nærmare:

2. Korleis har utvalet formulert seg?

kva for ein *posisjon* inntar utvalet ovanfor *aktørar* og *tema* i sakene?
kva for *språklege val* fell utvalet ned på ovanfor ulike aktørar og tema?

kva for sentrale debattar om utvalet har utspelt seg? («sentrale debattar» inneber debattar som blir oppfatta som relevante av

utvalet, altså debattar som utvalet og utvalsmedlemmene vel
å ta opp til drøfting)

I ei diskursanalytisk tilnærming glir teori og metode over i kvarande. Det er ikkje tenleg å kalla analysen for eit reint metodisk handverk. Den utgjer i like stor grad føresetnader om verda og aktørane sitt forhold til verda. I denne samanhengen er det viktig å poengtera at diskursanalytiske innsikter både skal hjelpa til i søkinga etter det faglege utvalet sin samtaleposisjon, og i analysen av enkeltsakene og grupper av saker. Men dette er ein vekselverknad, etter eit hermeneutisk prinsipp, der analysen av enkeltsakene og grupper av saker også blir styrt av stadig større innsikter i utvalet si forankring i ein meir overordna diskursiv formasjon ovanfor aktørar og tematikkar. Dessutan må dette knytast vidare til ein *kontekstuell analyse*, der forhold i pressa utover utvalet og i samfunnet må trekkjast inn for å skapa ei større forståing for dei enkeltsakene som er behandla av utvalet.

I presentasjonen blir samanstilling av sitat og referering av saker viktig:

Documentary analysis is a form of qualitative content analysis, and as in other kinds of content analysis where large amount of material is analysed, it is common to use selected textual fragments as *illustrations* and *examples* of views, perceptions and arguments. [...] This is the technique adopted in this study, and might, as it has done in other cases, lead to criticism of (excessive) subjectivity. It is important to emphasise, however, that the examples and illustrations are carefully selected in order to represent different *types* of arguments or views (Syvertsen 1992: 61).

På mange måtar vil utvalet sin diskursive formasjon *framstå* gjennom måten utvalet har benandta den lange rekkja av saker på. Såleis har ein vidstrakt bruk av saksmaterialet både ein dokumentasjonsverdi, fordi det ikkje er samla på ein slik omfattande måte tidlegare, og ein *analytisk* verdi i sjølve samanstillinga. Det er også mellom grunnane til at sakssitata er på samme nivå som teksten ellers med omsyn til tekstens storleik.⁴⁰

Eit omfattande vedlegg 1 viser data-materialet på det første nivået, alle dei sakene som eg har gjort til mitt grunnlagsmateriale, sak for sak. Dette vedlegget er også viktig fordi eg i heile avhandlinga refererer til saksnummer. Desse saksnummera knyter seg til nummereringa i dette vedlegget. Prinsippet i nummereringa er delvis mitt eige (første fasen) og delvis arkivet sitt (siste fasen). Det kan såknast ein konsekvens i denne

⁴⁰ Sitata er ikkje underlagt nokon språkvask. Dei er gjengitt slik dei var i endelege formuleringar i sakspapira, og eg har ikkje sett noko poeng i å markera med klammer der rettskrivinga ikkje har vore heilt heldig.

nummereringa. Av og til er avviste saker med, av og til er dei det ikkje. Eit hovudpoeng for meg er at det samla finst ei heilskapleg nummerering, knytt til kven sakene står mellom, slik at det kan vera muleg for andre å forhalda seg til desse enkeltsakene i seinare omgangar.⁴¹ Ei slik heilskapleg nummerering skal såleis hjelpe til med å sikra etterprøvbarehet og kvalitetskontroll. På samme måten kan det seiast at den utstrakte bruken av sitat mellom anna skal vera med på å visa korleis forholdet er mellom dei sentrale begrepa i det overordna perspektivet og bruken av arkivmaterialet.⁴²

⁴¹ I vedlegg 1 og 2 er privatpersonar som står som klagarar anonymiserte, men det skal for alle sakene vera råd å kopla nummereringa i desse vedlegga til dei rette sakene i arkivet.

⁴² Med begrep som mest er kjent frå hypotetisk-deduktiv forskning kan ein seia at dette skal auka sjansane for å vurdera *reliabilitet*, knytta til kvaliteten i innsamlinga, bearbeidinga og analysen av data, og *validitet*, som har å gjera med kva som er målt, om dette er dei eigenskapane problemstillinga(-ne) gjeld. Data sin totale validitet er ein kombinasjon av reliabiliteten og den definisjonsmessige validiteten. Den definisjonsmessige validiteten har å gjera med forholdet mellom dei teoretiske begrepa og måten desse blir fanga opp på i det metodiske arbeidet (Hellevik 1980, Østbye m. fl. 1997).

DEL II:

Utvalets kven - kva - kor

Kva for rolle blir dette organet, Norsk Presseforbund sitt faglege utval, gitt av pressa sjølv? Korleis utviklar funksjonsmåten seg for det i løpet av dei over 40 åra som materialet omfattar? Kapittel 4 tar for seg graden av institusjonalisering av den ramma som utvalsmedlemmene avgjer sakene innanfor. Farten på institusjonaliseringa er ulik i dei ulike tidsperiodane. Det går saktare dei første tiåra og fortare dei siste åra i den studerte perioden. Dette kan gjenfinnast på to hovudfelt; korleis utvalet oppfattar eigen kompetanse og i rutinar og frekvens på møte og saksbehandling. Samla fortel dette kapitlet at ferda mot eit institusjonalisert utval har vore lang og ujamn.

Gjennom heile denne avhandlinga snakkar eg om «Utvalet» som om det er rimeleg å forstå det slik at det snakkar med òi stemme. Kapittel 5 søker å peika på dei interessante fellestrekkene som utvalsmedlemmene har. Dei er frå eit avgrensa geografisk område, dei er svært knytt opp til dei sentrale presseorganisasjonane, særleg Norsk Presseforbund, som utvalet er ein del av. Dei har også i stor grad opplevd eit personleg fellesskap under krigen, eit fellesskap som kan ha vore med på å auka sjansen for eit moralsk fellesskap utvalsmedlemmene imellom. Det er også slik at sjølv om det har vore 18 faste medlemmer i utvalet i den studerte perioden, er det i den perioden då talet på saker aukar sterkt ei gruppe på tre som behandlar dei aller fleste av desse sakene. Det blir dessutan peika på at i staden for utvalsmedlemmene kunne det ha vore like rett å ha brukt *utvalsmennene*. Ingen kvinner har vore representert i utvalet. Endeleg er det eit viktig trekk at utvalet kviler på det *saklege* og det *objektive* som målestokk.

4 Etableringsfase, barnesjukdomar og veksesmerter

4.1 Skapinga av eit fagleg utval

Thomas Tellander er gitt æra for å ha skapt «Det faglige utvalg» (Solumsmoen 1966). Sjølv om enkeltaktørar vil framstå med ein klar viktighet, er det for enkelt å gi òin av dei æra åleine, kanskje heller ikkje ei hovudære. I så fall er det kan henda rettare å gi ei slik ære til han som ga Tellander æra, Olaf Solumsmoen. Men der Solumsmoen sannsynlegvis tenkjer på skapinga av *Det faglige utvalg*, sjølve etableringa og oppstarten av det utvalet, tenkjer eg på *institusjonaliseringa* av sjølve ordninga med eit pressefagleg utval innanfor det norske pressesystemet.

Dagens Pressens Faglige Utvalg kan sjåast på som den *objektiverte* presseskikkens samtale (Østerberg 1984). Eit individ eller ei gruppe finn grunn til å klaga på eit oppslag i eit presseorgan og klagar dette inn for utvalet. Sekretariatet til presseforbundet førebur saka og opprettar kontakt mellom partane. Vedtektene til utvalet om fristar og høyringar og gjenhøyringar blir (forsøkt) følgde. Til sist blir saka, med tilhøyrande dokument, lagt fram for utvalet, som i møte behandlar saka og kjem fram til ein uttale. Uttalen har som oftast sitt utgangspunkt i Vær Varsom-plakaten og er som hovudregel samrøystes. Uttalen blir offentleggjort i det innklaga organet. Dersom saka er «stor» nok, i ei eller anna tyding, blir den, og avgjerda til utvalet, ope debattert i offentlegheten ei tid. Er saka ekstra «stor», blir ho, på prinsipielt grunnlag, til spørsmål i Stortingets spørjetime. Der spør ein representant gjerne om statsråden finn grunn til å koma med merknader til den siste tidas presseetiske overtramp. Statsråden avsluttar sitt svarinnlegg med å visa til at pressa sitt sjølvjustis-apparat fungerer tilfredsstillande. Utviklinga for Norsk Presseforbund sitt faglege utval inneber ei sakte, men sikker utvikling i retning av dagens utval. Som alt

understreka inneber ikkje dette perspektivet i seg sjølv ei vurdering av kvaliteten i det tidlegare utvalet opp mot dagens PFU. Det meir institusjonaliserte utvalet er likevel på mange vis eit annleis utval enn det mindre institusjonaliserte utvalet.

I løpet av dei 42 åra som analysen omfattar er det store variasjonar i saksmengd. Sakstypene i dei ulike tidsepokane endrar seg, utvalet blir meir interessant for ein breiare del av allmennheten jo nærare vår eiga tid det er snakk om. Pressens Faglige Utvalg mot slutten av 1990-åra er heilt klart eit anna utval enn utvalsutgåva frå starten av 1930-åra. Men også utvalet i førstninga av 1970-åra, før allmennhets-representantar er innført, skil seg på vesentlege vis ut frå det tidlegaste utvalet.

Retningslinjene har vore uklare, kompetansen uklar og arbeidet har gått i veldige svingningar. Nokre år har det sett ut til at det presseetiske arbeidet i Norge har vore nedlagt, andre år har det blømt som aldri tidlegare.

Den studerte perioden er heilt frå utvalet vart nedsett og kom i arbeid, men dei første åra var utvalet eit annleis utval. Det var eit *rådgivande* organ for hovudstyret til Norsk Presseforbund. Råda vart lytta til, men hovudstyret til Norsk Presseforbund såg også på seg sjølv som eit viktig og sjølvstendig organ, så mindre formuleringssendingar fann gjerne stad. Dessutan var ikkje råda frå utvalet alltid like klare. Dei kunne sprika i fleire retningar og det var ikkje noko mål for det rådgivande utvalet å unngå dissensar, slik det etter kvart vart for det sjølvstendige utvalet.

I 1936 fekk utvalet retningslinjer å halda seg til i klagesakene, gjennom vedtakinga av den første Vær Varsom-plakaten. I 1937 vart det halde møte i utvalet for første gong.⁴³ Fram til då hadde, dei rettnok få, sakene sirkulert mellom dei tre medlemmene. Rekkjefølgja i sirkuleringa var i fleire av desse tidlegaste sakene heilt avgjerande for utfallet til rådet. Redaksjonssekretær Thomas Tellander (Tidens Tegn) er gitt æra for formuleringane i mange av sakene, ikkje minst fordi han var først – som utvalet sin formann (Fremo 1994). Hans utlegningar var lange og grundige. Redaktør Nils Raknerud (Drammens Tidende og Buskeruds Blad) og redaktør Olav Røgeberg (Nidaros) kunne i fleire saker nøya seg med eit «enig» og eit «likeså», dersom det var tilfellet. Først i 1938 tok utvalet til å fatta sjølvstendige avgjerder.

Alt på det konstituerande møtet i det nye presseforbundet i 1910 blei det vedteke å oppretta ein institusjon som skulle søka å løysa tvistar mellom pressefolk og avisene innbyrdes, altså eit presseinternt organ. Tre år seinare oppretta forbundet ein slik valdgiftsrett. Denne retten førte eit passivt tilvære og dei fleste sakene som vart tekne opp, vart avgjorde av

⁴³ Ifølgje protokollane nærmare bestemt den 27. august 1937.

hovudstyret til Norsk Presseforbund (NP).⁴⁴ Dei sparsame historiske kjeldene greier ikkje å fastslå kvifor dette vart slik.

Redaktør Olav Eide i Østlendingen la i eit brev frå 25. mars 1927 fram eit framlegg som inneheldt heilt nye synspunkt på presseforbundet si verksemd. Han føreslo at det blei oppretta eit fagleg-økonomisk utval (Solumsmoen 1966) og framlegget vart delvis gitt profesjons-styrkande grunngevingar. Framlegget var retta til Norsk Presseforbund sitt styre, «gjennom Oplandenes Presseforening». 10. mai 1927 sende Ludvig Saxe, presseforbundet sin sekretær, ut Eide sitt framlegg på høyring til NP sine avdelingar. Framlegget fekk støtte frå Kristiansands Presselag 18. mai. Det er uklart på kva for måtar dette framlegget endeleg vart avvist. Men det var i staden eit framlegg frå formannen i presseforbundet om eit «konsultativt utvalg til å avgi uttalelser om kutymespørsmål», som vart resultatet på møte i hovudstyret i presseforbundet 22. september 1928. Dette utvalet skulle bestå av Thomas Tellander, Nils Raknerud og Olav Røgeberg.⁴⁵ I Sverige vart Pressens Opinionsnämnd frå 1916 nettopp ein kombinasjon av eit «kutyme-utval» og eit fagleg-økonomisk utval (Weibull & Börjesson 1995⁴⁶). I løpet av kort tid fall dei fagleg-økonomiske sakene bort frå nemnda sitt arbeid og parallellen mellom det norske utvalet og det svenske vart klarare.⁴⁷

I 1929, samme året som presseforbundet blei omorganisert, tredde så «Norsk Presseforbunds faglige utvalg» formelt i funksjon med tre pressefolk som medlemmer (Saxe 1935). Den første saka i utvalet – heretter forkorta til DFU i denne avhandlinga⁴⁸ – vart behandla i 1930. Då utvalet vart oppnemnt, var føresetnaden at utvalet skulle behandla innbyrdes stridsspørsmål mellom aviser og pressefolk (Solumsmoen 1966). Trass i

⁴⁴ Hovudstyret i presseforbundet behandla fleire saker av typen presseinterne stridar i åra før utvalet kom i gang. Døme på slike saker frå 1920-åra finst hos Solumsmoen (1966).

⁴⁵ Både Tellander og Raknerud hadde tidlegare vore medlemmer i det passive valdgiftsutvalet.

⁴⁶ Dette er ein «sammanfattande översikt» over ulike studiar under forskingsprosjektet *Publicistisk sed* ved den dåverande Avdelningen för masskommunikation ved Göteborgs universitetet. Andre relevante referansar er Börjesson 1989, Börjesson & Weibull 1991 og Weibull 1996.

⁴⁷ Ser ein stort på det, er parallellen slående: Utviklinga i klageomfang og sakstypar, kritikk mot utvalet, og så bortetter, følgjer stort sett i dei samme periodane i dei to landa, trass i at den svenske ordninga altså var først ute historisk. Dei to utvala innstilte til og med begge si verksemd under 2. verdskrigen: «Som tidigare nämnts låg Opinionsnämndens verksamhet vilande då andra världskriget bröt ut år 1939. Det är oklart vad som låg bakom. I nämndens arkiv i Riksarkivet finns vare sig protokollfört beslut eller andra förklaringar. Verksamheten förefaller bara ha upphört» (Weibull & Börjesson 1995: 87).

⁴⁸ Alt frå 1929 nyttar fagbladet *Journalisten* nemninga «Det faglige utvalg» om utvalet. Først på 1950-talet har eg registrert ein begynnande uoffisell bruk av forkortinga DFU av aktørane sjølve.

dette tok det kort tid før det vart naturleg å ta imot klager også frå folk og organisasjonar utanifrå som fekk kjennskap til utvalet.

Olav Røgeberg sin posisjon i utvalsarbeidet forandrar seg radikalt frå ein start der han i fleire saker nøgde seg med eit «likeså» til Tellander sine uttaleforslag, til han frå slutten av 1930- talet heilt overtar roret etter Tellander.⁴⁹ Sommaren 1937 var Tellander, den ubestridde leiarskikkelsen til då, borte på ferie då det dukka opp eit par viktige saker om politisk polemikk som trong førebuing. Røgeberg vart av presseforbundet sin sekretær beden om å innkalla til møte i august og om å presedera i Tellander sin stad, sidan sistnemnde ikkje hadde hatt samme grad av førebuingmulegheit. Dette førespeglar det formelle skiftet av formann som føregjekk i 1938.

Den første Vær Varsom-plakaten, frå 1936, var etter måten kortfatta og inneheldt ei liste med stort sett negative reglar. Tolkinga av desse var open for drøfting, samtidig som det var ei rad problemstillingar plakaten ikkje dekkja. Frå og med 1956 er plakaten blitt revidert omtrent kvart tiande år.⁵⁰

I 1936, då Olav Larssen frå Arbeiderbladet kom med i utvalet som representant for arbeidarprensa, fekk utvalet i og for seg fire medlemmer. Men Nils Raknerud gjekk ut av utvalet i 1937 på grunn av skrantande helse. Det kom ikkje noko nytt medlem for han og den gamle ordninga med tre faste medlemmer vart verande fram til reforma i 1972.⁵¹

Det rådgivande utvalet blir altså meir sjølvstendig frå 1938. Fleire andre endringsframlegg blir også lagt fram.⁵² I utvalet si innstilling til framlegga frå 5. juni 1938 går det inn for å halda på ordninga med utvalet i stor grad slik ho hadde vore til då. Utvalet går i staden inn for at dei tre medlemmene bør veljast av hovudstyret, som kvart år skal utpeika formannen mellom dei tre. I tillegg meiner utvalet det bør arbeidast med eit fellesutval mellom aviseigarane og presseforbundet, der ein skal behandla saker av fagleg art som både gjeld redaksjonelle forhold og forretningsforhold.

I hovudstyret til presseforbundet sitt møte i juni 1938 blei det vedteke at medlemmene av det faglege utvalet skulle fungera i 3 år om gongen og at det

⁴⁹ Røgeberg driv mellom anna «detektiv-» eller «forskararbeid» i eit par saker på eiga hand. Eit døme er frå «kronerullingssaka» mellom Hamar Stiftstidende og Østlendingen/Norges Bondelag i 1934/1935. Her undersøker Røgeberg om kva for praksisar som finst på dette feltet i Dagsposten, Aftenposten og i Morgenbladet.

⁵⁰ Dei tre relevante versjonane av plakaten for dette prosjektet (1936, 1956 og 1966) finst som delar av vedlegg 4.

⁵¹ Det var Olav Røgeberg som føreslo at arbeidarprensa skulle få ein eigen representant i utvalet. Etter Rakneruds død i 1937 vart det i møte i presseforbundet 12. februar 1938 gjort eige vedtak om at det skulle vera tre medlemmer i utvalet.

⁵² Ifølgje Solumsmoen var det også Olav Røgeberg som kom med desse framlegga i mai 1937 (Solumsmoen 1966: 16).

skulle oppnemnst ein formann, også han for tre år. Dette er eigentleg den første formaliseringa av eit sjølvstendig utval. Røgeberg, Tellander og Larssen er dei første offisielt oppnemnde medlemmene. I eit brev til Røgeberg 28. mars 1939 fortel sekretær Saxe at forbundet, «ved en forglemmelse», ikkje har oppnemnt nokon formann i utvalet. Det blei først gjort i eit møte i mars 1939. I brevet fortel Saxe at det er Røgeberg som er valt til formann for den gjenverande delen av 3- årsperioden, noko som normalt skulle tilseia fram til juni 1941.

I 1939 forlet også Thomas Tellander skuta. Han melder frå til presseforbundet at han på grunn av sjukdom trer tilbake.⁵³ Mot slutten av 1939 deltar hovudstyret sine medlemmer i ein valrunde for å bestemma nytt medlem i staden for Tellander, opphavleg er det meininga å utpeika ein vikar, i verkelegheten trer Tellander ut av utvalet for godt.⁵⁴

Etter at det har vore ein liten auke i saksmengda og absolutt ein auke i den organisatoriske verksemda rundt utvalet like etter midten av 30- talet, får pressefolk i Norge anna å bryna seg på rundt krigsutbrotet. Ëi sak er registrert i 1940. Uttalen som følgjer den, og som inneber ei avvising av saka, er berre på to linjer. 1. mai 1941 kjem utvalet med ein prinsipputtale om avtalar om stofflevering. Prinsipputtalen kunne ikkje offentleggjerast i Journalisten, sidan fagbladet ikkje kom ut.⁵⁵ Den siste saka som er registrert før 1946 er ei langvarig sak mellom Konsul Bergesen, ved sin advokat, og Oslo Illustrerte. Saka hadde versert heilt sidan Oslo Illustrerte hadde eit intervju med Bergesen tilbake i 1936, med påfølgjande klager – direkte mellom partane – og orsakingar og mangel på slike.

Røgeberg og Larssen var framleis medlemmer då utvalet kom seg i arbeid igjen etter krigen. Det vart halde møte i Det faglige utvalg 27. april 1946, med berre desse to til stades. På møtet ein månad seinare, den 23. mai, var Arne Falk med som tredjemann. I 1946 framstår Røgeberg og Larssen

⁵³ I verkelegheten fortel materialet berre at Saxe i eit brev av 24.10.39 opplyser at «Hr. Tellander har meddelt at han på grunn av sykdom ikke kan delta i behandlingen av en sak som nå er bragt inn for utvalget...»

⁵⁴ 16. januar 1940 skriv Saxe i eit saksreferat at Tellander har fråsagt seg vervet. Tellander døydde i 1941. I eit brev av 16. november 1939 ber sekretær Saxe om ny stemmerunde på dei som har fått meir enn ei stemme i første runde i «kampen» om å bli Tellander sin vikar: Torolv Kandahl, Johs. Nesse, Knut Domaas og Rolv Werner Erichsen. Periodeinndelinga på tre år blir forstyrra av krigsutbrotet, men det framgår av fleire kjelder (t.d. Erichsen 1960, Solumsmoen 1966) at det var Johs. Nesse (frå Aftenposten) som vart det nye medlemmet. Sidan funksjonstida til Nesse var til 1941, kom han berre så vidt til å reelt delta i saksbehandlinga. Arkivet fortel berre om Ëi avgjerd som Nesse har underskrive på (1/41). Nesse blir av denne årsaka ikkje omtalt mellom dei viktige utvalsmedlemmene ellers i denne avhandlinga.

⁵⁵ Journalisten slutta å koma ut i november 1940 og var i gang igjen etter krigen frå august 1945.

som søylene i utvalsarbeidet. Det er no 17 år sidan Røgeberg vart med i utvalet som ein av pionèrane.

I 1946 blei det nedsett ein komité til å sjå på om det var behov for nye reglar for utvalet. I komitèen sat Chr. A. R. Christensen, Arne Falk og Kåre Haugen. Den leverte si vurdering 22. januar 1947. Komitèen var samd med DFU av 1938 om at utvalet, i hovudsak, burde fungera som det gjorde. Komitèen presiserte i si innstilling at det alt var innført den ordninga at folk utanfor pressa hadde fått muleghet til å bringa inn for utvalet sine ulike klagemål ovanfor avisene, og at denne mulegheten hadde vore nytta fleire gongar. Komitèen føreslo som nytt punkt i reglane at «*før utvalget uttaler seg, bør de interesserte parter få legge fram sitt syn på saken*». Det blei presisert at dette alltid burde skje når det låg føre ein tvist, men at det skulle vera overflødig når det var spørsmål om å avgi ein prinsipiell uttale om kva som er gjengs god presseskikk. Komitèen føreslo vidare at utvalet også på eige initiativ kunne ta opp saker. Komitèen meinte at det ville skjerpa ansvarskjensla hos pressa sine folk og bidra til den sjølvjustisen innanfor pressa som det frå ulike kantar hadde vore uttrykt ønskje om. Endeleg føreslo komitèen at DFU sine uttalar skulle offentleggjerast i fagbladet *Journalisten*, og at dei kunne offentleggjerast i pressa ellers, dersom ikkje hovudstyret eller arbeidsutvalet fann at særlege grunnar talte mot det. Desse framlegga blei vedtekne av hovudstyret i presseforbundet 4. desember 1948.⁵⁶

1947 innebar farvel til to gamle slitarar og føregangsmenn i utvalsarbeidet, Olav Røgeberg og Olav Larssen. På hovudstyremøtet i presseforbundet på Lillehammer 10. mai 1947 blei Rolv Werner Erichsen valt til utvalet sin nye formann etter Røgeberg, Arne Falk heldt fram som medlem, medan Arbeiderbladet sin Hans Amundsen overtok etter Larssen. Bjarne Høye og Kåre Haugen vart varamenn til utvalet. Erichsen, den nye formannen, var varamann i utvalsarbeidet etter krigen fram til mai 1947. Han møtte mellom anna på møtet 8. februar 1947, då Larssen hadde meldt forfall.

1947 vart på mange måtar eit gjennombrøtsår for utvalsarbeidet. Heile 18 saker er registrerte, medan talet frå året før var sju. Ein tendens som gjer seg gjeldande i avgjerdene frå dette året er ellers eit stadig større omfang av vising til presedensar. Eit døme er avgjerda i saka mellom Fremtiden, ved redaktør (og seinare medlem av utvalet) Jon Vraa, og bladet Tromsø. Utvalet slår kategorisk fast: «Det faglige utvalg vil *gjenta* hva det før har uttalt: 'Når en avis av en eller annen grunn har inneholdt en grovt

⁵⁶ Vedtektene for utvalet endra seg svært lite frå 1948 og fram til det nye utvalet, PFU, kom til i 1972. Vedtektene, slik dei såg ut mot slutten av den studerte perioden, etter mindre endringar undervegs, finst i starten av vedlegg 4.

misvisende melding, bør den omgående og uten omsvøp rette feilen når de faktiske forhold er så klare som i dette tilfelle.» (15/47) Prinsipp-uttalar blir oppfatta som viktig. Når det av formale grunnar ikkje kan bli gitt nokon uttale i ei konkret sak, er det både tenleg for det konkrete forholdet og nyttig for det framtidige utvalsarbeidet å koma med ein prinsipp-uttale.

I 1948 overtar Bjarne Høye, redaktøren i Vårt Land, Arne Falk sin plass i utvalet. Frå sommaren 1948 blir det også oppnemnt to personlege varamedlemmer for kvar av dei faste medlemmene.⁵⁷ Alt på møtet 28. mai 1948 får dette følgjer. I ei sak mellom Arbeiderbladet og Morgenbladet/Journalisten er nesten heile utvalet inhabilt. Bjarne Høye fungerer som formann og varamedlemmene Chr. A. R. Christensen og Erling Johnsen fungerer som medlemmer. Saka er også spesiell fordi det er tidlegare mangeårig medlem i utvalet, Olav Larssen, som står som klagar, på vegne av Arbeiderbladet. Heilt uproblematisk blir ikkje alle desse nedsetjingane av medlemmer og varamedlemmer. I møtet i Hovudstyret 22. september 1949 vart det bestemt at det skulle nedsetjast eit setjeutval til å ta seg av ein del saker, der dei faste medlemmene stort sett var inhabile. I eit notat frå varamedlem Jul. Sundsvik i Moss Avis (udatert) undrar Sundsvik seg over kvifor eit setjeutval skal vera nødvendig all den tid ein har valt to personlege varamenn for kvart faste medlem. 5. november heiter det frå presseforbundet til Sundsvik at ein «ved nærmere ettertanke» hadde funne at ein jo hadde varamenn som kunne innkallast.

Fleire sentrale pressefolk, i Oslo- og austlandsområdet, fekk prøva seg i utvalsarbeidet i denne tida, trass i at det framleis var berre tre faste medlemmer. Nokre av dei seks varamedlemmene fekk prøvd seg, men viktigast var ordlyden i paragraf 1 (seinare paragraf 2) i Vedtekter for Norsk Presseforbunds faglige utvalg. Desse vedtektene tredde i kraft frå 4. desember 1948 og i paragraf 1 står det å lesa: «Norsk Presseforbunds faglige utvalg har 3 medlemmer. De blir valgt av NP's hovedstyre for 3 år. *Et medlem går ut hvert år.* Hvert medlem har to varamenn.»

Det var og er hovudstyret i presseforbundet som avgjer samansetninga. Det kan verka som om medlemmer som har site i ein periode (tre år) ikkje nødvendigvis blir spurde om dei ønskjer å halda fram. Bjarne Høye får såleis i brev av 14. september 1951 melding om at han ikkje lengre er medlem i Det faglige utvalg.⁵⁸ 21. april 1953 er Høye for første gong etter

⁵⁷ I saka mellom advokatfirmaet Hjort & Wiesener mot Arbeiderbladet frå september 1939, ein klage på Arbeiderbladet sin artikkel om «Nazi-propaganda i Norge», går det fram at sekretær Saxe har kalla inn byrettsdommar i Oslo, Inge Debes, som vikar for Olav Larssen, som er ugild i saka. Saka vart likevel aldri behandla, fordi ho - uvisst av kva for grunn - vart tilbaketrukket.

⁵⁸ Høye sin avgang vart av enkelte kopla til ein pågåande konflikt mellom Høye og Dagbladet. Sjå meir i punkt 6.3.3.

avgangen part i ei sak, som sjefredaktør for Vårt Land. Avisa hans blir frikjent i klagemåla ved dette høvet. På neste møte, i slutten av mai måned, er det Vårt Land som har klaga inn Ringerikes Blad. Det går fram at fleire av utvalsmedlemmene kjem med bidrag til å gjera utvalet meir relevant og interessant i tida etter at dei sjølve har vore med. Dei veit kor dei skal venda seg når dei har aktuelle saker å ta opp. Døme på andre som nyttar seg av dette er både Olav Larssen i Arbeiderbladet og Olav Røgeberg, to av utvalets tidlegaste medlemmer.⁶⁰

Ei stadig fornying måtte til, meinte ein altså i presseforbundet. Dette førte mellom anna til at utvalet hadde fire formenn på seks år: Rolv Werner Erichsen (1947-49), Hans Amundsen (1949-50), Herman Smitt Ingebretsen (1950-53) og Chr. A. R. Christensen (1953-57). Ingebretsen overtok etter Amundsen i august 1950, etter at sistnemnde hadde bede om fritak.

1950 var klart eit travelt år. I eit brev sendt 1. september frå formannen i presseforbundet, Rolv Werner Erichsen, til nye-formannen i utvalet, Herman Smitt Ingebretsen, heiter det: «Jeg har en sterk følelse av at du ikke skal bli arbeidsløs. Vedlagt sendes en sak fra statsadvokatene i Oslo som jeg gjerne ville ha utvalgets uttalelse om så snart som mulig. [...] Fra frøken Aakrann vil du sikkert få oversendt en rekke andre saker som er kommet inn i løpet av sommeren.»

Tidleg i 1952 er det tydelegvis ein ryddeprosess i arkivet til utvalet. På møtet 3. april blir ei rad saker lagde bort. Det er eit spørsmål om dette kjem av arkivmessige grunnar eller om det er betinga av at utvalet er blitt strengare i kva det behandlar. Sakene som følgjer i tida etter kan tyda på at dette er meir ei vårreingjering i OL-året enn ei ny grensesetjing for klagebehandlninga. 1952 er viktig for utvalet av ei anna årsak i staden. 25. oktober dette året tredde dei nye retningslinjene for pressa sin omtale av rettssaker i kraft. Dei var komen i stand i eit samarbeid mellom Den Norske Dommerforening, Den Norske Advokatforening og Norsk Presseforbund.⁶¹

⁶⁰ Røgeberg sin vri er noko spesiell. I eit møte 30. juni 1955 behandlar utvalet følgjande spørsmål frå Røgeberg, som på dette tidspunktet er redaktør i Alle Kvinners Blad: «Er det i samsvar med god presseskikk, at en redaktør nekter å ta inn i sitt blad en med fullt navn understreket artikkel fra en mangeårig bidragsyter til bladet, *uten å ha sett artikkelen?*» Det er det heile. Røgeberg konkretiserer ikkje. Han vil gjera ei sikkert irriterande sak prinsipiell. Og det er sjølvsaugt uhyre vanskeleg for utvalet å behandla denne saka på nokon god måte. Det er eit folkingsspørsmål kor vidt utvalet sin uttale kan vera nyttig i sin prinsipielle form eller om den mest av alt er nødvendig respekt for den som har vendt seg til utvalet. Den gamle heidersmannen har vel meint at ei generell og prinsipiell form har vore det rette. Samtidig kan ein undra seg over at Røgeberg ikkje har utfyllt sitt spørsmål med i alle fall noko bakgrunnsmateriale for utvalsmedlemmene. Spørsmålet, slik som sitert, er heile innhaldet i brevet frå Olav Røgeberg.

⁶¹ Sjå punkt 7.5.

Eit viktig spørsmål for utvalet gjaldt offentliggjøring av uttalane. Ein prinsipputtale av 20. oktober 1955 seier det slik:

Når det gjelder saker av mindre betydning, tvister av mer intern art mellom aviser og mellom pressefolk e. l., er det ingen grunn til å gi uttalelsene en videre publisitet enn den de får gjennom fagorganet Journalisten. Når det gjelder saker av virkelig prinsipiell betydning eller saker som på forhånd har vakt offentlig oppmerksomhet (hvor f. eks. en person eller et presseorgan har vært gjenstand for angrep i pressen), er det naturlig å gi utvalgets uttalelser en større publisitet. Utvalget vil derfor i hvert enkelt tilfelle ta standpunkt til spørsmålet om en slik offentliggjøring, og i tilfelle tilstille de interesserte parter – som alltid får utskriften av uttalelsen i sin helhet – en kortere melding om saken, redigert av formannen, til eventuell bruk i dagspressen eller på annen måte dersom en av partene ønsker det.

Offentleggjeringsproblematikken kjem først og fremst til uttrykk i møteverksemd rundt utvalet. Dei mest problematiske sidene ved utvalet si vakling fram mot ei muleg fast form *i sjølve sakene som blir behandla for utvalet* gjeld kompetansespørsmålet og det store problemet med den lange saksbehandlingstida.

4.2 Kompetansespørsmålet: usikkerhet og arroganse

En nærmere gransking av endel avvisningssaker tyder på en noe sikk-sakkpreget kurs. Utvalget mangler tydeligvis faste kriterier for hvilke konflikttyper det har adgang til å behandle og hvilke som faller utenfor dets kompetanse (Bratholm 1970: 124).

Utvalet både «får» og «plasserer seg sjølv i» ei rolle som oppdragar, både av pressa og av dei som har kontakt med pressa. Samtidig er grunnlaget uklart.

Det fanst tidleg klart eit behov for å få klarare køyrereglar for saksbehandlinga. Medlem Jon Vraa tar i brev av 3. september 1956 opp problematikken rundt kva utvalet skal nyttast til og korleis utvalet skal prioritera i det aukande tal saker ein opplever:

Allerede nå har vi jo inntrykk av at mange gjerne vil nytte det faglige utvalg til å utrede og ta stilling i bagatellsaker for selv å slippe ubehageligheter. Hvis vi skal gå utenom dags- og eventuelt ukepressen hvor medlemmene er tilsluttet N.P., så synes jeg at N.P. skulde sette opp en honorarnorm for denslags konsultasjoner, 100,-,

200 kr. eller hva det nå kan ansees for passende. [...] Det er ett spørsmål om det ikke burde settes opp en liten avgift i sin almindelighet for saker som skal inn for D.F.U., en grunnsats på f.eks. 50,- kr. hvor hver av partene innbetalte på forhånd sin halvpart. Hvis den ene var absolutt «synder» burde denne tilpliktes å betale den anden halvpart. Jeg tror at en slik avgift vil kunne virke litt avkjølende og begrense tilgangen på klager.

Vraa og utvalet hadde all grunn til å stoppa opp og spørja seg både kva for saker utvalet burde ta opp og korleis sakene skulle handterast. Utvalet vart i fleire tilfelle nytta for å forsterka alt pågåande konflikhtar, snarare enn å løysa dei. I andre saker kunne utvalet, med rette, spørja seg om ikkje kamphanane kunne ha forsøkt å gjera opp utanfor utvalsrammene. Men eit større problem for utvalet enn alle dei tvilsame klagene var utvalet sin eigen manglande stødighet i spørsmålet om eigen kompetanse. Dette var også ei hovudinnvending mot utvalet frå jusprofessor Anders Bratholm i 1970 (Bratholm 1970).

Utvalet er i tvil om saker kan behandlast, men let tvilen ofte koma sakene til gode likevel. Grunngevingane er tynne og vitnar om eit utval som både kan verka arrogant og usikkert samtidig. I sak 33/70 heiter det: «Det faglige utvalg har vært noe i tvil om denne sak hører inn under utvalgets kompetanse siden det gjelder annonser, men da Forbruker-rapporten er et meget seriøst organ med stor autoritet når det gjelder forbruker-spørsmål, har utvalget likevel funnet at det bør gi en uttalelse.» Grunngevinga for å behandla saka er altså seriositeten og autoriteten til det innklaga presseorganet. Dermed blir det som burde vera det overordna prinsippet, kven som skal behandla annonsespørsmål, sett til sides – for denne gongen.

Bratholm (1970) viser til at i perioden 1928-1967 gjaldt 24 prosent av sakene oppslaga si *form*. I sak 32/67 seier utvalet at det ikkje er nokon smaksdommar for norsk presse. Utvalet seier til sist i uttalen at «Formen får bli Morgenbladets egen sak». Samtidig har utvalet sagt like før i uttalen at det *ikkje* likar den forma avisa har gitt meininga si til kjenne på. Saka illustrerer godt eit utval som ikkje er *saksbehandlingskompetent*. Det ser ikkje kor viktig det er at formuleringar er vel gjennomtenkte og det ser i for stor grad uttalar isolert frå kvarandre. Når utvalet får saker som det kjem i tvil om er innanfor kompetanseområdet sitt, så viser det ikkje utvetydig til vedtekter eller vedtak, men verkar usikkert og famlande. Det «antar at...» eller «mener at denne klage ikke ligger innenfor utvalgets arbeidsområde...» (20/67).

Utvalet får også problem, som i saka ovanfor, med skiljet mellom å meina noko om ei avis sine meiningar og kor «sømmelig» desse meingane er framførte. I sak 38/66 heiter det at påstanden til Rogalands Avis i denne

saka er «...en meningsytring og meningsytringer er og skal være frie. Det faglige utvalg er ikke noen appellinstans som etter krav fra den ene part skal stemple den annen parts meninger som brudd på god presseskikk. Det faglige utvalg skal derimot bidra så langt det kan til at meningsytringene fremføres på en sømmelig måte. Det faglige utvalg kan ikke se at Rogalands Avis har overtrådt grensen for sømmelig diskusjonsmåte, men utvalget finner nok at avisen her burde brukt en heldigere form.» Utvalet skal altså ikkje vera nokon smaksdommar, men utvalet *er* ein smaksdommar – i svært mange saker. Eit anna døme kan hentast frå to år tidlegare, i sak 10/64: «Uten å ville slå direkte fast at Telemark Arbeiderblad har krenket god presseskikk i dette tilfelle eller utvist uaktsomhet, vil det faglige utvalg likevel peke på at intervjuer av denne art ikke faller i dets smak.»

Dersom ein skulle ta utvalet på alvor i ein uttale frå 1958, ville det ha ført til ei fastslåing av at utvalet har handla i strid med sin kompetanse i ei rekkje saker: «Overskriften er etter det faglige utvalgs mening snarere et utslag av mangel på sans for nøyaktighet og grundighet i avisarbeidet, og det faglige utvalg anser dette for noe som ligger utenfor dets virkefelt. (3/58)» Det er nettopp mangelen på nøyaktighet og grundighet som ligg i botnen for mange av klagesakene i den studerte perioden.

Spørsmålet om behandlinga av *fagblad* er eit anna talande døme på det som kan sjå ut som utvalet si blanding av usikkerhet og arroganse i kompetansespørsmålet. Alt i 1956 tok utvalet opp ei sak mot tidsskriftet Produsenten (2/56). Utvalet behandlar saka, sjølv om konklusjonen i beste fall er uklar: «Det som foreligger, er en ubetenksomhet.» To år seinare (14/58) behandlar utvalet ein klage mot bladet Skogeieren. Men i 1966 er både Produsenten og Farger og Kjemikalier, saman med Oppland Arbeiderblad, klaga inn av svenske Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag (31/66). Utvalet behandlar klagen på Oppland Arbeiderblad, men for fagblada sitt vedkomande uttaler det: «For tidsskriftene Produsenten og Farger og Kjemikalier stiller saken seg noe annerledes, men tidsskrifter av denne karakter sorterer ikke under Norsk Presseforbunds faglige utvalg.»

Behandlinga av fagblada kan også lesast som at dei blir brukt som eit middel i autoritetsbyggings-prosjektet. I eit slikt perspektiv er det ei viss samanhengande linje mellom kritiske uttalar mot Produsenten og Skogeieren på 50-talet til den klarare grenseoppgåinga mot at fagblad ikkje skal behandlast i 1966. Begge typar val frå utvalet kan sjåast på som ei posisjonering ovanfor «dei andre» innanfor pressa i stort.⁶¹ Uttalane frå 50-åra kan delvis sjåast på som forsøk på lærestykke ovanfor dei som er klart

⁶¹ Rune Ottosen (1996) viser at fagpresse-journalistar møtte på store problem i forsøket på å bli akseptert som fullverdige medlemmer av Norsk Journalistlag.

innanfor dei nyhetsbaserte presseorgana, medan avgjerda på 60-talet ikkje vektlegg lærestykka, men i staden det ein kan kalla «oss-dei- dimensjonen». I det første tilfellet er det såleis *opplærings-elementet* i samtaleposisjonen som trer i framgrunnen, i det andre er det *klassifiserings-elementet* som trer fram.

Kompetansespørsmålet dreiar seg i fagblad-tilfellet om organ som ikkje er tilslutta Norsk Presseforbund. Bratholm forma ein klar kritikk mot dette i 1970: «Det kan reises prinsipielle og praktiske innvendinger mot å la kompetansen omfatte grupper som er uten muligheter til å øve innflytelse på Norsk Presseforbunds virksomhet og oppnevningen av Det faglige utvalg» (Bratholm 1970: 125). I denne kategorien fell i høgste grad også politiembetsmenn, hotell, skodespelarar, forlag og andre som får passa sine påskrivne av utvalet. Desse har enten stått som klagarar sjølve eller er omtalte i avisartiklar og får ballen i retur i den reinaste bumerang-effekt.⁶² Ein annan av Bratholm sine hovudinnvendingar mot utvalet gjeld den lange saksbehandlingstida, eit forhold som var blitt aktualisert mot slutten av Bratholm sin studerte periode, midt på 1960-talet.

4.3 Saksbehandlingsrutinar: kvileår og ryddesjauar

Sakene vart gjerne førebudde slik at dei sakene som skulle takast opp til behandling vart fordelt rundt på dei tre faste medlemmene, slik at dei fekk til ansvar å førebu kvar sine saker. Sjefredaktøren i Verdens Gang, Chr. A. R. Christensen, overtok formannsvervet i Det faglige utvalg i 1953. Då hadde han to år bak seg som medlem og før det igjen tre år som varamedlem. Det er ingen tvil om at Christensen gjorde eit godt arbeid i utvalet,⁶³ men – til liks med ein del andre sentralt i pressa – Christensen hadde også mange andre verv og oppgåver. I eit memo til sekretær Aakrann i desember 1954 seier han at hans ymse arbeid, med til dømes bind V av det historiske verket «Verden i går og i dag» og deltakinga i Straffelovrådet om brotsverk i trykt skrift har ført til «en beklagelig lang dvale» i arbeidet med Det faglige utvalg, eller «DFU» som Christensen sjølv døypte utvalet.⁶⁴

⁶² Desse sakene og denne problematikken er nærare drøfta i punkt 8.2.

⁶³ Christensen var mellom anna opphavsmannen til versjonen av Vær Varsom-plakaten frå 1956 (Fremo 1994: 94). Tidlegare utvalsmedlem Arne Falk ga i 1957 Christensen denne anerkjenninga i fagbladet Journalisten, der Falk sjølv var redaktør: «Kunne eg bli kvinnfolk og sleppe inn i Hirschfeld-komitèen ville eg kløre damene der, om dei ikkje gjekk med på å gi Hirschfeld-prisen i år til den mannen som har lagt ned større arbeid enn non anna i NP (Norsk presseforbund) for god presseskikk: Chr. A. R. Christensen» (Journalisten, 1957, s. 185).

⁶⁴ Mellom anna i brev til med-medlem Einar Diesen, 18. februar 1955.

Dette er heilt sikkert eit generelt problem frå denne tida, så lenge som framdrifta i sakene var etter måten mykje avhengig av at enkeltmedlemmene fann tid til å førebu dei.

Ei kuriøs sak frå 1956 føregrip problemet med den lange saksbehandlingstida som berre skulle bli sterkare utover på 1960-talet. Ein pastor klaga denne hausten over at ein artikkel som *Vårt Land* i 1946 bestilte av han, ikkje var blitt trykt, og dessutan klaga han over at manuskriptet ikkje var levert tilbake til han. Noko ufornuftig verkar samtidig møtefrekvensen. I desse åra, då talet på saker totalt gradvis – med enkelte unntaksår – tar seg opp, hopar saksbunkane seg opp til enkeltmøte, medan det framgår at mange månader er heilt utan møteverksemd.⁶⁵ Saksapira er i varierende grad systematiske, men viktigare er det at behandlingstida jamnt over er monaleg lengre enn det som var vanleg tidlegare. Ei sak mot Glåmdalen frå tidleg i 1962 har sitt utgangspunkt så mykje som fem år tidlegare. Medan sommaren 1960 var den store ryddesommaren⁶⁶ vart 1961 eit sabbatsår. Ikkje ei einaste sak vart offisielt behandla dette året. Dette er særleg underleg all den tid det neste året, 1962, vart eit travelt utvalsår, men 1962 vart ikkje minst travelt nettopp på grunn av kvileåret 1961. Både sak 1 og 3 frå 1962 har opphav i 1960.⁶⁷

Tabell 4-1 på neste side viser utviklinga i talet på saker og korleis sakene, år for år, har fordelt seg på kategoriane «brot», «kritikk» og «frifinningar».

⁶⁵ I februar 1959 skal det ha blitt halde to møte på tre dagar, 17. og 20. februar. Eit nytt møte vart halde 10. april. Etter dette er det ikkje registrert møte før i 1960. Som nemnt i metodekapittelet (punkt 3.2), er det ikkje gitt at det faktisk vart halde reelle møte på alle oppgitte datoar. Det er uansett slåande at dei oppgitte møtedatoane har ein tendens til å hopa seg opp i enkelte periodar. Ved fiktivt sette møtedatoar ville det ha vore fornuftigare å skapa inntrykk av eit noko meir spreidd møtemønster enn dette.

⁶⁶ Eit døme frå ryddesommaren 1960 er sak 10/60. Saka hadde sitt opphav 17. juni 1958.

⁶⁷ Sak 3/62 har sitt eigentlege opphav i 1957, men kunne ikkje bli reell utvalssak før i 1960, då ein relevant rettssak vart avslutta.

Tabell 4-1: Saker i utvalet som har endt med avgjerd

Årstal	Tal, saker	Brot	Kritikk	Frifinningar
1930	1			1
1935	4	2	1	2
1936	6	2	1	3
1937	5	2	2	1
1938	1		1	
1939	2		1	1
1941	1	1		
1946	6	3	3	1
1947	11	6	3	2
1948	8	6	2	2
1949	7	4	2	2
1950	7	2	2	3
1951	5		1	4
1952	1	1		1
1953	14	11		3
1954	8	2	4	5
1955	12	5	5	2
1956	6	1	2	3
1957	4	2	1	1
1958	23	11	4	9
1959	9	5	2	3
1960	30	10	7	14
1962	37	16	8	14
1963	23	10	7	6
1964	9	2	1	6
1966	58	26	14	20
1967	40	23	5	12
1968	24	10	5	10
1969	34	10	12	12
1970	58	32	10	16
1971	54	27	11	18
1972	15	2	4	9

Kommentarar til tabell 4-1:

Oversikten er problematisk fordi den er basert på ei moderne kategori-tenkjing og fordi uttalane i mange av sakene i materialet langt ifrå er like kategoriske i forhold til brot eller frifinning som i dag. I ei rekkje tilfelle er språklege formuleringar som liknar brot eller frifinning blitt vurdert som det eine eller det andre av meg. Men, som Kjelstadli (1992) peikar på, så er det ikkje i seg sjølv noko gale i å etablere eigne kategoriar og eigne klassifikasjonar: «Men det har også vært hevdet at vi generelt ikke skal stille oss over eller utafør fortidas mennesker. En sympatisk tanke. Men vi har ikke samme bevissthet som dem og bør ikke late som vi har det» (1992: 209). Saker som er avviste, trukne tilbake eller av andre grunnar ikkje har endt opp med ei realitetsvurdering av brot eller frifinning i utvalet, er uteletne frå oversikten. Det samme gjeld til dømes saker der teaterdirektørar, filmselskap eller andre er innklaga av journalistar eller pressefolk. (År der ingen realitetsbehandla saker er registrert er uteletne.) Journalisten fortel om ei sak mellom Styret i Kristiansands Presselag og Anders Lange, Agder Tidend frå 1931, der avisa har fått refs. Det finst ikkje noko om saka i arkivet og eg har valt å ikkje kategorisera den, verken i denne eller nokon av dei andre oversiktene. For år der det er manglande samsvar mellom det totale talet på saker og det summerte resultatet av brot, kritikk og frifinningar, er det delte vurderingar i enkeltsaker som oftast er årsaka. Dessutan er det skilnad mellom talet på saker og avgjerdstypar fordi det i ein del saker er *fleire* innklaga. I den grad utvalet har skilt med omsyn til avgjerder for dei innklaga blir dette kategorisert som òi sak, men med fleire avgjerder. Bratholm (1970: 121) opererer med to saker for 1965. Dette kan koma av at han har fordelt sakene i perioden 1964-66 på ein annan måte enn det eg har gjort. Arkivet er dårleg ordna i desse åra. Mitt kriterium for val av år har vore når sakene er *behandla*. Saker som er avgjort i 1966 kan ha versert på ulike vis også i 1965. For 1972 stoppar oversikten 11. september då allmennhets-representantane var med på å behandla sine første saker.

Utvalet sin autoritet har i lange periodar ikkje minst kvilt på kvaliteten i prosedyrane i saksbehandlinga. Det paradoksale er at då den nye, sentrale, sekretæren Olaf Solumsmoen kom til utvalet i 1965 og starta sin ryddeaksjon, då kom også dei største utfordringane mot autoriteten i form av lang behandlingstid.⁶⁸ Mange redaktørar opplevde å bli forbløffa over at

⁶⁸ Solumsmoen vart tilsett som sekretær i utvalet 17. november 1965. Ser ein bort frå ein liten pause, hadde Solumsmoen vervet til det året han døydde, i 1972. Midt i denne perioden, i 1968, fråsa han seg vervet. Mot slutten av året etter sa han seg villig til å koma tilbake mot at betalinga vart betra noko «...for det meget tidkrevende og vanskelige arbeid som sekretærjobben er», som Solumsmoen skreiv til formannen i presseforbundet, Vegard Sletten, 14.11.69. Betre betaling må han altså ha fått, sidan han valde å koma tilbake til sekretærarbeidet. Solumsmoen var også sekretær for Monsen-komiteen i 1969-70. Komiteen sin formann kom med følgjande gladmelding til dei andre medlemmene då nyheten var klar: «Først en meget gledelig melding til komiteens medlemmer: Olaf Solumsmoen har erklært

oppdrag som hadde sitt opphav fleire år tilbake i tid brått dukka opp som saker for utvalet. Mellom desse er redaktørane i Aura Avis og i avisa Fremover i 1966 (6/66 og 11/66). I ettertid er det lett å fastslå at Solumsmoen, trass i at han ellers gjorde ein solid jobb for utvalet, gjorde ein tabbe i å ikkje gi eit generelt amnesti for dei innklaga i ryddeprosessen. Det kunne knapt nok lastast dei innklaga avisene at sakene var blitt liggjande i presseforbundet i lang tid.

Mellom desse ryddesakene var ei sak mot Arbeider-Avisa og Namdal Arbeiderblad med opphav i april 1964. Den vart behandla i januar 1966, månaden for klimakset i Solumsmoen sin ryddesjau. Verre var det med ein førespurnad om ei ny behandling frå ei kvinne som var involvert i ei sak frå 1962/63. Hennar brev var datert 23. juni 1963, men saka vart ikkje behandla før i januar 1966. Trass i ryddesjauen til Solumsmoen og ei klar betring i behandlingstida kom det også etter dette døme på alt for lang behandlingstid i utvalet. To av sakene på mars-møtet i utvalet i 1971 hadde sitt opphav frå sommaren før (10/71 og 11/71).

Sjølv om det feile valet til Olaf Solumsmoen i ryddesjauen gjorde at problemet vart akutt midt på 60-talet, var det svært aktuelt også tidlegare, om enn i varierende grad. Til dømes blir sak 4/58 behandla 29. januar 1958, sjølv om ho opphavg er frå februar 1956. Sak 7/58 vart behandla på samme møtet. Den hadde sitt opphav i oktober 1955. Det varierende og uforutseibare i rammene for utvalet si saksbehandling var i seg sjølv eit problem.⁶⁹

I den konkrete saksbehandlinga har utvalet såleis måtta gå opp vegen etter kvart, med det resultatet at utvalet har verka usikkert, famlande og inkonsekvent. Det tidlege, rådgivande, utvalet utførte gjerne nøyaktige undersøkingar for å finna ut kva som faktisk var tilfellet når to aviser var usamde. Særleg var medlemmet Olav Røgeberg eksponent for dette detektivarbeidet. Seinare vart det meir framtrødande at utvalet forsøkte å halda seg til det som faktisk framkom i klager, og etter kvart i tilsvar, når avgjerd skulle fattast. Saker der «påstand står mot påstand» vart dermed etter kvart berre overflåtisk behandla, i den forstand at sakene verkeleg handla om usemje om reelle forhold, medan utvalet ikkje kunne uttala seg om slikt.⁷⁰ Denne utviklinga skjedde gradvis. I 1967 heiter det til dømes:

seg villig til å være komiteens sekretær. Så nå skal arbeidet gå unna.» (Brev av 20.11.69) I åra 1968 og 1969 er mengda av saker som er behandla av utvalet til dels vesentleg mindre enn i både 1967 og i 1970.

⁶⁹ I Sverige såg ein dette problemet alt då opinionsnemnda gjenoppsto etter krigen. I 1945 vedtok ein at saker som var eldre enn éitt år ikkje skulle behandlast. Seinare - særleg i løpet av 1960-talet - auka likevel klageomfanget såpass kraftig at 1-årsgrønsa vart overtrukken til dels monaleg (Weibull & Börjesson 1995).

⁷⁰ Sjå til dømes sak 17/68.

«Når det gjelder reportasjen i bladet Vestfold av «Gro», har Det faglige utvalg gjennomgått politimesterens klage og redaktør Hoff's svar og har dessuten studert reportasjen i sin helhet for ikke bare å være henvist til de sitater som er nevnt i klage og svar.» (43/67) I 1972 slår utvalet så fast at det «kan ikke som en domstol nå et resultat ved utenrettslige og rettslige vitneavhøringer. Utvalget må avgi en uttalelse på grunnlag av det materiale som her foreligger». (1/72) Sjølv om det berre er nyansar som skil i desse uttalane, synest det som om den eldste av dei ber bod om ei klarare vilje til å heva blikket frå det som klagebrev og tilsvar peikar på.

Kompetanseproblemet og kritikken mot den lange saksbehandlinga viser til saman eit utval som framstår på to motstridande måtar: Som formelt organ fungerer ikkje utvalet tilnærmalesvis godt nok før Olaf Solumsmoen blir tilsett som sekretær i 1965 og set i gang ein ryddesjau i utvalet sitt arkiv og prosessar for å imøtekoma den viktigaste typen kritikk, knytt til ulike typar prosedyrespørsmål. Utvalet verkar *uformelt* og *useriøst* i forhold til eiga rolle dersom ein berre legg denne typen målestokk til grunn. På den andre sida framstår utvalet i ei rad enkeltsaker med ein klar autoritet, med eit klart alvor og eit klart ønskje om å ha ein viktig funksjon i norsk presse igjennom sine uttalar.

5 Utvalsmedlemmene: Samling om felles mål

5.1 Krig og så fellesskap om verdighet, ro og disiplin

Som en rød tråd gjennom alle de instruksjoner som blir gitt på *Journalistakademiet* i Oslo, går appellen til de unge journalistene om å være sannhetskjærlige, korrekte *gentlemen of the Press* (Just 1954: 92).

Eit historisk vass-skilje i norsk historie går i 1945; før og etter krigen. Ikkje minst hadde krigen gjort mykje med pressa. Ei rad aviser var stansa, mange av desse kom aldri i gang igjen. Pressefolk hadde både blitt ståande på post, drive illegalt avisarbeid eller drive med heilt andre ting enn pressearbeid. Det var heltar og skurkar og syndebukkar. Historien er skriven av heltane, også pressehistorien.⁷¹ Norsk Presseforbund sitt faglege utval har vore full av spennande presse-personlegdomar, folk som i like stor grad som andre var prega av den nye tidas ande. To av dei var heilt sentrale i utforminga av Fellesprogrammet i 1945.⁷² Den 30. april 1945 gjekk følgjande parole ut

⁷¹ Kritiske innvendingar mot ei slik skildring av krigs- og etterkrigstida på pressehald kjem mellom anna frå Hjeltnes (1990) og Skouen (1996). Skouen fastslår mellom anna: «Okkupasjonshistorien opererer med en rekke fronter, som for skolen, kirken og idretten, men nevner ingenting om en pressefront, fordi den aldri ble til» (Skouen 1996: 79). Plutselig blei alle samde, kommenterer han det som skjedde i maidagane 1945 (1996: 207). Samtidig førte konkrete krigserfaringar til reelle nok konsekvensar, slik som i tilfellet redaktør Bjarne Høye, *Vårt Land*: «...Når det gjaldt det store tema om krigens gjerninger og ugjerninger og dommen over dem, vaklet ikke den gamle kaptein Høye en millimeter. Heltene var helter, og skurkene var skurker. [...] Den tidligere informasjonsmedarbeider i London passet også nøye på at det ikke dukket opp for kritiske artikler om krigens helter, enten de satt i London eller Norge» (Voksø 1995: 61-62).

⁷² Chr. A. R. Christensen (som representerte Venstre) og Herman Smitt Ingebretsen (Høgre).

over heile landet frå HL, leiinga i Heimefronten: «Unngå sammenstimlinger. Vær ikke med i demonstrasjoner av noen art. Opptre ikke utfordrende overfor tyskerne eller NS. Slapp ikke av på de vanlige forsiktighetsregler. Husk Gestapo arbeider til siste stund. Parolen er verdighet, ro, disiplin» (Ustvedt 1978: 26-27). For mange av dei sentrale deltakarane i krigstidsgenerasjonen vart parolen verande parole også etter 8. mai 1945. Ein oversikt over utvalsmedlemmene, etter krigen, sin alder ved krigsslutt ser slik ut:

Tabell 5-1: Utvalsmedlemmene, etter krigen, sin alder ved krigsslutt

	Alder	Periode i utvalet
Olav Røgeberg	60 år	1945-47
Hans Amundsen	60 år	1947-50
Arne Falk	59 år	1945-48
Herman Smitt		
Ingebretsen	54 år	1949-53
Bjarne Høye	52 år	1948-51
Olav Larssen	51 år	1945-47
Einar Diesen	48 år	1953-72
Rolv Werner Erichsen	46 år	1947-49
Jon Vraa	41 år	1954-59
Chr. A. R.		
Christensen	39 år	1951-57
Vegard Sletten	38 år	1957-62
Olav Brunvand	33 år	1959-72
Per Monsen	32 år	1950-54
Hans Vatne	22 år	1962-64
Andreas Hagen	21 år	1964-72

Krigserfaringane må ha utgjort eit heilt spesielt erfaringsgrunnlag for mange. For Olav Brunvand, til dømes, ein av dei som har vore med på å behandla flest saker i utvalet, var overgangen frå krigen formidabel:

Og endelig kom de første journalistene hjemmefra, invitert til rundreise. Da opplevde jeg at en kvinnelig kollega fra Boston tok forsiktig på Olav Brunvand, vi satt i lobbyen på hotellet på Madison Avenue. Hun måtte forsikre seg om at Arbeiderbladets medarbeider var virkelighet og ikke drøm. Jeg fant det ikke det minste rart, for delegasjonen fra Norge besto av fem deltakere, som alle hadde sin historie å fortelle. De andre fire var Jorunn Johnsen, Oskar Hasselknippe, Per Thomsen og M. C. Kirkebøe. Men Brunvand var

mest uvirkelig i det pene hotellet på Madison Avenue, for det var bare noen uker siden han hadde ligget i en likstabel i konsentrasjonsleiren han kom fra (Skouen 1996: 196).

Brunvand og dei andre pressefolka som kom ut av krigen i høgste grad på den rette sida, vart også del av det store moralske fellesskapet, trass i at dei tilhørte ulike politiske blokker.⁷³ Ei inndeling av utvalsmedlemmene etter krigen etter parti- eller partipresse-tilhørsle kan gjerast slik:

Tabell 5-2: Utvalsmedlemmene, etter krigen, si parti- eller partipressetilhørsle

Arbeidarpartiet	Sentrum/Venstre	Høgre (konserv.)
Hans Amundsen	Olav Røgeberg	Herman Smitt Ingebretsen
Jon Vraa	Bjarne Høye	Einar Diesen
Olav Larssen	Chr. A. R. Christensen	Rolv Werner Erichsen
Olav Brunvand	Andreas Hagen	Hans Vatne
Per Monsen	Vegard Sletten	

15. mann, Arne Falk, høyrer mest heime i ein uavhengig fløy, som representant for fagbladet Journalisten. Fordelinga desse tre politiske blokkene imellom blir såleis likeleg. Men meir enn representantar for politiske blokker, i ei tid der partipressa framleis var eit dominerande trekk i det norske pressebiletet, så samla utvalsmedlemmene seg om fellesskapet rundt kva som var pressa sitt beste.

Ein pionær i utvalssamanhengen var Thomas Tellander. Han er samtidig eit glimrande døme på ein «gentleman of the press». Tellander var fødd i 1869 i Sarpsborg. Han var med andre ord 60 år då han kom med i utvalet og 70 år då han på grunn av sjukdom sa frå seg vervet. Østfoldingen vart redaktør i *Fredrikstad Dagblad* alt i 1891, i ein alder av 22 år.

⁷³ Denne bakgrunnen gjer svenske samanlikningar av ordningane i Sverige og Norge noko merkverdig. Til dømes skriv Weibull & Börjesson følgjande: «Utvekklingen frå 1900-talets første år till 1980-talets mitt år, som framgått ovan, präglad av en socialliberal grundsyn. Det är en social ansvarsideologi som dominerar Publicistklubbens många pressetiska debatter. Det som möjligen är överraskande i denna utveckling är att det rådde en sådan samsyn inom pressen. Dagstidningar från vänster till höger på den politiska skalan kunde tidigt ena sig om ett etiskt system, i motsats till i många andra länder, t.ex. Norge, där politiska konflikter mellan pressgrupper med olika partifärg förhindrade gemensamma åtgärder» (Weibull & Börjesson 1995: 83-84). At dei politiske motsetnadene i pressa her i landet kunne føra til manglande *opptaking* av dei etiske fordringane lokalt kan ha vore tilfellet, men dei sentrale premissleverandørane i dei presseetiske debattane må seiast å ha stått på ei etter måten sams plattform, trass i partipolitisk sprikande utgangspunkt.

Redaktørverksemda førte han så vidare til *Arbeideren*, organet til dei fagforeningane som følgde Venstre. Seinare kom han til Oslo-avisa *Verdens Gang* og frå 1910 var han redaksjonssekretær i *Tidens Tegn*. Han var også stortingsmedarbeidar i denne avisa. Mykje tyder på at Tellander var mannen som skreiv utkastet til den første Vær Varsom-plakaten som blei vedteken på møtet i Norsk Presseforbund i Tvedestrand i juni 1936 (Fremo 1994). Tellander var formann i Oslo Journalistklubb 1906-07. Han var også medlem av ein «tremannskomitè til dannelse av Norsk Presseforbund» i 1910. Seinare fekk han dette presseforbundet sitt heidersteikn i gull. I 1918 vart han lansert som benkeforslag som ein protest mot sitjande NP-formann Per Wendelbo, men tapte avrøystinga med stemmetala 65:14 (Ottosen 1996: 80). Tellander vart formann i det nye Norsk Presseforbund sitt faglege utval frå starten i 1929 og hadde i praksis vervet fram til 1937. Som formann i det faglege utvalet og som høgt respektert presseman hadde Thomas Tellander sannsynlegvis avgjerande innverknad på det første etiske regelverket. Solumsmoen (1966) skriv at Thomas Tellander «skapte Det faglige utvalg»:

Utvalget holdt ikke møter. Sakene ble sendt til utvalgets formann, Tellander. Han formet utkast til uttalelse, som deretter ble sendt til de andre medlemmene av utvalget, redaktør Olav Røgeberg og redaktør Nils Raknerud. Det forekommer ytterst sjelden at disse to medlemmene dissenterer fra Tellander. Tellanders evne til å analysere sakene grundig, til å felle en objektiv dom og til å innarbeide god presseskikk var bemerkelsesverdig. En skal i denne forbindelse legge merke til at man på denne tiden i norsk presse savnet retningslinjer for hva som var god og hva som var dårlig presseskikk. Det var nybrottsarbeid som ble utført (Solumsmoen 1966: 23).⁷⁴

Mellom dei andre faste utvalsmedlemmene i perioden 1930-1972 finst fleire sentrale pressenamn i Norge. Trass i at det er mykje som skil, er det også ei rad samlande faktorar for desse mennene. Ikkje minst er altså krigserfaringane frå 1940-45 viktige.⁷⁵

Av dei meir anonyme er Nils *Raknerud*, redaktør av Drammens Tidende og Buskeruds Blad. Raknerud døydde før krigen, men i C. J. Hambro sin nekrolog over han heitte det mellom anna: «I all sin gjerning følte Raknerud soldatens pliktfølelse. Drammens Tidende var for ham ikke bare et bladforetagende, som det gjaldt å holde på høiden til enhver tid. Det var et

⁷⁴ Solumsmoen kan ha rett i at dissensar i og for seg var sjeldne også i denne første tida i utvalet, men samanlikna med frekvensen på dissensar i dagens PFU, er det rettare å seia at dissensane var etter måten *fleire* i denne aller første fasen enn seinare.

⁷⁵ Ein kronologisk ordna oversikt over representantane i utvalet i den studerte perioden finst i vedlegg 3.

stykke av fedrelandet som han var satt til å forsvare, – satt til å dyrke og om mulig utvide» (Sørensen 1981: 308-309). Olav Røgeberg var slett ikkje anonym, utvalsleiar i ei årrekke, i viktige og kontroversielle posisjonar både før, under og etter krigen. Olav Larssen var det første utvalsmedlemmet frå arbeidarpessa. Han var ein av dei som tilbrakte tid i Sachsenhausen under krigen. Ein av dei mest markante motstandsfolka i norsk presse var Arne Falk, han var også eit viktig sekretær-emne i norske presseorganisasjonar. Falk sto sentralt i hjelpearbeidet ovanfor pressefolk i økonomiske vanskar under krigen. Rolv Werner Erichsen, journalist, redaktør og direktør i Morgenbladet og (direktør) NTB, hadde ei rekkje sentrale verv. Også høgre mannen Erichsen opplevde å sitja på Grini under delar av krigen. Hans Amundsen hadde og ei rekkje sentrale verv og posisjonar, men han ifrå sosialdemokratisk utgangspunkt. Bjarne Høye representerte den kristne dagsavisa Vårt Land, ei avis som vart fødd nettopp i 1945, eitt av håpa for den nye tida. Høye hadde arbeid ved regjeringa si informasjonsteneste i London. Høgre-politikaren og avismannen Herman Smitt Ingebretsen er den einaste utvalsleiaren som på samme tid sat på Stortinget. Han var også sjef for den militære pressekontrollen som heimefronten oppretta kort tid før krigsslutt.⁷⁶ Per Monsen er ikkje berre far til det nye PFU gjennom arbeidet til Monsen-komitèen frå 1970. Han sikra seg solide posisjonar i norsk presse og i det norske samfunnet ikkje minst gjennom sin innsats i Stockholm og London under krigen. Medan Bjarne Høye vart redaktør for Vårt Land, vart Chr. A. R. Christensen sjefredaktør i Verdens Gang frå 1945, avisa som meir eller mindre sprang ut frå Heimefronten (Eide 1995, 1998). Christensen hadde sjølv utforma mange av parolane frå Heimefronten si leiing. Til liks med Per Monsen var Einar Diesen ein viktig mann ved Regjeringa sitt informasjonskontor i London under krigen. Han var utvalsleiar i ei årrekke på den tida då saksmengda og respekten for utvalet verkeleg tok til å ta seg opp. Jon Vraa var arbeidarpessmann (Rjukan Arbeiderblad, Vestfold Arbeiderblad og Fremtiden). Han sat også på Grini under delar av krigen. Vegard Sletten vart etter kvart den første leiaren av Norsk Journalistlag og VG-redaktør, men han var også Grini-fange. Olav Brunvand er alt nemnt som krigsfange. Han hadde ein sentral posisjon som redaktør og bestyrar av Arbeidernes Pressekontor, var statssekretær i Forsvarsdepartementet og nestformann (tretten år) og formann i utvalet. Hans Vatne og Andreas Hagen høyrer også med i oppstillinga av dei faste medlemmene i perioden.

⁷⁶ Til Smitt Ingebretsen sin 70-årsdag kom det eit festskrift med følgjande omtale av heidersmannen i tittelen: «Godviljens mann. Hilsen til Herman Smitt Ingebretsen på 70-årsdagen» (Kjøs, m.fl. (red.) 1961). Skouen skildrar også eit anna utvalsmedlem, Chr. A. R. Christensen som ein godviljens mann (Skouen 1996: 210). Og om Rolv Werner Erichsen heiter det at han «...alltid var en gentleman» (Vold 1968: 58).

Ein som ikkje var medlem, men som likevel er mellom dei aller viktigaste aktørane i denne samanhengen, er Olaf *Solumsmoen*. Han har ei svært lang merittliste i norsk presse og norsk politikk, og i norsk presseetikk gjennom sitt fleire år lange sekretær-arbeid for det faglege utvalet.⁷⁷ Til liks med fleire alt nemnde sat Solumsmoen på Grini under krigen. Ifølgje Ottosen var Solumsmoen ei leiande kraft mellom pressefolka der (Ottosen 1996).

Fleire utvalsmedlemmer har site på begge sider av bordet i utvalsarbeidet. Det er ikkje noko som tyder på at dei tidlegare medlemmene har fått noko systematisk betre behandling som partar i saker. Den førre utvalsformannen, Chr. A. R. Christensen, førte saka for VG, då avisa var innklaga av Oslo krets av Norges Musikkorpsforbund i ei sak sommaren 1960. Utvalet seier: «Mens redaktør Christensen mener at ingen har oppfattet formuleringen helt bokstavelig, vil det faglige utvalg ikke utelukke at noen kan ha oppfattet den slik. [...] Folk som bare leser overskrifter vil kunne få et eiendommelig bilde av det faktiske forhold. Den hypotetiske vending får et preg av konkret faktisk beretning som neppe var tilsiktet og som efter det faglige utvalgs mening ikke kan forsvares.» (10/60)

Når utvalets medlemmer sjølve er innklaga er dei, «etter vanlig praksis»,⁷⁸ ikkje til stades. Samtidig kan det synast som om det er etter måten vanskeleg å få dei inhabile felt. Dette er ikkje noko lovstyrt forhold, men det kan kanskje finnast naturleg at det er verre å fella Diesen og Aftenposten for hardt sjølv om Diesen er «på gangen», når møtet trass alt finn stad på Diesen sitt kontor i Aftenposten.

Nærleiken til pressa gjer at medlemmene får ei særleg stor forståing for til dømes dei strukturelle forholda rundt og i pressa. Den vanskelege økonomien er eit formildande omstende når ei avis er innklaga for å ha vist dårleg forretningsskikk fordi ho ikkje har sendt tilbake eit refusert manuskript: «Enhver avismann vet, at vanskeligheten ved å holde korrespondansen a jour skyldes ikke likegyldighet eller kunnskapsløshet, men den omstendighet, at nesten ingen redaksjon kan holde så megen kontorhjelpe, som [-] trenges – og kan heller ikke ofre så megen tid på kontorarbeide.» (1/35)

⁷⁷ I Sverige framstår ikkje minst den første utvalssekretæren, Gunnar Bjurman (sekretær 1916-51), som ein viktig enkeltaktør for det presseetiske apparatet si utvikling der (t. d. Börjesson 1989).

⁷⁸ Formulering i sak mot Olav Brunvand i 1964.

5.1.1 The Gentle Menn

Utvalet hadde ikkje kvinnelege medlemmer i heile den studerte perioden.⁷⁹ Det var først då allmennheten fekk representantar med i utvalet, frå september 1972, at den første kvinna, Else Germeten, kom med. Det var altså i høgste grad snakk om «the gentle menn». Ei illustrerande sak for korleis dette kunne gi seg utslag kom i 1967. Ei kvinne klaga til utvalet over ein filmannonse i VG. Filmen gjekk på Soria Moria og filmbyrået reklamerte for den på dette viset, ifølgje utvalet (40/67): «Under et vakkert bilde av ansiktet til Raquel Welch står det:

Se på Raquel Welch!
Får De ikke lyst til å
klubbe henne ned og
dra henne med Dem hjem til hulen??
Kanskje vi ikke er så rent
anderledes enn for en million år siden....»⁸⁰

Det er feil å seia at utvalet tar klagen alt for seriøst. I staden er det grunn til å tru at utvalet nytta saka som eit aldri så lite krydder den aktuelle møtedagen: «Det faglige utvalg må gi fru B. Ø. rett i at tatt bokstavelig etter ordlyden kan annonseteksten oppfattes som en oppfordring til vold. Men Det faglige utvalg må også være enig med Verdens Gang i at det neppe er mange lesere som vil ta denne teksten bokstavelig. Den henspiller jo på en eldgammel vitsetegning som har gått igjen i norske aviser og i aviser verden over om stenaldermannen som klubber kvinnen ned og drar henne hjem til hulen. Det er vold, det er så, men det er samtidig den høyeste tribut til kvinnen som kvinne, den ettertraktede skapning som mannen ikke kan være foruten! I det foreliggende tilfelle er den gamle historien nyttet i en spøkefull form med det vakre ansiktet til Raquel Welch som blikkfanger, og

⁷⁹ Samtidig er det ikkje til å koma frå at Mill Aakrann er ei av dei første kvinnene som framstår som viktig i utvalshistorien. Aakrann vart tilsett som sekretær i presseforbundet 1. februar 1932 og hadde denne funksjonen i det meste av perioden i dette materialet. Ho var den som administrerte papirarbeidet til og frå utvalsmedlemmer og partar. Ho var tydelegvis godt likt. Formannen i utvalet først på 50-talet, Chr. A. R. Christensen, brukte «Kjære Mill» og «Hjertelig hilsen...» som formuleringar i breva til presseforbundet sin sekretær. «Noen kaller henne frøken Aakrann, andre tante Mill og andre igjen kort og godt Mill. Den russiske ambassade skrev en gang: Milly Orkan» (Erichsen 1960: 73). Samtidig framgår det i ein bilettekst i Journalisten i september 1957 at Mill var «ein av gutta»: «De store gutta samlet i Bjellands sildelunsj-pause i Stavanger. Fra venstre: Hellerud, Mill Aakrann, Einar Diesen, Tor Gjesdal og Monsen.»

⁸⁰ Filmen var «En million år siden» («One million Years B. C.») med Welch og John Richardson i hovudrollene, med Don Chaffey som regissør og med Oslo-premiere 31. juli 1967.

Det faglige utvalg nekter å tro at den har skapt eller vil skape noen voldsmentalitet av farlige dimensjoner i vårt moderne samfunn. En spøk er en spøk, og vi må kunne regne med at det norske folket forstår en spøk. Pussig nok inneholder det danske storblad Politiken den 29. oktober en tegning som nytter akkurat det samme motiv.» (40/67) Ja, pussig nok. Ein spøk ein spøk, og såpass må ein tåla «skal det bli noe morro av det».

Formuleringane og innstillinga til utvalet i denne saka peikar også framover mot drøftinga av utvalet sine posisjonar i forhold til andre grunnleggande utviklingstrekk i det norske samfunnet i etterkrigstida. Uttalen synest å bera preg av at utvalet ikkje i stor grad nyttar som avgjerdsbakgrunn dei trekka ved kvinnekamp og kvinnebevegelse som alt like etter krigen hadde teke til å gjera seg gjeldande. Alt frå dei første etterkrigsåra hadde kvinnesaka i alle fall tilsynelatande vind i segla, skriv Yngar Ustvedt, men: «I virkeligheten fortsatte diskrimineringen og undertrykkelsen i nye, men også ofte i gamle, velkjente former» (Ustvedt 1978: 254). Alt i 1956 hadde Harriet Gullvåg (Holter) slege til lyd for at mannen si rolle i heimen måtte endrast – som eit steg på veg mot frigjering for kvinnene. Og i 1959 – åtte år før utvalet uttalte seg i denne saka – uttalte Eva Kolstad seg slik ved Norsk Kvinnesaksforenings 75-årsjubileum: «Det er kamp mot de fastgrodde, tradisjonsbundne oppfatninger av hva som er mannlig og hva som er kvinnelig. Det er kamp for den frigjorte mann og den frigjorte kvinne. Det er kamp for inngripende endringer av samfunnet – slik at det kan gi plass både for menn og kvinner på like fot» (Ustvedt 1979: 379).

Tonen som ligg under utvalsmedlemmene si behandling av denne saka aktualiserer spørsmålet om kva for ein målestokk det moralske fellesskapet utvalsmennene imellom baserte seg på.

5.2 Det saklege og det objektive som målestokk

Yet the belief in objectivity is just this: the belief that one can and should separate facts from values. Facts, in this view, are assertions about the world open to independent validation. They stand beyond the distorting influences of any individual's personal preferences. Values, in this view, are an individual's conscious or unconscious preferences for what the world should be; they are seen as ultimately subjective and so without legitimate claim on other people. The belief in objectivity is a faith in «facts,» a distrust of «values,» and a commitment to their segregation (Schudson 1978: 5-6).

Anden i den nye tida etter krigen, og hos utvalsmedlemmene, kan eksemplifiserast ved Chr. A. R. Christensen, Verdens Gang-redaktør frå starten og i 22 år, utvalsmedlem i seks år (også leiar) og arkitekten bak versjonen av Vær Varsom-plakaten frå 1956. Christensen sin visjon var eit «parti over alle partier» (Eide 1998, Skouen 1996). Han var sentral i kampen for Fellesprogrammet og Samlingsregjeringa rundt krigsslutt. Sak skulle gå framfor person. *Det saklege* skulle framhevast som ein hovudmålestokk. Medan Christensen vart redaktør i den nye avisa, var dr. philos. H. O. Christophersen ein av dei andelege fedrene for avisproduktet. Martin Eide skriv om talen som Christophersen heldt på Verdens Gang sitt stiftingsmøte 11. desember 1945. På møtet sa Christophersen at når det hadde lykkast å organisera ei dagsavis som «en absolutt uavhengig stiftelse», så viste det «...hvor stor objektivitetens makt er blitt i vårt samfunn». Han framheva at dette var første gongen «...at objektiviteten bevisst bemektiger seg en dagavis» (Eide 1998: 106).⁸¹

Det er to ting å merka seg ved dette: for det første det uproblematiskerte ved objektivitetsbegrepet: Objektiviteten blir omtalt som noko som *er*, som noko som agerer. Dessutan blir det knytt eit likskapsamband mellom 'objektivitet' og 'sakleghet'. Mitt utgangspunkt er at denne uproblematiskerte objektivitets- og sakleghetstrua var teikn i tida – både i journalistikk og i vitenskap.⁸² Det blir spesielt tydeleg her i landet mellom dei som sto i spissen for å gjenoppbyggja landet etter 2. verdskrigen. Det var viktig å stå saman skulle ein nå måla ein sette seg. Slik blir «objektivitet» berre eitt mellom fleire beslektta begrep det ikkje, eller i svært liten grad, vart sett spørsmålsteikn ved. Andre er «demokrati», «framgang», «vitenskap». Det er ei tid prega av sakleghet, fornuft, orden og optimisme.

Objektivitet vil innebera at det er det som skal formidlast som står i fokus, at dette blir formidla mest muleg slik det *er*, og minst muleg slik det *blir sett på* av formidlaren. Trua på objektivitet handlar såleis først og fremst om mulegheten til å skilja mellom fakta og verdiar (Schudson 1978). Når skilnaden mellom skildring av verkelegheten og idealet om objektivitet

⁸¹ Vektlegginga av det *uavhengige* og det *saklege* finn ein også i den andre nystarta avisa i 1945, Vårt Land, med seinare utvalsmedlem Bjarne Høye som redaktør. I hovudleiaren i Vårt Land si første utgåve, 31. august 1945, skriv Høye mellom anna: «...Hovedoppgaven vår er å bære fram kristen ånd og kristent livssyn i alle kretser av folket. Her er ingen avgrensning og sneverhet. Vår interesse-sfære går tvers gjennom kirken og de frie kristelige organisasjoner. Den går tvers gjennom vårt kultur- og åndsliv. Vårt Land står i et nært og positivt forhold til såvel kirke som de kristelige organisasjonene, men står uavhengig av dem alle.»

⁸² I Paul F. Lazarsfeld si fødselshjelparforelesing for norsk sosiologi i Oslo i 1948 sa han at målet var å etablere samfunnsvitenskapane som ein sosial ingeniørkunst som kan bidra «til å forstå og kontrollere samfunnets fenomener» (Eide 1992a: 19).

blir utviska, oppstår *myten* om objektivitet. Drøftingar basert på objektivitet som målestokk vil i så fall kunna føregå som innforståtte utlegningar, der til dømes det profesjonelle skjønnet til dei drøftande vil bli avgjerande for korleis *det objektive* ved eit saksforhold ser ut.

Objektivitetsmyten kan hjelpe oss til å tru at me alle ser verda på samme måten, og difor ikkje har nokon konflikter, som svenske Bengt Nerman har formulert det (Eide 1992a: 36). Ein kan vidare innvenda at fakta i seg sjølv ikkje gir noko *forståing* for kva som går føre seg, eller at fakta er *utvalde* eller *silte*. Ein kan halda seg til «sakens fakta» uten å halda seg til *alle* fakta i saka. Når idealet er at den som har forfatta ei formidling skal ha sletta eigne spor, då blir det også vanskelegare å avsløre formidlaren sin vri i formidlinga.

Schudson (1978) viser til at det i pressa i 1890-åras USA eksisterte ein skilnad i forhold til ideal mellom «editorial office» og «the city news room» i avisene. I redaksjonsleiinga var ideala meir reinskorne; fakta, objektivitet og nøyaktighet stod meir sentralt. Mellom dei vanlege journalistane handla det i større grad om å fortelja soger frå verkeleggheten, gode soger og soger som var betre fortalt enn det konkurrentane greidde å fortelja. Redaksjonsleiinga i enkeltaviser og, særleg, dei sentrale tillitsfolka i presseorganisasjonane har andre oppgåver, og såleis kanskje andre ideal, enn vanlege journalistar. I alle fall vil det vera rett å seia at ein i det leiande sjiktet i redaksjonane og organisasjonane vil ha eit større kvardagsleg medvit om ideala. Idealet om objektivitet kan oppfattast som eit forsøk på *profesjonslegitimering*, der legitimeringsforsøket først og fremst blir klarast uttrykt av redaksjonsleiing og sentrale organisasjonsfolk. Journalistikken og pressa kunne framstå som «en sannhetens ridder i en verden av partsinteresser» (Eide 1992a: 40). Samtidig hadde objektivitetsidealet gjennomslagskraft også fordi det var ei etisk norm som både aviseigarar og journalistar kunne støtta: aviseigarane fekk ei meir effektiv organisering av det redaksjonelle arbeidet og journalistane fekk reglar som dei kunne dekke seg bak i tilfelle kritikk (Østbye 1989). For pressa, for dei sentrale presseorganisasjonane og deira representantar, vart objektivitetsidealet i stigande grad viktig etter krigen i eit håp om at gamle partipolitiske stridar skulle nedtonast til fordel for samling, gjenreising og konsentrasjon om nasjonale interesser. Ideal om ein subjektiv journalistikk høyrer slik heime innanfor ei tenkjing om til dømes ei partipresse som *ønskverdig*.⁶³ Det faglege utvalet kom til i ein situasjon der det først og fremst var dei verste

⁶³ Ein parallell kan her trekkast til forklaringar om gjennombrøtet for objektivitetsidealet med utgangspunkt i bedriftsøkonomiske faktorar i avisene. Pressa starta i stor grad som ei gruppe- eller partipresse. Marknaden besto av mange og små aviser som vende seg til kvar sine «menigheter». I eit slikt system var ein subjektiv journalistikk ein konkurransemessig fordel (t.d. Østbye 1989).

utslaga av den interne pressepolemikken ein ville til livs (Solumsmoen 1966). Heilt frå starten var det såleis eit mål for utvalet at journalistikken måtte konsentrera seg om saker og saksforhold, i staden for om personlege motsetningar og andre konfliktrar som presseorgan var involverte i. Utvalet synest særleg å vera oppteke av at godt danna aktørar framtrer med ein aura av saklegheit.

DEL III:

Posisjonar ovanfor aviser og journalistikk

Utvalet uttaler seg. Det uttaler seg om noko og det uttaler seg om nokon. Ikkje minst uttaler det seg om dei presseorgana som er innklaga for utvalet. Spørsmålet i kapittel 6 er om dette skjer på systematiske måtar, om utvalet språkleg inntar særskilde posisjonar i forhold til visse aviser, eller grupper av aviser. Utvalet er på mange måtar eit Oslo-utval. Spesiell merksemd blir retta mot Oslo-avisene, og den eine presseskikk-aksen går mellom to av desse avisene. Den andre aksen som blir greidd ut i dette kapitlet er mellom det sentralt plasserte utvalet og aviser i distriktet. Samla fortel desse avsnitta om sentrale sider ved utvalet sin samtaleposisjon, fellestrekk ved posisjoneringar og standpunkt som er forankra i ei plattform hos utvalsmedlemmene som er nokolunde den samme frå sak til sak, sakstype til sakstype, over tid.

Tett knytt opp til at utvalet posisjonerer seg ovanfor aviser, er ei posisjonering ovanfor journalistiske sjangrar og stoffområde og bestemte måtar å nærma seg desse på. Dette er temaet i kapittel 7. Kva for sjangrar og stoffområde har vore dei dominerande i utvalet sitt arbeid og korleis har utvalet vurdert utviklinga innan desse? Det skjer store endringar i kva for typar oppslag som er grunnlag for klagesakene for utvalet. Når den politiske polemikken partiaviser imellom dominerer tidleg, er det dei presseinterne forholda utvalet i stor grad uttaler seg om. Når dei politiske sakene seinare har sitt utgangspunkt i utanrikspolitikk og i ei ny innanrikspolitisk venstreside, skjer det også endringar i kva utvalet potensielt kan uttala seg om. Det samme gjeld når retts- og kriminalreportasjen blir ein viktig kategori frå 1960-talet.

6 Avisene: innanfor og utanfor det gode selskapet

6.1 Den gode smaken som moralsk prinsipp

Kriteriene for hva vi oppfatter som stygt og pent, tiltalende og frastøtende, interessant eller uinteressant, er gått oss i blodet, kunne vi si med en gammeldags metafor (Gripsrud 1990: 11).

Smak inneber ei slags umiddelbar oppleving av noko som positivt eller negativt. «Smak» og «kvalitet» er tett samanhengande begrep. Ein kan tenkja på uttrykk som «smak og behag kan ikkje diskuterast», noko «fell i smak» og «smak er noko som sit i kroppen».

Den franske kultursosiologen Pierre Bourdieu har vore oppteken av slike fenomen. Han har forsøkt å finna fram til eit visst sosialt system i dei intuitive smaksreaksjonane, ein slags smakens sosiologi.⁶⁴ I kapittel 5 var gjennomgangstemaet korleis medlemmene av det faglege utvalet har utgjort eit *moralsk fellesskap*, noko som mellom anna har ført til ein innforstått måte å handtera saker på, basert på dette fellesskapet. Dette kapitlet ser nærare på korleis utvalet har klassifisert grenseskapande ved hjelp av den gode smaken som moralsk prinsipp. *Utgangspunktet til Bourdieu (1984) er nettopp å visa at smaken på kulturområdet «sit i kroppen» på samme måte som annan smak, men også at den er skapt eller inn-lært i sosiale samanhengar. Bourdieu viser korleis smaken gir eit slags heilskapspreg til*

⁶⁴ Broady (1991) si forståing av Bourdieu sine begrep gir eit rimeleg grunnlag for å nytta «bourdieuske» begrep som reiskap i eigen empirisk forskingspraksis. Broady peikar nettopp på at sentrale begrep hos Bourdieu først blir skisserte og sidan, etter å ha blitt nytta i empirisk forskning, gradvis er blitt gitt ei meir definert og avklart form.

ulikt rangerte *livsstilar*. Dei ulike smakstypene eller livsstilane markerer på den måten skilnader mellom ulike sosiale grupper.

I tråd med sentrale trekk ved ein diskursiv formasjon (Foucault 1991, Murdock 1991, Wuthnow m. fl. 1984) markerer også utvalet skilnader mellom grupper som opptre *akseptabelt* og grupper som opptre *uakseptabelt*. Den rette smaken, eller «stilen» – den rette måten å utøva presseyrket på – tilhøyre spesielle grupper pressefolk og aviser, den vrang stilen tilhøyre spesielle grupper *andre* pressefolk og aviser. Stilen kjenneteiknar desse ulike gruppene. Dei som uttrykkjer seg innanfor samme diskursive formasjonen «kjenner» intuitivt desse stilane. Dei treng såleis ikkje grunnngi på grundige måtar at noko som representerer ein av stilane fell innanfor eller utanfor den gode smaken. Det *er* berre slik. Dei innanfor den godkjende stilen kan altså opptre innforstått seg imellom, og dei kan oppfatta dei utanfor som heil- eller halvbarbarar⁸⁵ og ikkje som representantar for eigne stilar som skal vurderast på sjølvstendig grunnlag.

Utvalet må pr. definisjon forhalda seg til, kommunisera med, desse «barbarane». Problem oppstår i denne kommunikasjonen nettopp fordi at dei innanfor den rette stilen har eigne symbolske former i sin interne kommunikasjon, eit eige kodesystem, som ein ikkje bør overdriva bruken av skal ein nå fram til dei *utanfor* den rette stilen.

Samtidig er det slik at «den rette stilen» ikkje oppstår av seg sjølv. Dei som sit sentralt i presseorganisasjonane, og som søker høgare status for pressa og for pressefolk, arbeider aktivt med å etablere ei forståing av kva den rette stilen er for noko. Gjennom mellom anna å meir eller mindre systematisk formidla noko som å *ikkje* tilhøyra den rette stilen, gjennom å klassifisera og markera skilnader, blir det bygt opp ei slik forståing. For pressa, utan ei autorisert utdanning til å gi eksklusivitet, er det ekstra viktig med andre metodar for å etablere eksklusive stilar – og skikkar – som kan auka eins legitimitet. Den innforståtte sirkelen gjeld såleis både måten å *utøva* presseyrket på og måten å *snakka* om det på, diskursen. Den rette stilen kjenneteiknar den gode skikken og markerer kva som er vrang stil og dårleg skikk. Har ein definert ein stil, ein smak, som Den Gode, har ein også definert Den Dårlege. Smak er avsmak (Bourdieu 1984, Gripsrud 1988). Bourdieu knyter sitt smaksbegrep opp mot ulike klassar. Den rette stilen, den rette måten å oppføra seg på for pressefolk, vil også låna klare trekk frå dei godtekne måtane å føra seg på mellom dei klassiske *profesjonane*, som prestar, legar og juristar. Dei som forvaltar definisjonen av den gode presseskikken, det faglege utvalet, er også ein indre krets som etablerer skiljer *mot* det dårlege og mot det vrang. Men dette skjer gjerne på innforståtte vis:

⁸⁵ Bourdieu (1984) snakkar om den *reine* smaken og den *barbariske* smaken.

Det er riktig som redaktør Hasselknippe sier at det i Vær varsom-plakaten eller i retningslinjene for pressens omtale av rettssaker ikke finnes noe direkte forbud mot å gjengi stevninger i forliksrådet. Men vil man legge brett på den *ånd* som gjennomsyrrer både Vær varsom-plakaten og retningslinjene, vil det være nokså klart at ensidige partsfremstillinger som en stevning er, ikke *tilfredsstiller de kresnes* krav til god presseskikk. Men, som sagt, det foreligger ikke noe forbud i Vær varsom-plakaten eller Retningslinjene, så utvalget kan ikke si at VG har brutt god presseskikk. (Frå sak 12/71)

Den indre krets i utvalet samlar seg mot klare avvik. Det viser også korleis denne indre kretsen er oppteken av begrep som *kultivert framgangsmåte* og at det ein gjer i pressa skal vera *sømmeleg*. Det handlar i behandlinga av saker ofte mindre om aviser og meir om korleis dei innklaga kan seiast å falla innanfor utvalsmedlemmene sine definisjonar av «det kultiverte», «det sømmelige» og «det anstendige». Dette er nemningar frå innhaldet i utvalet sitt *danningsideal*; delar av den rette stilen eller den gode smaken.

Ein av hovud-dimensjonane ved forma på utvalet sin språkbruk er den utstrekninga som utvalet er uklart, varsamt og famlande. Utvalet starta i 1930 utan nokon Vær Varsom-plakat å forhalda seg til, men i 1972 har plakaten eksistert i over 30 år og har vore revidert to gongar. Likevel er det ei rekkje døme på at utvalet opptrer som om det ikkje hadde andre retningslinjer enn dei «gentle menn» sin sunne fornuft.

Ei årsak til at utvalet framstår uklart er at formuleringar ofte har ein *innforstått* karakter. Ein skal hugsa på at fleire av utvalsmedlemmene sit svært lenge i utvalet. Nokre av dei som sit lengst, sit nettopp i ein periode då mesteparten av sakene i den studerte perioden kjem opp. Dei har også opplevd i mange tilfelle å sjølv måtta staka ut kursen i spørsmål som har kome opp for utvalet, fordi retningslinjene enten ikkje har vore, eller ikkje er blitt vurderte som, relevante nok for utvalet. *Målestokken for utvalet har ofte i stor utstrekning blitt utvalet sitt eige skjønn*. Å formulera dette skjønnet fører gjerne til at formuleringane i uttalane får ein innforstått karakter. Det er slik utvalet kan snakka om ein eigen ande som skal gjennomsyra Vær Varsom-plakaten, ein ande som utvalet kjenner til, men som det ikkje alltid like godt greier å kommunisera til andre (12/71).

Anden, slik han blir tolka av utvalsmedlemmene, er mellom veggene i møtelokala til utvalet. I mange, mange år var dette konkret kontoret til sjefredaktøren i Aftenposten. «Dei kresne» må tolkast til å vera utvalsmedlemmene og deira likesinna. Det er altså to målestokkar for god presseskikk her, ifølgje utvalet, «dei kresne» sin og Vær Varsom-plakaten. Utvalet synest å måtta seia seg lei for at det ikkje er noko samsvar mellom desse to målestokkane.

I kretsar med kommunikasjon av ein innforstått karakter vil gjerne også sansen for humor ha ein tendens til å innta ein slik karakter. Ein spøk er ikkje ein spøk, slik utvalet meiner i ei sak, ein spøk blir først til ein spøk når kommuniserande partar er samde om det. Dette er eit poeng utvalet ikkje innser: «Det faglige utvalg konstaterer at aprilspøker florerer i mange norske aviser – det vil ergre de store, men mange små vil det more. En virkelig god aprilspøk er gull verdt. Ennå mange år etter snakker folk om en aprilspøk som fikk Oslofolk i store mengder til å styrte til Vinmonopolets utsalg med bøtter og spann for å sikre seg den utrolig billige rødvin. Nei, en god aprilspøk kan ikke være brudd på god presseskikk hvis den blir klart og utvetydig dementert dagen etter. Og det gjorde Christianssands Tidende. Når det er sagt, vil Det faglige utvalg gjerne føye til at en spøk skal være en spøk som den alminnelige leser bør kunne forstå er spøk – ikke dystert alvor.» (30/70) Ein spøk utvalet vel å ikkje godta er Dagbladet sin i saka om Morgenbladet sine økonomiske problem (58/71). Dagbladet meiner Morgenbladet sin redaktør kjempar «for å bevise at det finnes et liv etter døden». Utvalet meiner at dette ordvalet ikkje er «*kultivert fremgangsmåte*». Utvalet nyttar seg av ein målestokk som først og fremst kan definerast av utvalet sjølv, til dømes i «*kultivert fremgangsmåte*». Og spørsmålet om kvaliteten på spøken til Dagbladet er også eit spørsmål om definisjonen av situasjonen rundt Dagbladet sin omtale av Morgenbladet sine økonomiske problem i det heile. Primært må utvalet sin omtale i desse sakene sjåast på som utvalet si forvaltning av den gode smaken og den rette stilen.

Spøk og moro er også knytt til petitartikkelen.⁶⁶ Her gjeld det samme; definisjonane er ikkje så uproblematiske på kva som er «moro» eller kva som er «elegant og grasiøs ironisk form» som det utvalet vil ha det til: «Det er naturligvis i høy grad et skjønsspørsmål hvor langt man kan og bør gå i et angrep som har en raljerende petit-artikkels form, men Det faglige utvalg er kommet til det resultat at grensen for det tilstedelige i dette tilfelle er overskredet. Som en generell betraktning vil utvalget gjerne ha sagt at artikler av denne art må kunne ha en ganske skarp form, men da må det også stilles strenge krav til stilen; de fleste vil kunne akseptere selv en ganske sviende snert hvis den blir servert i en *elegant og grasiøst ironisk form, men det direkte grovkornede og smagløse bør unngås.*» (7/54) Skal utvalet verka pedagogisk her, må det vera eit klart samsvar mellom utvalet sine definisjonar av dei omtalte begrepa og «elevane» sine. Er det tilfellet, er det eit spørsmål om pedagogikken trengst. Her ser ikkje utvalet at begrep som «elegant og grasiøst ironisk form», «grovkornede» og «smagløse» treng nærare definisjon.

⁶⁶ Sjå punkt 7.2 for meir om petitartikkelen.

Kva for aviser er det så som er representerte innanfor den indre kretsen? Aftenposten toppar denne lista. Avisa har hatt representasjon i utvalet i til saman 24 år. Deretter følgjer Arbeiderbladet og Arbeidernes Pressekontor med 14 og 13 år. Dei borgarlege avisene har vore representert ved Drammens Tidende og Buskeruds Blad i 7 år og Morgenbladet i 2 år. Arbeidarpressa har dessutan vore representert med Fremtiden i 5 år. Vidare har Verdens Gang hatt representasjon i 11 år, Tidens Tegn i 10 år, Vårt Land i 5, Nationen og Østlendingen i 4 år (ved samme mann), Journalisten i 3 år og Morgenposten i 2 år. Dessutan kjem Olav Røgeberg sin representasjon for Nidaros (7 år) og Alle Kvinners Blad (6 år).

Det er på det reine at utvalsmedlemmene har hatt høge ideal om å styrka pressa sitt omdømme og om å skapa ordna forhold i pressa. Samtidig kan ikkje dei involverte presse mennene fri seg frå den bakgrunnen dei tar med seg til utvalsarbeidet. Truleg spelar dette inn til dømes ved måten formuleringar blir forma på. Det synest i nokre avisers tilfelle som om ein jo *veit* at redaktørane og redaksjonane i desse avisene ikkje meiner å vera vondsinna, at dei har sin integritet i behald, at det må vera snakk om sørgjelege mistak. I 1969 er til dømes Fædrelandsvennen innklaga. Ei offentleggjering av eit bilete av ein bustad er blitt oppfatta av klagar som sjikanøs. Utvalet uttaler denne tilliten til redaktør Seland i Fædrelandsvennen: «Hvis en slik offentliggjørelse skjer i sjikanøs hensikt, er det klart at dette er brudd på god presseskikk. Når redaktør Seland bestemt avviser dette, er det vanskelig for Det faglige utvalg å uttale noe mer enn at bildet og underskriften vel var uheldig valgt under de foreliggende omstendigheter.» (25/69) I tilfellet Dagbladet er situasjonen motsett; utvalsmedlemmene reknar nærmast med at denne avisa begår overtramp *fordi avisa er som ho er*. Ikkje ber ho om orsaking heller.

Nettopp korleis utvalet ser på det når avisene ber om orsaking undervegs i saksgangen i ei klagesak kan vera opplysende. Arbeiderbladet får skryt for sitt uforbeholdne dementi dagen etter eit innklaga oppslag (17/70). Alt i 1960 er sju aviser frå Arbeidarpartiet si presse innklaga fordi dei ikkje har offentleggjort eit innlegg klagar har sendt dei som svar på eit angrep. Utvalet finn at avisene burde ha offentleggjort dette, men det godtar også heilt klart redaktørane sine utlegningar om misforståingar: «Det faglige utvalg antar at de fem redaktørers svar og den dype respekt for god presseskikk som de bærer bud om må være fullt tilfredsstillende for klageren.» (2/60) Aftenposten får skryt for oppretting av feil (6/51), Dagbladet får derimot refs for å retta opp feil på ein slik måte «at det for leserne må se ut som om avisen hadde grunn til å tro at den første melding var riktig.» (28/60) Orsakingane og opprettingane må vera utan forbehold, avisa Tromsø får ros for å ha kome med rette typen orsaking i 1966 (49/66). Feil kan alle aviser koma til å gjera i det hektiske tempoet som herskar i ei

avis, seier utvalet i ei anna sak. I denne saka (5/62) set utvalet stor pris på at redaktøren i Fædrelandsvennen har vedgått ein slik feil. Utvalet er seinare «tilfreds med at Nationen erklærer seg villig til på en anstendig måte å gjenopprette en kjedelig tabbe som er blitt begått...» (16/68)⁸⁷

I varierende grad er det fleire aviser som har eit problematisk forhold til utvalet. Symptomatisk er det at ingen av desse avisene har representasjon i utvalet når det problematiske forholdet er klarast. Dagbladet er det beste dømet; avisa polemiserer mot innklagingar i ei årrekke, har representantar med i debattar om utvalssaker og køyrer ei sjølvstendig linje i forhold til utvalet sine uttalar: «Dagbladet har ganske enkelt tatt et redaksjonelt standpunkt, skriver redaksjonssekretær Markusson» (52/71).⁸⁸ Også andre aviser har innimellom eit anstrengt forhold til utvalet. I 1969 heiter det om Morgenbladet: «det faglige utvalg vil gjøre oppmerksom på at denne uttalelse er avgitt på grunnlag av Bs materiale, idet henvendelser til Morgenbladet om en redegjørelse, har vært forgjeves» (20/69). Morgenbladet på si side var representert i utvalet i perioden 1947-49. Det kan, etter dette, synast som om det eksisterer eit *systematisk opposisjonsforhold* mellom nokre aviser og utvalet.

6.2 Presseskikk-motpolar

I eit svært stort fleirtal av sakene er det *aviser* som er innklaga for utvalet. Unntak finst med vekeblad, fagblad og enkeltaktørar i pressa, men utvalsarbeidet handlar først og fremst om avisene. Som tabell 6-1 viser, er det berre vekeblada *Aktuell* (11 innklagingar) og *NÅ* (8 innklagingar) som utgjer unntak, mellom dei mest innklaga presseorgana. Oversikten over dei mest innklaga fortel også om at dei Oslo-baserte presseorgana er dei klart mest innklaga. Dei fem øvste på lista og til saman 7 av dei 10 første presseorgana høyrer heime i Oslo. På fleire måtar kan utvalet seiast å ha vore eit *Oslo-utval*, ikkje minst i samansetninga av det. Oslo-avisene har hatt

⁸⁷ Utvalsmedlemmet Andreas Hagen var framleis i Nationen på denne tida, men var erstatta av varirepresentanten Kåre Kleivan under behandlinga av denne saka.

⁸⁸ Ryddesjauen til Olaf Solumsmoen midt på 1960-talet er tidlegare omtalt som ein tabbe (punkt 4.3). Denne innebar mellom anna at to saker mot Dagbladet vart behandla først etter svært lang tid. Redaktør Roald Storsletten i Dagbladet reagerer på dette. Solumsmoen skriv til Storsletten 5. februar 1966: «Norsk Presseforbunds faglige utvalg er kjent med at De har reagert overfor Det faglige utvalgs behandling av saker hvori Dagbladet er part. Som De sikkert kjenner til lå det faglige utvalg noe etter med sakene og det var et sterkt ønske å få unna så mange saker som mulig. Ingen av de saker hvor Dagbladet var part var særlig viktige, og utvalget fant derfor å kunne behandle dem. Ønsker De likevel at sakene tas opp til ny behandling tør vi be om en skriftlig henvendelse snarest mulig.» Storsletten svarer ikkje.

fast representasjon i alle åra i dette materialet.⁸⁹ I så godt som heile perioden har Oslo også hatt minst ein av dei to andre medlemmene i utvalet. Andre byar er berre representert unntaksvis. Reknar me frå utvalet vart nedsett (1929) og reknar frå fire krigsår som utvalet ikkje fungerte i (1941-45), så er den geografiske fordelinga slik: Oslo 40 år, Drammen 13, Trondheim 7 og Hamar 4 år. Ser me berre på perioden 1945-1972, då saksmengda var klart størst, blir Oslo-dominansen endå sterkare: Oslo 28 år, Drammen 5 år og Hamar 4 år.

Tabell 6-1: Innklaga presseorgan

Presseorgan som i heile perioden har 8 saker for utvalet eller meir:

AVIS	Saker	Brot	Kritikk	Frifinn.	Andre
1. Dagbladet	86	48	11	17	10
2. Verdens Gang	48	14	8	20	7
3. Arbeiderbladet	36	10	12	10	5
4. Aftenposten	34	3	2	23	6
5. Morgenbladet	15	8	1	5	1
6. Adresseavisen	12	1	6	4	1
6. Fædrelandsvennen	12	5	4	3	
8. Aktuell	11	4	2	4	1
8. Morgenposten	11	7	2	2	
8. Telemark Arbeiderblad	11	3	4	3	1
11. Sunnmørs posten	10	3	3	4	
11. Nordlys	10	5	3	1	1
13. Moss Avis	8	2	2	3	1
13. NÅ	8	5	1	1	1
13. Rogalands Avis	8	4		2	2
178 aviser	674 saker	250 brot	136 kritikk	205 trifinn.	97 andre

⁸⁹ Og dessutan Arbeidernes Pressekontor, ved Olav Brunvand, ei rekkje år.

Kommentarar til tabell 6-1:

For dei andre avisene, sjå vedlegg 2. Kolonna heilt til høgre, «Andre» (avgjerder), inneber andre utgangar av saka, som at ho er lagt bort, avvist, trukken tilbake, eller at utfallet av saka ikkje har vore råd å få fastsett igjennom det føreliggjande materialet. I materialet for Verdens Gang finst det òi dobbelt-avgjerd. Også for andre presseorgan der det er manglande samsvar mellom det totale talet på saker og summen av dei ulike avgjerdskategoriene er det dobbeltavgjerder som er årsaka. Det totale talet på saker er større her enn det som gjeld for alle studerte saker i perioden, sidan dette er ein avisoversikt og fleire nummererte enkeltsaker gjeld fleire aviser.

I eit slikt utval er det prinsipielt slik at kven som helst kan stå som klagarar. I førstninga handla det rettnok om aviser og pressefolk mot andre aviser og andre pressefolk, men representantar frå allmennheten kom tidleg inn som klagarar.⁹⁰ Med eit utval både knytt opp til dei sentrale presseorganisasjonane og, såleis, til Oslo, er det naturleg at den Oslo-baserte pressa vart gjenstand for særleg mykje merksemd. Dei største avisene i landet i opplag finst dessutan i Oslo. Oversikten over innklaga presseorgan må også lesast som eit uttrykk for kor klagarane, i hovudsak allmennheten, meinte problema låg i denne tida. Dagbladet toppar oversikten suverent, med to saker meir enn Verdens Gang og Arbeiderbladet til saman. Norges klart største avis i perioden, *Aftenposten*, har smålåtne 33 klager mot seg.⁹¹

Korleis har så utvalet behandla avisene etter ei moderne kategori-tenkjing om brot, frifinjing eller kritikkverdig forhold? Tabell 6-2 viser at Morgenposten toppar brot-statistikken i prosent. Men Morgenposten har totalt berre 11 innklagingar for heile perioden. Om ein tar bort kolonna «andre avgjerder» for saka, står ein igjen med tal på realitetsbehandla saker. I prosent av desse sakene toppar Morgenposten brot-statistikken berre så vidt framfor Dagbladet. Og dersom ein ser på aviser med fleire enn 20 innklagingar (Dagbladet, VG⁹², Arbeiderbladet og Aftenposten), kjem

⁹⁰ Sjå kap. 10 - for meir om klagar-gruppene.

⁹¹ 73 % av dei realitetsbehandla sakene vart behandla frå og med 1960 (tabell 4-1). Ein oversikt over opplagstal frå 1960 for avisene i tabellen ovanfor med 10 eller fleire innklagingar, ser slik ut, med tal for 1972 i parentes for dei fire første (basert på dei stadfesta tala frå Norske Avisers Landsforbund, NAL): Dagbladet: 98.352 (1972: 114.432); Verdens Gang: 37.040 (1972: 114.487); Arbeiderbladet: 67.494 (1972: 69.159); Aftenposten: 169.197 (1972: 200.992); Morgenbladet: 21.204; Adresseavisen: 62.170; Fædrelandsvennen: 23.539; Morgenposten: 45.556; Sunnmørsposten: 23.109; Telemark Arbeiderblad: 16.236 og Nordlys: 19.078. Brotparten av sakene mot Verdens Gang er frå tida etter at opplagsekspljosjonen starta, frå 1967 (sjå vedlegg 2).

⁹² Dei tre andre avisene eksisterte i heile den studerte perioden, medan VG først kom til frå 1945. Som tabell 4-1 viser, er det likevel slik at dei aller fleste sakene i materialet er frå tida

Dagbladet på ein udiskutabel topp. 55 prosent av sakene der avisa er innklaga har endt med brot-stempel hos utvalet. For VG sin del er talet 29 prosent, Arbeiderbladet 27 og Aftenposten 9 prosent.⁹³

Tabell 6-2: Flest brot - i prosent

Oversikten gjeld presseorgana med 10 eller fleire innklaga saker.

AVISER	Brot/prosent av alle innklaga saker	Brot/realitets-behandla saker
1 (8) ⁹⁴ Morgenposten	63.6	63.6
2 (1) Dagbladet	55.8	63.1
3 (5) Morgenbladet	53.3	57.1
4 (12) Nordlys	50.0	55.5
5 (6) Fædrelandsv.	41.6	41.6
6 (8) Aktuell	36.3	40.0
7 (8) Sunnmørsposten	30.0	30.0
8 (2) Verdens Gang	29.1	35.0
9 (3) Arbeiderbladet	27.7	32.2
10 (8) Telemark Arb.b.	27.2	30.0
11 (4) Aftenposten	8.8	10.7
12 (6) Adresseavisen	8.3	9.0

Oversikten over brot i prosent for dei fire mest innklaga avisene viser altså at Dagbladet er på topp og Aftenposten nedst av dei fire (55-8 eller 63-10). Forholdet blir motsett dersom me ser på *frifinningar* i prosent for desse avisene. Her toppar Aftenposten med 67 (82) prosent. Deretter følgjer VG med 41 (48), Arbeiderbladet med 27 (32) og – nedst her – Dagbladet med 19 (22) prosent.

etter 1945. Forkortinga «VG» vart først teken offisielt i bruk av avisa Verdens Gang frå og med overgangen til middagsavis 31. mars 1952.

⁹³ Dei fire er utheva i dei to tabellane nedanfor.

⁹⁴ I parantes: rangering etter talet på innklagingar.

Tabell 6-3: Flest frifinningar - i prosent

Oversikten gjeld presseorgan med 10 eller fleire innklaga saker.

AVISER	Frifinningar/alle innklaga saker	Frifinningar/alle realitetsbeh. saker
1. Aftenposten	67.6	82.1
2. Verdens Gang	41.6	48.7
3. Sunnmørsposten	40.0	40.0
4. Aktuell	36.3	40.3
5. Adresseavisen	33.3	36.3
6. Morgenbladet	33.3	35.7
7. Arbeiderbladet	27.7	32.2
8. Telemark Arb.bl.	27.2	32.2
9. Fædrelandsvennen	25.0	25.0
10. Dagbladet	19.7	22.3
11. Morgenposten	18.1	18.1
12. Nordlys	10.0	11.1

Desse oversiktene over korleis presseorgan er blitt behandla av utvalet viser altså ein markert skilnad mellom Aftenposten på den «gode» sida og Dagbladet på den «vonde» sida. I enkeltperiodar er forholdet mellom Aftenposten og frifinning og Dagbladet og brot nærare ein-til-ein enn det den totale oversikten viser. Dei to store Oslo-avisene – der likevel Aftenposten er vesentleg større i opplag enn Dagbladet – kan sjåast på som presseskikk-motpolar hos utvalet.

6.3 Ingen mot Aftenposten, alle mot Dagbladet

Vi tror ikke Dagbladet er den eneste avis i landet som kjemper for renslighet og ansvarfølelse. Men det er ingen andre som kjemper på en slik måte som Dagbladet. Og det kan den norske presse være stolt av. (Leiar i *Dagsavisen*, august 1951)

Korleis desse to avisene er blitt behandla av utvalet kan også lett koplatt opp mot representasjonen i utvalet for dei to avisene. Aftenposten har vore representert i utvalet heile tida sidan 1949. Dagbladet hadde ikkje representasjon i utvalet i det heile i den studerte perioden.⁹⁵ I tillegg hadde

⁹⁵ Ein av pionêrane i utvalet, Olav Røgeberg, var rettnok i Dagbladet frå 1928 til 1930. Men han var framleis i Nidaros (redaksjonssekretær) då han vart oppnemnt til utvalet i 1928 og utvalet hadde ikkje eigentleg teke til å fungera då han reiste tilbake til Trondheim igjen i 1930 (redaktør, Nidaros). Det gir dermed eit feil bilete å seia at Røgeberg var Dagbladet sin

Aftenposten leiaren for utvalet i perioden 1950-53 og i alle dei viktige åra – med stor auke i saksmengda – frå 1957 til 1972. Formann Einar Diesen deltar i 1970 i behandlinga av ei sak der ein skulle tru at han openbart er inhabil (27/70). Diesen slutta rettnok i Aftenposten i 1968, men er formann i Det faglige utvalg i eigenskap av «pensjonert sjefredaktør i Aftenposten». No får likevel ikkje dette følgjer, all den tid Aftenposten har vist til feil og sagt seg lei for sitt oppslag i løpet av saksbehandlinga.⁹⁶ Møta i utvalet vart svært ofte haldne i Aftenposten sine lokale, fordi leiaren av utvalet over ein lang tidsperiode kom derifrå. Når saker mot Aftenposten var oppe, gjekk Aftenposten-leiaren på gangen.

Trass i at Aftenposten har klart fleire frifinningar enn Dagbladet og – omvendt – at Dagbladet har klart fleire brot enn Aftenposten, treng ikkje det tyda at ikkje dei enkelte sakene for dei to avisene er blitt behandla samvitsfullt og på liknande måtar av utvalet. Det *kan* jo vera slik at Dagbladet sin presseskikk faktisk er langt verre enn Aftenposten sin i den studerte perioden, altså at det kan vera systematiske skilnader i typen oppslag dei to avisene er innklaga for. Eit døme kan illustrera ei Dagbladet-sak som utvalet ikkje hadde problem med. Det er eit oppslag av ein type som det er vanskeleg å tenkja seg at Aftenposten kunne ha hatt i si avis. Ei ung jente var funnen død i sjøen og politiet var i ferd med etterforskningsarbeidet (41/67). Då slo Dagbladet til med spekulasjonar omkring likfunnet. Journalisten i avisa teikna eit bilete av ein erotisk lek der ein ukjent «kavaler» og den unge jenta begge var aktive deltakarar. Det skulle seinare visa seg, då drapet var oppklart, at det ikkje var noko som helst i desse spekulasjonane. Utvalet er krystallklart: «Det faglige utvalg er klar over den store betydning pressen kan ha når det gjelder å assistere politiet med å få fram opplysninger fra allmennheten. Men utvalget kan ikke akseptere at Dagbladet i sin reportasje med noen som helst rett kan skyve seg bak denne pressens oppgave og antyde at «teoriene» skyldes et ønske fra politiet. Det er Dagbladets medarbeider som har skrevet dette – det er

første representant i utvalet, all den tid det sentrale her er kven som har vore utvalsmedlemmer *når det faktisk har vore behandla saker*. Anne Lise Refsum (Stafne) vart vanleg medlem i PFU i 1974. I perioden 1978-82 var ho også den første formannen av utvalet frå Dagbladet. Arne Skouen vart i 1972 varamedlem til PFU.

⁹⁶ I sak 25/68, like etter at Diesen var pensjonert, tar han sjølv opp habilitetsspørsmålet. Utvalet løyser det på dette viset: «Det faglige utvalgs formann har forelagt for utvalget spørsmålet om det var ønskelig at han trådte til side som inhabil under behandlingen av klager innkommet fra Harry Lindstrøm, siden den avis hvor han tidligere var i aktiv tjeneste, er saksøkt av Lindstrøm. Utvalgets øvrige medlemmer uttaler at dette ikke kan anses nødvendig siden det ikke er noen forbindelse mellom de forhold som omfattes av saken Lindstrøm - Aftenposten og de tilfeller som omtales i de saker som er forelagt Det faglige utvalg.» Dei andre medlemmene i utvalet var Olav Brunvand og Andreas Hagen. Brunvand hadde vore med i utvalet med Diesen sidan 1959, Hagen sidan 1964.

Dagbladet som har tatt det inn, og det er Dagbladet som har skylden for dette grove brudd på god presseskikk.» Men skilnadene mellom Aftenposten og Dagbladet på oversiktsnivået er for store til at dei kan forklarast ved hjelp av denne typen døme for Dagbladet sin del åleine. Det må i staden sjåast nærare på den måten utvalet språkleg har formulert seg om dei to avisene i sine uttalar.

6.3.1 Formuleringskilnader og varierende velvilje

Dessuten er *utfallet* av klagen et høyst relevant moment ved den presseetiske vurdering av rullebladet. Her bekrefter på ny Dagbladet sin klare lederstilling, mens Aftenposten kommer sist. Eller sagt på en annen måte: Den som klager over dårlig presseskikk i Dagbladet har store muligheter for å få medhold. Klager man på Aftenposten, ser det dårlig ut (Bratholm 1970: 122).

Dersom ein studerer formuleringar for dei to avisene i uttalar når begge er frifunne eller når begge er felt for brot på god presseskikk, kan det vera muleg å finna ut om utvalet formulerer seg *systematisk ulikt* på noko vis. Aftenposten blir frifunne i sju av ti saker, men sjølv når Aftenposten taper ei sak er formuleringane svært varsame. I ei rettnok ellers komplisert sak frå 1966 (56/66), med ein inhabil Einar Diesen på gangen, konkluderer utvalet slik: «Det faglige utvalg må konstatere at Aftenpostens fremstilling i lederen 23. juni er egnet til å misforståes. Avisen burde derfor ha gitt plass for motinnlegget.» Her er ikkje den konkluderande merknaden «brudd på god presseskikk» eksplisitt i bruk i det heile. I ei anna sak frå samme året (47/66) påberopar Aftenposten seg «ekstraordinære forhold». Ein artikkelforfattar klagar over måten hans artikkel er blitt behandla på i avisa, Aftenposten klandrar artikkelforfattaren sjølv for å ha levert sin artikkel for seint. Utvalet kjøper Aftenposten si saksframstilling: «Herr Ø. har levert sin artikkel så sent at han har satt bladet i knipe, slik at det har måttet dekke seg inn med artikkelstoff fra en annen kant. At det under disse omstendigheter likevel har tatt inn en del av herr Øs artikkel er prisverdig. Den sterke forkortelse er utført slik at de to artikler utfylte hverandre. Herr Ø. kan med noen rett hevde at han burde ha fått en korrektur av den sterkt endrede artikkel, slik at han kunne ha fått anledning til å nekte at den ble inntatt under hans navn. Men tidspresset som Aftenposten påberoper seg, og som herr Ø. selv er skyld i må her virke unnskyldende. Men – for å rydde bort enhver tvil – vil Det faglige utvalg ha sagt at *under ordinære forhold* ville det ikke ha godkjent den fremgangsmåte som her er brukt overfor en artikkelforfatter.» Også i ei seinare sak blir Aftenposten behandla svært

velvillig. I denne saka (62/70) finn utvalet at «...når V. – etter å ha vært angrepet i to noe arrogante innlegg – bad om plass for et nytt kort innlegg med en vesentlig opplysning – burde dette ønske vært oppfylt. Dette har da også Aftenposten selv i brev til V. erkjent og beklaget. Det faglige utvalg ser i denne beklagelse en erkjennelse av at det ble begått en feil, men samtidig et ønske om å opprettholde den gode presseskikk: at den angrepne helst bør få siste ord.» Velvilje er eit stikkord for utvalet si handtering av Aftenposten-saker. Avisa har svært ofte handla «i god tro». Generelt blir rettingar og orsakingar behandla etter måten mildt i tilfellet Aftenposten: «Aftenposten beriktiget den feilaktige opplysning om hr. R. på en måte som gjør det faktiske forhold helt klart. Såvel i overskriften som i teksten blir det fremhevet at hr. R. var Administrasjonsrådets offisielle formidlingsmann. Utstyr og oppsetning var like iøynefallende som den opprinnelige anmeldelsen. Dermed har Aftenposten etter utvalgets mening tilfredsstillet kravene til god presseskikk» (6/51).

For Dagbladet sitt vedkomande kan det innvendast at rettingar og orsakingar ikkje har lege til avisa sin stil.

Det faglige utvalg forstår godt at man innen Oslo-politiet har følt Dagbladets innfald som en unødig hårdhendt harselas. På den annen side vil det faglige utvalg mene at i det foreliggende tilfelle var spøken såvidt grov og overdrevet at neppe noen har ansett den ærekrenkende for byens udmerkede politikorps.⁹⁷

Dagbladet har ifølgje utvalet i denne saka så å seia mista si evne til å ærekrenka. Avisa har alt og alle imot seg, følgeleg også utvalet. Oslo Journalistklubb får medhald frå utvalet i ei sak i 1953 (2/53) om omtalen av endringar i Morgenposten. Her er det «særlig graverende» for Dagbladet at saka gjeld pressa sine egne organisasjonar, der Dagbladet sine medarbeidarar sjølve er medlemmer. Ukollegial åtferd er også stempelet nokre år tidlegare, då klokkestøyparen av dei fire store klokkene til Oslo rådhus har klaga inn Dagbladet (6/49). Klokkestøyparen hadde sett sperrefrist på stoffet og eit brot på denne var ikkje berre brot på god skikk ovanfor klokkestøyparen, men like mykje i forhold til dei pressekollegaene som hadde stilt seg lojale ovanfor denne sine ønskjer. Samme manglande vilje til å overhalda sperrefristar og fotograferingsforbod har Dagbladet vist ved fleire høve.

Sjølv når Dagbladet blir frifunne, får utvalet gjerne berre til ei slags frifinning. Eit døme er frå 1954 (1/54), saka SAS mot Dagbladet. Saka gjaldt at SAS mislikte to reportasjar i Dagbladet om påståtte innskrenkingar

⁹⁷ Frå uttalen i sak 18/63.

i selskapet. Utvalet kritiserer avisa for overskrifter og for manglende samsvar mellom intervju og innholdet i kommentarar. Utvalet sin uttale er symptomatisk for forholdet til Dagbladet: «Det faglige utvalg finner at intervjuet i Dagbladet er lite oversiktlig og forsåvidt ikke synderlig godt skrevet, men kan ikke se at det gjør brudd på god presseskikk.» Dette er berre ei slags frifinning. Det ligg under – også i eit par andre saker – at utvalet behandlar saker mot Dagbladet med ei forforståing av kva for avis Dagbladet er og kva for journalistisk praksis som finst i avisa. I tillegg finn formannen i utvalet på denne tida, Chr. A. R. Christensen, grunn til å koma med eit innlegg i Dagbladet fire dagar etter uttalen, 18. juni 1954, fordi han ikkje er glad for måten Dagbladet har gjengitt uttalen frå utvalet på i denne saka. Æinkjelde-journalistikk med fatale følgjer er også eit tema i Dagbladet-sakene. Grundige undersøkingar blir ikkje føretekne, og i ei sak skriv utvalet: «...og Dagbladets journalist synes i det hele tatt ikke å ha vært interessert i en slik undersøkelse.» (7/68)

Dagbladet får ikkje berre ei rekkje stempel for «brudd på god presseskikk», avisa blir også stempla for ei rekkje *grove* brot. Arbeidarparti-politikaren Ragnar Christiansen vart omtalt i ein artikkel av Anton Beinset under overskrifta «Stortingsprofiler». Omtalen vart til klage i utvalet (18/58). Utvalet slår fast følgjande: «Det faglige utvalg mener at der i den politiske diskusjon må være adgang til å gi uttrykk for en sterkt subjektiv oppfatning av motstandere slik som det ofte gjøres i form av artikler om bestemte personer. Men dess skarpere kritikk som blir formulert mot en politisk motstander, dess viktigere er det å underbygge den på en slik måte at leserne kan vurdere den saklige tyngden i kritikken. I det foreliggende tilfelle er det i Beinsets artikkel ikke nevnt noe som kan vise at anførselene om Ragnar Christiansen bygger på et konkret grunnlag. [...] Den form Beinset har gitt artikkelen, skulle tilsi at det ble vist særlig aktsomhet når det gjelder å karakterisere den person som artikkelen dreier seg om. Men artikkelen er tvert om på flere punkter så sjikanøs at den går på æren løs. Det faglige utvalg mener at den betegner et grovt brudd på god presseskikk.»

Tilsvarande grovt blir det vurdert som når Dagbladet slår stort opp intime og pikante detaljar frå skilsmisseoppgjær. 28. november 1969 hadde Dagbladet følgjande oppslag på framsida: «Ikke bevis for utroskap, sa retten. – Trass i at hustruen hadde venn boende i leiligheten.» Utvalet har få problem med å fella avisa for dette oppslaget (18/70). Dagbladet peikar på at «hensikten med reportasjene var å rette søkelyset mot det forhold at norsk rett – etter vår mening – av og til går vel langt når det gjelder å tilgodese den kvinnelige part i et stormende skilsmisseoppgjør.» Utvalet gir avisa full rett til å gjera dette, «men det har ikke rett til å gjøre det på en slik måte at det utleverer medmennesker.» Oppslaget frå november 1969 hadde sin

forgjengar i oktober 1966. Då hadde avisa ei melding frå Stavanger med følgjande titlar: «Kvinne gjenstand for nattlig underfundighet. Stavangerfrue i mørke trodde samleiet foregikk innen ekteskapets ramme. Mann på stige fengslet.» I reportasjen, som hadde oppslag over tre spalter på framsida, blei det gitt detaljerte opplysningar om hendinga. Utvalet fastslår «at Dagbladet har begått et grovt brudd mot god presseskikk. Dagbladet har i denne sak forbrudt seg både mot Vær varsom-plakaten og retningslinjene for referat fra rettssaker.» (59/66)

Dei pikante rettssakene kan vera fristande. Dagbladet har altså lete seg frista ved fleire høve. I 1962 var det Arbeiderbladet, men i denne saka ser ikkje utvalet noko å klandra denne avisa for (31/62). Arbeiderbladet hadde følgjande rettsreferat å by på i februar dette året: «Lukk opp døra – her er døden. Svigermor og nakne kvinner i byretten. Ingen nordmann har opplevd maken.» Referatet tok til slik: «Hånlig sideblikk, sterke følelser, harde ord, lange ører, svigermødre, voldsomme orgier og nakne kvinner. Du verden for en sak... Byretten er scenen. Aktørene er en 35-årig disponent og hans venner, et eldre ektepar som leier i annen etasje hos ham, pluss svigermora. Også dommeren da, byrettsdommer Reidar Bull.» Utvalet har følgjande grundige og, sett i lys av vurderingane av Dagbladet, interessante utgreiing av saka mot Arbeiderbladet: «Det faglige utvalg har gått igjennom en hel rekke dokumenter i denne saken, utskrift av domspremissar, tidlige mulktforelegg og partsforklaringar, for å danne seg et bilde av de faktiske momenter i saken. Utvalget er kommet til at referatet stort sett dekker de beskyldningar og påstandar som finnes i dokumentene. Alt tyder på at referatet gir et tilnærmet korrekt bilde av det som foregikk i retten. Referenten har valgt en kåserende form for sitt referat av denne sak som dreier seg om et mildest talt ekstraordinært husleieforhold med groteske innslag. Det var åpne rettsforhandlingar og referenten har ikkje brukt navn på noen av de impliserte og heller ikkje andre betegnelser som tilkjenne gir hvem saken gjelder. Hvis det er så at rettsforhandlingene er gått ut over noen av de implisertes «gode navn og rykte» skyldes det ikkje referenten, men selve saksforholdet og de uttalelser som falt under rettsforhandlingene. *Det faglige utvalg har i denne sak ikkje tatt opp til vurdering berettigelsen av omtale av saker av denne art, det er et spørsmål som hver enkelt avis selv må ta stilling til.*»⁹⁸ Av dei premissane som ligg til grunn i uttalane er det ikkje alltid like enkelt å forstå grenseoppdraginga til utvalet i desse sakene. Sjølv om desse sakene ikkje er identiske, så er min påstand at det her finst

⁹⁸ Siste setning er kursivert av Lars Arve Røssland (LAR). Lillehammer Tilskuer får også godkjent-stempel for sitt rettsreferat, «Usedvanlig trekantdrama ble avsluttet på Otta i går. Sjalu beiler fikk betinget fengsel» (1/62).

ulike grader av *velvilje* i utvalet sine posisjonar ovanfor Dagbladet og Arbeiderbladet.

Det har ikkje skjedd ofte i denne perioden at utvalet har teke opp saker på eige initiativ.⁹⁹ I 1971 fann utvalet å måtta gjera det på grunnlag av følgjande oppslag – med svære typar – i Dagbladet for 2. april (17/71): «R. R. fikk alle pengene mine. Fru K. T. hevder at han fikk 470.000 kroner av henne.» Oppslaget bygde på ei forklaring som ei kvinne som var meldt for kunstsvindel og bedrageri hadde gitt til politiet. Utvalet reagerer særleg sterkt mot «at en ensidig partsforklaring misbrukes på denne måte, uten at det foreligger *noe bevis* for at partsforklaringen er riktig. Hvis aviser og kringkasting følger en slik fremgangsmåte, kan intet menneske føle seg trygg.» Og: «Fremgangsmåten fra Dagbladets side virket særlig brutal og hensynsløs i dette tilfelle.»

Så seint som i 1970 finn utvalet at Dagbladet sin politiske polemikk vippar over i personleg sjikane (21/70). Den skadelidande, formannen i Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund, klagar gjennom ein høgsterettsadvokat. Utvalet «oppfatter artikkelen i Dagbladet som et sterkt personlig angrep av en karakter som norsk presse i den siste menneskealder har gjort sitt beste for å utvikle seg bort fra. Vær varsom-plakaten verner ikke bare om *pressens* anseelse. Den verner også om *enkeltmennesket*. [...] Det gjorde ikke Dagbladet i dette tilfelle. Det faglige utvalg finner at Dagbladet har begått et klart brudd på god presseskikk.» Utvalet problematiserer ikkje i utstrakt grad spørsmålet om kva formannen i industriarbeidarforbundet som *offentleg person* må kunna godta.

Dagbladet begår altså, ifølgje utvalet, «klare» og «grove» brot. Avisa er «særlig brutal og hensynsløs». Avisa sine skriverier «går på æren løs». Dagbladet blir også felt for det meste.¹⁰⁰ I den første saka i 1956 står eit referat frå ein fotballkamp frå hausten 1955 mellom Sarpsborg og Fredrikstad på dagsordenen. Leif Isdal i Dagbladet skriv om Sarpsborg sin keeper at han «burde vært utvist fra banen allerede på et tidlig tidspunkt under kampen mot Fredrikstad i går. Han gikk bevisst inn for å skade Fredrikstads beste spiller, venstrevingen Willy Olsen. Ved flere tilfeller sparket han etter benene til Fredrikstadguten. [...] Men der finnes ingen unnskyldninger for hans opptreden. Det så nærmest ut som han betraktet ethvert Fredrikstadangrep som en personlig fornærmelse.» Utvalet likar ikkje dette angrepet, så å seia, på Sarpsborg sin keeper. I 1960 blir Dagbladet også felt for å ha retta for grove skuldingar mot ein

⁹⁹ 5 gongar. Sjå tabell 10-1.

¹⁰⁰ Det må berre vera ei mager trøyst for avisa at ho i 1971 får høyra frå utvalet at ho er suveren. Til slutt i ein sterkt kritisk uttale heiter det frå utvalet (46/71): «Dagbladet satte seg suverent ut over pressens egne etiske regler.»

fotballdommar etter ein kamp mellom Lyn og Frigg (19/60). Også sju år etter dette igjen får Dagbladet refs for ein sportsartikkel, denne gongen om Idrettstinget si fordeling av idrettsforbundet sine midlar (45/67). Utvalet meiner at eit par av formuleringane i artikkelen inneber at funksjonærane i forbundet blir skulda for å bruka pengar dei ikkje har fullmakt til å bruka, noko som utvalet finn er ei grov skulding.

Det er klart at all denne negative stemplinga av Dagbladet sin journalistikk førte til eit dårleg forhold mellom avisa og utvalet. Ein reaksjon frå denne tida kom på trykk i fagbladet Journalisten hausten 1967. Den bar tittelen «Vær varsom, Det Faglige Utvalg!» og var forfatta av den dåverande journalisten i Dagbladet, Michael Grundt Spang. Innlegget førte til at utvalet tok opp saka på sitt møte 28. desember samme år. I sekretær Solumsmoen si utgreiing etter møtet heiter det:

I utvalget hersker det enighet om det syn at selvsagt kan Det faglige utvalgs uttalelser være gjenstand for delte meninger, og det vil da i særdeleshet gjøre seg gjeldende hos dem utvalgets uttalelser går ut over, slik som i dette tilfelle med Dagbladet. Men hvis hver enkelt av utvalgets uttalelser skal være gjenstand for angrep og kritikk, må det nødvendigvis gå ut over utvalgets autoritet og oppdragende virksomhet. Utvalget anser denne utviklingen for lite ønskelig. Det er Norsk Presseforbunds årsmøte som velger utvalget, og kritikk mot utvalgets arbeid burde derfor etter utvalgets mening rettes til Presseforbundet, som – hvis det finner kritikken berettiget – tar saken opp med utvalget på organisasjonsmessig måte og eventuelt foretar det fornødne.

Utvalet er altså, gjennom denne kommentaren, spesielt redd for at Dagbladet si opponering skal svekka utvalet sitt autoritetsbyggande og oppdragande arbeid. Utvalet sin del i profesjonaliseringsprosessen kan også lesast av engasjementet i saker som gjeld ukollegial åtferd. Omtalen av forhold i andre, konkurrerande aviser hadde kome seg då det vart skrive 1971. I ei sak skulle likevel utvalet få seia sitt om denne tematikken også dette året, ei sak med dei to klassiske motstandarane Dagbladet og Morgenbladet på banen. Torsdag 28. oktober kom Dagbladet med følgjande overskrift: «Ikke så muntert for majoren: MORGENBLADET SPARKER ET DUSIN JOURNALISTER. C. C. kjemper for å bevise at det finnes et liv etter døden.» I teksten – som gjer greie for korleis annonseinntektene sviktar og utgiftene stig – heiter det mellom anna: «- Morgenbladets økonomi har lenge vært i temmelig dårlig forfatning. – En innsamlingskampanje blant bladets lesere og velyndere har innbrakt vel en halv million kroner i kontanter, men dette synes ikke å ha vært tilstrekkelig til at oppsigelser har kunnet unngås. Sjefredaktør og major Chr. Christensen kjemper innbitt for

at Morgenbladet fortsatt skal fremstå som det beste bevis – i hvert fall i presseverden – på at det finnes et liv etter døden.» Utvalet gir Dagbladet rett i å omtala saka, men det likar ikkje måten avisa har gjort dette på. Det er likevel grunn til å undra seg over måten utvalet dømmer Dagbladet på i dette tilfellet. Utvalet meiner at den måten avisa har brukt for å «servere nyheten, overskrifter og en del av ordvalget ikke er kultivert fremgangsmåte...» Dette er eit spesielt kriterium som i utgangspunktet gjer det mykje lettare for Dagbladet å bli felt enn for Aftenposten. Kva som er «kultivert» er ope for diskusjon, samtidig som det synest klart at utvalet sine medlemmer har eit eige mål på dette som dei ikkje problematiserer. Det ukultiverte i dette tilfellet har først og fremst å gjera med «den gamle vits om 'liv etter døden', som første gang den ble brukt ble ansett som en brukbar spøk innenfor den kollegiale krets, men som har tapt seg med årene, og som vel neppe har sin plass i en seriøs reportasje. Det faglige utvalg mener at den norske presse ikke kan akseptere en slik form for omtale av alvorlige økonomiske kriser som god presseskikk – verken når det gjelder aviser eller andre bedrifter. Det faglige utvalg vil også ta avstand fra bruk av militære titler eller andre yrkesbetegnelser, som naturligvis ikke i seg selv har noe diskriminerende ved seg, på en slik måte i omtale av kolleger i pressen at de får en odiøs klang.» Ein kan seia at utvalet meiner at Dagbladet sin måte å dekkja denne saka på representerer den vrangne stilen. Det fell ikkje i utvalet sin smak; det representerer såleis avsmak (Bourdieu 1984, Gripsrud 1988).

Dagbladet representerer, for utvalet, over tid den vrangne stilen og den dårlege skikken. Det er det svarte fåret som nektar å spela etter dei andre sine reglar. Politisk var Dagbladet uglesett både frå venstre- og høgresida, både frå Arbeidarparti-kretsar og frå Høgre (Eide 1993b). Det er naturleg for eit utval, som søker autoritet og status utover, å knyta seg opp til den allmenne haldninga til Dagbladet. Men gjennom si systematiske behandling av sakene ut frå den rette stilen og den rette, og gode, smaken, blir representantar for eventuelt heilt andre stilar berre karakteriserte som *vrang*, som det som *ikkje* er rett eller godt. Både det meir *tilfeldig* avvikande og det meir *systematisk* avvikande frå den rette stilen blir dermed stempla som eit problem, meir enn som muleg funderte alternativ til den rådande måten å sjå på presseyrket og presseskikken på.

Medan utvalet kan seiast å liggja nær ei linje i journalistikkens stilhistorie som vektlegg standardisering, etablering av sjangerkriterier og objektivitetsstandardar, så ligg *Dagbladstilen* nærare ei linje som vektlegg det personlege uttrykket fordi ein kjenner seg trygg på at det er avgjerande avgrensingar ved den første linja (Eide 1993b). At *Dagbladstilen* i høgste grad har vore eit *velfundert, medvite alternativ*, kan illustrerast med dette sitatet:

Motstanden mot å skille sak og person, genreblanding og de litterære tilbøyeligheter i Dagbladjournalistikken, kan sammenfattes som et opprør mot en blodfattig *objektivitet*. Med ideologisk kraft er dette opprøret ikke minst formulert av Dagbladets mangeårige kunstkritiker, Jappe Nilssen. Ved avisens 60-årsjubileum i 1929 skrev denne redaksjonens nestor at han ikke skjønnte hva objektiv kritikk var. «Hvis man da ikke med objektivitet mente at man skulle svøpe meningene sine inn i så ulne talemåter, så ulne og vasne at ingen forsto om menyen bød på fugl eller fisk! Og så fortsetter han; «Men den slags journalistikk har aldri stått høyt i Dagbladet; vi har alltid i alle spørsmål talt fritt ut fra leveren og overlater med gløde objektiviteten til våre konkurrenter» (Eide 1993b: 476-477).

6.3.2 Utvalsnormer og Dagbladstilen

Jeg kom til et blad med respekt for én eneste målestokk: litterær begavelse. Sjalousi lurte i krokene. Dagens avis var god om Kollskegg eller Mumle Gåsegg eller Tattler hadde klaff. Oppfatningen av hva avismakeri var, fikk slagside når dyrkelsen av skriftlig estetikk overskygget alle andre ferdigheter som er nødvendige for å utvikle den totale avisen (Skouen 1996: 28).

Utvalet viser eit sterkt engasjement mot Dagbladet.¹⁰¹ Det kan forklarast med at utvalet ytrar seg klarast og sterkast mot det som klarast skil seg frå den normen som utvalet oppfattar seg som vaktar av. Utvalet sine verdiar kan seiast å vera særleg samanfallande med Aftenposten sine og særleg lite samanfallande med Dagbladet sine. Medan Dagbladet har ein tone som har fått mange til å kjenna seg støtt (sjå t.d. Dahl 1993), så er «Aftenposten-stilen» den nøkterne, edruelege som skriv under på objektivitetsidealet. Under Aftenposten sitt 75-års jubileum i 1935 kom fabrikkarbeidar Joh. H. Andresen med helsing frå partiet Høgre sitt sentralstyre. Der takka han Aftenposten og dei politiske redaktørane i avisa «...for det måtehold avisen alltid hadde vist i polemikk og argumentasjon. Kjemper misbruker jo sjelden sine krefter! Lignende tanker ble også gitt uttrykk for av sjefredaktørene i Berlingske Tidende og Svenska Dagbladet, henholdsvis Sven Poulsen og Carl Trygger» (Wasberg 1960: 243). Aftenposten var ei moderat avis som ville unngå å støta for mange, Dagbladet var landets friskaste og kanskje også frekkaste, i alle fall mest levande avis, skriv

¹⁰¹ Alt på november-møtet i 1936 har hovudstyret i Norsk Presseforbund ei lengre drøfting av Dagbladet si dekning av Køber-saka (4/36).

Yngvar Ustvedt (1978: 412-413).¹⁰² For Dagbladet *har* sin eigen stil og sine egne normer, som Dagbladet ønskjer å stå for. Om «Dagbladstilen»¹⁰³ er det sagt at den er å forstå som «...en forening av stilistisk frihet, frekkhet og friskhet med journalistisk uavhengighet» (Eide 1993b: 461). Martin Eide er mellom dei som viser at delar av det som utvalet ikkje likar ved Dagbladet også kan sjåast på med langt meir positive auge:

Av Norges to dominerende populæraviser er det Dagbladet som har tradisjon for de glitrende penner, for journalister som forfattere, og for dyrkingen av journalistikk som en kunstart (Eide 1998: 296).

I Beinsset sitt portrett av Ragnar Christiansen meinte utvalet at omtalen gjekk «på æren løs» (18/58). Men i Dagbladet sin stil finst det ei gjennomgåande insistering på å *ikkje* akseptera eit skilje mellom sak og person. Dessutan finn ein ei like gjennomgåande insistering på *ikkje* å akseptera tradisjonelle journalistiske sjangerkonvensjonar. Det handlar om eit *medvite* oppgjer med objektivitetsidealet. Avisane ville også vera frisk, frekk og fändenivoldsk (Eide 1993b). Den medvitne sjangerblandinga gjer seg i utvalssakene ikkje minst gjeldande i retts- og kriminalreportasjen. Eit døme på det er bakgrunnen for sak 20/58. I reportasjen skriv rettsreferenten Axel Kielland, den mest markante eksponenten for sjangerblandinga innan stoffområdet (Eide 1993b), at han er «fullt oppmerksom på at en referent skal referere og sky enhver personlig kommentar før dommen er falt». Men så meiner han at denne stilen ikkje vil strekka til for å formidla det han opplever som ei svært ullen haldning frå den påklaga avisa (Bergens Tidende) si side: «Den ansvarlige redaktør viser seg overhode ikke. Den som vi nå skjønner er en betydningsfull kraft bak det hele [...] viser seg ikke.» Det faglege utvalet meiner dette er eit grovt brot på god presseskikk, særleg grunngitt i at Kielland måtte og burde ha visst at ingen av dei fråverande kunne møta i retten. Referatkommentarar høyrer med til Dagbladstilen, men ikkje til dei offisielle normene for rett og god retts- og kriminalreportasje.

Utvalet polemiserer mot redaktør Roald Storsletten i ei sak i 1970 på ein måte som *ikkje* er eigna til å verka klargjerande og tilnærmande ovanfor

¹⁰² Då Dagbladet i 1968/69 feira sine første 100 år, skreiv Aftenposten på leiarplass at avisa var eit dagleg teikn for forarging - «men vi vil visst alle gjerne innrømme at vi trenger denne forargelsen, såvel til bekræftelse som til korrigerende av våre egne synsmåter» (sitert i Ustvedt 1981: 120). Om Chr. A. R. Christensen sitt forhold til Dagbladet skriv Martin Eide: «Men den gamle presseman ville ikke forsøke å slå konkurrenten på hjemmebane, hva journalistisk stil angikk. Av prinsipielle grunner ville han ikke være med på Dagbladets 'ukresne sensasjonsjakt og tvilsomme stoff på andre områder'» (Eide 1998: 192).

¹⁰³ Hans Fredrik Dahl (1993) brukar nemninga «Dagbladismen».

Dagbladet: «Det er selvfølgelig riktig som redaktør Storsletten skriver at pressen har rett til å kritisere en mann i en så fremtredende stilling som L. A. Men Det faglige utvalg kan ikke være enig med Storsletten i at denne artikkel i Dagbladet er å oppfatte som en saklig kritikk av synspunkter som avviker fra en oppfatning Dagbladet gjør seg til talsmann for. Det faglige utvalg oppfatter artikkelen i Dagbladet som et sterkt personlig angrep av en karakter som norsk presse i den siste menneskealder har gjort sitt beste for å utvikle seg bort fra. Vær varsom-plakaten verner ikke bare om *pressens* anseelse. Den verner også om *enkeltmennesket*: «Vis omhu og varsomhet, vis hensyn og ridderlighet. Det er ofte medmenneskers velferd det gjelder.» (21/70) Her kommuniserer utvalet ved hjelp av kodar som høyrer heime innanfor den rette stilen – «vis hensyn og ridderlighet» – ei kommunikasjonsform som passar dårleg for å nå fram til Dagbladet.

I journalistisk forstand kan det skiljast mellom ein tradisjonell «objektiv» journalistikk, der dei nøkterne referata er framtredande og der idealet er at formidlaren skal vera usynleg, og ein type *ny-journalistikk*. Det viktigaste her er ikkje at nyjournalistikken er eit opprør mot objektivitetsidealet eller mot objektivitetsmyten, men at den har eit anna *program* for korleis journalistisk verksemd skal drivast. Den er prega av *subjektivitet* og av *litterær inspirasjon*. Det vart gjort opprør mot liksomobjektiviteten, mot skrivebordsjournalistikken, mot nyhetsideala, mot det stivna nyhetsspråket. Bakgrunnen for det opphavlege opprøret i amerikansk journalistikk var at ein innsåg at sjølv ikkje fakta snakkar sant (Eide 1992a, Schudson 1978). Den viktigaste slektskapen med ideala i den «klassiske» journalistikken var ei understreking av at ein skulle vera uavhengig av alle partar og interesser. I den subjektive forma er det eine og åleine journalisten sjølv som avgjer kva eller kven det skal takast standpunkt til fordel for.

Det innimellom overveldande pompøse i utvalet sine reaksjoner mot Dagbladet kan gjera det tenleg å snakka om ein «moralsk panikk» (Cohen 1972) eller i alle fall ei «moralsk forarging» ovanfor det Dagbladet står for. Mellom andre Eide (1989: 10) peikar på at, stilt ovanfor moralsk panikk reagerer syndebukken like gjerne med meir som med mindre synd. Avviket blir forsterka i staden for svekka (Wilkins 1964). Til vanleg blir det nytta om åtferd som av *media* blir stempla som avvikande. Her er det altså utvalet som stemplar. Forsøket på å isolera den avvikande kan verka til å forsterka avviket. Kontrollmekanismane hos dei kontrollerande blir sterkare og reaksjonane klarare i neste omgang. Det er altså ein sirkel med forsterka isolasjon, forsterka avvik og forsterka reaksjon. Sett på denne måten kan forholdet mellom utvalet og Dagbladet illustrerast med det Gregory Bateson kallar *skismogenese* (Bateson 1972, Brox 1989, 1991). Brox sitt oppdragareksempel for å forklara begrepet kan passa godt også her: Eit barn

gjer noko gale og får ei skjennepreike eller ein øyrefik av mor. Normalt burde dette føra til at barnet lærer at handlinga ikkje er tilleten, og let vera å gjenta handlinga. Mor er nøgd, og stadfestar det barnet har lært gjennom positiv tilbakeføring. Harmonien blir gjenoppretta. Men, som Brox heilt rett poengterer, alle oppdragarar har gjort erfaringar som står i sterk kontrast til denne solskinnshistorien: Barnet reagerer «perverst» på sanksjonen, og utfordrar mor ved å gjenta den ulovlege handlinga på ein mest muleg provoserande måte. Mor trappar opp sanksjonsnivået, noko som utløyser endå meir provoserande trasshandlingar frå barnet. Konflikten blir trappa opp til krise, som kanskje må løysast ved drastisk maktbruk, med risiko for varige problem mellom mor og barn (Brox 1991: 36). Det er berre det at «foreldrene» (utvalet) og «barnet» (Dagbladet) i dette tilfellet altså ikkje har samanfallande verdiar. Foreldre møter ikkje motstand frå barna i form av heilskaplege program, berre i form av lausrivne motreaksjonar. Dagbladet køyrer ei medviten opposisjonslinje ovanfor den tradisjonelt rette stilen å utøva presseyrket på. Det som på overflata er ein strid mellom pressa og dei utanfor pressa om kva innhaldet i «god presseskikk» skal vera, kan altså også like gjerne vera ein *intern* pressestrid. Og for kritikarane av det alternative programmet fanst fleire mulegheter til å finna tvilsam journalistisk verksemd. Den personlege stilen kunne dyrkast i overdriven grad, slik at ein kunne hamna farleg nær fiksjonen i sin skrivekunst. Slikt var ikkje noko for dei kresne av den gamle skulen.

6.3.3 På korstog for og imot Dagbladstilen – eit case frå 1951

18. august 1951 avgjorde hovudstyret til Norsk Presseforbund at Verdens Gang-redaktøren Chr. A. R. Christensen skulle erstatta Vårt Land-redaktøren Bjarne Høye som medlem av Det faglige utvalg. Høye får melding om dette i brev av 14. september. I brevet til Høye heiter det:

«Kjære Høye. Som du sikkert har kjennskap til var din funksjonstid som medlem av Det faglige utvalg utløpet i sommer. I hovudstyrets møte i Kristiansund 18. august ble redaktør Chr. A. R. Christensen valgt til nytt medlem. Bakgrunnen for det foretatte valg var et ønske i hovedstyret om at det også i Det faglige utvalg bør være en viss bevegelighet. Jeg vil gjerne også nevne at det fra formannsplassen uttrykkelig ble presisert at den forandring som fant sted, etter hans oppfatning, ikke hadde noen som helst sammenheng med en artikkel om disse spørsmålene i Dagbladet. Noen bemerkninger til denne uttalelse fremkom ikke. På vegne av Norsk Presseforbund vil jeg få rette en hjertelig takk til dig for det store og gode arbeid som du har lagt ned i Det faglige utvalg.»

Den kriminaljournalistiske føljetongen frå 1950 og 1951 som var den opphavlege bakgrunnen for den artikkelen i Dagbladet det her blir referert til, er også eit illustrerande døme på Dagbladstilen, på forholdet mellom denne stilen og ein meir allment godkjent stil og på forholdet mellom Dagbladet og utvalet. I Dagbladet sin eigen historie blir denne saka framheva som ei særleg ærefull journalistisk sak for avisa, samtidig som det blir peika på korleis dei aller fleste andre avisene feila fullstendig (Anthonsen 1968). Saka har eit større omfang, både i tid og i spaltelengde, enn det som blir gjengitt her. I denne omgang konsentrerer eg meg om den direkte bakgrunnen for konflikten mellom Bjarne Høye og Vårt Land på den eine sida og Dagbladet på den andre.

Formannen i Norsk Presseforbund sommaren 1951 var *Rolv Werner Erichsen*. Han hadde vore formann i det faglege utvalet i perioden 1947 til 1949. Delar av tida var han såleis i utvalet saman med Bjarne Høye (1948-51). Det var Erichsen som hadde kome med presiseringa på hovudstyremøtet om at skiftet i utvalssamansetning ikkje hadde noko å gjera med artikkelen i Dagbladet. Sidan NP-sekretariatet fann grunn til å gjera eit poeng av dette, kan ein gå utifrå at fleire andre ville tru at Høye sin avgang hadde noko å gjera med artikkelen i Dagbladet.

Ser ein nærare på bakgrunnen i avisspaltene i Dagbladet og Vårt Land sommaren 1951, er det i alle fall rett å seia at forholdet mellom Høye og Vårt Land på den eine sida og Dagbladet på den andre var betent.

Alt så tidleg som i 1948 tok Dagbladet som første avis for seg visse transaksjonar som var føretekte med Nasjonalhjelpen sine midlar.¹⁰⁴ Utgangspunktet for saka mellom Vårt Land og Dagbladet tre år seinare er artiklar i Dagbladet med oppstart 13. juli 1951. Då fortel avisa følgjande på framsida: «Sam Knutzen og Nasjonalhjelpen i forhørsretten. Rettslig avhør om Haakon VII. Minnefond».¹⁰⁵ Dagbladet kalla saka for «Nasjonalhjelpsaken». Knutzen var forretningsfører for Haakon den 7des utdanningsfond og hadde vore i spissen for Nasjonalhjelpa sidan gjenoppstarten i 1945. Avhøyra skulle «kaste lys over hvordan Haakon VII's Minnefond for norsk ungdom er blitt disponert». Dagbladet fortel at Knutzen trekte seg tilbake fordi eit offentleg nedsett granskingsutval sterkt hadde kritisert fleire av plasseringane Knutzen hadde gjort med dei pengane

¹⁰⁴ Nasjonalhjelpen stod bak innsamlingar og utdeling av hjelp til skadelidde og andre under krigen og i dei første etterkrigsåra. Etter frigjeringa sette Nasjonalhjelpen i verk ei innsamling til offera for krigen, ei innsamling som innbrakte 103,7 millionar kroner. Vel 32 millionar blei utbetalt, medan mesteparten - vel 71 millionar - blei overført til Nasjonalhjelpens fond for krigen sine offer, som vart oppretta i 1947.

¹⁰⁵ Eigentleg var det slett ikkje noko «minnefond», slik Dagbladet kallar det. «Kong Haakon den 7des utdanningsfond for norsk ungdom» vart stifta i 1948 og skulle vera eit utdanningsfond for norsk ungdom som ein takk for ungdommens innsats under krigen.

han skulle styra over. Eit par av plasseringane skulle ha gitt Nasjonalhjelpen eit tap på over 1 million kroner. Det var også snakk om at midlar var blitt overført mellom utdanningsfondet og Nasjonalhjelpen på uakseptable vis, for så å bli plassert vidare. Granskingsutvalet sine konklusjonar førte til at riksadvokaten, etter råd frå statsadvokaten, sette i gang etterforskning i saka.

Denne saka koplar Dagbladet den 19. juli til ei anna sak denne sommaren, bedragerisaka mot Hanssen Hassing, den såkalla «Ha-Ha»-saka. Ha-ha- saka var ei samansett sak der tvilsam forretningsverksemd var det sentrale. Denne dagen slår avisa opp at «Ha-Ha folk manipulerte også med kong Haakon VII's utdannelsesfond». Både Nasjonalhjelpen og utdanningsfondet var involverte i plasseringa av ein 2. prioritets obligasjon på 400.000 kroner i D/S «Bryher». Det var Nasjonalhjelpen som plasserte pengane. Granskingsutvalet kritiserte denne plasseringa, noko – som ifølgje Dagbladet si utlegning – førte til at Knutzen brukte av midlar frå utdanningsfondet for å innløysa papira i båten, utan at styret i utdanningsfondet visste noko om dette.

Dagbladet følgjer avhøyra i saka tett. 20. juli er hovudoppslaget på framsida at «Sam Knutzen prøver å vri seg unna ansvaret».

Det er ikkje å ta for sterkt i at Dagbladet tar stilling til saka i den forstand at Knutzen inntar ei «skurke-rolle» i referata. Når Knutzen 20. juli vektlegg ein del fornuftige pengeplasseringar han var med på i Nasjonalhjelpen, finn Dagbladet det rett å omtala dette i hermeteikn som Knutzen sin «gode virksomhet». 21. juli held avisa fram med å kopla Knutzen og pengeplasseringane hans til den tvilsame forretningsverksemda i Ha-Ha- saka: «Ha-Ha skummet fløten av Sam Knutzens pengeplasseringer». I referatet vektlegg Dagbladet vidare at Knutzen skal ha insinuert at styremedlemmer i fondet skal ha loge i retten.

Då den rettslege forundersøkinga var over, sende dommaren saka over til politiet igjen.

23. juli slår Dagbladet seg på brystet med sjølvskryt og seier velkommen etter til andre i pressa: «Sam Knutzen kunne tippet eller kjøpt lodder i pengelotteriet. Like sikkert som å plassere pengene i Ha-Ha-forretninger. – Endelig våkner de andre avisene også». No siterer avisa Haugesunds Avis som i ein leiartikkel krev kontroll med offentlege midlar, «et krav Dagbladet gang på gang har satt fram». Dagbladet avviser også revisor og granskar Fjelberg sin omtale av Knutzen om at han ikkje var klar over at han gjorde «dårlige forretninger» i sine plasseringar: «Han skulle i det hele tatt ikke ha forsøkt å gjøre noen slags forretning med de innsamlede og betrodde midler», slår avisa fast. Samtidig er det altså liten tvil om den skurke-rolla Knutzen får hos Dagbladet, uavhengig av om Knutzen har operert med eller utan overlegg. I neste utgåve skriv avisa at Knutzen har drive med «manipulasjoner av Nasjonalhjelpens midler».

Dagen etter, 24. juli, noterer Dagbladet seg at endå fleire aviser «våkner i Nasjonalhjelp-saken». Det slår fast at avisa ikkje er åleine: «Folk forbauset og rystet over styremedlemmene i H-7-fondet». Dagbladet siterer villig frå leiarartiklar i «arbeideravisen Fremtiden og fra høyrebladet Morgenavisen».

25. juli er det eit par dagar sidan dei rettslege avhøyra i Nasjonalhjelp-saka er avslutta og Dagbladet har også gjort seg ferdig med sitering frå meiningsfeller i pressa. Då tar avisa til med si dekning av «Hanssen Hassing»- eller «Ha-Ha»-saka. Ikkje noko blir nemnt omkring Knutzen sine pengeplasseringar i Ha-Ha-relaterte forretningar i denne artikkelen. Det skjer derimot på to måtar dagen etter, 26. juli. Først direkte i artikkelen «Oslo-megleren Hans Gude står bak en rekke av Hanssen Hassings nye finansoperasjoner». Her gjer avisa eit poeng av at ein av Hanssen Hassing sine meklarar også har vore sentral i eit par av dei tvilsame transaksjonane i samband med Nasjonalhjelpen og utdanningsfondet. Dessutan finst det innfelt i denne artikkelen ein oppfølgjar til Nasjonalhjelp-saka, «Kan Sam Knutzen straffes?», der Dagbladet har fått professor Johs. Andenæs til å uttala seg om «lovens ordlyd» i forhold til dette spørsmålet. Koplinga mellom dei to sakene verkar neppe tilfeldig for dei som på denne tida følgjer med i Dagbladet.

Sjølve konflikten mellom Vårt Land og Dagbladet startar opp 28. juli, med ein leiarartikkel i Vårt Land, sannsynlegvis signert Bjarne Høye. Artikkelen har namnet «Lyssky penger» og blir innleia slik: «Reportasjen omkring Hanssen Hassing, særlig slik som den har foregått i den mest skarpskodde sensasjonspressen, begynner å få en slags likhet med den udødelige franske føljetong-romanen av Rocambole». Avisa meiner Dagbladet overdriv saka og forsøker i røynda gjennom leiarartikkelen å forklara bakgrunnen for saka, dei «lyssky» pengane, i større grad enn Dagbladet som i staden har detaljerte utlegningar om summar og disposisjonar av midlar. Vårt Land er også oppteken av at endringar i skattelova kan føra til at folk med midlar i større grad kan kanalisera sine pengar langs lovlege, «kvite», vegar. 30. juli – første avisdag etter – reagerer Dagbladet på leiarartikkelen i Vårt Land med eit førstesideoppslag: «Vårt Land forklarer den «lyssky finansielle underverden». Det eneste sted en kan anbringe penger og tjene mer enn det lovlig fastsatte, sier bladet». Samme dag har arkitekt Odd Nansen – ein av styremedlemmene i utdanningsfondet – ein artikkel i Vårt Land (opphavleg publisert i Aftenposten og Morgenbladet), «Rettferdighetssans», der han reagerer sterkt mot koplinga mellom Knutzen/Nasjonalhjelp-saka og Ha-ha-saka. Han betonar dessutan alle dei positive, heldige, penge-plasseringane Knutzen hadde gjort. Nansen skriv også: «Det er så mangt en kan spørre om. Meget mer enn ti Dagblad kan svare på. Om man nå f.eks. spurte: Tok Dagbladet livet av statsadvokat H. ved sine svinske artikler om ham? Kan Dagbladet

straffes for mord?»¹⁰⁶ Seinare i artikkelen spør han ironisk: «Kanskje Dagbladet aldeles ikke er det kloakkorgan som en så ofte får et skinnbarlig inntrykk av at det er? [...] Hvor lenge skal Dagbladet få tøyse sin journalistikk før noen stiller det til ansvar? Hvor lenge skal man kunne bli offentlig tilrakkert med de groveste insinuasjoner uten beviser, før noen griper til gjenmæle? [...] Bakvaskelser, halvkvadede viser, insinuasjoner og all verdens tarvelighet er «godt stoff» og øker løssalget. Men det finnes ennå folk som synes at slikt er svineri. Det er dem jeg appellerer til».

Nansen sin artikkel fører til svar i Dagbladet sin leiar samme dag, «Om Nansens angrep». I artikkelen skriv avisa at den har kjempa for «offentlig renslighet og ansvarsfølelse i forvaltning av penger som er kommet inn ved offentlige innsamlinger ved veldedige formål. [...] I dette øyeblikk da Dagbladets avsløringer endelig har åpnet øynene på de fleste, angriper hr. Nansen oss fnysende med de groveste ord. [...] Gjennom mange år har Dagbladet forlangt offentlighet og renslighet i alle forhold uten hensyn til stilling. I dette øyeblikk da flere av de sakene vi har arbeidet med står foran sin oppklaring og delvis er oppklart, kunne det ha sin betydning å vise almenheten at det som er «svinsk» er ikke å avsløre og påtale «svineriet», men å gjøre det».

31. juli tar Vårt Land i sin leiar utgangspunkt i Dagbladet sin begrepsbruk omkring «offentlig renslighet». Det er også namnet på artikkelen. Avisen skriv: «I Danmark går det i hvert fall an å feildisponere og tape penger av offentlig innsamlede midler uten samtidig å miste sin ære og sitt navn. Det kommer muligens av [at] den offentlige renslighet ikke er så høyt utviklet i København som den er det i Oslo, hvor man har Dagbladet til å feie for annens dører. [...] Her på Berget ser det ut som alle midler er gode nok – selv de sjofleste og skitneste – i offentlige «renslighets»-kampanjer å la Dagbladets. Bladets personforfølgelse av Sam Knutzen i den «offentlige renslighets» navn danner foreløpig toppen. [...] Men det som i all rettferdighets navn ikke kan tolereres er Dagbladets sjofle og sladderaktige journalistikk i denne saken. Å tape penger kan selv det hederligste menneske komme ut for, men systematisk å undergrave en annen manns ære gjennom en journalistikk som er blitt karakterisert av arkitekt Odd Nansen, er noe ganske annet og alvorligere. *Den saken bør snart være moden for Presseforbundets faglige utvalg om god presseskikk.*¹⁰⁷ Dagbladets urenlige journalistikk i denne saken fortsetter uanfektet. Typisk i så måte er bladets anvendelse av vår leder lørdag om «lyssky penger». Bladet har så lenge

¹⁰⁶ Eit knapt år tidlegare offentliggjorde Dagbladet kompromitterande teikningar laga av ein statsadvokat. Kort tid etter tok han sitt eige liv. (Registrert som sak 17/50 i mitt saksmateriale til Norsk Presseforbund sitt faglege utval.)

¹⁰⁷ Utheving lagt til.

jonglert med Sam Knutzens ære at det tror at hva som helst av snuskede kombinasjoner går i leserne».

Her oppfordrar altså utvalgsmedlem Høye det faglege utvalet – der det berre er to andre medlemmer, Per Monsen frå Arbeiderbladet og Herman Smitt Ingebretsen frå Aftenposten – om å ta opp saka mot Dagbladet.¹⁰⁸ 1. august kjem det ein slags kommentar-artikkel i Dagbladet frå journalist Jan Eklund, som eit tilsvar på leiaren i Vårt Land. Artikkelen har namnet «God presseskikk». Eklund poengterer at Sam Knutzen «har en spesiell tilknytning til det så uavhengige kristelige organet Vårt Land. Han har vært forretningsfører i avisen og formann i styret for bladets trykkeri. Som direktør for Nasjonalhjelpen sørget han for å plassere en obligasjon i Vårt Lands gård, av de innsamlede midlene til krigens offer. [...] Vårt Lands redaktør, Bjarne Høye, har tidligere i denne sak nådd enda større høyder i kristelig skjellsordspytting, da han i 1949 på lederplass i sin avis sammenlignet Dagbladet med «dyret som gasser seg i sitt eget spy».¹⁰⁹ Det er denne redaktøren – med en slik velassortert samling skjellsord – som mener at saken snart er moden til å innankes for Presseforbundets faglige utvalg for god presseskikk – så Dagbladet kan få en reprimande: Vi lever i paradoksenes tidsalder. Redaktør Høye er nemlig også en av de tre pressemenn som i det faglige utvalg skal påse at god presseskikk blir fulgt i dette landet! Han er i sannhet et strålende forbilde. Det kan være all grunn til å spørre om Presseforbundet betrakter redaktør Høye som en særlig fremragende eksponent for god presseskikk. I så fall vil jeg på neste årsmøte i Presseforbundet ta opp forslag om at det faglige utvalg nedlegger sin virksomhet.»¹¹⁰

¹⁰⁸ Heilt åleine i denne oppfordringa er ikkje Høye. I Dagbladet 6. august spør signaturen A. O.-K. om «Er Presseforbundet våkent?». Signaturen får truleg nettopp plass i Dagbladet fordi hans vinkling er at det er arkitekt Odd Nansen og Bjarne Høye sjølv som har stått for dei sterkaste, og mest forkastelege, formuleringane i denne saka: «Er det tillatt å etterlyse pressens egen organisasjon, Norsk Presseforbund? Akter det å gripe inn overfor de aviser som gir plass for slike produkter? Skulle ikke dette være noe for Presseforbundets faglige utvalg? [...] Den [pressens anseelse] blir det sannelig smått stell med, dersom ikke pressens egne folk påtaler den journalistikk som fører til at Odd Nansen, eller andre, får plass til ubeherskede raseriutbrudd i avisene». Rolv Werner Erichsen svarer i eit kort innlegg 17. august, «Er Presseforbundet våkent?». Han understrekar der at det faglege utvalet ikkje tar opp saker på eige initiativ, berre saker som blir lagt fram av hovudstyret i presseforbundet, arbeidsutvalet eller av andre. Det står signaturen, eller Dagbladet, fritt å klaga inn Odd Nansen sine artiklar (eller Bjarne Høye sine) for utvalet, understrekar Erichsen. Dagen etter sit Erichsen på formannsplass i Norsk Presseforbund når Chr. A. R. Christensen blir valt til nytt utvalgsmedlem i staden for Bjarne Høye.

¹⁰⁹ Dette er samme Høye som er skildra slik av Vårt Land-historikaren Per Voksø: «...Han ville helst bare oppmuntre folk, det ubehagelige fikk andre ta seg av» (Voksø 1995: 58).

¹¹⁰ Uthevingar i sitatet lagt til.

Svaret frå Vårt Land kjem raskt. 2. august er Høye igjen på pletten med leiar-artikkel, under namnet «Baktalelsens skole». Høye meiner at Eklund i sin artikkel prøver å få lesarane sine tankar inn «i korrupsjonens baner: Her må det være noe råttent, vil man uvilkårlig tenke. Her har Sam Knutzen og Vårt Land melt sin egen felles kake med krigsenkenes og de umyndiges midler.»¹¹¹ Høye gjentar også ei tidlegare korrigering av Dagbladet sin påstand om plasseringa av obligasjonen i Vårt Land sin gård. Han avsluttar artikkelen sin med denne karakteristikken av Dagbladet: «Den baktalelsens skole som bladet har dannet i vår presse har lite med offentlig renslighet å bestille. Målt med bladets egne krav til offentlige menn har ikke Dagbladets egen redaktør rene hender nok til å opptre på den offentlige renslighets vegne. Det trenger først å feie for sin egen dør.»¹¹²

Det blir stillare i spaltene etter dette, men 11. august trekkjer Dagbladet prinsipielle linjer i sin leiarartikkel, som samtidig – på grunn av nærleiken i tid – må oppfattast som eit spark til kritikarane av Dagbladet si dekning av Nasjonalhjelp-saka. I «Avisene og uretten» tar Dagbladet sitt utgangspunkt i den innsatsen London-journalisten Clephan Palmer sto for i kampen for å få bevist at ein mann var uskuldig dømt for mord: «Det ble saktens mumlet om «sensasjonsjournalistikk» og antagelig litt av hvert om løssalgsmotiver også, men Palmer og hans avis [News Chronicle] – som aldri hadde gitt opp håpet – seiret stort. [...] Journalisten og rettstanken seiret over myndighetene. Den hadde ikke gjort det, hvis ikke en våken journalist hadde forfulgt en «håpløs» sak, sterkt støttet av sin avis, som mente at hvis ikke samfunnet kunne gi enkeltmannen rettferdighet sto det ikke bra til med den offentlige moral. Palmers artikler om Slater-saken var naturligvis førsteklases «sensasjons-stoff». Men denne gangen vendte ikke forargelsen

¹¹¹ Sam Knutzen spelte, i eigenskap av formann i kontrollkomitèen og fungerande disponent, ei sentral rolle i kampen for å få Vårt Land til å overleva hausten 1950 (Voksø 1995: 84).

¹¹² Alt hausten 1945 var det polemisk front mellom Dagbladet og Vårt Land, med utgangspunkt i den interne diskusjonen i Vårt Land om kino- og teaterannonsering. I eit tilsvar til Dagbladet si harsellering skreiv redaktør Bjarne Høye mellom anna: «...Vi bekjenner - selv fra suppegryten - at vi anser Dagbladet som en del av det Afrika misjonsmarken vår omfatter. Det er sagt før og vil bli gjentatt at Dagbladet mest av alt trenger å bli rystet ut av sin sterile, smarte selvtilfredshet for å bli helstøpt... Dagbladet synes til fullkommenhet å ha løst det gamle oppfinner-problem: lys uten varme. Det åndens lys som bladet gjennom årtier har utstrålet er klart og skarpt nok, men det er så underlig kaldt. Derfor mangler det grokraft. Derfor er det noe påfallende sterilt over hele Dagbladets kulturform. Dagbladet har holdt kulturlivets isfront i vårt land. En kultur sterilisert for alt som heter religion, for alt det dypeste og vesentligste. En kultur med et stort hode - velutstyrt og perfekt - men med et skrumphjerte» (sitert i Voksø 1995: 70). Då Hroar Scheibler, via Fabritius & Sønner, gjekk inn som økonomisk frelsar for Vårt Land i 1950 grunnga han dette mellom anna slik: «...Jeg unner ikke Dagbladet fornøyelsen av at Vårt Land skal gå konkurs» (Voksø 1995: 84).

seg mot mannen som hadde påvist den sensasjonelle uretten. Palmers innsats ble et overbevisende eksempel på hvor nødvendig det er å ha en våken presse, som ikke gir seg før en urett er gjort god igjen.» Leiaren må heilt klart sjåast på som eit forsvarsskrift for Dagbladet sin journalistiske profil i eit norsk presselandskap der avisa opplevde å få dei fleste mot seg. Kor representativ denne saka er for Dagbladet sin journalistikk kan diskuteras, men det er heilt på det reine at symbolkrafta i ho for Dagbladet i det norske presselandskapet var stor. I ettertid er det fleire enn Dagbladet sjølv som ser det problemfylte i Nasjonalhjelpsaka. Til dømes skriv Yngvar Ustvedt: «De pengeplasseringer som var blitt foretatt, hadde vært både uheldige og kritikkverdige» (Ustvedt 1978: 226). Reidar Anthonsen brukar i sitt bidrag til Dagbladet sin historie, perioden 1941-54, 3 ½ side på saka. Det er, i vår samanheng, verdt å merka seg at Anthonsen her ikkje nemner med eitt ord kritikken om koplinga i form og innhald av oppslag om Nasjonalhjelp-saka og «Ha-Ha-saka» sommaren 1951.¹¹³

Men det finst også andre, meir systematiske representantar for det utvalet oppfattar som den vrangne stilen. Ikkje minst finst slike i *distriktspressen*, eller *provinspressen*. I eit profesjonaliserings-perspektiv er utvalet oppteke av å hindra kritikk aviser imellom, i eit stil-perspektiv er utvalet oppteke av å markera at den stilen ein har lagt seg til mange stader lokale konkurrentar imellom ikkje fell i smak.

6.4 Sentrumsvurderingar av periferitilstandar

Etter å ha fått dokumentert utklipp fra avisinnleggene fra begge sider, finner Det faglige utvalg å måtte konstatere at slike lokale debatter har en sørgelig tendens til å utarte.¹¹⁴

Det Oslo- og austlandsbaserte utvalet betonar i ei rekkje uttalar dei *lokale krannglane* som skule-eksempel. Ei grunnleggande forståing av det politiske systemet her i landet vektlegg forholdet mellom det sentrale etablissementets standardar og normer og lokale motkulturar og alternativ til desse standardane og normene (Rokkan 1967, 1975/1987). Historisk er framveksten av dei religiøse lekmannsrørslene, fråhaldslaga og målrørsla dei sentrale formene for slike motrørslar her i landet. Rokkan poengterer også at det ikkje er muleg å identifisera sentra eller periferiar utan å studera

¹¹³ For framhaldet i Nasjonalhjelp-saka og i striden mellom Dagbladet og Vårt Land, sjå Anthonsen 1968: 342-344.

¹¹⁴ Frå uttalen i sak 11/67.

kommunikasjonsnettverket. Han skil mellom lokalitetar som kommunikasjonsnodar og individ:

For *individer* teller også slike avstandskostnader tungt, men kommunikasjonspotensialet vil også variere med sosial posisjon, med graden av innkopling i etablerte kommunikasjonskanaler, enten det nå dreier seg om slektskapsbånd, om gammelt vennskap, eller om sosialisering til roller i de ulike organisatoriske nettverk, forvaltningsapparatene, interessegrupperingene, partiene (Rokkan 1987: 235).

Det pressehistoriske sentrum vil vera knytt til Oslo og det sentrale austlandet, til dei sentrale presseorganisasjonane, som igjen er knytt til Oslo, og med enkelte personlege samband utover til dei største byane, til dømes Trondheim, Bergen og Stavanger.

Presseforholda i eit fylke som Møre og Romsdal må etter dette kallast perifere i forhold til dei sentrale standardane og normene utvalet normalt kviler seg på. Tonen blei sett tidleg. Redaktør Stavseth i Møre Dagblad klaga i 1935 over følgjande uttrykk i ein innsendt artikkel i Tidens Krav: «...eller også er artikkelen skrevet under innflydelse av den siste rest juleskjenk – er man animert, henfaller en jo gjerne til sentimentale betraktninger. Denne siste antagelse viste seg å være den riktige.» og: «M. D. redaksjonspersonale burde gjøre en visitt innom arbeidskontoret en nærmere bestemt dag når flere av byens ledige sjøfolk var tilstede og be om å få sig forelagt folkenes papirer til gjennemsyn. Forutsatt at de fikk sitt ønske oppfylt istedetfor å bli behandlet efter fortjeneste, ved å bli sparket ned trappene.» Formannen i utvalet, Tellander, får full støtte frå sine to kollegaer når han føreslår følgjande: «Jeg tillater mig å foreslå at hovedstyret uttaler, at det finner denslags uttrykk utilbørlige i en diskusjon mellom medlemmer av presseforbundet.» Det er her utilbørleg først og fremst fordi det skjer mellom kollegaer. Uttalen sitt innhald blir ikkje drøfta utover dette.

29. oktober 1955¹¹⁵ inneheldt Romsdalsposten ein reportasje med tre-spaltå tittel: «Oppvask etter Kristiansund Arbeiderpartis valglotteri? Usolgte lodder med i trekningen. Partiet vant motorsykkelen. Ny trekning må til, men hva med dem som har kastet loddseidlene?»¹¹⁶ Den 9. november kjem så

¹¹⁵ Men det blir ikkje sak i utvalet før i 1958 (7/58).

¹¹⁶ Det er på det reine at det kan verka kunstig å skilja mellom politisk polemikk og den lokalt prega. Polemikk mellom lokale aviser som tilhøyrer ulike politiske parti er eit vanleg fenomen i materialet. Det sentrale her er likevel kva det Oslo- og austlandsbaserte utvalet peikar på som det forholdet som må kritiserast. Her gjeld det dei sakene der utvalet finn grunn til å framheva det slette nivået på polemikken i eit spesifikt geografisk område.

Tidens Krav med ein leiarartikkel der avisa vedgår at det er gjort ein feil som alle må seia seg lei for. Feilen vil no bli retta. Samtidig kjem avisa med eit sterkt angrep på Romsdalsposten og hevdar at denne avisa ikkje har opptredd som ho har gjort ut frå ein rettferdssans, men ut frå eit ønskje om å følgja Arbeidarpartiet. Store problem får Tidens Krav når avisa held fram. «- Det er noe av den samme ånd som bladet flommet over av i Norges vanskeligste år. Da fikk Romsdalsposten diplom og premie av nazistene for unorsk holdning.»¹¹⁷ Redaktør Alf Salvesen i Tidens Krav vedgår ovanfor utvalet at dette var eit overtramp. Utvalet finn likevel grunn til å understreka at det tar avstand «fra den tanke at man i norsk presse skal forsøke å bringe motstandere til å stemme tonen ned ved bevisst å overtre reglene for god presseskikk.» Tidens Krav og Romsdalsposten har også fleire andre feidar der utvalet er arena.

Andre døme på lokale aviskranglar er Telen og Teledølen i Telemark, avisene i Sogn og Fjordane, på Sørlandet og i Moss. Når aviser i visse område har fått ein del «gule kort», synest det som om utvalet lettare trekkjer det opp på nytt. Pressa i Sogn og Fjordane fekk passet sitt påskrive i førstninga av 60-talet: «Det faglige utvalg har ved en tidligere anledning som også gjaldt pressen i Sogn og Fjordane, henvist til at tonen mellom avisene og pressens representanter har utviklet seg på en uheldig måte. Og utvalget vil atter henstille til pressen i dette fylke å skape en mere kollegial tone, for pressens anseelses skyld» (16/62). Men nesten eit tiår seinare får Fjordenes Tidende i Nordfjord stempelet «grovt brudd» (21/71). Denne gongen er det ikkje avisa sin polemikk mot ei anna avis det gjeld, men polemikk mot hamnestyret i Måløy. Formannen i hamnestyret fekk inn eit innlegg som svar på kritikk mot styret, men innlegget fekk knytt til seg ein lang hale, der følgjande utgjer meldinga frå avisa: «Behandlingen i Måløy havnestyre var en skandale. Vi fastholder det.» Utvalet seier altså at dette var eit grovt brot, det var redaktøren si «simple plikt» å ta innlegget inn som det var og det var «utilbørleg» av han å utstyra det på annan måte.

I sakene lokalaviser imellom, der polemikken har vore frisk på begge sider, kan det vera like stor sjanse for at *klagar* blir stempla for brot på god presseskikk som at *innklaga* blir det. Utvalet synest det er for mange friske stormar i andedammane rundt om. I sak 1/49, mellom Teledølen og Telen i Notodden, heiter det såleis: «Det faglige utvalg kan godt forstå at Teledølen mislikte at dette bilde gikk til konkurrenten etterat det først hadde hatt idèen og tatt opp arbeidet for å skaffe seg det. Men utvalget kan ikke være enig i

¹¹⁷ Tidens Krav (A) i Kristiansund skildra seg sjølv som den leiande avisa på Nordmøre fram til okkupasjonen. Avisa gjekk med overskot og var «tilstrekkelig utrustet til å kunne ytterligere styrke stillingen». Avisa vart stoppa 27. september 1940. Konkurrenten *Romsdalsposten* (V) heldt fram og «erobret i denne tiden markedet for småannonsene og har beholdt det siden» (Hjeltnes 1990: 154).

at Telen har gjort seg skyldig i noe som skulle foranledige så voldsomme utfall fra Teledødens side som skjedd i dette tilfelle.» Utvalet sit både forskrekka og forbausa i Oslo og ser det som innimellom skjer aviser og pressefolk imellom i periferien. Forskrekkinga og forbausinga gjeld ikkje sjelden eit syn på den lokale kranglinga som opp- og overdimensjonert. Det finst ikkje nokon rimeleg samanheng mellom intensiteten i polemikken og det denne gjeld, ifølgje utvalet.

Ikkje sjelden er utvalet noko overberande i forhold til dei ekstreme utslaga av lokal (-politisk) avis konkurranse. I ei sak frå Romsdal midt på 50-talet (7/55) gir utvalet avisa, Romsdals Budstikke, stryk, for så å gi avisa rett i å kritisera det omtalte forholdet. Det er *måten* dette er gjort på utvalet ikkje kan forstå: «Etter de foreliggende opplysninger som Det faglige utvalg har mottatt direkte fra partene og gjennom det som har vært skrevet i den stedlige presse om saken, foreligger der intet som tyder på at de meget sterke uttrykk som er brukt, og beskyldningene om bevisst fordreielse av meldingene, har noen som helst rot i virkeligheten.» Avisa tenkjer seg om ei veke seinare og ber om orsaking for dei sterkaste skuldingane. Utvalet ønskjer likevel å statuera eit eksempel: «Utvalget konstaterer at Romsdals Budstikke en uke etter at beskyldningene er fremsatt, har trukket dem tilbake og bedt om unnskyldning. Bladet har derved gitt A. I. full oppreisning. Det faglige utvalg mener episoden bør noteres som et skoleeksempel på de farer man utsetter seg for når man som presseman har stemninger og følelser løpe av med seg, ikke minst på områder hvor lokalpatriotiske hensyn spiller inn.»

Tilfellet Moss bidreg også med å hjelpa utvalet til å finna gode skuleeksempel. Kamphanane er Moss Avis og Moss Dagblad. I ei sak får desse utvalet til å utbryta:

Siden striden mellom Trangviksposten og «Den lidende» kan utvalgets medlemmer ikke huske å ha sett anvendt en slik tone i norsk presse.¹¹⁸

Ei sak frå 1962 (7/62) får illustrera. Her heiter det frå utvalet: «Det faglige utvalg mener at *begge* aviser med fordel kunne ha dempet tonen i denne saken, og vil helt ut slutte seg til uttalelsen i Moss Avis' lederspalte om at leserne ikke har glede av 'syk krangel' mellom avisene. Skriverier av denne art er ikke skikket til å styrke pressens anseelse.» Fire år seinare (26/66) gjeld striden i Moss bygginga av samfunnshus. Begge aviser står bak

¹¹⁸ Frå sak 3/69. Avisparodien på norsk småbyjournalistikk om Trangviksposten tok rundt 1900 til som føljetong nettopp i den største avisa i norsk presse, Aftenposten, som også lenge var den sentrale basen for utvalsarbeidet (t.d. i 1969). For utvalet er det ikkje berre Moss som i norsk presse framstår som ein parallell til det sneversynte småbysamfunnet Trangvik.

forhold som utvalet finn det rett å peika på som mindre bra, men utvalet «dømmer ikke noen av partene for brudd på god presseskikk, men rår til at tonen dempes noe ned i Moss.»

Utvalet er redd for skadeverknadene for «pressens anseelse» – for status og autoritet – av slike lokale kranglar. I ei sak i Sogn og Fjordane frå 1960 (30/60) peikar utvalet på at «en offentlig strid av det slaget som er brutt ut mellom avisene i Sogn, setter pressen i det hele i et meget uheldig lys uten hensyn til hvor ansvaret plasseres.» Utvalet er her, som fleire andre gongar, primært oppteke av skule-eksempela og dei dårlege signala utover, meir enn av å fella dei konkrete innklaga.

Utvalet ser ut til å, over tid, sjå på lokale avisarenaer som stader der ekstrem polemikk kan forekoma. Dette fører til at utvalet også går i baret. I 1966 blir avisa Vestmar i Kragerø (24/66) kritisert fordi avisa skal ha polemisert mot ein artikkel som avisa, korrekt, har refusert tidlegare. Etter at utvalet i ettertid driv detektivarbeid og finn ut at dette forholdet ikkje var slik, vart denne kritikken, to månader seinare, stroken.

Utvalet synest å danna seg klare bilete av det polemiske nivået lokale aviser imellom, særleg i visse område. Dette blir forsterka gjennom korleis utvalet opplever at *språkstrid* krydrar dei lokale kranglane. Målsaka er nettopp ei av dei sentrale motrørslene her i landet.

...hvis idealet er et subbesprog, passende for sinker, undermålere og løse eksistenser, da må de nevnte år (1907, 1917, 1938 og 1957) betegnes som særdeles fremgangsrike.¹¹⁹

Det er altså ikkje berre politisk strid som i utvalet blir bryna til ei heving av profesjonelle standardar og ei betring av kollegiale forhold. I 1969 står striden i Notodden (30/69). Ein mann i Lisleherad klagar over bladet Telen. Det hadde vore målrøysting i Lisleherad. I striden som gjekk føre den hadde ei gruppe målfolk arbeidd for saka si. Arbeidet gjekk mellom anna ut på at

¹¹⁹ Frå eit innlegg i Aftenposten som er grunnlag for sak i utvalet i 1964 (5/64). Språkkonflikten blussa opp att med den kongelege resolusjonen om ny rettskriving i 1938. Tanken bak rettskrivinga var å føra nynorsk og bokmål nærare saman på vegen mot eit samnorsk mål og overvinna språk-kløyvinga i landet. Det norske folkemålet, slik det levde i dialektane, skulle vera grunnlaget for utviklinga i begge måla. Denne politikken hadde brei støtte i alle partia utanom i Høgre. Motstanden gjorde seg mest gjeldande *utanfor* partia. Særleg sterk var han på nynorsk-sida. Kampen om rettskrivinga sette først for alvor inn etter krigen. Då ville regjeringa ha ei språknemnd som skulle føra tilnærmingspolitikken - samnorsk-tanken - vidare, planleggja språkutviklinga «på norsk folkemåls grunn». Men omkring 1950 kom protestane for alvor. Dei mange aksjonane fekk verknader, mellom anna vart språket i mange aviser klart meir konservativt. Den nye «læreboknormalen» i 1959 var eit tilbaketog: Dei meir «radikale» formene frå 1938 vart tekne ut av lærebøkene. «Fornorskinga» av bokmålet vart bremsa opp (Furre 1993, Ustvedt 1979).

det vart sendt brev til huslydane i bygda. Dette brevet fekk så Telen tak i og slo opp under: «Innlegg fra leserne». Det blir klaga over at dette vart gjort utan løyve frå dei som hadde skrive brevet. Utvalet er forundra over denne klagen. Det avviser at brevet, som er sendt til alle huslydar, er å rekna som eit privatbrev. Utvalet finn det heilt naturleg at Telen slår opp brevet og understrekar også at avisa har gjengitt det i fullstendig form og «med pent ustyr over to spalter». Også Moss krydrar lokale stridar med språkstrid (22/66). Utvalet påtalar her at Moss Dagblad sitt engasjement i språkstriden har ført til eit intervju som utvalet ikkje kan godkjenna formen på. Intervjuet er blitt vridd til i tråd med Moss Dagblad sitt syn i språkstriden: «Det er ikke korrekt av en intervjuer å søke å ta «innersvingen» på den man intervjuer, og det kan ikke være tvil om at det er forsøkt i dette tilfelle. Det er ikke god presseskikk.»

I 1946 var det kamp om plassen, så å seia, mellom nynorsk-organ i språkstriden. Redaktør Hans Aarnes i Nynorsk Vikeblad reagerte då på ei melding i Norsk Tidend av 8. mai 1946 om at dette bladet «i dag er einaste målbladet som vender seg til heile landet». Utvalet meiner at Aarnes hadde rett til å få koma med ein korrigerande merknad til denne meldinga, men reagerer samtidig på tonen kollegaer imellom. Mellom anna blir ein av redaktørane i Norsk Tidend, Vegard Sletten, beden av Aarnes om å «slutte med diktatur og ensretting i sitt eget blad», som det i omsett form heiter i saksgjengivinga. Vegard Sletten var ein sentral mann i norsk presse etter krigen. Han var mellom anna den første leiaren av Norsk Journalistlag og han var medlem av utvalet. Dessutan var han altså ein ivrig nynorsk-mann. Denne kombinasjonen førte også til at han ved eit par høve nytta utvalet til «språk-klager». I 1955 er Sletten forarga over at Morgenbladet hadde omsett, frå nynorsk til riksmål, ei oppfordring Sletten hadde skrive etter oppmoding frå Flyktningehjelpen 1955 (5/55). Morgenbladet ba om orsaking for dette. Utvalet kallar det «et hendelig uhell» og godtar avisa si orsaking. Utvalet ser prinsipielt på saka på følgjande vis: «Utvalget vil bare understreke den gode regel at innlegg under namn bør gjengis i vedkommende skribents språkform, og ganske særlig bør en være omhyggelig med å følge denne regel når det gjelder personer som uttaler seg på vegne av organisasjoner eller som tillitsmenn i organisasjoner.» I 1958 (1/58) vil Sletten ha vurdert samanstillingar i eit oppslag i organet Frisprog, samanstillingar som kan kopla Sletten til bruk av vald og makt i «sprogsaken». Utvalet er her først og fremst sterkt kritisk til at ein i språkstriden kjem til å nytta uttrykk som var vanlege under krigen: «Annerledes [enn med eit par andre punkt som er nemnde i klagen frå Sletten] er det med underskriften under fotografiet av Vegard Sletten. I alminnelig norsk sprogbruk er det å være angiver noe ganske annet enn å «henlede myndighetenes oppmerksomhet» på en sak. Ordet har ikke minst

under siste krig fått en odiøs klang som gjør det til noe av et skjeldsord. For bruken av et slikt ord finnes det ingen dekning i den foreliggende sak.» Utvalet verkar altså til å vera ute etter å halda ein sakleg og dempa tone i ein tematikk som er ibuande av oppheta natur. Det er også i 1958 (4/58) at utvalet slår ned på måten Vestlandske Tidende i Arendal, i eit kåseri, behandlar ein av deltakarane i ei ellers sakleg og grei drøfting av sørlandsuttrykk i spaltene i Vestlandske Tidende og i Agderposten: «Det faglige utvalg finner at kåseriet må oppfattes som et forsøk på å latterliggjøre ham. Det er meget forståelig at det må virke særdeles sårende. Det faglige utvalg anser seg ikke berettiget til å avgi noen uttalelse som kan tolkes som en vurdering av kåseriets stilistiske form og gehalten av den humor som presteres, men vil nøye seg med å hevde at bladet har latt en medarbeider behandle en av debattantene i en temmelig harmløs diskusjon – hvor mange innsendere deltok – på en utiltalende måte.»

Språksakene som kjem så langt som til utvalet er ikkje svært problematiske for det. Dei har gjerne ein graverande karakter, dei handlar ikkje så mykje om språkstridane som om andre utslag av samansette stridar. Samtidig er dei likevel med på å skapa ei oppfatning hos utvalet av korleis debattar føregår i visse geografiske område og korleis debattar utartar om spesielle tema.¹²⁰

I eit profesjonaliserings-perspektiv er det viktig for utvalet å kjølne dei lokale aviskranglane. Kranglane er med på å bremsa arbeidet med å oppnå status og autoritet både i visse lokalområde og for norske pressefolk generelt. Klarast er utvalet når ei lita lokalavis, som har redaktør som ikkje er medlem av presseforbundet, begår overtramp. Venneslaposten er mellom avisene som i ei enkeltsak får hardast medfart i det faglege utvalet (13/64). Avisa er klart avvikande og klart utanfor det organiserte presse-Norge. Avisa er ikkje medlem av Norske Avisers Landsforbund. Artikkelen i Venneslaposten handlar om «militært råttenskap». Utvalet er sylskarpt: «Den artikkel som det klages over er etter utvalgets oppfatning av den art at det unndrar seg enhver saklig bedømmelse. Den er ikke bare et brudd på god presseskikk, den må karakteriseres som et brudd på alminnelig folkeskikk.»

På samme måten som det er konkrete enkeltaviser som kjem i eit permanent dårleg forhold til utvalet, der Dagbladet er det beste dømet, så er det også konkrete lokale avisarenaer som kjem i eit slikt dårleg forhold til utvalet. Det er *bebreidelsane* og *belæringa* som pregar utvalet sin posisjon ovanfor desse avisene og desse lokale arenaene. Men også utvalet sine bebreidelsar kan innimellom bli opp- og overdimensjonerte i forhold til dei

¹²⁰ Det er slik at dei verste utslaga av polemikk mellom avisene minskar monaleg i frekvens når 1970-talet kjem. Det er eit sus frå fortida, ein gjengangar, når utvalet behandlar saka mellom Tønsbergs Blad og Gjengangeren i 1971 (20/71).

lokale kranglane. Faren i det Oslo-baserte utvalet si vurdering av dei lokale forholda er nettopp at det inntar *stereotype* oppfatningar av kva som føregår på dei lokale arenaene. Utvalet kan dermed risikera å lesa desse stereotype oppfatningane inn i konkrete saker og såleis oversjå viktige sider ved desse sakene som kunne ha nyansert utvalet sin endelege konklusjon.

I sentrum genereres det samtidig konflikter om grensedragning overfor *andre systemer*: konflikter om kontroll av ressurskombinasjoner på tvers av systemer, konflikter om åpenhet versus isolasjon i forholdet til fremmede standarder, intellektuell eller ideologisk innovasjon. Kampen i periferien står om opprettholdelsen av egenart, av autonomi i forhold til det territorielle sentrum, kampen i sentrum står om grensemarkeringen overfor andre systemer (Rokkan 1987: 225).

Utvalet synest innimellom å ikkje ha den tilstrekkelege innsikten i dei tematikkane som blir tekne opp i periferien og måten ein der handterer desse på, dei standardane og normene som ligg til grunn for handteringa. I staden vektlegg utvalet si grensemarkerande evne ovanfor det som for utvalet framstår som perifert. Ein kan dessutan sjå Oslo-basisen i seg sjølv som eit anna trekk ved den samla samtaleposisjonen til utvalet. Leif Ove Larsen er i si avhandling om norske filmkomediar i perioden 1950-1965 inne på korleis særleg fleire av farsane i perioden kan sjåast på som prega av ein lokal Oslovevy-humor (Larsen 1998: 70-71). Dette fekk innimellom verknad på både besøkstal i Oslo i forhold til andre stader, ikkje minst Bergen, og på ulike oppfatningar i film-meldingane i avisene i Oslo og aviser andre stader. Som antyda i starten av dette kapittelet er det nettopp eit forhold mellom ein felles sans for humor og kommunikasjon av ein innforstått karakter. Dette må også kunna gjelda for fenomen som ironi og annan overdriven språkbruk, som gjerne har ulike kodar både i ulike geografiske område og mellom ulike sosiale lag.

Dei lokale aviskranglane er ofte knytt til politisk polemikk, og politisk polemikk var eitt av grunnlaga for utvalsarbeidet i etableringsfasen. Det var det viktigaste *journalistiske stoffområdet* som var utgangspunkt for klagesaker for utvalet dei første godt og vel 20 åra.

7 Journalistikken: Uanstendig polemikk og uansvarleg reportasje

7.1 Den rette sjangerforståinga

Avisene skal selvsagt *støtte* myndighetenes kamp mot forbryterordet, og *offentlighet* om forbrytelsens art og omfang må være et vesentlig ledd i det general-preventive arbeid for å redusere og begrense forbrytelser. (Frå utvalet sin uttale i sak 43/70)¹²¹

Den rette stilen kan koplust til ei rett *sjangerforståing*. Sjanger er ei inndeling av noko, som blir gjort av nokon. Ei sjangerinndeling er basert på ein diskurs om den aktuelle gruppa medietekstar, ein diskurs som føregår i ein sosial kontekst. Sjanger kan sjåast på som ein formidlingskode der bestemte val av oppbygging, stil og forteljarteknikk er avstemt etter ulike typar innhald, arbeidsmetode og sosial kontekst (Roksvold 1997). *Inndeling*, eller *klassifisering*, baserer seg på *kjenneteikn* som skal skilja mellom sjangrane. Ëi sjanger-inndeling av noko kan vera ulik ei anna. Ein kan til dømes basera seg på ulike forhold i ulike inndelingar. Eit skilje her kan gå mellom form og innhald. *Sjangeren fungerer som ei rettesnor* for den som lagar teksten. Dessutan skaper ein sjanger bestemte forventningar eller krav hos mottakaren.

Sjangrane er historisk avhengige – dei har skifta gjennom tidene, og nye sjangrar er laga. Samtidig kan sjangrar *framstå* som historisk *uavhengige* i samtida, som historisk gitte av dei som definerer sjangrane til ei kvar tid. Dei rådande klassifiseringane treng stadig *rettferdigging* (Feuer 1987).

Kor skiljet går mellom sjanger og *stoffområde* treng heller ikkje vera klart. Visse stilar kan bli så avgjerande innanfor tradisjonelle under-

¹²¹ Sjå også punkt 7.5.1.

kategoriar av sjangrar at det kan vera rimeleg å snakka om under-kategorien som ein sjanger i seg sjølv. Til dømes kan dette gjelda *kriminalreportasjen* til ulike tider. Som journalistiske hovudsjangrar reknar ein gjerne *nyhetsjournalistikk*, *kommentarjournalistikk* og *preg-journalistikk* (Roksvold 1997). Brot på hevdvunne sjangerkonvensjonar fører til reaksjonar, som forvirring eller latter. Det er vanskeleg å vinna fram med slike brot, dersom det er eit medvite forsøke på å utfordra dei rådande konvensjonane.¹²² Som vist i kapittel 6, kan fleire sider ved Dagbladstilen tolkast som slike medvitne forsøk på å utfordra dei rådande sjangerkonvensjonane. Gjennom at visse sjangrar, undersjangrar eller stoffområde er dominerande i utvalsarbeidet, bidreg utvalet til å forsterka forståinga av korleis det er rimeleg at desse sjangrane, eller stoffområda, skal vera og korleis dei *ikkje* skal vera. Ein kan sjå på sjanger-inndeling som ein del av ei *ordensskaping* på fleire vis. For det første er inndelingar i seg sjølv *ordnande* for forståinga av ei gruppe tekstar. For det andrer tenderer sjanger-inndelingar til å *frysa fast* ei slik forståing over ei viss tid. Nyhets-sjangeren kan til dømes sjåast på som ein måte å fortelja korleis ting er, at dei er, at tinga blir oppfatta som *naturgitte* av publikum. Dessutan kan sjangeren frysa fast eit bilete av «oss» mot «dei» i ulike tydingar, til dømes «oss» mot «dei kriminelle» i kriminalreportasjen eller «oss» mot ulike utanomparlamentariske grupper («terroristar», «dei ekstreme», eller liknande) i politisk reportasje.

Stil- og sjangerforståinga til utvalet sin diskursive formasjon kan plasserast innanfor ein *bekymringsdimensjon* ved modernitetens diskursive felt (Murdock 1991). Den moderne utviklinga på det økonomiske området gjorde at mediene tok til å tiltala folk som konsumentar meir enn som borgarar. Ei vanleg løysing i liberal-demokratiske samfunn på problemet var å etablera motverkande institusjonar, som vart betalt for med det offentleges pengar, men som i drifta skulle vera etter måten uavhengige av både den kommersielle marknaden og dei offentlege styresmaktene. Offentleg kringkasting og offentleg bibliotekverksemd er mellom dei viktigaste døma på slike mot-etableringar. Fellestrekket for dei er at dei nettopp er forsøk på å stoppa, eller bremsa, ei negativ, bekymringsfull, utvikling. Eit anna særdrag ved modernitetens diskursive felt er at det inneheld stadig fleire konkurrerande diskursive formasjonar:

¹²² Ein kan dela inn tilnærminga til sjanger på fleire vis, til dømes slik: *estetisk* tilnærming omfattar alle forsøk på å definera sjanger ut frå eit system av konvensjonar som tillet kunstnariske uttrykk; *rituell* tilnærming ser på sjanger som eit bytteforhold mellom dei som lagar produktet og publikum, som eit bytteforhold der kulturen talar til seg sjølv; *ideologisk* tilnærming ser på sjanger som eit kontroll-instrument (Feuer 1987).

These divisions illustrate one of the major features of modernity's discursive field more generally. The fact that it is the site of a continual and unresolved contest between competing discursive formations, each supported by an array of intellectual spokesmen and institutional backers. By breaking the hold of the old cultural centres grouped around the church and the aristocracy, modernity opened the way for an unprecedented proliferation of discourses, perspectives and interpretations (Murdock 1991: 57).

Den diskursive formasjonen utvalet representerer utgjør på denne måten eit sett av meir eller mindre fastlagde forståingar av stilar og sjangrar, prega mellom anna av bekymring, i ein situasjon med konkurrerande formasjonar – med konkurrerande forståingar – av varierende styrke.

7.2 Dominerende stoffområde - til ulike tider

Sjølv om ein del saker gjeld forhold som ikkje direkte har med journalistikk å gjera, er det på det reine at det er ulike journalistiske stoffområde som utgjør utgangspunktet i hovudtyngda av sakene for utvalet. Inndelingane nedanfor er ei samling av både hovudsjangrar, undersjangrar og stoffområde. Ein av grunnane til at det må vera slik, er at ei inndeling etter godtekne journalistiske hovudsjangrar (nyheter, kommentar, preg) ikkje ville ha vore vidare interessant. Samtidig vil sjangerteoretiske innsikter kunna nyttast også på desse stoffområda, særleg dei stoffområda som har vore så mykje drøfta av utvalet at det kan vera muleg å gjenfinna mønster i korleis utvalet dreg opp grenser innanfor desse områda. For nokre journalistiske stoffområde kan seiast å ha dominert utvalsarbeidet. Som det framgår av tabell 7-1 gjeld dette først og fremst retts- og kriminalreportasjen og den politiske reportasjen.

Sjå tabell neste side.

Tabell 7-1: Oversikt over stoffområde for saker som har vore behandla av utvalet i perioden

Alle saker som har sitt utspring i artiklar som kan kategoriserast innanfor eit journalistisk stoffområde. Kategoriar med minst tosfra treff:

Journalistisk stoffområde	Talet på saker
Retts- og kriminalreportasjen	110
Politikk	81
Økonomi og arbeidsliv	43
Nyheter, generelt	28
«Innlegg»	28
Kultur	27
Helse/sosial	22
Sport	21
Skule/undervisning	18
Petit/kåseri/kåseri-teikningar	16
Forsvars- og sikkerhetsspørsmål	13
Forbrukarstoff	12
Jordbruk/skogbruk/fiske	11
Leiar-artiklar	11

Kommentarar til tabell 7-1:

Det finst ein oversikt frå Sverige over stoffområda som har dominert klagesakene i den svenske opinionsnemnda, men denne er vanskeleg å stilla opp mot mi eiga oversikt. Dei svenske forskarane poengterer då også følgjande: «Dessutom är jämförelser med andra studier som regel vanskliga, eftersom det rör sig om kategoriseringar med delvis flytande gränser» (Weibull & Börjesson 1995: 103). I tabell 7-1 er det ellers teke utgangspunkt i kva *klagene* handlar om, ikkje korleis det har gått med dei. Det inneber at det er *fleire* saker som er grunnlag for denne oversikten enn for den som gjeld alle *realitetsbehandla* saker (tabell 4-1). For kategorien «innlegg» må det utfyllast at det her gjeld klager som har sitt utgangspunkt i lesarar sine innlegg i presseorgana. Problematikken rundt slike innlegg *er* stor. Her gjeld det berre innlegg som har vore på trykk og som etter det er blitt utgangspunkt for klagesak. Innlegg som *aldri* kjem på trykk er ein etter måten stor sakstype for utvalet. Denne blir behandla nærare i kapittel 8. Kategorien «leiar-artiklar» kan verka noko misvisande i det at det også finst leiar-artiklar mellom større artikkel-tilfang i andre saker. I *denne* kategorien gjeld det først og fremst dei sakene der det er leiar-artikkelen som er sjølv utgangspunktet for saka. I 1970 slår, til dømes, utvalet sjølv fast at det i den føreliggjande saka «dreier seg [...] om en kommentar i avisens lederspalte, noe som Det faglige utvalg meget sjelden får til bedømmelse» (44/70).

Tabellen ovanfor gjeld heile perioden frå 1930 til 1972. Innanfor denne skjer det ei interessant utvikling for dei to dominerande kategoriane. Tabell 7-2 viser at det er kronologisk rett å ta for seg den politiske reportasjen først.

Tabell 7-2: Kronologisk utvikling for stoffkategoriane «politikk» og «krim»
Talet på saker:

Tidsperiode	Politikk	Retts- og krim.rep.
1930-39	5	2
1946-49	16	3
1950-54	14	6
1955-59	5	4
1960-64	17	19
1965-69	12	42
1970-72	12	34

Alt i 1955 finst eit døme på at retts- og kriminalreportasjen (2) er utgangspunkt for fleire saker enn den politiske reportasjen (0). Men dette er eit unntak. Først i 1962 kan overgangen seiast å ha skjedd. I 1960 var talet 9-2 for politikksaker, to år seinare var det 2-9 for krim saker. Også 1963 vart rettnok eit unntaksår, med 6-5 i favør av politikksakene. Det var siste året då det var fleire av denne typen saker enn av retts- og kriminalrelaterte saker.

I politikk og krim sakene, og også i ei rekkje av dei andre stoffkategoriane i tabell 7-1, kan utvalet kvila seg på objektivitetsmål i sine vurderingar. Så enkelt er det ikkje med petit-sjangeren.¹²³ Kva som er «sakleg» innanfor denne sjangeren må definerast annleis enn innanfor andre sjangrar. Den kan heller ikkje vurderast på linje med kommentar- eller leiarartikkelen. Lorentzen (1996: 15) har følgjande sjangeravgrensing: «En kort, kommenterende, smått oppslått, helhetlig, ofte humoristisk, alltid personlig og poengtert betraktning om hva som helst.» Den innhaldsrrike definisjonen fortel at petit-sjangeren er vanskeleg. Utvalet hjelper til med å klargjera dette ved fleire høve. Det tidlegaste dømet er frå 1935 og omhandlar ein av dei mest kjente skribentane av dei alle, Mumle Gåsegg/Johan Borgen i Dagbladet. Utvalet, representert ved leiaren Th. Tellander, formulerer seg slik: «Petitjournalisten må ha et visst frispreg, skal det bli no morro av det, og et interessert publikum vil nok vite å trekke

¹²³ 16 saker i den studerte perioden, dersom ein også tar med «kåseri» og «kåserande teikningar».

fra, hvis det er nødvendig, og det blir spørsmål om en alvorlig vurdering.»¹²⁴ Definisjonen på den gode petiten er noko som heng i lufta, eller noko som sit i kroppen på dei som definerer. Petitsjangeren blir også trukke inn i vurderinga av fingerte intervju: «Når det gjelder fingerte intervjuer, vil Det faglige utvalg ikke absolutt fordømme denne form for journalistikk. Den kan ha sin berettigelse. Men det må være en absolutt forutsetning at et slikt intervju fremtrer som en spøk, som petitskribentens måte å fremføre sine underfundigheter på. Det lesende publikum må ikke etterlates i tvil om hva det er de leser.» (44/66) Her understrekar utvalet *mottakar*-dimensjonen ved sjangerforståing. Ein sjanger skal vera ein avtale mellom tekstprodusenten – petitskribenten i dette tilfellet – og lesaren. Forventningar bør oppfyllest, meiner utvalet, fordi dette har med tillit å gjera. I sin tur er tillit sentralt for ei autoritets- og statussekande presse.

Verdens Gang sin stortingsmedarbeidar Per Håland spurde i lørdagsspalta «Med andre ord» 16. juli 1949 «Kvifor er Oslofolk så dumme?» Lørdagen etter fekk han svar i Arbeiderbladets «Gløtt fra byen». Her heiter det: «Oslofolk er stort sett alltid de første til å peke på feilene ved hovedstaden. Denne selverkjennelsen bruker en hvem som helst tilfeldig reisende – eller innflyttende – mot oss. Det verste er at undertiden får de hjelp av profesjonelle studenter, nå sist fra en flabb i Verdens Gang, Per Håland. Alle Oslofolk er dumme, skriver han, bare i Sognefjorden, som man er fra, er nordmannen menneske. Skjønt noen halvaper finnes vel i andre landsdeler også, men slett ikke i Oslo. Dra hjem i selvgodheten, Per Håland. Her er trangt nok som det er, enda fjorden er bredere på våre kanter.» Utvalet skriv at det meiner det ikkje er god presseskikk å bruka uttrykk som «flabb» i ein polemikk, men synest likevel at i denne saka kan den eine fornærminga oppvega den andre (16/49).

Strengt krav til stilen gjeld også teikningar, til dømes Hammarlund-teikningar i Dagbladet (9/71). 7. januar 1971 førestilte Hammarlund-teikningen på tredjesida to gamlingar, og teksten var:

Skavankene våre.

- Det står at 4,5 prosent av norske barn født i 67 hadde skavank.
- Du verden – og så tenke seg til at man stadig får nye hvert jævla år!

¹²⁴ Carl Just var ein av dei mest markante utdanningspionèrane innan norsk journalistikk. Haldnings- og verdifelleskapet mellom Carl Just og utvalet kan finnast igjen i fleire passasjar i Just sine skrifter. Til dømes skriv Just ein stad: «En intervjuer må gjerne være frisk og morsom når situasjonen innbyr til det. Det er utmerket. Men han bør ikke prøve å skape muntrasjon av et stoff som ikke egner seg for det» (Just 1949: 41). Dette er i samsvar med utvalet si haldning både i samband med petitar, politisk journalistikk og kulturjournalistikk.

Utvalet meiner at det neppe er nokon grunn til å tru at Hammarlund med vilje har hengt ut barn med skavankar: «Det var gamlingene han ville illustrere, men så tok han uheldigvis utgangspunkt i den undersøkelse som var offentliggjort samme dag om barn født med skavanker. Det viser hvor fort også en tegner kan overse det første bud: Vær varsom!» Her får avisa, og teiknaren, kritikk for å ikkje ha vore varsam nok, men for petitartiklar generelt har utvalet ei forståing for sjangeren som ligg nærare opp til avisene si eiga forståing enn til klagarane si. Også i ein del av sakene i *kultur-kategorien* støttar utvalet opp om avisene sin posisjon.

7.2.1 Ukultur i «kultursakene» som pedagogisk grep

Utvalet er oppteke av å dra opp grenser i fleire retningar. Når kultur står som tematikk i utvalet, er det i hovudsak forholdet mellom pressa og andre institusjonar utanfor pressa grenseoppgåinga gjeld. Særleg skjer dette i saker som gjeld annonser eller meldingar i avisene. I eit par tilfelle er også annonser kopla til meldingar. Slike koplingar frå annonsørar si side blir av utvalet sett på som eit ufint grep. Utvalet nyttar dei som lærestykke ovanfor institusjonar utanfor pressa; slik kan ein ikkje gjera det ovanfor den norske pressa.

Sirkus-konkurransen gjeld det om i 1971 (23/71). Cirkus Berny spør om meldaren i VG har lov til å bruka formuleringa «En sammenligning mellom sirkus Berny og Arnardo faller avgjort ut til Arnardos fordel». Utvalet nyanserer etter beste evne i sin uttale: «Det faglige utvalg kan ikke ubetinget slutte seg til redaktør Hasselknippes syn: at «en kritiker har anledning til å trekke direkte sammenligninger mellom konkurrenters forestillinger». To konkurrerende sirkusers forestillinger *kan* være så forskjellige at en sammenligning kan virke meningsløs og urettferdig. Men i dette tilfelle har VG bare gitt uttrykk for at *hovedinntrykket* er at det ene sirkus ligger noe foran det andre. Det må en kritiker ha lov til å mene og gi uttrykk for – hvis anmeldelsen skal være noen veiledning for publikum.» Meir interessant som peikepinn på kva utvalet blir brukt til på dette området er følgjande tillegg frå utvalet: «Sirkus Arnardo har hensynsløst utnyttet anmeldelsen i VG i sine annonser. Det maner til varsomhet hos kritikere som ikke har ønsket å bli utnyttet på denne måten.» Annonse spørsmål innbyr til spesielle møte mellom pressa og institusjonar utanfor pressa, fordi annonsørane har ein klar innverknad på korleis annonseteksten ser ut.

Alt i 1952 (2/52) peikar utvalet på problemet med grovt misbruk av film-meldingar. Karl Ludvig Bugge – «Tittern» – i Morgenbladet er forarga over måten Warner Brothers har brukt hans melding om ein film på. Der meldaren hadde skrive: «Dette er fusk og fanteri fra ende til annen! Og det aller verste er at filmen har rent gigantiske pretensjoner!», hadde

filmselskapet i annonseringa brukt «- gigantiske pretensjoner. Tittern i Morgenbladet». Utvalet gjer i denne saka sitt syn prinsipielt: «*Det hører til god presseskikk at det ved bruk av avisenes film-, teater-, litteratur-, musikk- og kunstanmeldelser i annonser eller annet reklameøyemed sørges for at eventuelle sitater eller utdrag ikke gir leserne en feilaktig eller direkte forvrengt forestilling om anmelderens helsevurdering av vedkommende stykke eller prestasjon.*» Her må klargjering til, ikkje minst fordi utvalet er redd for konsekvensane ovanfor lesarane av skeive framstillingar av ein meldar si heilskapsvurdering.

Kamp for reine linjer og mot ukultur er stikkord for utvalet sin ståstad. Med seg i striden har det journalist og forfattar Odd Eidem. Han meiner at ei melding han har skrive av ein revypremiere er misbrukt i 1958 (5/58). Utvalet tar avstand frå følgjande vri frå Edderkoppen teater: Eidem skreiv: «Tilskueren får more seg etter temperament og innstilling. Hvis han f.eks. har tilbøyelighet til å falle om kull av latter hver gang en av de opptredende uttaler fremmedord galt – for bare å nevne *ett* av de humoristiske trick som ble anvendt igår – da er det under denne forestilling mange anledninger til å rulle seg bortover gulvet av glede.» Tre dagar seinare kom Edderkoppen med annonse i Aftenposten, der det mellom anna heitte: «**VERDENS GANG:** Det er under denne forestilling mange anledninger til å rulle seg bortover gulvet av glede.» Året etter held Eidem fram sitt korstog mot misbruket av meldingar (6/59). Meldinga er av Vilhelm Moberg sitt skodespel «Dommeren» ved Det Nye Teater. Eidem meiner vendinga som er brukt i annonsen, «Strøm til Det Nye Teater», er teken ut av sin samanheng og såleis gir ei anna meining enn den tilsikta. Her får derimot Eidem *ikkje* medhald frå utvalet: «Det faglige utvalg finner at når en anmelder finner å burde legge sin anmeldelse an som en spøk, kan det være forståelig at også en av de parter som det går ut over, enten teateret eller publikum, spøker litt med anmelderen.»

Denne typen annonsering er likevel som ein hovudregel uheldig, ifølgje utvalet. Ein annan måte å laga meldingar på finn ein døme på i ei sak frå førstninga av 60-talet. Her strekkjer utvalet seg til at forholdet er «*særdeles uheldig*». Vekebladet NÅ kom 18. februar 1961 med ein biletreportasje med overskrifta: «Historien om en Fiasko» (15/62). Under denne overskrifta fanst eit bilete i full sidebreidde som viser teatersalen ved Det Norske Teatret med berre svært få tilskodarar. Over overskrifta står det: «Her er teaterkrisen i et flash fra en synchron-blitz. Eksemplet er tilfeldig valgt. Det Norske Teater ved teatersjef Tormod Skagestad får stå som sydebukk for den tomme salen.» Dessutan gjengir bladet delar av fem meldingar av skodespelet Vasco. Det er dette siste som utvalet reagerer mot: «Derimot finner utvalget at gjengivelsen av «Fem kritikere som dømte Vasco» er særdeles uheldig. Der er sitert bruddstykker av fem kritikeres anmeldelser

og der er bare tatt med nedsettende ting. Det faglige utvalg må være enig med teatersjefen som finner det utvalg som er tatt med tendensiøst. Det kan ikke etter presse-etiske regler benektes at en avis eller et ukeblad har full rett til å «slakte» et teaterstykke, en bok, en film, eller et annet åndsprodukt på samme måte som det er pressens rett og plikt å påtale ting som er skjevt i samfunnet. De skrevne og uskrevne regler for god presseetikk trekker opp visse bestemmelser om formen for slik kritikk, og et uavviselig krav er at det som sies saklig sett må være uangripelig. Det faglige utvalg kan ikke finne at avsnittet «Fem kritikere som dømte Vasco» er det.» Igjen er det tillits-målestokken som blir brukt av utvalet. Det som blir framsagt, må sakleg sett vera «uangripelig». I dette tilfellet har i alle fall vekebladet forsøkt å vera kritisk til den faktiske teatersituasjonen i landet. Verre er det med Alle Menns Blad som blir felt for eit kåseri om eit påstått filmopptak på Jar (15/58). Dette er eit døme på korleis utvalet reagerer mot sterkt avvikande, grensetrugande, måtar å laga kultur-reportasje på. Her blir det fortalt om ein instruktør sitt arbeid med å få skodespelarar til å framstilla scener så dristig som muleg utan å gå over dei grensene som sensuren måtte forlanga. Dei fleste namna er oppdikta. Det er ikkje to av skodespelarane sine. Dette er fullstendig smaklaust, ifølgje utvalet: «Det faglige utvalg finner bruken av to kjente skuespilleres navn på den måte som er gjort i kåseriet, særdeles uheldig, ytterst smakløst, og avgjort pinlig for de to kunstnere som har fått sine navn trukket inn. Det faglige utvalg er forbauset over at bladets redaktør ikke har forstått det, før det ble klaget over det. Det faglige utvalg vil ta bestemt avstand fra at noen del av norsk presse bruker navngivne, levende menneskers navn på denne måten.»

Diskusjon som utartar til ufin krangel er imot utvalet sitt dannelsesideal. Døme på utvalet si påpeiking av dette finst både innanfor språklege stridar og politiske stridar. Eit døme frå forholdet mellom aviser og teaterverda gjeld ein påstått fiasko frå 1967, eit oppslag som vart innklaga av ein forfattar av eit skodespel (7/67). Forfattaren sitt stykke blei tilbode Nationaltheatret. Teatersjefen der svarte forfattaren i eit brev at stykket ikkje vart funne skikka til Nationaltheatret si store scene, men at teateret ville setja opp stykket dersom forfattaren var samd i at det blei spelt på Amfiscena. Det vart ikkje ført forhandlingar om dette. I staden kom stykket opp ved Trøndelag Teater. Teatermeldaren i Arbeider-Avisa, OSS, melde skodespelet og ga det ein svært hard medfart. I meldinga vart det påstått at Nationaltheatret ikkje ville framføra stykket. Forfattaren protesterte i eit innlegg mot dette, og gjorde der greie for korleis det verkeleg bar til at stykket ikkje kom opp ved Nationaltheatret. Han avsluttar slik: «Jeg håper De er enig med meg i at Deres anmelders usannferdighet ikke er i overensstemmelse med god presseskikk. Jeg vil sette pris på en beklagelse.» Etter dette kjem ei rekkje skuldingar og motskuldingar, der

mellom anna forfattaren skuldar teatermeldaren for å skulda forfattaren [...] for å fara med løgn. Utvalet brukar mykje plass på å fortelja at det ikkje er noko å seia på at ei avis nemner at eit teaterstykke er blitt refusert. Dette gjer utvalet trass i at avisa her byggjer på noko som ikkje stemmer, stykket blei *ikkje* refusert. Her løftar utvalet igjen blikket for å verka pedagogisk, både ovanfor pressa og pressa sine objekt (her: forfattarane). Utvalet kritiserer samtidig avisa kraftig for ikkje å ha orsaka sin opphavlege påstand når den blei gjort merksam på korleis ting verkeleg hang saman. Men avisene får i høg grad også forståing i «kultursakene». Utvalet peika på at kulturpersonlegdomane, i dag vanlegare omtalt som «kjendisar», har ei heilt spesiell rolle i samfunnet, ei rolle dei sjølve må forstå at allmennheten er interessert i og at pressa er viktig for å følgja opp denne interessa. I 1967 er ein filmkjendis tema for sak i utvalet (37/67), nemleg Sean Connery, som på denne tida var James Bond. Connery besøkte dette året Oslo. Han var innom ein lege og det er denne som står som klagar. Legen skriv: «Etter mitt skjøn, skulle vel jamvel ein filmskodespelar ha rett til å ha noko av sitt privatliv i fred. Eg tykkjer det vert for ille når eit blad sender fotograf til å taka bilete av ein mann i det han kjem ut frå ein lækjar eller psykiater, og attpå gjev seg til å gissa om grunnen til at han er der.» Utvalet synest ikkje det er så enkelt, og Connery måtte sjølv sagt forstå at grunnen til at han var i Norge ville bli grunnlag for spekulasjonar: «Det faglige utvalg har i sine uttalelser alltid søkt å understreke Vær Varsom-plakatens ord om å ta hensyn til privatlivets fred. Og Sean Connerys besøk hos psykiateren R. burde nok egentlig ha hørt hjemme under privatlivet. Men sånn som besøket i Norge ble lagt opp, måtte det gå som det gjorde. Det er ikke hver dag det kommer en verdenskjent filmstjerne til Oslo, og James Bond står kanskje i en særklasse også blant filmstjerner. Avisene måtte – så lenge de ikke visste noe annet – interessere seg for besøket. Hva skulle James Bond i Oslo? Skulle Oslo være åstedet for en ny James Bond-film? Var det anonyme besøket et spill for nettopp å oppnå størst mulig publisitet? Det er – etter Det faglige utvalgs mening – ikke noe merkelig i at avisene interesserte seg for James Bond. Og så lenge de ikke hadde fått noen plausibel forklaring på hvorfor han var i Oslo, var det rimelig at de søkte komme i kontakt med ham selv for å få opplysninger. At det førte til en viss pågang på huset til dr. R., var kanskje pinlig for Connery og R., men burde ikke kommet overraskende på dem. Det faglige utvalg må erklære seg enig med Arbeiderbladet i at alt sammen ville vært unngått om Sean Connery hadde mottatt pressen på Fornebu og dermed utløst nysgjerrigheten.» Ein kan sjå denne saka også som ei «forventningssak» mellom presse og publikum. Publikum har forventningar til *korleis* stoff i pressa skal vera, til dømes at det som står der skal vera sant, men publikum har også forventningar til *kva* som skal vera i pressa. Når det går rykte om at ein stor kjendis har besøkt

Oslo, vil det etter dette vera eit brot med den forventnings-oppfyllinga pressa kan oppfattast å stå for å ikkje fortelja om dette. Å skapa forståing for ein sjanger inneber nettopp å arbeida for eit samsvar mellom den forståinga publikum har til sjangeren og den måten tekstprodusentane stiller seg til sjangeren på. Medan sjangerforståing, eller forståing av ein stoffkategori, i tilfellet politikk og (særleg) krim blir brukt av utvalet som pedagogisk grep ovanfor journalistane og pressa sjølv, så blir den typen saker som er behandla under dette punktet brukt som lærestykke ovanfor «dei andre»; ovanfor institusjonar utanfor pressa.

«Kultursakene» i utvalet er i tråd med to linjer i utvalet sin samtaleposisjon: utvalet er oppteke av *det anstendige* og det er oppteke av alle partar i sakene sitt forhold til *folkeskikken*. Men desse sakene viser i tillegg at utvalet trekkjer grenser også for andre enn pressefolk og presseorgan. Posisjonane utvalet inntar må sjåast i samanheng og koplust til *profesjonaliserings*-perspektivet. Dei har å gjera med ei søking etter autoritetsbygging. Orden må skapast og autoritet må vinnast. I ordensskapings-prosjektet knyter utvalet seg opp til det større ordensskapings-prosjektet i samfunnet ellers. Det er nettopp samfunnet ellers – her: samfunnet-utanfor-pressa – som er sentralt i å gi ei yrkesgruppe som aspirerer til å bli profesjon legitimitet *som* profesjon, ikkje minst i form av status i samfunnsordenen (Macdonald 1995). Innanfor politikk-området ser ein både den interne oppdraginga og utvalet si deltaking i den eksterne ordensskapinga.

7.3 Den nyttige plaga

Bak dei 81 politikksakene gøymer det seg ulike underkategoriar av politisk reportasje. Her finst den lokale aviskrangelen mellom partiaviser, knytt til lokalpolitikk, her finst klagesaker på bakgrunn av oppslag om innanrikspolitiske spørsmål og her finst saker – særleg frå den seinaste tida – på bakgrunn av dei store utanrikspolitiske stridssakene etter krigen.

Ei av hovuddrammene for arbeidet til utvalet det første tiåret, fram mot krigen, var dei politiske stridane mellom høgresida og venstresida i norsk politikk, ikkje minst med bakgrunn i storlockouten i 1931.¹²⁵ Dei politiske

¹²⁵ Historikaren Berge Furre kallar det som hende dette året for eit generaloppgjer. Norsk Arbeidsgiverforening (NAF) hadde det strategiske overtaket ovanfor Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon (AFL - blei til LO etter 1957). Omsetninga svikta og lagra var så å seia fulle. Lockout vart sett i verk i tre store utbod i mars-april 1931. I alt vart 86.000 arbeidarar tekne ut, dei fleste i lockout og nokre i sympatistreik. Først utpå sommaren kom det i gang mekling. Men løysinga sat langt inne. Til sist fekk eit framlegg fleirtal i uravstemminga i september. Då hadde 60.000 arbeidstakarar vore i konflikt i 24 veker, dei andre noko kortare.

frontane var harde og dette ga seg utslag i polemikken partiaviser imellom. Denne typen saker florerte i utvalet sin første fase.

Det faglege utvalet hadde fram til 1936 ikkje hatt nokon representant for Arbeidarpartiet si presse. Ein fann i lengden dette uholdbart, skriv Solumsmoen (1966) – sjølv mangeårig sentral Arbeidarparti-mann – og dette året vedtok Norsk Presseforbund at utvalet skulle supplerast med redaktør Olav Larssen, Arbeiderbladet, Oslo. Fleire av sakene har etter kvart preg av at utvalet hadde fått ein representant for denne pressa med, særleg gjaldt dette saker med tema som politisk polemikk eller arbeidsforhold i pressa. Eit døme er sak 6/37. Saka gjaldt politisk polemikk mellom arbeidaravisa Tidens Krav på den eine sida og dei borgarlege Møre Dagblad og Romsdalsposten på den andre. Larssen ville ha ein sterkare uttale enn den som blei resultatet: «Jeg synest at Møre Dagblads artikkel er særlig ondartet, men jeg kan efter omstendighetene slutte mig til hr. Røgebergs forslag.» Eit seinare døme kan hentast frå sak 9/50, der arbeidaravisa Sørlandet er innklaga for sleivete påstandar mot journalistar i den borgarlege pressa. Utvalet sitt fleirtal slo fast at Sørlandet sin uttrykksmåte var «sleivet og egnet til å nedsette pressens anseelse». Larssen sin etterfølgjar, Hans Amundsen, stemte for denne, noko nyanserte, uttalen: «Det faglige utvalg finner at 'Sørlandets' uttrykksmåte er sleivet. Selv om den påklagede billedunderskrift ikke kan sies å inneholde en direkte beskyldning mot kolleger for å skrive med påholden penn, har den fått en form som utvalget må påtale.»

Men det at ein merkar at arbeidarpressa er med i utvalet, varer ikkje svært lenge. I takt med at saker med politisk polemikk som hovudtema blir færre, så blir det også klarare at arbeidarpresse-representanten *ikkje* lengre skil seg ut frå dei andre medlemmene. Samtidig framstår utvalet etter kvart meir samla i *alle* typar saker.

I den første saka i 1947 slår utvalet fast at «det stort sett har vært en bedre ånd og tone i den politiske polemikk avisene imellom etter krigen.» Mykje betra seg *like etter* krigen, men alt i 1948 opplever utvalet at rammene for den politiske polemikken er for vide. I ein uttale frå dette året heiter det: «Fra de politiske partiers side har det i de senere år vært gjort tiltak for å heve standarden – særlig under valgkampene. Det faglige utvalg mener at dette arbeid bør understøttes av en liknende høining av kravene innenfor den politiske presse. *Prinsipielt* må målet være å nå fram til samme

Verken før eller seinare har det vore ein så stor arbeidskonflikt her i landet. Frontane var skarpe. Det kulminerte med Menstadslaget ved Porsgrunn. Det varde ikkje lenge, og personskadane under Menstadslaget var små. Men hendinga vakte veldig oppsikt over heile landet. Regjeringa sende statspoliti, krigsskip og eit gardekompani i feltutstyr, medan Telemark Bataljon vart mobilisert eit godt stykke unna i tilfelle av at soldatane frå distriktet skulle visa seg upålitelege (Furre 1993: 108-110).

standard av aktsomhet, saklighet og blanke våpen i politikken som ellers.» (16/48) Utvalet synest her openbart at den ufine politiske polemikken, krangelen, er ein pest og ei plage. Men denne plaga var samtidig av den nyttige sorten for utvalet som utval. Det var ein type konflikhtar som var av dei eldste i pressa, noko som gjorde at utvalet hadde bakgrunn for og evne til å bruka gode pedagogiske grep i desse sakene. Slik sett var partipresseplaga nyttig. Den var nyttig for den etiske reinsinga for pressefolk, for å bruka Raaum si formulering (Raaum 1999). Plaga var også på fleire vis enklare å handtera enn dei nye typane saker, med utgangspunkt i ei ny politisk venstreside (punkt 7.4) og eit nytt kriminalitetsbilete (punkt 7.5).

Alt mot slutten av 1940-talet er det tydeleg at det er blitt ei stund sidan tanken om den store sameininga under og etter krigen. Tidleg i 1949 behandla Hovudstyret i presseforbundet eit framlegg til uttale frå Det faglige utvalg (ved Rolv Werner Erichsen, Hans Amundsen og Bjarne Høye). Hovudstyret vedtok ordlyden samrøystes. Bakgrunnen for uttalen var den føreståande valkampen:

Til alle norske pressefolk

Vi gikk ut av krigen med en positiv vinning: vi hadde uansett politiske oppfatninger lært å respektere hverandres synsmåter og anerkjenne hverandres vilje til å finne fram til det som tjente land og folk best.¹²⁶

Det offentlige ordskifte har stort sett vært preget av dette også etter krigen, og vi kan fortsatt yte vårt bidrag til å holde debatten på et saklig nivå.

Som riktig og naturlig er i et samfunn der tale- og trykkefriheten hører til de fundamentale rettigheter, vil det offentlige ordskifte i den nærmeste tid framover bli sterkt preget av den valgkamp vi nå skal føre.

Formålet med valgkampen er å gi velgerne opplysning og orientering om de politiske saker og stridsspørsmål, og selv om de partipolitiske skillelinjene skulle bli trukket skarpere enn hittil etter krigen, bør vi som ansvarlige pressefolk kjenne oss forpliktet til å tjene valgkampens egentlige formål og kjempe den med blanke våpen.

La det bli en renslig valgkamp, preget av saklighet og sindighet, til vinning for vårt yrke, vår presse og vårt folk.

Den politiske polemikken synest ofte å gå langt vidare enn det utvalet ønskjer. Utvalet forsøker å knyta uønskt polemikk til forhold i ei tilbakelagt fortid. Halvkveda viser om «politisk hederlighet», ordspel på motparten sitt namn, og liknande drøftingsformer, «burde ikke mere forekomme i avispolemikk i våre dager», seier utvalet i 1963 (5/63). Men det gjer det

¹²⁶ Dette første avsnittet i oppropet fortel godt korleis utvalet og sentrale pressefolk si eigeforståing av krigen sin verknad på samhald og sameining var.

altså. Denne typen saker illustrerer også eit anna interessant poeng ved materialet. Ei avis kan til dømes vera innklaga for ei manglande orsaking, men det er gjerne i lys av partipresse-historia ein først og fremst må sjå saka og ikkje i forhold til det ein kunne kalla etikkvariabelen «manglande orsaking».

Samtidig er det slik at når ein motpart tar igjen med samme mynt, då lener utvalet seg som regel godt tilbake og betraktar det heile som noko som berre er slik. Den eine parten får tolerera det den andre kjem med, så lenge den første ordlegg seg på det samme nivået. Er det derimot eit ubalansert forhold mellom to partar i ein polemikk, tar utvalet riset fram. Eit døme er saka mellom Nordlys og NTB frå 1960 (20/60). Hausten 1959 skreiv Nordlys: «-Noe av årsaken til at det også gjennom NTB kan bli sendt ut valgmeldinger som er temmelig misvisende, er selvsagt at de fleste korrespondentene for NTB er borgerlige, og de søker selvsagt å dekke de borgerlige partier best mulig. Valgresultater kan en alltid vri på, og særlig resultatene ved et kommunevalg.» Utvalet avviser at det er nokon som helst grunn til å antyda at telegrambyrået og korrespondentane i NTB med vilje lagar misvisande meldingar om valet. Det er ikkje god presseskikk å koma med slike skuldingar. Teken på senga vart også formannen i Leikanger Venstre etter kommunevalet i 1963 (22/63). I ein reportasje i Sogningen/Sogns Avis heitte det i overskrifta: «Høgre-formann og Arbeidarformannen i Leikanger storleg tilfreds med resultatet av kommunevalet. MEN formannen i Leikanger Venstre LÅG i går». Utvalet meiner at det hadde vore tilstrekkeleg også i tilfellet Venstre-formannen å fortelja at han ikkje var å treffa.

Når formaningane er blitt sterke og klare nok, forsøker avisene å driva med sin polemikk i litt meir fordekte former. Kåseriforma blir forsøkt, utan alltid å vera eit lykkeleg val. I 1962 (21/62) får Adresseavisen kritikk for ei uheldig kopling mellom ein notis om Arbeidarpartiet sitt nominasjonsmøte – «Statsråd Lysø først på Arbeiderpartiets liste i Sør-Trøndelag. Ingen endringer på de seks første plassene» – og ein om eit fyllearestbesøk: «Fra fyllearesten til nominasjonsmøte». Denne siste teksten fortalte om ein mann som var sett sovande i ein trappeoppgang og som måtte tilbringa natta i fyllearesten: «Han våknet meget tidlig og insiserte på å forlate losjiet angivelig fordi han skulle på 'nominasjonsmøte' kl. 9.»

Den politiske polemikken skulle vera danna, men var det ikkje. Utvalet sine håp om at ei forbetring var komen førte til stadige skuffelsar. Over tid betrar det seg, men utvalet synest å byggja opp ei myte om at polemikken blir meir danna enn den er. Slik kan utvalet argumentera med at eit gitt

tilfelle høyrer fortida til: Det høyrer fortida til og så skjer det igjen, så høyrer det fortida til og så skjer det på ny.¹²⁷

I absolutte tal held politikk-kategorien seg ganske jamnt, sjølv om den relative delen av saksmengda gradvis minkar. Og gradvis endrar også kategorien innhald, frå dei reine polemikksakene til dei som tar utgangspunkt i den politiske reportasjen. Dersom det er rett å kalla den politiske situasjonen etter krigen for ein konsensus-prega situasjon, gjeld det likevel berre dersom ein held *kommunistane* utanfor.¹²⁸ Sak 7/50, til dømes, tar utgangspunkt i artikkelen «Kommunister fra folkedemokratiene skal holde sommermøte i militærkasino på Værnes». Klagar vil ha seg fråbeden å bli gitt tilknytningar til kommunistane. Utvalet forstår han så godt, sjølv om Adresseavisen ikkje får brot-stempel for oppslaget: «...men utvalget vil uttale at velferdssjefens redegjørelse *ikke* gir bladet rett til å skrive at «kommunistenes velferd ligger velferdssjefen, løytnant B., varmt på hjertet ser det ut til».

Det er eit samla utval som søker å oppnå orden innan pressa og i den presseinterne politiske polemikken. Det er også eit samla utval som, i alle fall indirekte, er oppteke av orden også i samfunnet generelt når politikk-kategorien mot slutten av den studerte perioden meir er prega av oppslag om og kontroversar om utanrikspolitiske spørsmål. Utvalet driv pedagogisk verksemd ikkje minst på grunnlag av ei plassering nært den større samfunnsordenen og det større fellesskapet i samfunnet. Det er mot ein slik bakgrunn at dei to neste hovudavsnitta (7.4-7.5) må lesast. Dei skal også lesast på bakgrunn av at den diskursive formasjonen utvalet kviler seg på delvis skal *framstå* gjennom samanstilling av uttalar frå utvalet.

7.4 Udanna framferd og ordenstrugsmål

In the interplay of opinions, freely given and exchanged, to which the idea of consensus always makes its ritual bow, *some* voices and opinions exhibit greater weight, resonance, *defining and limiting* power – for the pure consensus of classical liberal-democratic theory

¹²⁷ Olaf Solumsmoen fortel at dette fenomenet gjorde seg gjeldande alt i tida før utvalet vart til. Då Norsk Presseforbund var 15 år, den 29. oktober 1925, sa formannen mellom anna følgjande i sin tale: «...Og vi kan vel trøste oss med at de gamle, ikke alltid smakfulle personlige feider pressemenn imellom er redusert til et gledelig minimum». Solumsmoen slår sjølv fast at presseforbundet *sin* formann her tok den store semja noko på forskot i denne festtalen: «Det hadde forekommet mange feider før, og det forekom mange feider senere» (Solumsmoen 1966: 31-32).

¹²⁸ Sjå til dømes Bergh & Pharo (red.) 1989.

has long since given way to the reality of the more shaped and structured consensus, constructed in the unequal exchange between the unorganized masses and the great organizing centres of power and opinion – the consensus of the «big battalions», so to speak (Hall 1977: 342).

Stuart Hall si påminning skal understreka at det tilsynelatande nøytrale utgangspunktet i begrepet «presseskikkens samtale» må nyanserast. Samtalen er på bestemte måtar, og særleg i bestemte samanhengar, «skeiv» eller ulik. Einar Diesen var formann i ein komitè, oppnemnt av Forsvarsdepartementet, som skulle greia ut spørsmålet om den psykologiske forsvarsberedskapen. Komitèen kom med innstilling i 1954. I 1951 var både Diesen, Brunvand, Monsen, Christensen og Solumsmoen med i ein komitè, nedsett etter oppdrag frå statsministeren, som skulle utarbeida framlegg om trygging av informasjonstenesta under krig. Dette er døme på at utvalsmedlemmene var trygt forankra i den store konsensusen om norsk tryggings- og utanrikspolitikk etter krigen.¹²⁹ Då fleire saker for utvalet tok til å bli prega av den nye opposisjonen og, etter kvart, det nye opprøret, ikkje minst ovanfor tryggings- og utanrikspolitikken, då vart dette ei ekstra stor utfordring for utvalet. Møtet mellom den politiske diskursen i samfunnet og utvalet sin posisjon i presseskikkens samtale er dominert av tematikkar rundt den nye venstresida, ikkje minst gjeld dette utover på 1960- talet og inn på 1970-talet. I desse sakene blir det vanskelegare å skilja innklaga oppslag frå det oppslaga handlar om. Det blir vanskelegare å skilja den *interne* ordensskapings-prosessen i pressa frå utvalsmedlemmene si tilhørse i den større ordenen i samfunnet. Men gjennom den forståinga utvalet legg opp til av stoffområdet politisk reportasje, er utvalet også med på å fastfrysa eit «oss-dei»- forhold i reportasjar som dette. Dei som opponerer, prinsipielt, mot «våre» tradisjonelle synsmåtar, har problem med å vinna fram.

Det politiske medvitsrommet vart utvida under krigen, ikkje minst i forhold til det som skjedde i andre land. Dette kom nærare og vart viktig på ein heilt annan måte enn tidlegare. Den store semja om utanrikspolitikken

¹²⁹ Vårt Land-historikaren skildrar utvalsmedlemmet Bjarne Høye (utvalsmedlem 1948-51) som krystallklar i denne typen saker. Han sende alle innlegg som han mislikte rett i papirkorga, særleg gjaldt dette lesarbrev som sette spørsmålsteikn ved norsk forsvarspolitikk. Høye passa også på at ikkje dei radikale synspunkta skulle sleppa for mykje til i reportasjane. Ein kveld såg han ein reportasje om Pax Forlag. «Altfor stor tittel», sa Høye og forlangte at tittelen blei omgjort. Ifølgje Vårt Land-historikaren tok inga norsk avis meir avstand frå kommunismen og Sovjet enn Vårt Land. Og så seint som i 1961, då Sosialistisk Folkeparti fekk to representantar «på vippen», skreiv Høye om «halvkommunismens seier». Avisa såg heller ingen spesielle etiske problem med atomopprustinga, den var nødvendig (Voksø 1995).

etter krigen var forankra i behovet for å knyta seg til dei allierte.¹³⁰ Utover på 1950-talet måtte landet ikkje minst ta stilling til atomvåpenspørsmålet. Våren 1958 kom ei særprega hending til å løysa ut mykje latent opposisjon mot tryggingspolitikken i arbeidarbevegelsen, *Påskeopprøret*. Sosialistisk studentlag i Oslo, AUF sin organisasjon ved universitetet, vedtok ein resolusjon med krav om norsk veto i NATO mot at vesttyske styrkar skulle utrustast med atomvåpen. Laget samla underskrifter på resolusjonen frå eit fleirtal av stortingsrepresentantane frå Arbeidarpartiet og frå fagforeningsmedlemmer. Stortingsgruppa gjorde retrett. Det vart ikkje noko norsk veto. Men det vart heller ikkje atomstyrkar i det vesttyske forsvaret. Planane om utplassering vart snart uaktuelle og avløyste av andre planar. Påskeopprøret førte til ein opnare debatt om norsk tryggingsspolitikk. Dei NATO-kritiske kretsane på venstresida, som i 1952 hadde skipa bladet *Orientering*, fekk ny vind i segla. I 1961 vart redaktøren av *Orientering*, Finn Gustavsen, valt inn på Stortinget som representant for utbrytarpartiet, Sosialistisk Folkeparti. 2. juni 1958 vart den første norske marsjen mot atomvåpen skipa til i Oslo. I mars 1961 var demonstrasjonane blitt landsomfattande og etter måten store. Nei til Atomvåpen blei stifta i 1964.

Vendinga mot utanrikspolitikken hang etter kvart, utover på 1960-talet, særleg saman med framveksten av ein eigen ungdomskultur. Midt på 1960-talet slo det politiske overtaket til sosialdemokratiet sprekker. Verdiane og autoriteten til det etablerte samfunnet vart utfordra i oppgjerda om EF-medlemskap og av nye protestbevegelsar. Endringar i kjønnsrollemønster og kjønnsrolletenkjing kom også sterkare utover i 1960-åra og gjorde ulike kvinnesaksspørsmål til politiske saker. Studentane ønskte demokratisering av universiteta, det vart demonstrert mot kraftutbygging, mot atombomba, mot alle former for undertrykking og mot amerikansk innblanding i sør-aust-Asia. Protestane er gjerne knytt til «1968», året som symboliserer ungdoms- og studentopprøret, basert på studentopprøret i Paris dette året. 1960-åra representerer tiåret for utdanningsekspløsjonen. Talet på elevar og lærestader vart mangedobla.¹³¹ Student- og ungdomsopprøret spreidde seg og tok form av ein ny radikal bevegelse mellom studentar og skuleungdom. I Norge

¹³⁰ I slutten av februar 1948 tok kommunistane makta i Tsjekkoslovakia, og Sovjet og Finland forhandla om ei forsvarspakt. Rykte gjekk om at Norge snart ville få tilbod frå Sovjet om ei slik pakt, og regjeringa sonderte politisk støtte i *Storbritannia*. Konfliktane ute tårna seg opp, kom nærare og fekk ein innanrikspolitisk dimensjon: Midt under Tsjekkoslovakia-krisa heldt statsminister Gerhardsen ein tale der han stempla kommunistane som «tilhengere av terror og diktatur» (Kråkerøy-talen). Brotet mellom Arbeidarpartiet og kommunistane var med dette definitivt. Den 4. april 1949 skreiv utanriksminister Halvard Lange under Atlanterhavspakta og Norge var medlem i NATO. Dei historiske utlegningane for denne perioden kviler seg på Furre 1993.

¹³¹ Talet på studentar ved universiteta i Bergen og Oslo var i 1950 på 7.451, i 1965 på 19.638, i 1970 på 30.165 og i 1975 på 40.774 (Hjellum 1989: 45).

handla dette i første omgang om demokratisering av universiteta, men etter kvart framsto EF-stridar og kamp mot Vietnam-krigen som dei symbolsterke manifestasjonane for dei nye radikale kreftene.¹³²

7.4.1 Danningsposisjonen og dei nye fenomen

Kva for forventningar kan knytast til utvalet si behandling av saker med utgangspunkt i oppslag omkring den nye venstresida? Ei forventning er at utvalet legg vekt på «det nøkterne», «det objektive», «det saklege» og «det anstendige». Dessutan vil utvalet leggja vinn på å behandla alle saker etter presseetiske prinsipp:

Det er riktig som Fredskontoret sier at han ennå ikke er dømt, men det tyske politi må ha nokså meget å bygge på når det går til en så dramatisk arrestasjon som i dette tilfelle. Det er ikke meningen at Vær varsom-plakaten skal hindre norske aviser i å fortelle hva som vitterlig foregår. (Frå sak 56/70)

Ei anna forventning – basert på krigserfaringar, politisk bakgrunn og posisjonar i diverse fora innanfor konsensusen – er at utvalsmedlemmene *likevel* plasserer seg innanfor den store semja også i samfunnet. Samla er dette unntrykk for forventningar om at utvalet sin *danningsposisjon* skal framtre, ein posisjon prega av det tilbakehaldne, det saklege, av å ta vare på fellesskapets goder. Korleis gir dette seg faktisk utslag i dei sakene som er drøfta av utvalet? Ei klargjering av utvalet si vektlegging av presseetiske prinsipp som *ikkje* har den nye venstresida som tematikk kan hentast frå 1971 (33/71). Utgangspunktet er eit oppslag i Nationen med tittelen «Aftenposten forfalsker ordskifte i Stortinget. Gjengir spørsmålene, mens svarene blir underslått». Artikkelen er skriven av Nationen sin politiske redaktør Georg Kjensjord og kviler på referat frå ein debatt mellom Bent Røiseland (V) og statsminister Per Borten (Sp): «Det faglige utvalg skal ikke uttale seg om den politiske side av saken. Her går det klart fram av Kjensjords artikkel og Aftenpostens svar at de to parter ser meget forskjellig på debatten i Stortinget: Kjensjord mener at Borten ga et tilfredsstillende

¹³² Sosialistisk Folkeparti sin ungdomsorganisasjon, SUF (Sosialistisk Ungdomsforbund), sette seg sist på sekstitalet som mål å førebu eit nytt, revolusjonært parti, bygd på Lenin sine politiske teoriar om proletariatets diktatur som mål og det sentraliserte elitepartiet med demokritisk sentralisme som middel. «Marxismen-leninismen - Mao-tse-Tungs tankar» skulle vera den ideologiske rettesnora. Ungdomsforbundet og meningsfellene braut ut av SF i 1969 og i 1973 vart det nye partiet offisielt grunnlagt - Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistane), AKP (m-l), med Raud Valallianse (RV) som valorganisasjon. Berge Furre (1993) meiner at partiet fekk større litterær innverknad enn politisk. Det makta såleis å reisa både forlag, fleire tidsskrift, plateselskap og dagsavis.

svar på Røiseland's spørsmål, mens Aftenposten mener at Borten ikke ga noen tilfredsstillende forklaring på endringen i sitt standpunkt fra mars til juni.» Utvalet understrekar i denne saka at det «...skal uttale seg om den *presseetiske side* ved saken. Det faglige utvalg må da konstatere at Aftenposten ikke opptrådte korrekt når den ikke gjenga mer av Bortens svar. Det fremgår klart av Aftenpostens skriv at bladet ikke oppfattet Bortens svar som noe svar, men som en bortforklaring, men det fritar ikke Aftenposten fra å prøve å gjengi hovedinnholdet i svaret. Særlig når Aftenposten i sin omtale hevdet at Stortinget lo av Borten, burde bladet ha søkt å gjengi det svaret som angivelig framkalte latteren. Det stod Aftenposten fritt å hevde i sin *kommentar* at Bortens svar ikke var noe svar, men utenomsnakk, men i *referatet* burde Bortens forklaring vært tatt med.»

Det er altså grunn til å forventast at utvalet kjem med avgjerder etter denne kursen også i saker knytt opp til den nye venstresida. I 1970 har Sissel Rønbeck i Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) klaga til utvalet over overskrifter i VG, som skal vera tekne ut av sin *samanheng* (51/70). I eit førsteside-oppslag skriv avisa: «Rådsmedlem i Norsk Utviklingshjelp: Forsvarer kidnapping og flykapring». Utvalet fastslår: «Frøken Rønbeck har gjort seg til talsmann for meget radikale synspunkter, og det må VG selvsagt ha full rett til å angripe. Men det berettiger ikke VG til å lage sensasjonelle titler på standpunkter hun ikke har gitt uttrykk for i det intervju tittelen skal dekke.» Utvalet konkluderer med andre ord ut frå sitt tidlegare etablerte syn om «sensasjonstitler». Samtidig, også dette i tråd med utvalet sin etablerte politikk, brukar utvalet plass på å vurdere det rette i VG si gjengiving av Rønbeck sine synspunkt. Utvalet og VG er såleis på linje i denne vurderinga. Utvalet *treng ikkje* å uttrykka denne semja med VG for å behandla den presseetiske sida ved oppslaget. Dette har å gjera med dei *konsekvensane* som den sjangerforståinga utvalet legg opp til har. Det er, ifølgje utvalet, legitimt å angripa radikale synspunkt, men det er berre mellom linjene det framgår kva «radikale synspunkt» – for utvalet *er* for noko.

Eit liknande poeng kan hentast frå den tidlegaste saka som er knytt til den radikale ungdommen i slutten av 60-åra og i førstninga av 70-åra. Men her er utvalet også ute i eit anna ærend; å heva fram eit dannelsesideal. Å driva politisk aksjonsverksemd og å demonstrera er ein ting, men å *oppsøra seg* og å *følgja spelereglane* er noko anna. Det siste må ein kunne kreva, sjølv om ein godtar det første. Saka gjeld Moss Avis sin omtale av den såkalla påskemarsjen frå Kolsås til Oslo (40/66). Avisa skriv mellom anna: «De glimt som norsk fjernsyn ga av demonstrasjonen i Oslo lørdag bekreftet at det påny var de profesjonelle typene som var ute og gikk, kommunister, SF-ere, medløpere og hele gjengen av ufjelge dagdrivere. De burde vært jaget hjem av politiet.» Utvalet synest ikkje nokon kan ha noko å seia mot

Moss Avis sin leiarartikkel om marsjen: «De politiske demonstranter som deltok i påskemarsjen gjorde store anstrengelser for å propagandere for sitt syn og brukte et grovt språk på sine demonstrasjonsplakater. De må derfor selvsagt finne seg i at folk med andre meninger reagerer – og reagerer skarpt. Det ville ikke bli noen likevekt i meningsbrytningen hvis de ikke skulle ha adgang til det.» Det utvalet reagerer på, er at avisa nyttar uttrykket «ufjelge dagdrivere». Også her tar utvalet opp dei demonstrerande sin «karakter» samtidig som det reagerer mot avisa sin bruk av det nemnde uttrykket. Utvalet er altså oppteke av det anstendige på to plan; både avisa sin ordbruk, men også av demonstrantane sin oppførsel, til dømes deira grove språk.

Klarast er kanskje koplinga til den rådande ordenen i saka omkring Streikekomitèen ved Sogn og Kringsjø sin demonstrasjon og aksjon utanfor Regjeringsbygningen og i Stortinget i mars 1971 (19/71). Komitèen har klaga over både avisene og NRK si dekning av aksjonen i Stortinget. Utvalet skil med ein gong mellom dei to aksjonane; den ved Regjeringsbygningen var tilleten av politiet, den i Stortinget var ulovleg. Då politiet rykka inn i Stortingshallen, sette demonstrantane seg kraftig til motverje: «Det avgjørende er: at demonstrantene trengte seg inn i Stortinget uten tillatelse, at de nektet å fjerne seg på kontorsjefens ordre, at de nektet å fjerne seg på politiets ordre. [...] Avisenes og Kringkastingens skildringer av denne kampen stemmer usedvanlig godt overens. Detaljer og språkbruk kan variere noe, men stort sett synes det – tross de vanskelige forhold journalistene arbeidet under – å være gitt et riktig bilde av det som foregikk. Vanligvis bør ikke avisene nevne navn på ungdomsforbrytere, men Det faglige utvalg kan vanskelig sidestille unge ledere av politiske demonstrasjoner med vennlige ungdomsforbrytere. Det finner det derfor oppsiktsvekkende at slike demonstranter krever å ville nyte godt av Vær varsom-plakatens regler for omtale av kriminelle handlinger.» Utvalet synest å lita i stor utstrekning på referata til avisene og NRK frå hendinga. Medan demonstrantane vil opponera mot sentrale samfunnsinstitusjonar, byggjer utvalet i stor grad på slike institusjonar si definering av hendingane. Yngvar Ustvedt fortel om usemja om deltakartalet i den første store atommarsjen i Oslo, 19. mars 1961. I Aftenposten og Morgenbladet stod det at «protestmarsjen fikk bare liten tilslutning», medan NRK opplyste at deltakartalet låg mellom 10.000 og 15.000. I alle fall var det ikkje så reint få, skriv Ustvedt (1979: 534), før han i sin kronologiske oversikt over perioden slår fast at deltakartalet var 20.000 (Ustvedt 1979: 563).

Også i ei anna sak kviler utvalet seg på meldingar i andre aviser for å finna ut om «det som foregikk» (21/67). Aftenposten og VG var blitt skulda for «en dårlig skjult oppfordring til kopiering av pøbeljustisen» i avisene sine meldingar frå Amsterdam om korleis ein del marinegastar og sjøfolk

hadde omringa ein flokk av dei såkalla «provos» på jernbanestasjonen i byen.¹³³ Offera, som mellom anna var langhåra, var blitt haldne fast og klipt snaue. Utvalet har samanlikna desse meldingane i dei norske avisene med meldingane i dei andre skandinaviske landa og det kan ikkje godta at meldingane i dei norske avisene skil seg ut: «At meldingenes enkelte ord og uttrykk under slike omstendigheter ikke blir veid på gullvekt, er noe alle vil forstå, men derfra å trekke den slutning at meldingene inneholder en oppfordring til kopiering, er å legge alt for mye i ordbruken. [...] Det faglige utvalg kan ikke godta klagerens påstand om at referater av faktiske begivenheter betegner brudd på god presseskikk.» Aftenposten understrekar under saksbehandlinga at avisa også vil ha retten til å ta parti i ein slik reportasje. Det kan ikkje utvalet godta: «...hvis Aftenposten hadde tatt parti for selvtekten fra marinesoldatenes side, måtte Det faglige utvalg ha erklært seg enig med klageren: Å holde styr på provos og langhårete får vi overlate til politiet.» Men sjølv om utvalet ikkje kan godta dette, blir utvalet sin meir grunnleggande posisjon skapt av at det forsøker så gjennomført å halda seg til «det korrekte», «det objektive», «det balanserte», og innforståtte forståingar av liknande uttrykk. Utvalet fastslår mellom anna, problemfritt, at avisene sine referat er referat av «faktiske begivenheter».

Utvalet gjer så tidleg som i 1963 eit skilje mellom innanriks- og utanriksreferat som er interessant. Det får direkte følgjer for kva utvalet godtar av beskrivelse utanriks. Hendingar i utlandet er ein direkte premissleverandør for debatt og protest utover på 1960-talet. Ein lektor klagar til utvalet over ein reportasje Aftenposten sin London-medarbeidar har hatt i avisa om den siste atommarsjen i Storbritannia (13/63). Medarbeidaren skreiv i denne reportasjen mellom anna at: «Toget var i år som tidligere en blanding av Teddyboys, velmenende, men skakkjorte idealister og kommunister». Utvalet tar eit noko oppsiktsvekkande standpunkt i denne saka. Utanriksreferat kan sjåast på annleis enn innanriksreferat, fordi: «De store telegrambyråer dekker de internasjonale begivenheter med nøktern reportasje. Når de større aviser ønsker å ha egne korrespondenter er det nettopp for at de skal gi personlige inntrykk som de med sitt navn innestår påliteligheten av. Utenlandskorrespondentens arbeidsform kan vanskelig sammenlignes med det journalistiske arbeide som ellers drives med usignert reportasjestoff.» I dette tilfellet ser ein ei underforstått tenkjing om forholdet mellom telegrambyrå og objektivitet, eller «nøktern reportasje».

¹³³ I juni 1966 stilte «Provos» til val i Amsterdam og fekk ein representant i bystyret, mellom anna på programmet å mala alle hus i byen kvite, kjempa mot luftforureininga og å avskaffa biltrafikk i sentrum. *Kommunale*, kvitmalte sykklar i tusenvis skulle stillast til gratis disposisjon for folket i byen.

m-l-bevegelsen får meir omtale i uttalanene enn det sakene i seg sjølv skulle tilseia. I saka mellom Adresseavisen og Trondhjems Arkitektforening kunne utvalet ha valt å kritisera avisa klarare fordi ho kopla ein kommentar om trafikkforhold til eit politisk eselspark mot arkitektforeninga, i ei sak som i det heile ikkje handla om arkitektforeninga. I staden gir utvalet eit slags godkjent-stempel til dette i det utvalet godtar at det føregår ein feide dei to partane imellom: Redaktør Herstad skreiv den 30. november 1971 (3/72) ein spissartikkel på trafikksida med overskrifta «Forkludring». Her omtalte han innlegg som etter redaktøren si meining berre kunne forkludra ein alvorleg debatt om løysinga av dei vanskelege problema i samband med trafikken. Om eitt av desse framlegga seier Herstad: «Dette er faktisk en uttalelse som er verdig den nåværende Trondhjems Arkitektforening (m-l), men det var altså ikke den som var far for den. Sikkert er det iallfall at med en slik innstilling til problemene er det ikke mulig å få i gang en fruktbar debatt.» Sjølv om det berre var snakk om ein slik indirekte kommentar, fann Trondhjems Arkitektforening at den måtte klaga innlegget inn for utvalet. Det er grunn til å studera utvalet sin uttale som eit prov på korleis utvalet forsøker å heva seg høgt over tida si form for polemikk: «Sverre Herstad har ønsket å gi uttrykk for sin mangel på respekt for det sittende styre i Trondhjems Arkitektforening ved å si om et forslag – som ikke har noe som helst med denne forening å bestille – at det er så tåpelig at det godt kunne ha vært fremsatt av Arkitektforeningen – samtidig som han skynder seg å føye til at det slett ikke er tilfelle. Parantesen (m-l) henspiller på at foreningen fra et foreningsmøte har sendt telegrafisk hilsen til Folkerepublikken Kinas ambassade i Oslo og fått takketelegram tilbake – begge deler offentliggjort i Adresseavisen på første side 18. november. Det faglige utvalg antar at man for å finne en presedens til denne form for polemikk må gå helt tilbake til det gamle Roma da en kjent statsmann endte alle sine innlegg i senatet – enten de dreiet seg om lokale veikrav eller gjaldt bevilgning til ny vannpost på Forum Romanum – med ordene: For øvrig er det min mening at Kartago bør ødelegges! Det faglige utvalg finner formen litt tungvint og kanskje også litt forvirrende for leserne. Men det er allikevel en form for subjektiv meningsuttalelse som det neppe er grunn til å ta så høytidelig. I virkeligheten betyr den bare at Sverre Herstad ikke liker Trondhjems Arkitektforening, og det har han lov til. På den annen side har naturligvis Trondhjems Arkitektforening lov til en tilsvarende meningsytring – skulle man på det hold karakterisere Herstads polemikkform som et «eselspark», vil Det faglige utvalg ikke kunne påtale det.»

Klarare syn på den nye venstresida, meir generelt, kjem fram i ei sak med det radikale Pax Forlag involvert: Ei av dei mest omdiskuterte bøkene i Norge er Jens Bjørneboe si *Uten en tråd*. Denne førte til rettssak, der boka vart forboden. Pax Forlag, som var blitt stifta i 1964 med klare orienteringar

mot venstresida i norsk politikk, sende sommaren 1967 ut eit journalistisk referat frå rettssaka om boka som billegbok. Dommen i saka kom ikkje med i boka før i 2. opplaget. Det er Pax Forlag sjølv som vil ha prøvd handlemåten sin for utvalet, etter sterkt kritiske artiklar om den i VG (leiarartikkel) og Fædrelandsvennen.

Det er i denne saka ikkje vanskeleg å spora eit visst mishag frå utvalet mot forlaget. Sjølv om utvalet aksepterer ein del sider ved forlagets val, så vurderer ein ikkje desse som særleg høgverdige: «Det faglige utvalg har vært i tvil om utvalget burde ta opp denne sak til behandling. Pax Forlag har tatt opp et referat av en pornografisak (Uten en tråd). Det har Pax Forlag adgang til å gjøre. En får anta at det er gjort for å markere at forlaget bekjemper et hvert forbud mot pornografi. Forlaget har selv gitt ut boken «Norske Sengehester», og det kan ikke være urimelig å anta at det nettopp av den grunn ønsket å referere og utgi i boks form saken om «Uten en tråd». De to bøkene hadde nemlig en felles tråd: Pornografi. En får også godta at et forlag ønsker å tjene penger, og Pax Forlag har formodentlig håpet på at et utførlig referat av all den pornografi som ble servert i rettssaken om «Uten en tråd» skulle gi store inntekter. Dette skulle ordinært ikke vedkomme Det faglige utvalg. Men Pax Forlag har klaget til Det faglige utvalg over et par avisers behandling av boken og stillet noen spørsmål. Det faglige utvalg skal svare på disse spørsmål. Pax Forlag spør først generelt «hvorvidt Det faglige utvalg mener at et forlag med en slik utgivelse kan sis å ha brutt retningslinjene for god presseskikk». Svaret er ja. Pressen ville ha følt seg forpliktet til å referere ganske anderledes objektivt, uten innskutte setninger av kommenterende art, og ganske særlig uten å ta med sitater fra andre bøker og bildestoff som selv om det ble fremlagt i retten var av den art at det er mot god presseskikk å bringe det videre. Det neste spørsmål gjelder om Verdens Gangs leder 22. juni er forenlig med god presseskikk. Svaret er ja. Det faglige utvalg er forbauset over at spørsmålet kan stilles. Skulle ikke avisene ha full rett til å ytre sin mening om den måten Pax Forlag har gått fram på og om forlagets motiver? Da ville det bli smått med ytringsfriheten i landet. Det er merkelig hvor mange ganger det synes å være vanskelig å skjelne mellom ytringsfrihet for seg selv og andre. Det neste spørsmål gjelder «hvorvidt referatet måtte være utilbørlig tendensiøst eller underslår argumentasjon i rettssaken». Det faglige utvalg har studert referatet. Hovedinntrykket er at referentene har beflittet seg på å være objektive, men at det ikke har lyktes. Referatet er blitt tendensiøst. Det har fått karakteren av et forsvarsskrift for den anklagede. Steen Benneche i Fædrelandsvennen anklages for å ha skrevet en artikkel som «kan gi inntrykk av at aviser bør fortie bøker som kommer inn på et arbeidsområde pressen tidligere har hatt mer for seg selv», og Pax Forlag spør om dette er i samsvar med god

presseskikk. Det faglige utvalg må til det svare at enhver avis selv må avgjøre om en bok er av en slik verdi at den fortjener omtale.»¹³⁴

Utvalet har her ei enkel handtering og kategorisering av boka som «pornografi». Det vektlegg til dømes ikkje at det var i forlaget sin grunnidè først og fremst å representera nye og kritiske vinklingar på sentrale samfunnsspørsmål, mellom desse seksualitet (Hjellum 1989: 30).¹³⁵ Men sex og pornografi høyrer ikkje heime som eksplisitte tema i dannelsesidealet til utvalet. To viktige leverandørar av utvalsmedlemmer, Aftenposten og Verdens Gang, er til dømes heilt klart puritanske aviser på dette feltet, i alle fall i den studerte perioden (t.d. Eide 1998).

Ei sak i materialet tar for seg dekninga av EF-saka (50/71). Saka er særskilt interessant fordi ho er teken opp på initiativ frå utvalsmedlem Olav Brunvand, Arbeidernes Pressekontor. Han er kritisk til måten Arbeiderbladets London-korrespondent, Bjørn Hansen, har svart på eit innlegg frå informasjonsmann i Europabevegelsen, Alf Seland. Hansen skriv mellom anna: «Seland's anmerkningar om at mine formål ikke er journalistiske, tar jeg for å sitere en gammel venns ord – «med stor ro» -. Påstanden kommer nemlig fra en person som har solgt sin journalistsjel til Europabevegelsens kapitalsterke propaganda-apparat. Dette til underretning for Arbeiderbladets lesere.» Utvalet stiller seg først av alt kritisk til dette fordi det meiner det representerer eit nytt trist kapittel i den personlige polemikken pressefolk imellom: «Mange avislesere vil av slike innlegg fra pressefolk forledes til å tro at her har de fått et innblikk bak kulissene om hvordan pressen og pressefolkene virkelig er, at det ikke er så nøye med de høye etiske prinsipper de vanligvis bekjenner seg til når politiske interesser eller høy betaling kommer inn i spillet.» Utvalet følgjer dette opp vidare slik: «Det må sis at Alf Seland utfordret Bjørn Hansen ved å antyde at han fulgte andre formål enn de rent journalistiske ved å unnlate å nevne den dårlige deltakelse i de private folkeavstemninger. Men Bjørn Hansens påstand om at Seland har «solgt sin journalistsjel til Europabevegelsens

¹³⁴ Bratholm (1970: 125-126) stiller spørsmål ved utvalet sin kompetanse til å ta for seg Pax-boka. Han ser ut til å ikkje leggja vekt på at det var Pax som vende seg til utvalet på bakgrunn av artiklane i VG og Fædrelandsvennen om dei. Det var altså artiklane i desse to avisene som var grunnlaget for saka i utvalet og til dette var utvalet kompetent. Utvalet vil såleis forsvare å trekkja inn, og til dels sterkt kritisera Pax-boka i lys av at vurderingar av artiklane i VG og Fædrelandsvennen ikkje kan sjåast isolert frå ei vurdering av denne boka.

¹³⁵ Jens Bjørneboe hadde, ifølgje han sjølv, ei slags meining med boka. Han uttalte, då Dagbladet etter kvart offentleggjorde at det var Bjørneboe som stod bak den anonymt utgitte boka, at formålet hadde vore å angripa dobbeltmoralen i samfunnet. Det kunne ikkje halda fram slik at unge menn skulle få lov til å ha ei sterk utfalding på det seksuelle onrådet, medan det samme var tabu for kvinner. Bjørneboe hadde laga ei kvinnesaksbok, ei feministisk bok, understreka han fleire gongar (Ustvedt 1981). Sjå også sak 14/70 i punkt 10.2 for ei anna sak med Pax Forlag involvert.

kapitalsterke propagandaapparat» er usaklig, ærekrenkende og ukollegial, og han forsterker det ytterligere ved å tilføye at dette meddeles «til underretning for Arbeiderbladets lesere». Hensikten med denne tilføyelse kan bare være å underrette Arbeiderbladets lesere om at til en slik person som Seland behøver de ikke å ta noe hensyn i fremtiden.» Utvalet kan seiast å vera etter måten *selektivt* med omsyn til kor vidt det dreg inn ein vidare *kontekst* i sine uttalar. I denne saka vel det å ikkje vurderer Bjørn Hansen sin påstand om at informasjonsmannen i Europabevegelsen hadde «solgt sin journalistsjel til Europabevegelsens kapitalsterke propaganda-apparat» på *andre* måtar enn at det er for sterk kost. Saka er, som nemnt, også spesiell fordi ho er teken opp etter eit utvalsmedlem sitt sjeldne initiativ.

Spørsmålet om kor vidt politiske meningsytringar skal vera lov eller ikkje har utvalet teke opp ved fleire høve. Og som ein hovudregel har utvalet nettopp understreka at dette er lov, ingen kan få medhald hos utvalet dersom dei ikkje likar ei politisk meningsytring har vore gjennomgangstonen. Omtalen i VG av ein 1-times demonstrasjonsstreik ved Akers mek. verksted i desember 1969 førte til sak i utvalet i 1970 (11/70). Her blir nettopp VG gitt lov til si meningsytring: Eit hovudankepunkt frå klagarane var biletteksten: «Streikevakter på Akers mek. var formann O. L. og sekretær B. A.» Dessutan meiner klagarane at reportasjen i VG er tendensiøs. Dette avviser utvalet blankt: «Det faglige utvalg kan ikke godta klagernes påstand om at reportasjen er tendensiøs. Verdens Gang har i sine artikler og reportasjer gått mot streiken, men det er meningsytringer som Verdens Gang må ha full adgang til å gjøre gjeldende som enhver annen avis. Selve reportasjen fra demonstrasjonsstreiken er refererende og uten utfall mot de streikende arbeidere.¹³⁶ Klagerne synes særlig å besvære seg over at de er blitt betegnet som streikevakter utenfor Velferdshuset ved Aker. Uttrykket streikevakter er ikke korrekt i denne forbindelse. Med streikevakt menes til vanlig vakter som de streikende setter ut for å hindre streikebrytere fra å komme inn på en bedrift og ta opp arbeid der. Noe slikt problem forelå ikke her, og det er klart at A. og O. L. ikke har opptrådt som streikevakter i den vanlige betydning av ordet. Det faglige utvalg kan for så vidt beklage at VG brukte dette uttrykket, men kan på den annen side ikke innse at de to tillitsmenn har noen grunn til å føle seg fornærmet over uttrykket, idet det i den forbindelse det her er brukt dekker at de to står som ledere av streiken ved Aker og var villig til å la seg fotografere for avisen.»

Den demonstrerande ungdommen understreka Bob Dylan sin songtekst om at «...something's happening and you don't know what it is». Det var

¹³⁶ Her har ikkje utvalet tunga beint i munnen i sin uttale. Det blir først slege fast at VG har gått mot streiken «i sine artikler og reportasjer». Deretter blir det understreka at «selve reportasjen» er refererende.

oppbrotstid i heile verda, frå Paris til Praha, frå California til Peking, frå Maputo til Hanoi, og i Norge. Dette såg ikkje representantane for den etablerte ordenen, poengterer ein som sjølv tilhøyrde 68-generasjonen, eller «ml-generasjonen» (Tvedt 1989: 14). Det såkalla ungdomsopprøret kan sjåast på som ein reaksjon mot det beståande samfunnet sine kjerneverdier; materiell vekst og individuell karriere, skriv ein annan av generasjonens eigne (Hagen 1989: 58-59). I 1970 var det visinga av filmen *The Green Beret* som førte til aviskrangel i Arendal (28/70). I denne saka er utvalet i større grad berre oppteke av det presseetiske prinsippet: Agderposten skreiv ein redaksjonsartikkel der det skarpt blei kritisert at det lokale SF «hadde sluttet seg til de aksjoner som de såkalte yrkesdemonstranter fra Oslo» hadde sett i gang. To av dei lokale SF-medlemmene blei namngivne i artikkelen. Desse to forsøkte begge å få inn eit svar på artikkelen i avisa, men innlegga blei avvist. Dei fekk også «støtte-innlegg» frå andre. Mengda av innlegg vart brukt som eit forsvarsargument av redaktøren i Agderposten. Utvalet tar dette poenget, men er ikkje heilt nøgd: «Det faglige utvalg er enig med redaktør Gauslaa i at massen [9] av innlegg måtte fortone seg som organisert, og det må tilligge redaktøren å verge seg mot det. Men de to personer som var angrepet i Agderpostens redaksjonsartikkel under fullt navn [...] burde ha fått plass for saklige svar. Når en avis angriper navngitte personer, er det god presseskikk å la dem få svare i samme avis. Det er ikke fair å vise dem til andre aviser.»

I ein situasjon der dei aller fleste av dei sentrale samfunnsinstitusjonane gjorde sitt beste for å *bortdefinera* dei nye protestrørslene, må også utvalet forhalda seg til denne bortdefineringa på sitt vis. Den generelle bortdefineringa kunne ta form av både ut- og inndefinering. Ut- og inndefinering inneber viktige skilnader og viktige formuleringsval, også for utvalet. Inndefinering inneber at individet, gruppa eller organisasjonen som det er snakk om, blir absorbert inn og blir gjort medansvarleg for det rådande tenkjesettet. Med *utdefinering* blir det meint at individet, gruppa eller organisasjonen blir sett utanfor og stempla som så avvikande at meiningane som kjem derifrå ikkje tel med (t.d. Mathiesen 1986: 200). Medan enkeltaviser kunne markera si motstand mot protestrørslar i enkeltoppdrag, kjem utvalet sin meir nyanserte ståstad i lys av den samla behandlinga av fleire, beslekta saker.

7.4.2 Det implisitte grepet: sjølvsgdde sanningar

I ei sak frå 1967 ville det ha vore mulegheter til å markera seg for eit utval med klar politisk slagside. Den amerikanske Black Power-bevegelsen vart dette året tema for ei sak i utvalet (46/67). Klagar var Studentersamfunnet i Bergen. Den 18. november kom VG med eit førstesideoppdrag over heile

sida med tittelen: «Black Power-leder til Oslo.» Under oppslaget stod følgjande tekst: «Gi meg et gevær – og jeg skal ta livet av en hvit mann! Black Power-bevegelsens fremste talsmann, den amerikanske negerlederen Stokely Carmichael som i går kveld utdypet sin voldsstrategi overfor svenske studenter i Uppsala, kommer mandag til Oslo.» På side 13 fanst så eit påstått referat av det Carmichael skulle ha sagt på møtet i Uppsala: «Over hele det amerikanske kontinent skal byer settes i brann. Millimeter for millimeter skal vi kjempe oss fram over slagmarken, over rykende ruinhauger.» Men Carmichael kom verken til Uppsala, Oslo eller Bergen. Redaktør Sletten i VG kallar det heile for ei arbeidsulykke, men utvalet tar ikkje så lett på det: «Det er ikke noe som er mer egnet til å svekke pressens anseelse enn at det kan dokumenteres at det lages forfalskede referater eller meldinger. Det er nok så at Carmichael har brukt liknende uttrykk både før og senere, men det inntrykk avisleserne sitter igjen med er at et kjempeoppslag i en avis *kan* være et falsum. Hva skal man da tro av det som står i avisene? Det faglige utvalg forstår at kappløpet med tiden har fristet VG til å ta på forskudd det som etter bladets mening sannsynligvis ville skje. Men her har man fått et skoleeksempel på hvor farlig denne journalistikk er. Det faglige utvalg tar til etterretning at VG i sin redaksjonelle notis 24. november beklager arbeidsulykken. Det faglige utvalg hevder imidlertid det prinsipp at har en avis gjort en åpenbar feil, skal den rettes og beklages uten forbehold. Det faglige utvalg må derfor beklage at VG hengte på sin beklagelse den siste setningen: «Vi kan forstå at de som er ansvarlige for å ha invitert denne hatets apostel til vårt land, kan føle trang til å bortlede oppmerksomheten ved å snakke om noe annet.» Det er VGs arbeidsulykke som er saken i dette tilfelle, og det er å beklage at VG her søker å snakke seg bort fra den, og derved svekke inntrykket av sin beklagelse. Det var *ikke* god presseskikk.»

Utvalet vektlegg altså her eit presseetisk poeng. Utvalet *er ikkje* politisk i ein overflatisk og vulgær forstand, men utvalet sin samtaleposisjon kan føra til at uttalane i slike tilfelle kan ha politiske *konsekvensar*. Også utvalet sin hang til å stoppa ved dei pompøse vendingane er interessant i denne samanhengen, fordi det understrekar at utvalet ser på vurderingane sine som sjølvsgde sanningar. Eit døme kan hentast frå ei sak som omhandlar omtale av det militære: Den 28. september 1971 hadde Dagbladet følgjande oppslag på framsida (52/71): «Komite nedsatt av forsvarssjefen: Drepende kritikk mot yrkesbefalet. Foran vidtgående demokratisering av verneplikten.» Oppslaget er basert på det såkalla Fräser-utvalet si innstilling. I teksten heitte det mellom anna: «Etter hva Dagbladet erfarer, slår utvalget fast at uhjemlede disiplinære metoder forekommer langt hyppigere enn man på forhånd hadde kunnet forestille seg. Utvalget skal i innstillingen peke på helt ekstreme straffemetoder som i dag

praktiseres i Forsvaret: Innholdet i mannskapenes private skap rives ut på golvet, sengeklærne rives ned og innholdet i askebegre og papirkurver tømmeres utover!» Utvalet mislikar sterkt at Dagbladet har vinkla omtalen av Fraser-utvalet si innstilling slik avisa har gjort det: «Dagbladet ga et ensidig og fortegnet bilde av Fraser-utvalgets innstilling. Bladet trakk fram det ene punkt i innstillingen som interesserte bladet og som inneholdt kritikk av befalet, til tross for at Fraser-utvalget enstemmig hadde advart nettopp mot at noen av dets uttalelser ble gjengitt som løse revne sitater. Det som i Fraser-utvalgets innstilling er blitt til kritikk av *enkelt* befalingsmenn, er i Dagbladet blitt til en «drepande kritikk» mot hele yrkesbefalet. Fraser-utvalgets uttalelse om at helhetsinntrykket av forholdene i forsvaret er godt, er underslått av bladet. Det er *ikke* god presseskikk å gjengi hovedinnholdet i en innstilling på den måten. Det er denne form for journalistikk som fører til at leserne mister tillit til avisene, og det er et alvorlig problem. Dagbladet har ganske enkelt tatt et redaksjonelt standpunkt, skriver redaksjonssekretær Markusson. Det faglige utvalg har ikke et ord å innvende mot at Dagbladet redaksjonelt tar standpunkt og retter «drepande kritikk» mot yrkesbefalet. Men det må bare ikke puttes inn i reportasjen og gis ut som Fraser-utvalgets uttalelser. *Enhver presseman bør huske det kjente ord: Fakta er hellig, kommentarer er fri.*»

Utvalet si handtering av desse sakene er i tråd med utvalet si handtering av andre saker. Det forsøker å vera «objektivt» og «nøkternt» og det forsøker å halda seg til presseetiske prinsipp. Samtidig har me her eit utval som ikkje er saksbehandlingskompetent og som ikkje ser kva det *skal* uttala seg om og kva det *ikkje* skal uttala seg om. Dette kjem på interessante vis til uttrykk i saker med utgangspunkt i den nye venstresida, fordi det er ei venstreside som plasserer seg i klar opposisjon til ikkje berre rådande politiske *standpunkt*, men til den rådande *politiske ordenen*.

I ei sak frå Ungarn i 1958 viser utvalet til at karakteristikkar må godtakast fordi dei er basert på ei hending som har rysta opinionen (2/59). Etter avrettingane i landet i 1958, mellom anna av den tidlegare statsministeren Imre Nagy, sende Uavhengig norsk gruppe ut ei pressemelding gjennom NTB. Her blei det opplyst at ein i brev til den ungarske legasjonen hadde gitt uttrykk for «sorg og skuffelse» over desse hendingane, og at ein i brev til den sovjetiske ambassaden hadde bede om at Sovjet måtte bruka alle sine påverknadsmulegheter for å få stansa vidare, liknande straffefølgjing. I brevet heitte det også at ein innanfor gruppa spurde seg om det ikkje ville vera rett å utsetja eit planlagt fredsmøte i Oslo i håp om ein gunstigare atmosfære seinare, men ein hadde kome fram til at ein ikkje ville la seg slå ned av dei tragiske hendingane i Ungarn. Under tittelen «Medløpernes skjensel» retta så bladet Farmand eit kraftig angrep på Uavhengig norsk gruppe, som her blei karakterisert som «femte-kolonnen i

vårt samfunn i dag». Ellers var det i artikkelen snakk om mellom anna «herteløshet» og «dumhet». Utvalet sin uttale er svært interessant fordi avgjerda i så stor grad kviler på ei vurdering av konteksten for denne saka: «Den påklagede artikkelen i Farmand er sterkt polemisk og har fått en meget krass form. Men artikkelen er skrevet på bakgrunn av hendinger som rystet den offentlige opinion, og den angriper en gruppe som ved sitt særstandpunkt har gjort seg sterkt omstridt. Under disse forhold finner det faglige utvalg at artikkelen ikke rent generelt kan sies å stride mot god presseskikk. Men en vil påtale bruken av betegnelsen «femte-kolon» overfor folk med et annet syn på aktuelle utenrikspolitiske spørsmål enn en selv. Uansett hvorledes en slik språkbruk vurderes rent juridisk, er den utilstedeleg i offentlig polemikk.» I 1970 får NÅ stampelet brot på god presseskikk etter å ha brukt uttrykket «De nyttige idiotene» om ein fagforbunds-delegasjon som hadde vore på besøk i Sovjet. Artikkelen baserer seg på eit intervju som NRK hadde gjort med delegasjonsleiaren. (58/70) Det er altså ein viss type karakteristikkar som er «utilstedelege» eller uanstendige.

Ei lang linje i utvalet sin diskurs er å *etablere orden*, først og fremst i pressa, men fordi utvalet ikkje set grenser for si ordensetablering bevegar det seg også i slike ærend utanfor pressa. Denne manglande grensesetjinga har to hovudårsaker: manglande rammer for utvalet si verksemd på den eine sida og pressa si infletting i samfunnet ellers på den andre. Altså; utvalet uttaler seg om ting det tilsynelatande ikkje skulle ha kompetanse til, og ting som det ikkje er nødvendig å uttala seg om for å seia noko om presseetikken, fordi utviklinga av det presseetiske apparatet ikkje er komen til eit stadium med fastlagde prosedyrar for behandling av saker. Profesjonaliseringa og organiseringa av norsk presse er på denne tida ikkje komen langt nok mellom anna i denne tydinga. Men *dessutan* vil profesjonaliseringa og organiseringa i *pressa* vera særreigen på den måten at pressa *alltid* er innfletta i samfunnet ellers på spesielle vis, fordi pressa sine «oppgåver» så gjennomført har å gjera med formidling av det som skjer i samfunnet ellers.

I ei tid der det nettopp er dei rådande samfunnsinstitusjonane som er målet for den nye venstresida sin kritikk poengterer utvalet igjen og igjen at desse institusjonane (til dømes politiet og militæret) ikkje må angripast som institusjonar: Skal politiet kritiseras, må kritikken vera både korrekt og konkret. Som utvalet sjølv skriv i ein uttale frå 1962 (17/62), var politiet og fengselsvesenet utsett for hard kritikk ved førstninga av 60- talet. Utvalet tar dette med i vurderinga i saka mot Dagbladet ved dette høvet. Tidleg året før hadde avisa offentleggjort ein artikkel med tittelen «Når politiet gransker seg selv». Nokre dagar seinare kom ein ny sterkt politi-kritisk artikkel. Utvalet meiner at begge innsendarane burde forstått at deira generelle

angrep på politietaten var utan sakleg grunnlag: «Hvor opprørt en enn måtte være over episoder der politifolk hadde opptrådt på en kritikkverdig måte, berettiget det dem ikke til å skjære alle politifolk over en kam. [...] Kritikken må likevel i første rekke rettes mot Dagbladet, som trykket artiklene. De enkleste krav til god presseskikk måtte få avisen til å returnere begge inserater. Det faktum at Dagbladet ikke har ønsket å gi noen uttalelse i avisen, må en tolke som en klar innrømmelse av at bladet selv er fullt klar over dette.»¹³⁷ Kritikken må rettast mot rette vedkomande og den må vera sakleg. Utvalet si vektlegging av desse køyrereglane gjer følgeleg at saker som omhandlar den nye venstresida, og systemkritikken, blir behandla på spesielle måtar utan at dette er utvalet sitt uttalte mål. Utvalet skal bli trudd på sitt alvor om å konsentrera seg om presseetikken, men gjennom si vektlegging av «det nøkterne», «det objektive», «det saklige» og «det anstendige» rammar det, på samme måte som i tilfellet Dagbladet, avvikarar som nettopp, medvite, opponerer mot samfunnet sine definisjonar av kva som faktisk *er* det nøkterne og det anstendige. Opprøret medførte mellom anna nettopp ei radikal spørsmålsstilling ved objektivitet.

Schudson (1978) meiner at medan krisa i mellomkrigsåra førte til eit objektivitetsideal i pressa, så førte motkulturen og ungdoms- og krigsopprøret på 1960-talet til at «objektivitet» blei eit sterkt negativt lada begrep. I 60-åra var sjølve profesjonsmålet blitt suspekt. Kritikanerane var no meir grunnleggande i sin kritikk av samfunnet: byplanlegginga skapte slum-område, skulane gjorde folk dumme, medisin førte til sjukdom, psykiatrien oppfant mentale sjukdomar og rettsvesenet produserte urettferd. Objektivitet i journalistikken kom til å bli sett på som det mest tvilsame av alt. For «objektiv journalistikk» berre reproduserte – ifølgje kritikanerane – eit syn på den sosiale verkelegheten som oversåg dei mest grunnleggande makt-strukturane i samfunnet.

Ein hadde også tidlegare opplevd *generasjons-motsetnader* innan pressa omkring korleis ein mest profesjonelt skulle utføra arbeidet sitt – mellom yngre og eldre journalistar og mellom yngre journalistar og redaksjonsleiinga. Men desse motsetnadene var først og fremst knytt til usemja om det konkrete arbeidet. I 1960-åra, derimot, var motsetnadene dessutan knytt opp til breiare politiske strømnningar og kom til uttrykk politisk. I 60-åra var generasjonsopprøret del av ei generell kulturell krise. Den mest originale pressekritikken i dette tiåret gjekk på at journalistar var «politiske» utan å veta det eller utan å vilja det. Deira politiske innverknad

¹³⁷ Som vist i kapittel 6 treng det slett ikkje i seg sjølv innebera ei vedgåing av feil at Dagbladet ikkje har ønskt å gi nokon uttale i saka. Det *kan* i staden ha å gjera med ei opposisjonslinje ovanfor utvalet, sjølv om eg ikkje kan fastslå at det har vore tilfellet i denne konkrete saka.

låg ikkje i det dei ope skreiv eller framsa, men i dei ikkje-undersøkte føresetnadene som dei baserte sin profesjonelle praksis på – og, mest av alt, i sin konformitet knytt til konvensjonane i den objektive journalistikken. Utifrå dette synet var ikkje objektivitet eit ideal, men ei *mystifisering*.

Medan aviser kan seiast å kritisera politiske demonstrantar (t.d. Moss Avis i sak 40/66), så er utvalet sin posisjon meir subtil. Det er oppteke av orden og det er oppteke av objektivitet. Det brukar desse målestøkkane på ikkje-problematiserande måtar og gjennom det tenderer utvalet til ikkje å ta på alvor ein bevegelse som mellom anna stiller seg sterkt kritisk til rådande syn på «orden» og «objektivitet». Særleg stort spelerom for eige skjønn har utvalet i saker som *ikkje* gjeld retts- og kriminalreportasjen. Det var først og fremst denne typen reportasje dei første retningslinjene gjaldt.

7.5 Frå plaktformuleringar til praktiske utfordringar

Alt tyder på at at selv blant dem som holder seg for å være profesjonelle bedømmere, er kriteriene som definerer stilmessige kjennetegn ved de «typiske» arbeidene, de arbeidene alle bedømmelser støtter seg på, som oftest implisitte (Bourdieu 1995: 49).

Den første Vær Varsom-plakaten, frå 1936, var så godt som berre ei samling av formaningar omkring retts- og kriminalreportasjen. Når det blir gjort eit poeng av at utvalet var utan klare retningslinjer *fram til* 1936, er såleis dette berre litt av sanninga. I verkelegheten var utvalet utan klare retningslinjer lengre enn som så, sidan så mange av dei sakene som utvalet behandla først og fremst handla om *andre* forhold. Først med versjonen av Vær Varsom-plakaten frå 1956 kom det inn generelle retningslinjer til bruk også i annan type reportasje. Slik kan det vera rett å seia at retts- og kriminalreportasjen sin frammarsj mellom klagesakene frå 1960-62 var ei *ny utfordring* for *utvalet*. Medan retts- og kriminalreportasjen heilt klart hadde vore eit stadig grunnlag for drøftinga av det presseetiske nivået i pressa, heilt sidan lenge før 1936, så er det altså først frå 1960-talet at dette stoffområdet verkeleg blir det dominerande i arbeidet til det faglege utvalet.

Utover på 60-talet konsentrerer klagesakene seg mindre om polemikk og meir om journalistikk. I første rekkje er det kriminaljournalistikken som blir hovudfokus. Delvis i tilknytning til dette handlar mange av sakene også om den journalistiske behandlinga av *barn og unge*. I 1952 vedtok Norsk Presseforbund, i samarbeid med Riksadvokaten, Den Norske Dommerforening og Den Norske Sakførerforening, «Retningslinjer for

pressens omtale av rettssaker». ¹³⁸ Retningslinjene blei trykt i Journalisten i desember 1952. Saman med formuleringane i Vær Varsom-plakaten fungerer desse retningslinjene som grunnlaget for utvalet i desse sakene. ¹³⁹

Utvalet si posisjonering ovanfor desse nye sakene er prega av *bekymring* – bekymring over omfanget og over måten pressa opererer på. Det er også prega av ein grad av *usikkerhet* – usikkerhet ovanfor kva for løysingar som bør veljast i forhold til dei nye problema, trass i at det ikkje finst noko problemområde som er betre dekkja i utvalet sine retningslinjer. Men sjølv om området var godt dekkja i retningslinjene, vart det alt i 1955 reist tvil om desse var gode nok:

Publikum har også festet seg ved at kriminalreportasjen i den senere tid er blitt mer og mer omfattende, mer og mer detaljert, og mer og mer kommenterende, filosoferende, teoretiserende, spekulerende. Journalistene er ikke fornøyd med å berette hva politiets etterforskning har bragt på det rene, men går over til hva privatdetektivene innen redaksjonen har funnet ut. Oppslaget er blitt større og større. Overskriften fetere, bildene mer og mer nærgående. Vi skal holde et oppgjør med oss selv. Har vi de rette retningslinjer for kriminalreportasje, og i så fall: Følger vi dem. Vi er kommet dit, da vi selv bør revidere før andre vil revidere oss... (Per Thomsen, innleiar, på Norsk Presseforbund sitt årsmøte i 1955) ¹⁴⁰

Drøftinga av kvaliteteten på retningslinjene må sjåast i forhold til korleis ein i presseorganisasjonane og i utvalet opplever vurdering av dette stoffområdet som vanskelegare og vanskelegare. Utviklinga i samfunnet går med stadig meir akselererande tempo. Samanhengar blir stadig meir

¹³⁸ Også helse- og sosialreportasjen førte til debatt, om enn ikkje i samme omfang som kriminalreportasjen. Den Norske Lægeforening kalla i 1971 Norsk Presseforbund inn til møte om forholdet mellom pressa og legane, truleg også på bakgrunn av nokre av «helse- og sosialsakene» som var behandla i utvalet. I innkallinga frå Den Norske Lægeforenings Råd for Legeetikk heiter det: «Uformelt møte om forholdet mellom pressen og legestanden. En viser til telefonsamtale og tillater seg å innby til et uformelt møte mellom utvalget [DFU] og Rådet for legeetikk tirsdag 19. januar 1971 kl. 11.15.» I etterkant av dette møtet framgår det at det vart drøfta om det skulla lagast «retningslinjer for forholdet mellom pressen og legestanden». Eit eige utkast til slike retningslinjer, datert 18. august 1971, finst i arkivet til utvalet, men det er uklart korleis saka vart behandla vidare.

¹³⁹ Både Vær Varsom-plakaten og Retningslinjene er å finna i vedlegg 4.

¹⁴⁰ Per Thomsen heldt i 1955 ei innleiing på Norsk Presseforbund sitt årsmøte om kriminalreportasjen som førte til livleg debatt. Det enda med at årsmøtet vedtok samrøystes å be hovudstyret å «gjennomføre tiltak med sikte på at de vedtatte normer for dagspressens kriminalreportasje blir etterlevd av pressens folk» (Erichsen 1960: 77). Ludvig Saxe fortel ellers om at «pressens rettsreferater» var eit livleg diskutert tema på presseforbundet sine landsmøte både i 1930 og i 1934 (Saxe 1935).

kompliserte. Også sakene som blir reiste for utvalet blir meir kompliserte. Den gode presseskikken er ikkje lengre så god, er utvalet sitt inntrykk i 1971. Då uttrykte utvalet, ved alle faste medlemmer og alle varamedlemmer, si bekymring over utviklinga, særleg innan «mordreportasjen». Klagene hadde auka, brota var blitt grovare og tendensen gjekk i retning av meir sensasjonsprega reportasjar, reflekterte utvalet (49/71). Utvalet peikar her generelt på at den nye tida er prega av endringar i kriminalreportasjen som det finn urovekkande.¹⁴¹

Samtidig er det slik at kriminaljournalistikken tradisjonelt har hatt låg status. Då billegavisene i New York tok til å dekkja kriminalsaker på breiare basis frå 1830-åra, blei dette sett ned på av dei eldre avisene, av abonnementsavisene. Det var ikkje først og fremst *måten* kriminalsaker blei dekkja på som reaksjonane dreidde seg om. Dei tradisjonelle avisene fann det i staden *umoralsk* at det blei rapportert om, til dømes, drapssaker i *det heile* (Schudson 1978). Utvalet knyter seg opp til desse *tradisjonane* i sin definisjon av den rette stilen for denne typen reportasje.

Utvalet viser mellom anna til at det i tida er eit auka krav til stadig meir og meir oppsiktsvekkande stoff i kategorien «human story». Utvalet meiner dette «...stiller pressen – og ganske særleg *ukepressen* – i en utsatt stilling. Gang på gang ser man at skribenter og redaktører begir seg lenger og lenger inn på felter hvor man tidligere ville ha betenkt seg. Og de som gjør det, kan med en viss rett hevde at «leserne vil ha det.» (2/72) Utvalet si skildring av utviklingstrekka her kan minna om ein omvendt vri på den klassiske måten å skriva presse-historie på (Carey 1974); ei tolking av at sakene har utvikla seg frå ein «god» situasjon av partipresse-saker, der dei presseetiske problemstillingane var etter måten meir ordna, til ein «mindre god» situasjon der partipressa er mindre framtredd og den kommersialiserte pressa meir framtredd. Men dette er først og fremst *utvalet* si eiga tolking av utviklinga. Det treng altså ikkje vera berre journalistikken eller tida det har skjedd noko med, men konflikten mellom utvalet si tenking og det som skjer rundt utvalet kan også forklarast i særtrekk ved utvalet sjølv. Dette er eit viktig skilje. Når kriminalreportasjen i utvalet skal sjåast nærare på, er det primært utvalet si handtering av klagekategorien som er under endring.

Ein kan seia at utvalet kviler seg på den gamle ordenen i si klagebehandling, ein måte å tenkja om god skikk – både presse- og folkeskikk – som har vakse seg gradvis fram gjennom ei rekkje år og ei rekkje saker. Alt var enklare i ei tid då sakene i stor grad gjaldt ulike aviser,

¹⁴¹ I 1963 kom utvalet, etter initiativ frå hovudstyret i presseforbundet, med ei lengre prinsipiell utgreiing om kriminalreportasjen generelt og dekninga av den såkalla Schnitler-saka spesielt. For den siste saka heiter det: «Det er begått feil og vi bør lære av dem».

med ulik politisk farge, sin verbale kamp seg imellom. «Slikt gjør man ikke». Då utvalet utover på 1960-talet tok til å oppdaga det utvalet oppfatta som ein ny og aggressiv form for kriminaljournalistikk, stod det ikkje klart med så mykje anna enn gjentakning av sine tidlegare formaningar og åtvaringar:

Det faglige utvalg kan bare gjenta sine tidligere advarsler: Avsi ikke noen dom før retten har gjort det!¹⁴²

Retts- og kriminalreportasjen står i dei siste tre tiåra i ei særstilling som den typen journalistikk som har ført til mest kritikk mot den norske pressa. Juristane sin etter kvart sterke kritikk mot pressa var sterkt medverkande til den omfattande omlegginga av utvalet i 1972 (Røsland 1995, Raaum 1986). I fleire saker i tida før er advokatar også deltakarar i presseskikkens samtale som klagarar. Denne typen saker kan ha verka til å ytterlegare nøra opp under advokat-kritikken mot presseskikken og det presseetiske apparatet.

Mellom dei problema utvalet i større grad måtte ta opp var spørsmålet om identifisering.¹⁴³ I 1966 behandla utvalet ei noko spesiell sak knytt til dette. Vekebladet *Aktuell* hadde i si siste utgåve peika ut den ettersøkte «granatmannen». Dette stemte ikkje, skriv klagaren, politiet hadde stadfesta det. Og han held fram: «Det stod ikke noe forbehold i bladet, ingen ting om «den som mistenkes for -», «den som muligens kan være -» eller noe i den retning. Granatmannen var det, skyldig uten skygge av tvil. Etter min mening det groveste eksempel på lenge på manglende aktsomhet». Utvalet er ikkje på nokon måte samd med klagar i dette: «Avisene offentliggjør fort vekk fotografier med fullt navn og signalement av personer som politiet ettersøker. I dette tilfelle hadde politiet ikke noe fotografi og ikke noe navn, men et vagt signalement av en mann de ettersøkte. Avisene gjenga signalementet. Det samme gjorde *Aktuell*, men *Aktuell* prøvde å omsette det skrevne signalement til et billedlig signalement. Denne tegningen kan selvsagt ikke sammenlignes med et *fotografi av en bestemt person*. Hadde *Aktuell* brukt et fotografi av en bestemt person og utstyrt reportasjen med titelen: Dette er granatmannen – ville det vært et grovt brudd på god presseskikk, fordi det ennå ikke forelå beviser, ennsi *dom* for at vedk. var den skyldige. Skulle det faglige utvalg fordømme denne reportasje ville det komme i skade for å fordømme god journalistikk – ikke dårlig presseskikk, som utvalgets oppgave er.» Utvalet seier her implisitt noko om kva «god journalistikk» er. Det er også implisitt i forhold til kva utvalet si oppgave er.

¹⁴² Enkel og grei uttale i sak 35/69, om førehandsdømming.

¹⁴³ Sjå også Kvam & Røsland 1998.

Utvalet får det på mange måtar lett i den siterte saka ovanfor. I den reelle identifiseringsproblematikken er det i staden slik at ikkje minst nyanseringa med omsyn til *tidspunktet* i saka er det interessante. Kva inneber det at «...det ennå ikke forelå beviser, ennsi dom for at vedkommende var den skyldige»? Kor drar utvalet opp grensa her? Samtidig fortel denne saka om at utvalet synest pressa og politiet skal spela på lag i kampen mot den aukande kriminaliteten.

Det er først på denne tida at utvalet forsøker å dra opp grenser i det heile, trass i at kriminaljournalistikken ikkje hadde vore snillare tidlegare. Dette har altså mest å gjera med utvalet si utvikling og det nye klagetilfanget. Fremo meiner nettopp å kunna påvisa at det mot slutten av 60-åra blir innført «en ny presseskikk» i Norge innanfor kriminalreportasjen:

Konklusjonen må likevel bli at sammenliknet med tidligere år la avisene i 1968 betydelig større vekt på personvern for lovbrysterne, og tilsvarende mindre vekt på å gi leserne opplysninger om hvem som ble utsatt for etterforskning og straff. I 1938 var både ransmenn, veskenappere og innbruddstyver blitt navngitt i rettsreferatene. Eksemplene fra 1958 viser en mer varierende praksis. Men fra dette året er det eksempler på at avisene brukte navn både på voldsmenn og personer som var dømt for uaktsomt drap etter trafikkulykker. Personvernet ser ut til å være vesentlig sterkere enn avisene i 1968 skulle være forpliktet til i Vær Varsom-plakaten. Oppfordringen om ikke å offentliggjøre navn gjaldt bare «unge lovovertredere» (Fremo 1994: 120).

Ifølgje Fremo er det altså slik at trenden i pressa er *meir* personvern utover i 60-åra. Paradokset ligg her i at utvalet, parallelt med denne utviklinga, opptrer med ei stadig sterkare bekymring over pressa si handtering av kriminalstoffet. Ein måte å forklara paradokset på kan vera å knyta det opp til den *symbolske autoritetsbygginga* utvalet står midt oppe i. Det er, etter dette, ikkje nødvendigvis ein faktisk auke i problem rundt kriminalreportasjen i seg sjølv som er utslagsgivande. Når ein i allmennheten aukar medvitnet og interessa om desse problema, vil det oppstå eit behov hos utvalet for å visa ein *ekstra styrke* i sitt engasjement (jfr. Brox 1986).

Utvalet er ikkje heilt sikkert på korleis det skal stilla seg til identifiseringsspørsmål. Truleg er det her sprikande oppfatningar innan utvalet.¹⁴⁴ Ei drøfting finn stad i sak 13/69. Den gjaldt eit intervju med ein

¹⁴⁴ Eit døme på Olav Brunvand sin ståstad i dette spørsmål kan hentast frå tida etter den studerte perioden. I 1975 ønskte Norsk Presseforbund å revidera identifiseringspunktet i Vær Varsom-plakaten. Tidlegare hadde plakaten berre nemnt at unge lovovertredarar burde

politimann, der VG kom til å identifisera ein fengsla skapsprengar i løpet av intervjuet. Utvalet behandla følgjande prinsipp-spørsmål: «På hvilket tidspunkt bør pressen totalt ignorere mennesker som har henledet oppmerksomheten på seg ved til dels ganske eklatante brudd på norsk lov. Og vidare: På hvilket tidspunkt gjør pressen seg skyldig i brudd på pressens etiske regler ved ikke å ignorere slike personer?» Og utvalet behandlar dette slik: «Det er plakatens generelle ord om hensynet til menneskeskjebner og respekten for privatlivets fred som der kan henvises til. Det er uten vidare klart at pressen også på dette område har plikt til å vise varsomhet. Folk som har sonet sin straff skal inn i arbeidslivet igjen, og det er naturlegvis en oppgave for pressen ikke å gjøre dette vanskeligere for dem. Norsk lov gir også en viss beskyttelse, i hvert fall når noen tid er gått. [...] I det foreliggende tilfelle kan det ikke ses at A. R. er nevnt på en måte som er sårende for ham – ut over det at det sies at han soner straff for skapsprengning. Det er tydelig at journalisten ikke har skrevet de påklagede ord for å skade noen. Allikevel mener Det faglige utvalg at det ville ha vært mer overensstemmende med vanlig presseskikk ikke å trekke A. Rs navn fram ved denne anledning. Det er utelukkende hensynet til hans familie som bevirker dette syn.» Formuleringa er varsam.

Saka frå 1969 kan sjåast opp mot ei sak frå 1964. To av dei tre som behandla 69-saka var også til stades fem år tidlegare:¹⁴⁵ Eit portrettintervju med ein fleire gongar straffa person og broren hans i Telemark Arbeiderblad er utgangspunktet (10/64). Spørsmålet er mellom anna om barna i familien gjennom portrettintervjuet er blitt merksame på faren sine kriminelle bedrifter. Utvalet kviler seg i denne saka igjen på den gode smaken: «Uten å ville slå direkte fast at Telemark Arbeiderblad har krenket god presseskikk i dette tilfelle eller utvist uaktsomhet, vil det faglige utvalg likevel peke på at intervjuer av denne art ikke faller i dets smak. Denslags problemer fra livets skyggeside må behandles med den ytterste grad av varsomhet og menneskelig takt – uansett hva intervjuobjektet selv er villig til å være med på.» I desse to sakene klarer ikkje utvalet heilt å skilja mellom ei presseetisk vurdering og ei vurdering basert på utvalet sin «smak». Smaken synest å innebera ei nøktern, avdempa linje i sjølve *forma* på kriminalreportasjane.

Også eit forsøk på ein prinsipputtale om spørsmålet i tida mellom desse to sakene, frå 28. desember 1967, viser at utvalet eigentleg ikkje vil seia

vernast, ved anonymisering. No blei det føreslege ei vesentleg endring, slik at hovudregelen skulle vera: «*Bruk aldri navn på eller bilder av lovovertredere med mindre sterke offentlige hensyn taler for det...*» Brunvand meinte dette var å gå altfor langt: «Forslaget setter lovovertredere i en særstilling fremfor andre mennesker. Det er en motsetning dette at bare lovovertredere skal beskyttes. Vi har hva jeg vil kalle en forbrytervennlig journalistikk» (Kvam & Røssland 1998: 20).

¹⁴⁵ Einar Diesen og Olav Brunvand.

noko svært prinsipielt utover dei enkelte sakene: «Det ville være meget betenkelig i slike saker å følge et fastlagt skjema. Det har den norske presse ikke gjort hittil, og det bør den ikke gjøre i fremtiden. Avisen må som før vurdere hvert enkelt tilfelle. Noen ganger vil det være riktig å offentliggjøre navn, i andre tilfeller galt. Her kan mange forhold spille inn, og det er bare når avisen kjenner det enkelte tilfelle til bunns at den kan ta sin bestemmelse. Den norske presse synes stort sett å ha foretatt en varsom avveining av hensynet til offentliggjøring og ikke offentliggjøring av navn på voldsforbrytere.» (41/67)

Alvorlege kriminalsaker hadde både landet og avisene hatt før, men eit større medvit i pressa om den store plassen desse sakene hadde, og eit medfølgjande større medvit mellom allmennheten om dei meir tvilsame sidene ved reportasjetypen fekk utslag mot slutten av 1967. I tillegg til prinsipputtalen frå utvalet ovanfor, initiert av eit spørsmål frå ein avislesar, mottok presseforbundet 17. desember ein resolusjon frå Psykologistudentenes Forening, som var samrøystes vedteken på generalforsamlinga deira 1. desember. Der tar foreninga «på det skarpeste avstand fra den presseskikk som er lagt for dagen i avisenes reportasjer fra alvorlige kriminalsaker i den senere tid. Vi finner det uetisk å navngi og avbilde mistenkte. Det er opprørende at avisene lager den store personlige og sosiale tragedie som en alvorlig kriminell handling er, til sensasjonspreget stoff. Vi mener at kriminalreportasjer ikke er varsomme nok, og oppfordrer Det faglige utvalget til å vise dem større oppmerksomhet.»

Reaksjonen til utvalet mot omtalen av ein del drapssaker er truleg både resultat av kritikk utanifrå og av kritikk frå andre delar av pressa: «Andre presseorganer, som har søkt å opptre ansvarlig, har reagert sterkt overfor kolleger og konkurrenter som etter deres mening ikke har gjort det. Det faglige utvalg har ikke kunnet gjennomgå samtlige norske aviser i denne tid. Men utvalget vil uttale at en rekke aviser har gått langt over streken ved å bringe detaljerte opplysninger av så intim og privat karakter når det gjelder ofrene og deres pårørende, at det for leseren må fortone seg som et ønske om å gi stoffet en alt for omfattende sensasjonell karakter. Utvalget vil henstille til den samlede presse å foreta en selvransakning når det gjelder det som har vært skrevet om disse voldsforbrytelser. Utvalget antar at de aviser som ikke har holdt seg innenfor de etiske retningslinjer selv vil oppdage det, og søke å innrette seg etter det.» (40/71) Uttalen vart sendt NTB. Utvalet er tydeleg her tvilande til korleis pressa vil utvikla seg på dette området framover og det er tvilande til kva rolle utvalet sin uttale kan spela. Det støttar seg i staden til eit håp.

At utvalet såg at det måtte nøya seg med eit håp, kan ha kome av erfaringar med kor viktig kriminalstoff, og særleg drapssaker, var for pressa.

Julafta 1970 var det Verdens Gang som brukte framsida si på eit drap på ein nordmann i Stettin, Polen (15/71). Klagen til utvalet gjaldt at meldinga var feil. «Nordmann skutt i Stettin», skreiv VG. Det gjaldt klagaren sin bror. Familien kom naturleg nok i sjokk, inntil det heile blei oppklara. Utvalet godtar i denne saka at avisa var «i god tro» etter å ha motteke meldinga frå svenske Expressen. Det var også formildande for avisa at det var urolege forhold i Polen, særleg i form av arbeidarprotestar, mot slutten av 1970. Det sentrale utgangspunktet for utvalet var den presseetiske regelen om at meldingar om drepne eller omkomne som lett kan identifiserast, skal haldast tilbake inntil familien har fått melding om det. Utvalet drøftar likevel dette vidare: «Hvor stor hensynsfullhet skal en avis vise overfor de pårørende i slike tilfeller? Var nyheten – som altså viste seg å være falsk – så viktig at den *måtte* publiseres før sikre opplysninger kunne skaffes? Her vil det være delte meninger blant pressefolk. Det faglige utvalg mener at kravet til sikre opplysninger og hensynet til de pårørende må veie tyngst, og at VG burde ha vist større aktsomhet overfor den meldingen sensasjonsbladet Expressen forsynte VG med.» Det er muleg at eit sikrare utval kunne ha formulert seg på måtar som ville hatt større pedagogisk kraft enn i dette tilfellet, sjølv om avisa blir kritisert.

Utvalet er oppteke av at det er opne rettsforhandlingar her i landet. Ein må vera varsam ovanfor dekninga av desse, men ein må heller ikkje gå for langt i varsemnda. Dette kan mellom anna lesast ut frå ei sak om koneplageri, mot Verdens Gang, i 1967 (33/67). Artikkelen hadde tittelen «Litt kustus må man ha på kona». Den bygde på ei skildring av eit forhøyr i Oslo byrett. Utvalet seier her: «Det faglige utvalg kan etter å ha studert reportasjen ikke finne noen grunn til påtale. Skal avisene i det hele tatt kunne skrive om det som foregår i rettssalene, må Verdens Gangs måte å gjøre det på godtas som varsom. Det er ikke nevnt noe navn på mannen, ikke noen adresse er antydnet, kona er kalt Synnøve, men selv om dette fornavnet hadde vært det rette, kan det ikke bety noen skamløs utlevering av familien. Det er utmerket at noen hevder varsomhetsplikten i slike saker, men på den annen side må en ikke gå så langt i varsomhetskrav at avisene blir ute av stand til å gi noe bilde av det samfunn avisen skal være et speilbilde av. Det faglige utvalg gir likevel Verdens Gang honnør for at personene i saken var kamuffert. Det er i god overensstemmelse med Vær varsom-plakaten.» Aviser har altså rett til å referera frå rettssaker. Det skal, innimellom – i spesielle saker, gjerast med ei viss varsemnd, men det sentrale må vera at pressa søker å *gjenspegla* samfunnet, ifølgje utvalet.

Prinsipielt prøver utvalet også å vera i ei sak frå 1969 (26/69), men det er ikkje alltid like enkelt å få auge på kor utvalet vil hen i balanseringa mellom å behandla enkeltsaker og å driva undervisning. Klagen gjaldt Morgenposten og Arbeiderbladet si handtering av eit innbrot i ein

privatheim. Og klagaren gjer eit poeng av følgjande: «Selvsagt må avisene skrive om den slags, det er jo stoff, men når Morgenposten i sin reportasje fra forhørsretten oppgir vår adresse i tillegg til Arbeiderbladets påstand om en kjeller som «var stinn av de edleste varer», føler vi det unektelig som en direkte invitasjon for videre besøk.» Utvalet har denne behandlinga av saka: «Det foreliggende eksempel viser hvor vanskelig den slags materie er for en presse som vil være varsom og ta hensyn, slik som norsk presse gjerne vil. Det kan sies at det var uheldig å oppgi full adresse – det var vel også unødig sleivet å bruke ord som «stinn av de edleste varer» – og sammenholdt med hverandre blir de to setninger naturligvis riktig uheldige. De står imidlertid i hver sin avis – og det er lite sannsynlig at svært mange har lest begge og derfor fått anledning til å kombinere visse slutninger. Noen særlig fare skulle derfor ikke foreligge. Det kan sies at det ikke foreligger noe brudd på god presseskikk, men for alle som behandler slikt stoff bør dette tilfelle være et faresignal.» Enkelt saka er ikkje brot på god presseskikk, men den er altså eit pedagogisk faresignal.

Ein kan seia at utvalet i denne typen saker trass alt også er på pressa si side. Det er *håpefullt* og det er *forståande*. Utvalet ønskjer først og fremst å vera pedagogisk framfor å stempla enkeltaviser. Det ser ein til dømes i sak 49/71, der det samlar og oppsummerer kritikk mot mordreportasjar i ei rekkje aviser. Utvalet kjem her med ei «henstilling» til desse avisene samla om å ta lærdom av det som var framkome, i staden for å retta konkret kritikk mot kvar av enkeltavisene.

I 1963 hadde utvalet oppe ei sak som omhandla gjentakning av opplysningar om ei drapssak etter mange år (12/63). Ein statsadvokat i Molde skreiv to artiklar i Tidens Krav og Romsdal Folkeblad om eit drap som vart gjort mange år tidlegare. Men sjølv etter mange år, finst det nokon som er i slekt og familie med dei omtalte. Dette er ei vanskeleg sak der utvalet er fullt av forståing i alle retningar, samtidig som det finn seg eit nytt skule-eksempel: «Utvalget anser det på det rene at der ikke er noe i den fremstilling statsadvokat P. har gitt av den gamle mordsak, som i seg selv kan karakteriseres som sensasjonsjakt. [...] Det som står igjen blir derfor å bedømme den følelsesmessige virkning en slik artikkel har fått. [...] Utvalget finner ikke grunn til å bebreide statsadvokat P. at han skrev sine artikler eller avisene Tidens Krav og Romsdal Folkeblad at de tok dem inn. Men utvalget kan forstå de bitre følelser hos klagerne. Og uten å innlate seg på å trekke opp noen tidsfrist for kriminalsakers utvikling fra aktualitet til historie, vil Det Faglige Utvalg henstille til norske pressefolk å notere seg den foreliggende sak som et skoleeksempel på at pressemannens varsomhet ofte bør strekke seg over lengere tidsrum enn man tror.» Denne saka viser korleis utvalet vurderer dette stoff-området som spesielt vanskeleg. Det

fører til at det har ei særleg forståing for at avisene ikkje alltid klarer å handtera det på perfekte vis.

Ei beslekta sak er frå 1971. Også her er utvalet etter måten forståingsfullt og mildt. Saka er knytt til spionsaka mot Selmer Nilsen (17/70). Han vart i 1968 dømt til lang fengselsstraff for spionasje til fordel for Sovjet. Også eit medlem av Nilsen sin nære familie blei trukken inn i samband med pressa sine reportasjar om saka. Fleire aviser kom mellom anna feilaktig til å melda at slektingen var ettersøkt av politiet. Utvalet set saka inn i si rette ramme og er svært formildande i si vurdering av dei innklaga avisene. Til slutt i uttalen heiter det såleis: «Det faglige utvalg presiserer at det var beklagelig at L. Ns navn på den måten ble trukket inn i spionsaken men kan etter en samlet vurdering av de særegne omstendigheter som gjorde seg gjeldende i et hektisk døgn den 13. april 1967 ikke bebreide dem for det. Det som skjedde må nærmest karakteriseres som en «arbeidsulykke» som bare full offentlighet fra overvåkingspolitiet kunne ha hindret. For å gjøre bildet fullstendig må det føyes til at nettopp disse aviser gjorde hva der sto i deres makt for å gjenopprette den feil som var begått ved neste dag å bringe et uforbeholdent dementi.»

Utvalet er klart på etterskot i fleire av desse sakene. Det verkar usikkert og gir sjølvmotseiande meldingar i samme uttalen. Det meiner også at pressa skal vera ansvarleg. Den skal fungera innanfor den større samfunnsordenen og gjerne vera hjelpande ovanfor politiet. Knytt til dette er trua på at pressa kan fungera som eit spegelbilete av samfunnet og ei tru på det objektive prosjektet i pressa.¹⁴⁶ Det er her snakk om den generelle sjanger- og stil-forståinga som utvalet legg for dagen også i andre samanhengar. I tilfellet kriminalreportasjen kan forståinga også innebera spesielle kriminalpolitiske konsekvensar.

7.5.1 Utvalsnormer og kriminalpolitiske synsmåtar

Kriminalstoffet er viktig for pressa og kriminalitetsspørsmål blir viktigare hos allmennheten ellers. Her er fleire posisjonar i den kriminalpolitiske diskusjonen. Ei av dei nye drivkreftene i den kriminalpolitiske opposisjonen er KROM, ei forening som er deltakar i presseskikkens samtale i tre saker rundt 1970.

KROM – Norsk forening for kriminalreform – blei stifta i 1968, med Thomas Mathiesen som sin første formann. Foreninga skulle arbeida for reformer innanfor strafferettspleien og fengselsvesenet. Den har gått inn for

¹⁴⁶ Jamfør punkt 2 om Straffesaker i «Retningslinjer for pressens omtale av rettssaker»: «...Meldinger i pressen om straffeforfølgning som ennå ikke er avsluttet, bør være objektivt refererende og ikke kommenterende.»

å forbetra dei innsette i fengsela sine kår, og å innskrenka bruken av fridomsstraff mest muleg. Foreninga gjekk altså inn som ein aktiv deltakar i den kriminalpolitiske debatten på denne tida. Den første formannen i foreninga har sjølv skildra mediene, og andre sentrale samfunnsinstitusjonar, sine forsøk på å innde finera og – i dei fleste tilfella – utdefinera foreninga (Mathiesen 1986).

KROM blir ein aktør ovanfor utvalet i 1970. KROM heldt dette året sin kriminalpolitiske konferanse på Spåtind hotell. Og VG si dekning av konferansen vart til sak i utvalet (57/70). Avisa har følgjande blikkfang på framsida: «Krom ber fangene streike» og med denne tittelen på referatet inne i avisa: «Aggressive toner på Krom-konferanse: Fangene må kreve makt». Klagaren meiner at VG sine overskrifter står i strid med innhaldet i artikkelen, og at det ikkje finst noko dekning for å setja opp desse titlane i det heile. Utvalet støttar derimot VG si tolking av Krom sin konferanse: «Det må da straks slås fast at Krom *ikke* formelt eller i noen beslutnings form bad fangene om å streike, og for så vidt kan man si at blikkfangertittelen på 1. side ikke er dekkende. Men når Krom legger an konferansen på Spåtind slik det ble gjort, må nok foreningen også selv ta en del av ansvaret for at både journalister og andre lesere oppfatter foreningen derhen at den indirekte oppfordrer fangene til å gå til streik. Det faglige utvalg må erklære seg enig med redaktør Hasselknippe i at selve møtets forløp må kunne oppfattes «som en oppfordring til fangestreik i norske fengsler». Det faglige utvalg kan derfor ikke se at VG har brutt god presseskikk i dette tilfelle.» Utvalet vurderer her sjølve formen på KROM sitt møte. Det er altså ikkje eigentleg korrekt at foreningen ber fangane om å streika, men utvalet finn det ikkje det minste rart at journalistar måtte oppfatta det slik.

Også i ei anna sak frå samme året (43/70), der organisasjonen KROM sjølv står som klagar og der også VG er motpart, er det avisa som får støtte frå utvalet. Klagen gjaldt reportasjar frå sommaren 1970 om ettersøkinga, arrestasjonen og forhøyra av ein som var mistenkt for drapet på ein drosjesjåfør i Laksevåg, «Drosjemorder tatt i Florø». I uttalen finst fleire interessante synspunkt frå utvalet omkring forholdet mellom pressa og politiet: «Det faglige utvalg har gang på gang i sine tidligere uttalelser appellert til avisene om å vise varsomhet i sine politi- og rettsreportasjer, og utvalget hadde nok gjerne sett at det også i denne saken var vist en noe større varsomhet når det gjelder dramatiseringen av selve forbrytelsen. Men i hovedsak kan Det faglige utvalg ikke gi KROM medhold i dens klage. Vær varsom-plakaten og retningslinjene for avisenes omtale av rettssaker skal *ikke* tolkes slik at de skal hindre avisene fra å følge opp både politiets, påtalemyndighetenes og domstolenes arbeid. Da ville de forsømme sin plikt. Avisene skal selvsagt støtte myndighetenes kamp mot forbryterondet, og

offentlighet om forbrytelsens art og omfang må være et vesentlig ledd i det general-preventive arbeid for å redusere og begrense forbrytelser. I dette tilfelle var det begått et mord av uhyggelig karakter. Kriminalpolitisen sentralen organiserte en riksalarm over hele landet og i våre naboland etter den mistenkte, med angivelse av navn og kjennetegn. Det måtte selvfølgelig bety at politiet allerede på det tidspunkt hadde meget sikre holdepunkter å gå etter. I løpet av natten blir den mistenkte under dramatiske omstendigheter arrestert i Florø. Han gir under arrestasjonen og umiddelbart etter opplysninger som bestyrker politiet i dets oppfatning av at det har fått tak i mannen som utførte mordet, hvilket da bekreftes under rettslige forhør i Bergen senere på dagen. At avisene under disse omstendigheter skulle fortie de opplysninger som politiet ga, hører ingen steds hjemme. De ville da være verdiløse som informasjonsorganer, og de ville svikte den oppgave de har i å støtte politi og påtalemyndighet i kampen mot forbryterne.¹⁴⁷ Vær varsom-plakaten og dens retningslinjer tar sikte på tilfeller hvor det er sterk grunn til tvil og hvor varsomhet bør være en selvfølge. Det faglige utvalg finner – med visse reservasjoner for detaljer – ikke grunn til å klandre Verdens Gang i denne sak.» Utvalet meiner altså at pressa har ei klar oppgåve i å vera hjelpande for politi og påtalemyndighet. Det er også interessant å leggja merke til korleis utvalet kjem fram til at det i denne saka ikkje er tvil om gjerningsmannen: Politiet slo riksalarm, den mistenkte gir under arrestasjonen, og umiddelbart etter, opplysningar som styrkar politiet sine oppfatningar av at ein har fått tak i rette mannen, dette blir stadfesta i rettslege forhøyr same dagen. Utvalet ser bort frå at nettopp det dramatiske i situasjonen og at både politavhøyr og det rettslege forhøyret skjedde så kort tid etter arrestasjonen kan vera omstende som ikkje bør gjera nokon skråsikre på kva som har hendt i denne saka. Utvalet si haldning kan mulegeins koplust til den større generelle tiltrua til politiet og rettsapparatet på denne tida.

I den tredje saka der KROM er klagar i utvalssamanheng får foreninga medhald av utvalet (15/70). Klagemotpart er vekebladet NÅ og det er vekebladet sine karakteristikkar utvalet reagerer på i denne samanhengen. Det er heilt i tråd med utvalet sine reaksjonar mot smaklause karakteristikkar i alle typar saker. Utvalet seier mellom anna: «Selv om det i en reportasje eller et intervju ikke nevnes navn, er det uforvarlig å karakterisere en stor, men klart avgrenset gruppe som «landets største dagdrivere, drukkenbolter og kjeltringer».»

Omtalane skal vera sømmelege. Dessutan er utvalet oppteke av at rettsprosessen må behandlast med respekt. På same tid som rettsforhandlingar bør vera opne, så er utvalet oppteke både av

¹⁴⁷ Samanhengande kursiveringar i denne uttalen er gjort av LAR.

førehandsdømming og av om avisene tar side i pågåande rettssaker. I ei sak mot Østlandets Blad (21/68) gjeld det ein mann som har tilstått å ha forbrote seg mot mindreårige gutar. Om mannen heiter det: «Vedkommende vil nu bli underkastet mentalobservasjon – og det er sannsynlig at vedkommende lider av mangelfullt utviklede og varig svekkede sjelsevner.» Utvalet presiserer at den slags «ikke bør forekomme». Det andre forholdet, det å ta side, blir poengtert i ei sak mot VG i 1971 (13/71). Ein reportasje om ei sak mellom ein drosjesjåfør og ein SAS-kaptein var vinkla som eit forsøk på å støtta sjåføren sin anke. Utvalet meinte reportasjen var i strid med både Vær Varsom-plakaten og retningslinjene for pressa sin omtale av rettssaker, fordi reportasjen «var et sterkt ensidig innlegg til fordel for den ene part i en sak som nettopp var pådømt i en rett og anket til en høyere rett». Dette problemet var endå meir problematisk tidlegare.

I 1947 sende Bergens Presseforening inn ein klage frå eit medlem på Arbeidet fordi avisa hadde kome med kommentarar til ei rettssak medan rettsforhandlingane føregjekk. Presseforeningen ba utvalet koma med ein prinsipputtale, som kom til å lyda slik (14/47): «En god gammel og godt innarbeidet regel for behandling av rettssaker i avisene, er at sålenge de prosederes for domstolene, gis det alene referater av sakens gang. Motivet herfor er at retten ikke bør påvirkes av artikler og innlegg som ikke samtidig blir rettslig dokumentert. Det kan pekes på flere tilfeller utover de som er forelagt utvalget fra Bergens Presseforening, hvor regelen ikke er fulgt. Utvalget vil henstille til alle aviser å gjennomføre denne regel.» I 1968 er utvalet uklart om dette punktet i ei sak mot Arbeiderbladet og Dagbladet (11/68). Den Norske Advokatforening klaga over at avisene ikkje hadde vore objektivt refererande frå ei rettssak. Utvalet seier først at det «etter studium av reportasjene i begge aviser slår fast at de i hvert fall ligger på kanten av retningslinjene.» Mot slutten av uttalen finn likevel utvalet grunn til å skilja den omtalte saka som sak i seg sjølv og som rettssak: «Det faglige utvalg må imidlertid også godta redaktørenes påstand om at det først og fremst er *den måte saken er behandlet på av de offentlige myndigheter* de har rettet sine angrep mot. Etter de opplysninger som foreligger – og som altså ikke er motsagt – må det være fullt berettiget å kritisere både sognepresten og Kirkedepartementet for den måte de har behandlet saken på, og pressen ville ha sviktet sin oppgave hvis den ikke hadde påtalt dette. At denne skarpe påtale også *kan* virke som en forhåndsdom i selve rettsspørsmålet er neppe til å unngå så avgjørende som behandlingsmåten i dette tilfelle kan bli for selve rettssaken. De to avisers reportasje har forhåpentlig ikke hatt som hovedhensikt å påvirke retten, men å ruske opp i en sak slik at retten, når den tid kommer, kan ta sitt standpunkt på et rettferdig grunnlag.» Dagbladet og Adresseavisen blei i 1967 (6/67) felt for å ha teke parti i ei sak: «De er gått over streken når det gjelder å gi en

objektiv fremstilling av en sak som står for retten. Men det er selvsagt nettopp i saker hvor avisens sympati av prinsipielle eller politiske grunner er på den ene parts side at det stilles sterke krav til dens varsomhet og objektivitet i saksfremstilling og referat.»

Sjølv om utvalet kjem med generelle utsegner om eit ønskje om eit fruktbart forhold mellom pressa og politiet, så er ikkje dette biletet eintydig. Når aviser ikkje sjelden fell for freistinga til å omtala meldingar til politiet som om det var faktisk dekning for skuldingane i desse, reagerer utvalet. Det ser med andre ord klare skilnader mellom omtale av meldingar til politiet og siktingar eller tiltale. Samtidig har det vore vanleg at pressa har lagt overdriven stor vekt på uttalar frå påtalemakta. Utvalet innskjerpar dette i ein uttale tidleg i 1962 (3/62). Likevel er utvalet prega av at det knyter seg, og pressa, opp til sentrale samfunnsinstitusjonar. Det fører til skepsis til alternative synsmåtar på kriminalomsorga, og til bekymring ovanfor grenseutprøvande nye livsstilar og nye former for kriminalitet. I punkt 6.3.2 vart begrepet «moralsk panikk» (Cohen 1972) kopla til utvalet sin posisjon ovanfor Dagbladet. I samband med saker med kriminaljournalistisk utgangspunkt er det endå rimelegare å trekkja dette begrepet inn. Det er opphavleg brukt om fenomen der media, gjerne saman med andre, dominante samfunnsinstitusjonar, er med på å gjera noko, som kanskje først og fremst er noko anna, til eit lov-og-orden- problem (Mathiesen 1986):

De grupper som typisk danner utgangspunkt for moralske panikker, ser ut til å *stå svakt* i forhold til samfunnets maktstruktur, samtidig som de *utfordrer* det rådende moralsystem og egner seg som *syndebukker* (Mathiesen 1986: 53).

Protesterande aktivitetar i samfunnet, av vidt ulik karakter, kan bli gitt eit kriminalitetsstempel. Aktivitetane blir eit ansvar for politiet og rettsvesenet. Moralsk panikk- perspektivet kan sjåast i samband med bekymringsdimensjonen og forsøket på, om ikkje å forstå, så å definera inn – eller definera om – nye trekk og tendensar i samfunnet som blir oppfatta som samfunnstrugande.

7.5.2 Bekymringsdimensjonen: vern om dei unge og om samfunnsordninga

Det faglige utvalg må først understreke at behandlingen av narkomane, og da særleg unge narkomane, høyrer til de alvorligste og vanskeligste i vår tid.¹⁴⁸

Den gyldne framgangstida hadde sine klare skuggesider, ikkje minst gjaldt dette kriminaliteten. Talet på brotsverk som politiet etterforska, var dobbelt så stort i 1970 som i 1960. Alkholforbruket steig monaleg sterkare enn på femtitalet. Kjønnssjukdomar råka fleire. Sinnslidningar vart vanlegare. Tala kunna vitna om at fleire hadde problem med å finna seg til rette med tilværet. Fleire oppløyste ekteskap kunne peika i samme retning (Furre 1993: 350). Rundt 1970 kjem narkotika for full fart inn som eit samfunnsproblem i Norge. Samfunnet som heilskap har problem med å takla det, media har problem med å takla det. Det er ikkje til å undra seg over at utvalet får saker som botnar i dekninga av denne nye faren. Medan utvalet først og fremst viser *usikkerhet* i saker som gjeld kriminaljournalistikken, er det primært eit *prinsipielt*, men *bekymra* utval som ser dei nye problema for barn og ungdom. Bekymringsdimensjonen ved modernitetens diskursive felt (Murdock 1991) kan koplast til ei søking etter motåtgjerder mot oppsplittande tendensar i samfunnsutviklinga, ei leiting i staden etter tiltak og institutt som kan binda saman. Ei bekymringsårsak var det særleg at den registrerte ungdomskriminaliteten i dei største byane hadde eksplodert.

I 1967 klagar politimeisteren i Nord-Jarlsberg (Horten) til utvalet over avisa Vestfold i Tønsberg, for reportasjar om narkotikamisbruk (43/67). Han meiner desse gjer bruk av narkotika freistande for ungdom: «Det faglige utvalg vil gjerne understreke politimesterens generelle bemerkninger om faren ved at avisene fremstiller bruken (politimesteren kommer selv i skade for å bruke ordet nytelsen) av narkotika som en dagligdags affære eller som en mote. Misbruk av narkotika er blitt et så alvorlig samfunnsproblem at alle gode krefter må mobiliseres for å stanse utglidningen. *Det er ganske klart at avisene har et meget stort ansvar her.*¹⁴⁹ Kan det med noen rett påstås at avisene bidrar til å gjøre narkotikabruk til noe av en motesak for ungdommen? Eller kan det med noen rett sies at avisene ved sine reportasjer driver en slags tekstreklame for narkotika? Det er alvorlige spørsmål som hver enkelt journalist bør stille seg selv når de

¹⁴⁸ Utvalet sin uttale i sak 42/70, mot Oppland Arbeiderblad.

¹⁴⁹ Denne kursiveringa er lagt til av LAR.

behandler det ømtålelige problem som bruk av narkotika er blitt også i vårt land. Det faglige utvalg finner det rimelig at politimesteren ser med mistankens skjerpede blikk på en hver reportasje om narkotika – og Det faglige utvalg håper at journalistene vil gjøre det samme. Her bør interessen for sensasjonelt stoff – for såkalt godt stoff – ikke lede oss på avveier. Her er understatement på sin plass.» Utvalet godtar at avisa hadde edle intensjonar, i tråd med det utvalet her seier er avisene si oppgåve på dette feltet, men det understrekar at ein endå større grad av varsemnd kunne ha vore vist.

Barn og unge er den gruppa som i presseetisk samanheng kjem nærmast å ha eit absolutt vern.

Offentliggjør ikke navn på – eller bilder av – unge lovovertridere!
Slik publisitet kan i høy grad vanskeliggjøre arbeidet med å bringe dem på rett vei igjen, og ofte har disse mennesker bare forbrutt seg i ren ubetenksomhet.¹⁵⁰

Regelverket sette strame rammer for retts- og kriminalreportasjen. Eit viktig punkt i retningslinjene for pressa si omtale av rettssaker er spørsmålet om unge lovovertridarar, men det vart på denne tida ikkje lengre nok å visa til plakaten og retningslinjene sine ord om vern av unge lovovertridarar. Utvalet meinte at punktet måtte presiserast nøyare: «Det faglige utvalg uttaler: «Vær varsom»-plakatens pålegg om forsiktighet for ikke å skade unge lovovertridere, er kloke og riktige ord. Det tar først og fremst sikte på ungdom som mer eller mindre ved rene ulykkestilfeller er kommet ut på et skråplan – det er ikke nødvendigvis beregnet som en beskyttelse for institusjoner og forbedringsanstalter som tar seg av slike unge lovovertridere. Det er heller ikke mulig å ta dem som et generelt forbud, som skal gjelde uten forbehold, under alle tenkelige forhold. Pressen har en plikt til å behandle slike problemer ut fra samfunnsmessige krav. Men pressen har også en informasjonsplikt overfor allmennheten. Og avisene ville forsømme denne oppgave hvis de fortiet slike tilfeller som omtalt i de to reportasjer. Det faglige utvalg har sett de to reportasjer og finner dem korte, saklige og nøkterne, uten noe som helst sensasjonelt preg. Utvalget vil dog ikke ta standpunkt til redaktør Sørensen's generelle bemerkninger om skolens behandling av sitt klientell. Til redaktør Sørensen – og andre – vil Det faglige utvalg for øvrig opplyse at det ikke er utvalget som trekker opp retningslinjer. Norsk Presseforbund har trukket opp retningslinjene og oppnevnt Det faglige utvalg til å si fra hvis de ikke respekteres» (4/72). Og i nær tilknytning til denne saka fann utvalet grunn til å visa til at tidene var

¹⁵⁰ Frå Vær Varsom-plakaten, versjon av 1966.

annleis då punktet om unge lovovertredarar vart vedteke i plakaten: «Vær varsom-plakatens pålegg om forsiktighet for ikke å skade unge lovovertredere, er kloke og riktige ord i et samfunn hvor pressen erkjenner å ha en konstruktiv oppgave etter etiske retningslinjer. Det kan pekes på at de ble formet i en tid hvor man med «unge lovovertredere» nærmest tenkte seg ungdom som mer eller mindre ved et ulykkestilfelle var kommet ut på et skråplan – altså før tiden hadde skapt ungdom med adferdsmønstre som veteraner i det å bevege seg på den andre siden av loven.» (5/72) Ifølgje utvalet har altså unge eit mindre vern fordi kriminaliteten som omfattar unge er av større omfang og av annan karakter enn tidlegare. Det er ikkje snakk om «ren ubetenksomhet» lengre, ifølgje utvalet.

Ei sak frå 1966 gjeld begge desse forholda (52/66). Denne sommaren kunne ein lesa i lokalavisene i Troms at ein namngitt 18-åring var tiltalt for mord i Dublin. Mor til 18-åringen klaga til utvalet over at det i meldinga, med NTB og AFP som kjelde, var nytta fullt namn på sonen hennar. Utvalet poengterer at det ligg føre ein alvorleg *tiltale* i saka. Det vektlegg at ein tiltale er basert både på politiet si etterforsking og på påtalemakta si vurdering av dei føreliggjande bevisa. Poenget for utvalet blir såleis sjølve alderen til den involverte. Her følgjer eit interessant forsøk på å klargjera kva «unge lovovertredere» måtte vera for noko: «Spørsmålet blir om hensynet til guttens ungdom skulle tilsi at navn ikke ble nevnt. I Vær varsom-plakaten heter det: Offentliggjør ikke navn på – eller bilder av unge lovovertredere. I retningslinjene for pressens omtale av rettssaker heter det: Kan det ventes påstand om betinget straff for en ung lovovertreder eller at han skal anbringes på arbeidsskole og saken ikke har allmenn interesse, bør den omtales på en diskret måte og uten navn eller fotografi. Det faglige utvalg kan ikke godta at disse retningslinjer passer på det foreliggende tilfelle. Det siktes her til helt unge lovovertredere 15-16 år. Også en 18 års gutt er en ung lovovertreder, men det fremgår av hele fremstillingen i de nevnte retningslinjer for pressens omtale av rettssaker at man ikke har ment at en så alvorlig tiltale som drap skulle forties og navn ikke nevnes. Det faglige utvalg ser det ikke som sin oppgave å trekke Vær varsom-plakaten og retningslinjene for pressens omtale av rettssaker lenger enn de faktisk går. Men det foreligger her utvilsomt et *grensetilfelle*. En melding om tiltale for drap er i avisoverskrifter blitt til tiltale for mord, og det må ha virket brutalt og opprivende. Det faglige utvalg hadde helst sett at meldingen ikke var blitt sendt i den form og er glad for at Norsk Telegrambyrå har funnet grunn til å innskjerpe aktsomhetsplikten.»¹⁵¹ Utvalet formidlar her ein

¹⁵¹ Saka fører til at formannen i Norsk Presseforbund, Vegard Sletten, sender brev til dei utanlandske telegrambyråa og legg ved retningslinjene for pressa sin omtale av rettssaker. Bakgrunnen for dette er at utvalet meiner at utanlandske byrå bør følgja desse retningslinjene

sikkerhet omkring tolkinga av eit grensetilfelle, ein sikkerhet som ikkje kan gjenfinnast i særleg mange andre samanhengar: Det er ikkje utvalet si oppgåve å trekkja retningslinjene lengre enn dei faktisk går, men retningslinjene seier svært lite klart og eintydig om korleis ein skal forhalda seg til ein 18 år gammal muleg drapsmann.

Utvalet tolkar retningslinjene slik at dei ikkje gjeld like absolutt når det er snakk om alvorlegare brotsverk. Dette er i høgste grad eit tolkingsspørsmål. Det er minst like rimeleg å hevda at Vær Varsomplakaten seier at det *ikkje skal* offentliggjerast namn eller bilete på *unge* lovovertradarar, altså i ein absolutt forstand. Det står ikkje at dette berre skal knytast til forhold der dei unge berre har forbrote seg «i ren ubetenksomhet». I staden kan denne formuleringa oppfattast som ein måte å styrka grunngivinga for den absolutte regelen på. Dessutan står det «lovovertredere» i plakaten. Ein *tiltalt* er enno ikkje ein lovovertradar. Dette ser utvalet her delvis bort ifrå. Utvalet si revurdering av punktet om unge lovovertradarar var i pakt med tidas bekymring for den auka kriminaliteten mellom unge. Alt i august 1959 lanserte Riksadvokaten og Kriminalsjefen i Oslo eit angrep på det dei kalla silkehanske-politikken ovanfor dei unge lovovertradarane. «Selv om det er bittert, må vi innse at silkehanskepolitikken mot de unge lovovertredere er forfeilet. Enkelte av de unge vi arresterer burde dømmes til tvangsarbeid i to år. De ville bare ha godt av litt hardt og sunt arbeid i friluft, i stedet for å drive gatelangs og stjele biler og gjøre innbrudd», uttalte kriminalsjef Lars L'Abèe-Lund (Ustvedt 1979: 489-490).¹⁵²

Problemet ovanfor kan på eitt vis seiast å gjelda ei grenseoppdraging for kva ein «ung» lovovertradar er. Når alderen er lågare og det ikkje er alvorleg kriminalitet det er snakk om, er saka enklare for utvalet:

I betraktning av pikens alder – hun er 12 år gammel – er dette særlig betenkelig: hun er jo bare et barn.¹⁵³

Også i sak 6/68 kjem vernet av unge involvert i kriminalitet i fokus. Formannen i barnevernsnemnda i Kristiansand gjekk av sommaren 1967. Han gjekk av i protest mot at barnevernsstyresmaktene stod hjelpelause ovanfor den aukande kriminaliteten mellom barn og unge. I eit intervju med

når det gjeld meldingar til norske aviser, «slik at konkurransemomentet på dette området sjaltes ut.»

¹⁵² Samme L'Abèe-Lund skapte livleg debatt då han ni år seinare, i 1968, i eit føredrag uttalte at det var tydelege samband mellom øydelagde heimar og ungdomskriminaliteten. Den dåverande lagdommaren sa at han ikkje vil tilrå *noko mor* å ta arbeid utanfor heimen før barna var fylt 15 år (Ustvedt 1981: 408).

¹⁵³ Frå utvalet sin uttale i sak 2/55, mot Møre Dagblad.

Christianssands Tidende kom han til å konkretisera med nære døme. Intervjuet førte til eit anonymt innlegg i Dagbladet Sørlandet. Innsendaren kritiserer den tidlegare barnevernsformannen for ulne uttalar: «Verre er det etter min mening at [den tidlegare barnevernsformannen] graver fram en sak hvor vedkommende som blir utlevert har gjort opp med samfunnet og nå er frank og fri og lever stille og rolig i sitt hjem. Mener [den tidlegare formannen] å være i sin gode rett til å rippe opp i gamle synder som er gjort opp og stille et sykt menneske i gapestokken fordi han må fortelle hvor forutseende han selv har vært?» Utvalet er her samd med innsendaren i Sørlandet: «Å rippe opp igjen i den saken og nærmest stemple gutten som mordbrenner kunne ikke være nødvendig.» Her er utvalet endå klarare enn i andre forhold som handlar om å «rippa opp i» gamle saker.

Det finst ei gråsone mellom den aukande ungdomskriminaliteten og visse former ved ungdomsopprøret mot slutten av 1960-åra og inn i 1970-åra. I 1971 kom vekebladet NÅ med ein reportasje om to jenter på 13 og 15 år som hadde brote seg inn i ein forretning og stole mellom anna kjolar, «som de så spaserte omkring med den følgende dag under en visekonsert på St. Hanshaugen» (42/71). Dei to jentene blei arresterte og brakte til politistasjonen, der dei etter kvart tilsto. Det heiter i utvalet si eiga saksoppssummering: «Billedbladet har brukt affæren som grunnlag for en inngående reportasje om bakgrunnen for en særdeles asosial oppførsel fra de to unge piker i dagens samfunn – med besøk i pikenes hjem, samtale med deres foresatte, osv.» Utvalet meiner at først og fremst fotografia gjer det muleg å kjenna jentene igjen, trass i at fotografen har «anbrakt en smal, sort stripe over pikenes øyne». Difor meiner utvalet at vekebladet har «satt seg ut over de etiske retningslinjer som er trukket opp for pressens virksomhet, og som sier at navn på unge lovovertredere ikke skal offentliggjøres. Navn er altså ikke brukt, men bildene er så tydelige at de to unge pikene er hengt ut til offentlig beskuelse, nettopp det som retningslinjene tar sikte på å unngå. Det faglige utvalg kan forstå at Billedbladet NÅ ser alvorlig på den oppførsel disse to pikene har lagt for dagen, og at bladet ser en generalpreventiv hensikt i å omtale saken såvidt bredt. Men det faglige utvalg finner ikke at en slik bruk av fotografier er overensstemmende med god presseskikk.» Her er eit godt døme på at utvalet i desse sakene er *prinsipielt og bekymra*. Så sant det ikkje er snakk om grensetilfelle, så viser utvalet stadig til plakaten sine ord om «unge lovovertredere». Samtidig kjem utvalet si bekymring over farane for barn og unge i den nye tida til uttrykk. Utvalet forstår vekebladet si «generalpreventive hensikt».

Utvalet si bekymring er delvis retta mot barn og unge, men den omfattar i stor grad også samfunnet og samfunnsordninga. Det saklege utgangspunktet ligg i det generalpreventive og samfunnsvernande. «Skjønnhetspletter» må tolererast innanfor dette utgangspunktet. I 1971 har

utvalet til behandling ei sak mot Finnmark Dagblad (25/71). Avisa er kritisert for å ha publisert dagboknotat frå ei ungjente, notat som mellom anna omhandlar hennar erfaringar med sex og alkohol. Utvalet peikar på det viktige i å belysa korleis samfunnet er blitt: «Det faglige utvalg kan forstå at dagboknotatet har vakt oppsikt og forargelse. Men forargelsen må rettes mot de mennesker som lokker ungdom med brennevin og sex – ikke mot avisen som avslører de dystre forhold. En avis ville svikte sin oppgave hvis den ikke avslørte slike miljøer og tok kampen opp for å få rensket opp i uverdige og skammelige forhold. Som et ledd i en slik opprenskningskampanje, kan det ikke sis å stride mot god presseskikk å fortelle publikum hva som foregår og hvorledes det foregår.» Dersom storsamfunnet kan seiast å vera midt oppe i ein slik opprenskningskampanje, så underskriv utvalet på denne. Politiet har ei viktig rolle i dette og pressa må såleis støtta politiet, og andre, som har ein slik opprenskningskampanje som sitt program.

Biletbladet Aktuell hadde i sitt nr. 37 i 1966 ein større reportasje om ei norsk ungjente, som var komen på skråplanet i Nyhavn i København (54/66). Også i dette tilfellet synest utvalet å vektleggja det generalpreventive: «Jeg er blitt Nyhavn-hore» var tittelen på oppslaget. Oppslaget hadde eit stort bilete av jenta med hendene framfor ansiktet og ein «hasjis-sigarett» mellom fingrane. Det blir gitt fleire opplysningar om jenta, om fornamnet, at ho er sukkersjuk og er frå Oslo. Klagaren meiner at reportasjen «uten tvil» gir nok hjelp til at hennar bekjentskapskrets har kunna identifisera henne som «Nyhavn-horen». Utvalet balanserer også her i si vurdering det viktige i å belysa denne typen saker opp mot personvernet: «Det faglige utvalg anser det for fortjenstfullt at norske aviser og ukeblad advarer norske unge piker – og foreldre – mot prostitusjon – og narkotikamisbruket – i Nyhavn i København. Om måten det gjeres på vil det ofte være delte meninger. Det må være helt klart at det hviler et stort ansvar på de aviser og ukeblad som utleverer unge piker til offentligheten i denne forbindelse, og de bør ha Vær varsom-plakaten i erindring ved slike reportasjer. Det faglige utvalg må i dette tilfelle godta Aktuells forklaring om at pikens navn, sykdom og hjemsted er kamuflert så godt at dette hensyn må sies å være imøtekommet. Ut fra dette syn finner Det faglige utvalg at Aktuells reportasje ikke strider mot god presseskikk.»

Men opprenskinga stoppar ikkje ved det ulovlege, den har – i tråd med utvalet sin posisjon i ei rekkje andre sakstypar – også å gjera med det *usømmelege*: I 1969 klaga ungdomsaksjonen «Et sted å være» inn Morgenposten for utvalet på grunn av ein reportasje og ein leiår i avisa (27/69). Reportasjen hadde overskrifta «Sex-preget anti-messe» og hadde denne innleiinga: «Dette blir Oslo-folk møtt med når anti-messen «Et sted å være» åpner 14. april: Spesielle værelser med undervisning i presentasjonsteknikk og sexual-hygiene. 50.000 eksemplarer av et flyveblad

som forteller hvor man får abort i Norge. Spesialinnredede koserom med skumgummiputer og svak stearinbelysning. I lederen heter det at «Nå blir det opplyst at en vesentlig del av dette beløpet (kr. 20.000 fra Oslo kommune) er blitt brukt til en publikasjon som blant annet blir delt ut til unge piker på Karl Johan om hvordan man får abort i Norge.» Utvalet klandrar avisa for å byggja oppslaget sitt på eit par faktiske feil, men er ikkje svært sterkt i ordbruken sin: «For øvrig kan det ikke ses at det er noe galt i de gitte opplysninger. Overskriften «Sex-preget ANTI-messe» står naturligvis for avisens regning. Den synes bygget på et inntrykk skapt av riktige og især uriktige opplysninger, og blir derfor nokså tendensiøs og ensidig, men ikke grepet helt ut av luften. Morgenposten har ment å kritisere tiltaket, og det har avisen rett til. Men det er jo svært uheldig at journalisten har brakt til torvs opplysninger som er gale og gir dem en så konkret form at de blir trodd og danner grunnlag for et angrep i bystyret.»¹⁵⁴

Ungdommen trong altså ikkje vera kriminell for å skapa bekymring. Dei unge syntest innimellom å ha ta ferie frå livet:

Langhåret ungdom, uflidd og oppsiktsvekkende kledd, er etterhånden blitt et vanlig syn i den vestlige verden. Mange av de skjeggete unge menn og bleke piker har snudd velferdssamfunnet ryggen og viser sin «fremmedhet» gjennom en passiv holdning til tilværelsen (Hvem Hva Hvor, Aftenpostens aktuelle oppslagsbok 1968: 90).

Bekymringa for barn og unge og for dei samfunnstrugande sidene ved den nye tida skjn gjennom, sjølv om utvalet også forsøker å opptre prinsipielt. Men den prinsipielle tenkjinga er knytt til begrep som «objektivitet» og «spegling av samfunnet». For utvalet verkar desse begrepa å vera uproblematiske storleikar, som ikkje treng detaljert utlegging. Nettopp gjennom denne mangelen på detaljert utlegging av desse sentrale begrepa kjem utvalet til å uttala seg ikkje berre om reine presseetiske forhold, men også om dei tematikkane som finst i dei oppslaga som er grunnlaget for klagesakene.

¹⁵⁴ Den planlagde messa på Sjølyst, som skulle ha gått av stabelen 1. mai 1969, vart til slutt avlyst, fordi fleire av deltakarane trekte seg etter all motstanden mot messa.

DEL IV:

Prinsipp og orden av samtale

Utvalet sitt behov for å gå inn i ei *belærande* rolle i sine uttalar spring ut av ein situasjon med eit stort tal ufaglærte i redaksjonane i tiåra etter krigen. Samtidig fanst ingen klare utdanningsalternativ for journalistar. *Presseetikk* kan seiast å vera resultatet av ei *kontinuerleg* drøfting av problemstillingar rundt *bør*-spørsmål i pressa. Ei brei slik kontinuerleg drøfting krev ein grunnleggande kompetanse i botnen av drøftingane. Det krev eit visst minimum av felles grunnlag mellom dei drøftande. Eit slikt felles grunnlag kan ein seia manglar i store delar av den studerte perioden. Særleg er dette tilfelle i den første fasen. Dei pedagogiske grepa er ulike. Og dei er, som ein vil sjå i kapittel 8, retta mot mange; mot pressa, mot allmennheten generelt og mot ulike grupper innanfor allmennheten.

Kapittel 9 forsøker å etablere ei overordna forståing av kva som skjer med eit utval, med autoritetsbyggande utgangspunkt, som bevegar seg frå etter måten få saker om presseinterne forhold til langt fleire saker, i hovudsak initiert frå representantar for allmennheten. Korleis knyter utvalet seg opp til dei nye tendensane i pressa og i samfunnet? Korleis kan utvalet sin posisjon forståast ut frå den ramma som er lagt på utvalet tidlegare i framstillinga?

Utvalet er den dominerande parten i presseskikkens samtale. Den andre viktige hovudparten er *klagarane*, som det blir fokusert nærare på i kapittel 10. Men denne gruppa er langt mindre einskapleg enn utvalet. Dessutan er det store endringar i kva for grupper av klagarar som er dominerande i klagesakene. Medan ulike presseaktørar er den viktigaste gruppa tidleg, er det representantar for allmennheten som overtar etter kvart, parallelt med at *saksmengda aukar monaleg*. Utvalet opplever stadig fleire klager, fleire klagarar frå allmennheten og fleire kritiske innvendingar mot ordninga med utvalet.

8 Opplæring i fleire retningar og søking etter prinsipp

8.1 Danningsideal: Rettar og plikter

Det er jo ikke – som herr rektor B. S. synes aa tro – likegyldig for avisen, om inseratet er klokt eller dumt, bare ansvaret er overtatt av en navngitt innsender. Det fritar ikke redaksjonen verken juridisk eller moralsk og slett ikke journalistisk. Er inseratet likefremt dumt, saa vil det i almindelighet være absolutt uforsvarlig overfor avisen aa ta det inn. [...] Man faar kanskje endog ta det, selv om det er daarlig skrevet. Men ofte kan en god overskrift bøte betydelig på det. Og det vil en redaktør i almindelighet være best trenet til å forme ut. Derfor bør en innsender i regelen overlate det til redaktørene aa sette overskrifter.¹⁵⁵

Sitatet frå den første behandla saka i utvalet, frå 1930, er også eit døme på den største kategorien for saker som ikkje direkte har med måten presseorganet har dekkja saker og saksforhold på. Prinsipputtalar finst i sakspapira, det gjer også forsøka på å bruka presedensar. Ein er ute etter å gjenfinna likskapar mellom ei sak som ligg føre og saker som har vore behandla tidlegare. I ei sak mot Bergens Tidende frå 1963, som gjeld skiljet mellom reportasje og kommentar, fører dette så langt at saksutgreiinga blir ei rein avskrift frå ei tidlegare saksutgreiing frå samme året. At det kan finnast likskapar mellom sakene er lite tvilsamt, men ein blir samtidig ikkje svært mykje klokare om kva utvalet meiner om den føreliggjande saka. Det kan innvendast mot denne noko enkle tilvisinga til tidlegare uttalar at utvalet såleis ikkje behandlar den aktuelle problematikken grundig nok.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Utvals-nestoren Th. Tellander i første saka behandla av utvalet i 1930.

¹⁵⁶ Det blir endå lettare med tilvisingar etter at Olaf Solumsmoen frå 1965 kjem til som utvalet sin sekretær og ordnar arkivet. I sak 8/68, mot Fædrelandsvennen, blir det vist til ordlyden i «en sak i 50-årene» som relevant for den aktuelle saka.

Utvalet ønskjer å vera prinsipielt, men det er nokre spørsmål det er lettare å vera det innanfor enn andre. Særleg gjeld dette spørsmålet om aviser har trykkeplikt. Aviser har ikkje trykkeplikt. Tvert om er det avisene, ved redaktørane, si klare plikt å vurdere om innlegg held mål. Utvalet kan tolkast innimellom til å meina at det ikkje er for få innlegg i avisene, men for mange. I ei sak mot Fædrelandsvennen (24/60) finn utvalet at det var «uforenlig med god presseskikk å gi plass for innlegg med så dårlig underbyggede insinuasjoner som innlegget i Fædrelandsvennen.» Utvalet finn i denne saka også grunn til å avvise Fædrelandsvennen sitt argument om at innlegget opphavleg hadde vore langt verre i si form. Det er innlegget som kjem på trykk som i seg sjølv må halda mål. Tabell 8-1 viser både at dei oppslagseksterne klagesakene er langt færre enn dei med utgangspunkt i journalistiske stoffområde (tabell 7-1) og at det er spørsmål omkring retten til å få på trykk innlegg som er den dominerande kategorien her. Også den aller siste saka i materialet (PFU – 10/72) tar opp denne problematikken.

Tabell 8-1: Oppslagseksterne klagesaker

Saker som først og fremst tar utgangspunkt i andre forhold enn at klagar mislikar måten presseorganet har dekkja saker og saksforhold på.¹⁵⁷

Temaet som er klagesak	Talet på saker
Om retten til å få på trykk innlegg	40
Ukollegial åtferd (utanom avisspaltene) ¹⁵⁸	17
Sperrefristar	14
Offentleggjering av hemmelege papir – fotoforbod	10
Pressefolk sine arbeidsmetodar	9
Arbeidstvist-forhold	8
Aviser svarar ikkje på henvendelsar, o.l.	6
Konflikt, aviser – utvalet ¹⁵⁹	5
Om retten til å referera frå møte	4
Konflikt, aviser – offentlege styresmakter	4
Korrespondanse, aviser - privatpersonar	3
Redaksjonell hale	2
Konflikt, pressefolk - presseorganisasjonar	2
Presentasjonsform, overskrifter	1

¹⁵⁷ Dette er saker som i hovudsak gjeld slike forhold. Andre saker, kategorisert i tabell 7-1, kan også innehalda klager som gjeld at ein ikkje har fått inn innlegg, til dømes, men eit slikt punkt kjem då i forlenginga av klager med utgangspunkt i presseoppdrag.

¹⁵⁸ «Utanom avisspaltene» er noko upresist. Meir presist er det at det i desse sakene ikkje blir vist til konkrete formuleringar i avisspaltene som del av konflikt-forholdet.

¹⁵⁹ Konfliktar som går begge vegar.

Den ukollegiale åtferda er tematikk først og fremst i tida 1936-1960. Innleggsproblematikken finn ein, derimot, igjen i heile den studerte perioden. Både denne og dei som gjeld forholdet til sperrefristar og overhalding av fotoforbod, og liknande, utgjer sakstypar der utvalet, pressa og instansar utanfor pressa samtalar om grenser for pressa sin plass og pressa si rolle, meir generelt.

Utgangspunktet for pressa si profesjonalisering er at denne er prega av to viktige, særleine forhold: For det første har ikkje pressa noko autorisert fagspesifikk utdanning, og for det andre er pressa si rolle i samfunnet slik at ho er tett samanvevd med samfunnet ellers, på måtar som er heilt grunnleggande for pressa si rolle. Dette inneber at status, autoritet og legitimitet må søkast på anna vis enn igjennom den autoriserte utdanninga, og samtalen om forståinga av pressa si rolle må skje i nært samband både med presseaktørar og med viktige andre utanfor pressa. Den journalistiske autoritetsbygginga skjer mot ein slik bakgrunn. Utvalet har ei rolle i denne prosessen. Ofte får denne doble kommunikasjonen – internt i pressa og utover mot dei andre – til resultat at utvalet blir varsamt og uklart i formuleringane sine. Difor blir utvalet ekstra klart og eintydig når sakstypene er slik at både pressa og allmennheten kan opplærast til samme tid, og når avgjerdene kviler på heilt grunnleggande forhold ved pressa si eiga rolleforståing. Verkeleg prinsipielt blir utvalet når det er snakk om yrings- og trykkefridom på ulike vis. Den eine måten utvalet behandlar dette på er igjennom klager på innlegg som ikkje blir inntekne. Den andre gjeld aviser sitt forhold til sperrefristar, fotograferingsforbod og lukka møte.

I ei sak frå ein malar mot ein leiarartikkel i Dagbladet i 1968 (18/68) blir utvalet forbausa over begrepsforvirringa den finn i allmennheten når det gjeld trykkefridomen: «I grunnloven heter det: Trykkefrihet bør finne sted. Men det står ikkje noe om trykkeplikt. Den eneste begrensning i avisenes frie råderett til å ta inn eller la være å ta inn artikler finnes i straffelovens paragraf 430. Den gjelder imøtegåelsesretten. Den pålegger en avis plikt til å ta inn svar fra den som direkte er blitt angrepet eller kritisert i avisen. Men imøtegåelsen må bare inneholde anførsler av faktisk art og ikke noen polemikk. Bortsett fra retten til imøtegåelser i slike tilfeller, står det avisene fritt – i forhold til norsk lov – å avvise et hvert innlegg de måtte få.» Innsendarar protesterer på det meste. I den første saka i 1967 klagar ein oberst ovanfor Fremtiden på at hans innlegg vart liggjande for lenge før det kom på trykk. Dette ba avisa om orsaking for. Obersten klagar i tillegg over at svaret hans kom under rubrikken «Innsendt». Her synest ikkje utvalet noko kan klandrast avisa: «Det faglige utvalg må si som sin mening at det ikke kan være diskriminerende for oberst Haugan å bli plassert i denne

rubrikk når både statsministre og statsråder har fått den samme behandling.» (1/67)

Den første saka i 1971 er eit døme på forvirringa som utvalet ser i folk sitt syn på korleis avisene skal stilla seg i debattar. Hr. Olsen klagar over at Aftenposten ikkje let han delta i ein pågåande debatt i avisa: «Det faglige utvalg må atter en gang understreke at ingen har *krav* på å få sine innlegg i en avis. Det er den ansvarlige redaktøren som bestemmer hva som skal tas inn i hans avis, og denne bestemmelse må han ta bl.a. både på grunnlag av *mengden* av stoff som strømmer inn og på grunnlag av en vurdering av *verdien* av det stoff som kreves inntatt.» At slike val *kan* ha politiske undertonar, skulle kunna vera opplagt. I 1964 vil ingen av Stavanger-avisene ta inn eit innlegg om atomstrategi i aust og vest. Utvalet uttaler: «Dr.tech. T. F. har selvsagt, som alle andre, rett til å ha sine meninger om atomstrategi, men det faglige utvalg kan ikke innse at redaktørene av Stavanger Aftenblad og Rogalands Avis har noen plikt til å bringe disse meningene til offentlighetens erkjennelse.» (3/64) I 1968 er det debatt om USA si rolle i verdspolitikken i Akershus Arbeiderblad (13/68). C. H. er med i debatten med eit innlegg. I dei følgjande dagane kjem ei rekkje nye innsendarar med sitt syn på USA si rolle i verdspolitikken, og desse har til dels sterke utfall mot C. H. Denne klagar så til utvalet over at avisa har sluppe til fleire innsendarar. Hans meining er at diskusjonen om anti-amerikanisme skulle vera ein dialog mellom C. H. og den første innsendaren. Utvalet er kategorisk: «Et offentlig ordskilde i en dagsavis kan ikke oppfattes som en privat krig hvor «uvedkommende forbydes adgang».» Og i 1970 (22/70) blir Aftenposten skulda for personforfølgjing frå ein klagars side, «idet redaksjonen konsekvent har nektet meg spalteplass for mine saklige innlegg om miserable samfunnsforhold», som det heiter frå klagar. Klagen fører til den klaraste utlegginga av ytringsfridom frå utvalet si side: «Det faglige utvalg har gang på gang forsøkt å utrydde den misforståelse som kommer til syne også i denne klage: At ytringsfrihet betyr trykkeplikt. Ingen avis i dette land har *plikt* til å trykke de innlegg den mottar. I praksis er det ofte slik at innlegg som en avis avviser, blir inntatt i andre aviser. Blir innlegget avvist av alle aviser, kan forfatteren *selv* bekoste innlegget stensilert eller trykt og selv distribuere det. Det er den ytringsfrihet som grunnloven hjemler. Den plikt som redaktøren har, er å vurdere de innlegg han mottar og å avvise dem hvis deres kvalitet og form ligger på et nivå som ikke passer i en anstendig avis og ikke svarer til god presseskikk.» Det handlar om grunnleggjande prinsipielle avklaringar, som til sjuande og sist har å gjera med forståinga av pressa si rolle.

I 1954 har utvalet ei sak på bordet der ein redaktør har vendt seg til presseforbundet for å få stempla si framferd som den korrekte (4/54). Landsforeningen av leverandører til meieridrift og melkestell vil ha inn eit

innlegg med rettingar til ein artikkel i avisa Hadeland. Meldinga gjaldt at Brandbu Meieri hadde planar om å gå over til sal av mjølk og fløyte på flasker og om at styret på det føreståande årsmøtet ville føreslå installert eit tappeanlegg. Meldinga inneheldt også namn på firmaet bak maskineriet. Redaktøren svarer Landsforeningen mellom anna med at det her er snakk om «Deres upåkallede innblanding i vårt blads redaksjonelle ledelse» og om «sensur av norsk presse». Utvalet understrekar at innlegget hadde faktiske opplysningar som avisa burde ha gjengitt og finn ingen grunn til å støtta redaktøren i hans sterke ord og vendingar. Utvalet går også i 1950 (11/50) mot redaktør, og seinare utvalsformann,¹⁶⁰ Chr. A. R. Christensen i Verdens Gang i ei «innlegg»-sak. Den svenske juristen og litteraturkjenneren Nils Alexandersson hadde ønskt å skriva ein artikkel om skodespelet «Livet slår tilbake», som var blitt oppført på Nationaltheatret. Christensen hadde svara at avisa prinsipielt nekta å ta inn artiklar om eit skodespel som alt var meldt av avisa. Utvalet avviser dette prinsippet: «Det faglige utvalg mener at det av hensyn til ytringsfriheten ikke kan knesettes noe *prinsipp* om at aviser ikke bør gi plass for en vurdering av kunstneriske prestasjoner avvikende fra avisens ansvarlige kritikere. Spørsmålet om å ta inn slike artikler må derfor i hvert enkelt høve stå åpent for bladets egen vurdering av innleggets verdi og de praktiske og rettfærdsmessige hensyn som gjør seg gjeldende. Dersom redaktør Christensen ut fra disse hensyn hadde funnet å kunne avvise vedkommende artikkel ville han ha vært i sin gode rett, men ikke ut fra [en] *prinsipiell* betraktning. Når han til slutt tok den inn, ser Utvalget i det en erkjennelse av at den prinsipielle betraktningssmåte [...] vanskelig lar seg opprettholde.»

Ein måte ein *ikkje* skal behandla eit innlegg på finn ein frå førstninga av 1971 (2/71). Thomas Breivik i Bergen sende avisa Dagen eit svar på ein sterk kritikk av musikalen «Hår» (Hair) ved Den Nationale Scene 1. desember 1970. Svaret frå Breivik kom til Dagen 3. desember, men blei ikkje teke inn i avisa før den 9. desember. Då hadde Breivik sin artikkel blitt lagt fram for den opphavlege meldaren, som svara på Breivik sin artikkel den 10. desember. Utvalet meiner i denne saka at Dagen sin redaktør hadde praktisert ein avleggs journalistisk taktikk: «Ikke å la en motstander slippe til med sitt syn uten en øyeblikkelig imøtegåelse. [...] Det betegner en partiskhet overfor deltakerne i debatten som Det faglige utvalg regnet med var et tilbakelagt stadium i norsk presse.»¹⁶¹ Ein annan måte å behandla

¹⁶⁰ Medlem frå 1951, formann frå 1953.

¹⁶¹ Her er det dette poenget som er overordna for utvalet og det vel ikkje å gjera noko vidare nummer over sjølv den oppheta debatten omkring oppsetninga av Hair i Bergen. Stykket hadde alt på førehand vore fordømt og kritisert i fleire månader. Ein organisasjon som kalte seg Predikantenes Broderkrets samla inn 15.000 underskrifter for å få det stoppa (Ustvedt 1981: 341).

innlegg på som ikkje er god skikk er å bruka såkalla «hale», altså at eit innlegg får eit redaksjonelt motinnlegg i direkte tilknytning til seg. Dette punktet har likevel sjelden (2 gongar) vore noko hovudpoeng i ei sak i utvalet. Det blir dessutan underordna behandla i eit par saker, og noko tvetydig blir det jo når det i ei sak (48/66) heiter: «Det faglige utvalg finner ikke å kunne rette noen kritikk mot Farmand i det foreliggende tilfelle. Bladet har tatt inn ingeniør Øs første artikkel ordlydende og med fint utstyr. Det har valgt å polemisere mot Ø. med en hale – en form som Det faglige utvalg ikke setter pris på.» Utvalet kjem altså ikkje med kritikk, men set samtidig heller ikkje pris på halebruken.

Samtidig er det slik at når avisa vel å ta inn eit innlegg, så må dette halda eit visst minimumsnivå når det gjeld saklegheit. Innlegg som er personleg fornærmande eller også injurierande må haldast borte frå avisspaltene. Mellom anna den lokale aviskrangelen har ført til at dette prinsippet har vorte brote. Journalist Gerd Bonde skreiv ein artikkel lørdag 12. juli 1958 frå Sjøsandleiren ved Mandal (3/59). Ho brukte titlar som «Sputnik-jenter og Bergens-børster. På urosiden i Sjøsandleiren.» Reportasjen var heilsides og halden i ei kåserande form. Den vart ikkje godt motteken av turistsjefen i Mandal. Han oppfatta den som eit einseitig angrep på Sjøsandens teltleir. Han forfattar så eit tilsvaret med personlege angrep, med insinuerande og fornærmande uttrykk, mot Bonde. Fædrelandsvennen gir melding om at avisa ikkje vil ta inn innlegget utan at det blir modifisert kraftig. I mellomtida tar avisene Lindesnes (Mandal) og Sørlandet (Kristiansand) inn det opphavlege innlegget frå turistsjefen i sin heilskap. Utvalet seier det er forbausla over at avisene ikkje let innlegget gå i papirkorga, sidan det slett ikkje var noko tilsvaret. Forbausinga bør ikkje stikka djupt, sidan utvalet har identifisert minst like graverande utslag ved andre høve. I ei sak i Gudbrandsdalen i 1967 (11/67) uttrykkjer utvalet seg slik: «Det er en stor misforståelse å tro at en redaktør er forpliktet til å ta inn hva som helst fra hvem som helst. Det regnes for god presseskikk at en redaktør gir plass for to parters syn. Når det er gjort – og det er sannelig gjort i vid utstrekning i dette tilfelle -, så har redaktøren full rett til å avbryte en debatt som utarter. Det innlegg som herr T. ikke har fått inn trekker debatten ned på et lavmål. Det faglige utvalg, som har fått seg dette forelagt, vil uttrykke sin glede over at det ikke har fått plass i norsk presse.» Også i saker der utvalet tolkar det slik at innsendaren bør bli gitt ein imøtegåingsrett, sjølv om det kan drøftast om slik rett er sjølvstøtt, så må det vera eit klart krav at innlegget har «en saklig og avdempet form» (9/58).

Når eit innlegg er teke inn og ein har etterkome eit ønskje om at innlegget skal vera anonymt, må også dette respekterast. Det skjedde ikkje i det forholdet som er grunnlaget for sak 1/57, mot Rogalands Avis. Då den omtalte saka vart behandla redaksjonelt dagen etter at innlegget hadde stått

på trykk, avslørte avisa kven den anonyme skribenten frå dagen før var. På den andre sida appellerte utvalet alt i 1949 (13/49) til avisene om at dei burde få innsendarar til å stå fram med namnet sitt i større utstrekning enn det som då var tilfellet. Og anonyme angrep på namngitte personar eller institusjonar «bør bare inntas i pressen når rent særlege forhold gjør det berettiget», som det heiter i ei sak frå 1962 (8/62). Klarast kjem dette til uttrykk i ei sak fire år seinare (10/66): «Det er et klart brudd på god presseskikk å ta inn en anonym artikkel med angrep på navngitt person når vedkommende ikke har skrevet noen artikkel i denne avis.» Ein annan vri ser ein i ei sak mot Nationen i 1968. Avisa har her polemisert mot ein artikkel som avisa ikkje har teke inn. Dette er «sterkt stridende mot god presseskikk», ifølgje utvalet, og utvalet seier seg tilfreds med at Nationen «erklærer seg villig til på en anstendig måte å gjenopprette en kjedelig tabbe som er blitt begått, og som redaktøren først er blitt oppmerksom på da klagen kom.»

I desse sakene er utvalet oppteke av rettar, fridomar, plikter og det er oppteke av at forvaltninga av desse skal vera anstendig. Ein kan ikkje krevja ein rett ein ikkje har, men pressa må også forvalta sine fridomar på gode og anstendige vis. Dette er svært viktig for tillitsforholdet mellom pressa og pressa sitt publikum. Utvalet legg vekt på at pressa skal halda seg til det prinsipielle, slik at dei som har med pressa å gjera kan ha klare forventningar til korleis pressa vil handla. Dette er like viktig i forholdet mellom pressa og pressa sine *kjelder* og pressekollegaer imellom. I det neste avsnittet skal me sjå at utvalet opplever eit spenningsforhold når det behandlar sperrefrist-problematikk. Det likar ikkje sperrefristar, men ordninga inneber ein *avtale* mellom to partar og avtalar skal haldast.

8.1.1 Avtalar og hemmelegald

Det er av vesentlig betydning for et godt kollegialt samarbeide at fastsatte sperrefrister overholdes. Slike sperrefrister har som regel til hensikt å stille avisene likt i konkurransen, eller de kan ha til hensikt å gi avisene litt tid på seg før de offentliggjør en komplisert og vanskelig sak. I begge tilfelle bør avisene være interessert i at det settes sperrefrist.¹⁶²

Etter utvalet sitt dannelsesideal skal ein opptre sømmeleg, ein skal halda ord og avtalar og ein skal vera prinsippfast. Sperrefrist-problematikken *gir* talande døme. Når det er inngått avtale om ein sperrefrist, utan at ei avis har gitt sin høglytte protest, må avtalen respekterast, sjølv om aviser mislikar

¹⁶² Frå utvalet sin uttale i sak 37/62, mot Samhold/Velgeren.

den. Utvalet meinte også det var eit grovt brot på god presseskikk då ein VG-journalist i 1971, i ein reportasje i Hjemmet, offentleggjorde namnet på ein familie som var med i ein tv-serie (16/71). Avtalen var at namnet ikkje skulle offentleggjerast. Avtalar skal ikkje brytast. Utvalet får opp igjennom åra også ei rekkje saker på sitt bord som gjeld måtar både private og offentlege institusjonar forsøker å styra informasjonstilgangen til pressa. Utvalet har hatt som gradvis framveksande prinsipp i forhold til sperrefristar at dei er ein uting. Samtidig inneber dei oftast likevel ein *avtale* mellom den som avgjer ein sperrefrist og avisene som kjenner til dette.¹⁶³ Dersom ein ikkje ønskjer å følgja ein sperrefrist, er minstekravet at ein seier ope og klart ifrå om dette med det samme. Det nyttar ikkje å koma i ettertid og seia at ein mislikar prinsippet, dersom ein ikkje har gjort dette klart for den som har framsett sperrefristen, og slik også for dei konkurrerande presseorgana. For dette handlar ikkje berre om god tone ovanfor den som framset sperrefristen, det handlar i høgste grad også om å visa god kollegial tone ovanfor dei andre i pressa som måtte overhalda sperrefristar.

Desse forholda blir tydeleggjort i den første saka i 1969, Norges Skiforbund mot Dagbladet. Utvalet uttaler her: «Saken viser hvor lett det er å komme opp å kjøre når man opererer med sperrefrister fra pressekonferanser. Det ser ut til at Skiforbundet har forsøkt å finne en form som skulle kunne tilfredsstille både morgenavisene og middagsavisene. Da pressekonferansen begynte kl. 1700, ville ellers morgenavisene ha fått stoffet først. Imidlertid ønsket altså en representant for en middagsavis [Dagbladet] ikke noen slik utsettelse, og en medarbeider i et telegrambyrå nektet blankt å anerkjenne noen sperrefrist. Det må uten videre være klart at hvis man ikke vil respektere en sperrefrist og sier fra om dette, må man gi avkall på være til stede – men hvis man blir sittende, er man bundet av det som er bestemt. Hvis det blir diskusjon om en slik frist etter at opplysningene er gitt, kan det ikke kreves at fristen skal følges, men de som ikke er enige i den, må straks si fra. Hvis en slik uoverensstemmelse som dette kan føre til at det ikke blir så mange sperrefrister – og Skiforbundet sier i sitt brev at det vil slutte med det – vil det utvilsomt være et gode.» (1/69)

Den prinsipielle ståstaden i forhold til sperrefristar er altså gradvis framveksande. I 1955 er utvalet meir eintydig kritisk til dei som bryt sperrefristar enn det er eit tiår seinare: «Det er meget beklagelig at den slags brudd på sperrefrister forekommer, både fordi det skader det kollegiale

¹⁶³ Samme synspunkt gjer seg gjeldande når det gjeld opplysningar «i all fortrolighet». I sak 19/66 skriv utvalet: «Når en avis er blitt fortrolig orientert om en sak og har godtatt at orienteringen er fortrolig er det avisens absolutte plikt å holde avtalen.» Og i sak 21/60, som gjeld referatforbod, undersrekar utvalet på ny dette med avtalar: «Et brudd på en avtale er en såpass alvorlig ting at pressens folk bør vise den største varsomhet.»

forhold mellom avisene og fordi det svekker tillitsforholdet mellom pressen og nyhetskildene. Det faglige utvalg vil derfor nytte leiligheten til å innskjerpe at det er en pressemanns plikt å være til det ytterste omhyggelig når det gjelder overholdelsen av sperrefrister, slik at man ikke bare kan unngå bevisste brudd på dem, men også uhell på grunn av unøyaktighet og misforståelser.» (8/55) I 1968 kom sperrefrist-problematikken fram med alle sine vanskelege sider då forlovinga mellom kronprins Harald og Sonja Haraldsen skulle offentliggjeras. Arbeidernes Pressekontor braut sperrefristen som vart sett av NTB, noko telegrambyrået klaga over. Arbeidernes Pressekontor blei frikjent fordi kontoret hadde fått kjennskap til nyheten om forlovinga før det vart sendt ut forbod mot offentliggjøring gjennom NTB. Utvalet betraktar det heile som pinleg for norsk presse. Før sperrefristens utløp hadde Københavns radio kome med nyheten. Det vart då gjort forsøk på å endra sperrefristen, utan at ein fekk rette vedkomande i tale: «Hadde de ansvarlige for sperrefristen på dette tidspunkt fått vite at hele Europa nå var kjent med nyheten, måtte det ha vært mulig og funnet en form som hadde tillatt de norske morgenaviser å bringe nyheten i sine morgenutgaver. Selv om også det hadde vært 12 timer etter utlandet, hadde det dog vært en brukbar løsning.» Alt året før (18/67) hadde utvalet bede alle redaktørane i landet, gjennom Norsk Redaktørforening, å ta opp sperrefrist-spørsmålet.

Og saka som kan stå som ei avslutning på sperrefrist-problematikken i utvalet er meir å rekna som eit hjartesukk (16/69). Reisetrafikkforeningen for Sørlandet hadde invitert pressa til å vera til stades ved eit ekstraordinært rådsmøte den 5. desember 1968. Innkalling blei sendt ut 18. november og til orientering sende ein også dei dokumenta som skulle leggjast fram på møtet. I innkallinga blei det gjort merksam på, med strek under, at det var sperrefrist på dokumenta til 25. november. Både Agderposten og Farsunds Avis klaga til utvalet over at Fædrelandsvennen kom med dette stoffet alt 23. november. Utvalet sitt hjartesukk er slik: «I det foreliggende tilfelle har man en situasjon som svært mange pressefolk har stått overfor i årenes løp: En sperrefrist er satt, en avis bryter den – hva skal så de andre avisene på stedet gjøre? Det faglige utvalg har tidligere behandlet flere slike saker og har alltid hevdet at selv om en avis bryter en sperrefrist, kan de andre ikke gjøre det, og som prinsipp bør vel dette fremdeles hevdes. Det er selvsagt fristende å ta stoffet som nu har fått mindre verdi og som vil få enda mindre hvis man venter enda lenger. I det foreliggende tilfelle har Fædrelandsvennen straks underrettet den som har satt sperrefristen. Når galt skal være, har altså Fædrelandsvennen ikke forsøkt å lure seg til noe stoff. Men tilfellet er et nytt bevis på hvor uheldig og naturstridig sperrefrister er når det gjelder stoff som skal inn i avisene.» Her kan ein spesielt leggja merke til den mindre klare haldninga til prinsippet om at sperrefristar ikkje

skal brytast. Det verkar meir som om utvalet ikkje er sikkert lenger og spør lesarane av uttalen; «...som prinsipp bør vel...»¹⁶⁴

Når utvalet sukkar oppgitt, skjer det ikkje minst ut frå ei oppfatning av at utvalet står oppe i ein vanskeleg situasjon der mange skal lærast mykje – helst på kort tid. Sperrefrist-problematikken tydeleggjer vanskane. Her skal både pressa oppdragast i å halda avtalar, samtidig som sperrefrist-setjarar av alle slag skal overtydast om at sperrefristar er ein uting. To ikkje heilt enkle ting må kommuniserast til samme tid, i to ulike retningar: Utvalet må, på danna og kultivert vis, kjempa ein kamp mot sperrefrist-ordninga ovanfor dei som nyttar seg av ho. Prinsipielt må sperrefristar sjåast på som eit forsøk på å styra informasjonstilgangen til mediene på vis som pressefolk, med sjølvtilitt og sjølvvinnssikt god nok, ikkje kan akseptera. Samtidig kjenner utvalet nettopp behov for å understreka dannelsesidealet ovanfor eigne rekkjer, i form av at sperrefristar i prinsippet inneber avtalar og avtalar skal haldast.

Utvalet inntar både ein skulelærer-posisjon og ein ordensskapar-posisjon. Det er ikkje berre dei systematiske motkreftene, eller avvikarane, som må handterast. Dannelsesidealet, smaksidealet, til utvalet kan ikkje isolerast til presseforhold, det må haldast fram ovanfor alle klagesak-involverte som utvalet meiner har noko å læra i så måte.

8.2 Den grenselause danninga og utdanninga: Dei andre sin (u)skikk og annan type skikk

Det faglige utvalg synes at denne pinlige episoden ikke burde ha foranlediget hverken avisskriverier eller henvendelser til det faglige utvalg. En skuespiller som opptrer på et festmøte bør vel i våre dager være forberedt på at han kan bli utsatt for blitz-fotografering, men det naturlige vil vel også være at man varsler ham på forhånd slik at det ikke kommer fullstendig overraskende. Under alle omstendigheter er det ikke stemmende med god *folkeskikk* at skuespilleren og journalisten gir seg til å trette om episoden inne i salen mens festtalen holdes. (8/66)

¹⁶⁴ Tilsynelatande varsemd i uttalen om sperrefristar finn ein alt i sak 25/58, ein klage over at Arbeidernes Pressekontor braut ein sperrefrist for forslag frå riksmeklingsmannen for hovudsamanslutningane. Her seier utvalet at det «antar derfor at Arbeidernes Pressekontor ikke burde ha sendt ut sin melding uten å overholde sperrefristen.» Formuleringa må likevel mest sjåast i tråd med ei generell varsemd i vendingane frå utvalet, for mange saker i denne perioden.

Utvalet nøyer seg i ei rekkje saker ikkje med å avgjera om eit innklaga presseorgan har handla i strid med god presseskikk. Det er både oppteke av andre typar skikk, «vanlig skikk» og «folkeskikk», og det er oppteke av *andre sin* skikk; advokatforeningar, fotballforbund, bilsakkunnige og andre sin. To perspektiv kan leggjast på dette. Det eine er utvalet si generelle målsetjing om å verna om «pressens anseelse». Det vil vera ordentleg, men unaturleg for utvalet å stoppa ved vurderinga av innklaga presseorgan, *dersom* det er slik at andre utanfor pressa har oppført seg slik at det er til skade for pressa. Samtidig er det slett ikkje alltid openbart at det er eit slikt presse-vern som gjer at utvalet tar til å uttala seg om andre og om andre sin (u)skikk. Det kan tyda på at utvalet kjenner seg kompetent til å vurdere *folkeskikken* like så vel som presseskikken, meir eller mindre uavhengig av kva som er det faktiske kompetanse-grunnlaget til utvalet.

Dette kan forklarast på tre måtar. For det første kan det koplant til graden av profesjonalisering, formalisering og organisering. I andre, meir velordna utval av denne typen vil grensene for kompetansen vera langt klarare og standardiseringa av uttalar av denne typen vil vera meir ordna. For det andre kan dette også koplant opp til den spesielle forma journalist- og presse-profesjonaliseringa må ta. I og med pressa si særlege rolle som formidlar og deltakar i samfunnet, kan det falla meir naturleg for eit pressefagleg utval å strekkja sin kompetanse til andre institusjonar utanfor pressa. Endeleg handlar dette om utvalet si understreking av «*den kultiverte framgangsmåte*» (t.d. sak 58/71). Dette er ein måte å definera framgangsmåten på som ikkje er isolert til pressa og presseforhold. Nokon er kultiverte, andre er det ikkje. Utvalet etablerer såleis eit skilje mellom «dei kultiverte» og «dei ikkje-kultiverte» som gjeld samfunnsmedlemmer i stort og ikkje berre innanfor presseverda. Utvalet formanar dei «ukultiverte» til å leggja av seg sine lite kultiverte framgangsmåtar. Dette må sjåast i samanheng med utvalsmedlemmene som del av eit større moralsk fellesskap, som altså ikkje har med pressespørsmål åleine, men med «rett framferd» generelt – den gode smaken – å gjera. Det kan vera tenleg å gjera eit skilje mellom *teknisk autoritet*, basert på profesjonen eller den aspirerande yrkesgruppa sine spesielle kunnskapar, og *moralsk autoritet*:

The first of these dimensions is that which has at one pole *technical* and at the other *moral authority*. Technical authority stems from scientific knowledge and expertise in its application and can be exercised in those spheres to which the expertise applies or those closely adjacent to it. Moral authority is exercised when professionals pronounce or intervene in areas outside the immediate purview of their professional work; when doctors attempt to influence the nature of the health care system or when lawyers pronounce on constitutional

reform, or when physicists enter the debate about the use of nuclear energy as part of a fuel policy (Macdonald 1995: 169).

Utvalet kjenner seg kompetent til å koma med slike formaningar i fleire retningar. Ein kan i fleire tilfelle få auge på eit *grenselaust* dannelsings- og utdanningsprosjekt. I saka som vart sitert i innleiinga til dette punktet fekk både skodespelaren og journalisten refs. I ei sak med grunnlag i språkstriden i Moss (22/66) får ein intervjuja tannlege, som var involvert i striden, melding om at han måtte forstå journalisten si hensikt med intervjuet: «...På den annen side må det sies at tannlege O. burde ha forstått at journalisten fulgte en bestemt språkpolitisk hensikt når han akkurat denne dagen ønsket å intervju ham.»

Arbeidsutvalet i Norsk Presseforbund reagerer i 1963 (4/63) mot Norges Fotballforbund. Kritikken er også reist av journalist Ivar Johansen og utvalet støttar begge desse presse-instansane. Fotballspelaren Roald *Kniksen* Jensen var blitt intervjuja i Sportsmanden. Der kritiserte han kollegaer og nærmaste medspelarar. Fotballforbundet «ordna opp» i dette ved å la Kniksen nekta for uttalane. Fotballforbundet peika på at det ikkje låg føre noko lydbandopptak av intervjuet og dermed dømde forbundet Sportsmanden, og pressa generelt, for urett framstilling på grunnlag av Kniksen sin versjon av saka. Utvalet uttaler: «Det faglige utvalg gir sin fulle tilslutning til de synsmåter Ivar Johansen legger frem. [...] Det faglige utvalg vil også understreke det som sies om «den høyst tvilsomme måte» saken ble ordnet på. [...] Det er såpass beklagelig at man fristes til å tro at det er handlet i den rene uforstand – uten tanke på at man medvirker til å undergrave pressens anseelse. Det bør være av vesentlig betydning til enhver tid å ha for øye.» Det er altså ikkje berre pressa si oppgåve å arbeida for «pressens anseelse», *det er også alle andre si.*

I 1971 (51/71) er det i minst like stor grad som innklaga Hamar Stiftstidende politiet i byen og fengselsstyresmaktene som blir kritisert av utvalet: «Det tilligger egentlig ikke Det faglige utvalg å uttale seg om politiets og fengselsmyndighetenes håndtering av deres saker. Men det synes utrolig at denne fangen har fått adgang til å sende brev til Hamar-avisene med tilbud om «some basic informations» om Nato og Kolsås, norske satelitt-stasjoner, radarinstallasjoner og Forsvarsdepartementet, og at pressefolk ble tillatt timelange samtaler med tiltalte om disse ting.»¹⁶⁵ Her ser altså utvalet at det «egentlig ikke» høyrer med til utvalet sin kompetanse å uttala seg om slike ting, men det gjer det likevel. Og samme året får Den Norske Advokattforening høyra det i samband med ei sak om behandling av

¹⁶⁵ I denne saka vart rettnøk den innklaga avisa, Hamar Stiftstidende, også felt for å ha teke imot invitasjonen frå fangen.

klager for forliksrådet (12/71). Advokatforeningen spør utvalet om VG har opptredd i samsvar med god presseskikk ved å «offentliggjøre en forlikssklage før forliksrådet hadde behandlet saken; endog før innklagede hadde fått underretning om at det var innledet sak mot ham.» Utvalet finn ikkje at avisa har brote god presseskikk (sjølv om det ikkje er enkelt å få tak på grunngevinga for dette), men vender seg i hovuddelen av uttalen i staden mot Advokatforeningen: «Men denne sak avslører jo et ganske merkelig forhold: Advokatforeningen vender seg til Det faglige utvalg for å få dette til å stemple som brudd på god presseskikk at aviser tar inn forlikssklager før forliksrådet har behandlet dem, mens det er Advokatforeningens *egne* medlemmer som går til avisene med forlikssklagene, stikk i strid med Advokatforeningens *egne* etiske retningslinjer og de prinsipper Advokatforeningen gjør seg til talsmann for i henvendelsen til Det faglige utvalg. Det naturlige må være at Advokatforeningen innskjerper overfor sine medlemmer at denne utglidning må stanses – og at foreningen håndhever dette synet. Det ville være å angripe ondet ved roten. Og det ville forhåpentligvis bidra til å hindre at smarte advokater prøver å vinne en sak i *folkeopinionen* før den overhodet er prøvet for retten. En stevning er et *partsinnlegg* som bør tas med en stor klype salt.» Denne saka kan også sjåast på som ei der den aspirerande yrkesgruppa hevdar seg ovanfor ein godteken profesjon, juristprofesjonen. Den viser den aspirerande yrkesgruppa sitt faglege utval som i stand til å kritisera den godtekne profesjonen for manglande oppfylling av denne sine eigne føreskrifter.

I ei sak der det først og fremst er Dagbladet som blir felt for grovt brot på god presseskikk (41/67), finn likevel utvalet grunn til å leggja til følgjande: «Det faglige utvalg vil dog uttale at også politiets embeds- og tjenestemenn har et stort ansvar for hva slags opplysninger de lar tilflyte våre massemedia.» Også i ei sak frå 1971 (46/71) blir Dagbladet felt i ei sak der det er retta kritikk mot politiet. «Ny førerkortskandale i Oslo» skreiv avisa, og utvalet fastslo det som eit brot på god presseskikk at «Dagbladet på grunnlag av den ene parts fremstilling lager et sensasjonsoppslag.» Saka gjaldt at politiet hadde halde tilbake ein lastebilsjåfør sitt førarkort over lengre tid etter at mannen hadde hatt eit epileptisk anfall hos biltilsynet. Men etter å ha kritisert Dagbladet til dels kraftig fann utvalet å måtta tilføya følgjande: «Lastebilsjåførens krampeanfall hos bilsakkyndige fant sted 28. april. Først 13. mai skrev politiet til sjåføren med krav om legeattest fra spesialist. For en yrkesbilist er førerkortet avgjørende for levebrødet, og sendrektigheten fra politiets side er klanderverdig.» I ei anna sak, som også først og fremst er retta mot den innklaga avisa (Indre Smaalenenes Avis), får ein lensmannsfullmektig høyra kritikk om eit innlegg han har hatt i avisa (3/67): «Det var et lite veloverveid og lite verdig innlegg fra en mann knyttet til lensmannsetaten – og det kan ikke unnskyldes med at han skrev

som privatmann, ikke som lensmannsfullmektig. I en liten bygd skiller man ikke så hårfint.» Frostating lagmannsrett behandla i april 1964 ei sak mot ein 19 år gammal gut som var tiltalt for overlagt drap. Saka vart utvalssak først i 1966 (15/66). Guten var tiltalt for drapet på mora til ei 16 år gammal jente. Jenta var kjærasten til guten. Ein lokal distriktslege har klaga over referatet av rettssaka i Arbeider-Avisa og i Namdal Arbeiderblad. Utvalet på si side kritiserer først og fremst *statsadvokaten*: «Det faglige utvalg deler distriktslege Hs forargelse over at en 16 års pike er blitt utlevert til folkesnakket i en liten grenn [...]. Men forargelsen kan i dette tilfelle ikke vendes bare mot avisene. Når statsadvokaten fant det nødvendig å trekke dette fram i sin saksfremstilling som ble gitt for åpne dører er utleveringen allerede foregått og skade skjedd, og det er vanskelig å bebreide avisene at de tok det med i referatet.» Kritikken her botnar i at at utvalet for det første held seg til referatretten og for det andre til *objektivitet* som målestokk.¹⁶⁶

Politiet må ofte sjølv ta ansvar for at det blir kritisert. Det understrekar utvalet i ein av dei siste uttalane i materialet (6/72): «Men utvalget vil tilføye at i saker der politiet ved sin opptreden selv kommer i søkelyet, må politiet ha en særlig plikt til å bidra til sakens opplysning. At politiet selv nektet å kommentere saken, kan ha bidratt til at reportasjen fikk en så utfordrende form.» Politiet skal vera i offentlighetens lys og politiet skal yta ei teneste. Dei reine service-næringane står særskilt lageleg til for hogg når utvalet kritiserer andre enn i pressa sjølv. Ei «hotell-sak» får illustrera dette poenget. Den 28. juli 1969 hadde bladet Sunnhordland på Stord eit innlegg underteikna «også en spisegjest». Mannen hadde kjøpt middag ved Grand Hotel på Stord. Han hadde funne ein «jerndings» med skarpe kantar i ertestuinga si, noko som avslutta dagens måltid for hans vedkomande. Han vende seg til direktøren for hotellet og spurde om dette var som det skulle vera og om han hadde rett til ein ny porsjon mat etter det kjedelege funnet. I staden blei han avvist av direktøren, noko som førte til at han tok pennen fatt og skreiv innlegget i Sunnhordland. Hotellet klaga så til utvalet over at avisa tok inn innlegget. Utvalet svarer hotellet slik: «Det faglige utvalg har intet å bebreide bladet Sunnhordland. Derimot må utvalget beklage at betjening og direktør ikke ordner opp en slik affære på stående fot – ved å beklage det inntrufne og ved å servere den uheldige gjest en ny porsjon mat uten innvendinger av noen art.» (31/69)

Fleire *klagarar* opplever også å få utvalet *mot* seg. Klagarar har grunn til å forventa at utvalet i utgangspunktet avgjer om det innklaga presseorganet har brote god presseskikk eller ikkje, dei har ikkje grunn til å forventa at klagars eigen handlemåte blir gjenstand for vurdering. Men det skjer fleire gongar, sjølv om utvalet i 1966 blir overraska over at det «i denne sak [er]

¹⁶⁶ Sjå punkt 7.5 for meir om utvalet sine målestokkar på stoffområdet kriminaljournalistikk.

kommet i den noe uvanlige situasjon at det må vende sin kritikk mot *klageren* [...]» (46/66)

Mange av sakene der andre utanfor pressa blir kritiserte på denne måten, har altså med danning å gjera. Utvalet held fram med å visa kompetanse ikkje berre i spørsmål om presseskikk, men også om *folkeskikk*, berre få år før allmennheten sine representantar skal koma til for mellom anna å tilføra dette perspektivet. Forvirringa blir total når utvalet i sak 13/66, mot Aftenposten, også snakkar om *elementær service*. I saka før, 12/66 mot Arbeiderbladet, slår utvalet kategorisk fast: «Endelig er det selvsagt dårlig presseskikk ikkje å svare på Jockeyklubbens annen henvendelse.»¹⁶⁷ I saka mot Aftenposten vel utvalet i staden å innføra det ovanfornemde begrepet: «Det er imidlertid stadig egnet til forundring for Det faglige utvalg at aviser ikkje svarer på brev, endog rekommanderte. Det har ikkje noe med god eller dårlig presseskikk å gjøre, men det hører med til elementær *service*». Det som altså i den eine saka heilt sjølvstøtt var brot med god presseskikk, har ikkje noko med det å gjera i den neste. Me forstår «stort sett», for å bruka utvalet sin måte å ordleggja seg på, kor utvalet vil hen i sine uttalar, men det er i ferd med å setja ut feller for seg sjølv. Uklare ordlydar i uttalane lettaregjer angrep frå både pressefolk og juristar som tiltar utover mot tiårsskiftet mellom 60- og 70- talet.

Eit anna skilje går mellom «presseskikk» og «uskikk». I ei sak mot Bergens Arbeiderblad heiter det: «Det faglige utvalg finner ikke at det foreligger noe brudd på god presseskikk i dette tilfelle. Men det foreligger en uskikk, den nemlig at aviser ikke svarer på brev.» (4/66) Også Morgenbladet får høyra noko liknande i ei sak som gjeld at klagar ikkje har fått ein innsendt artikkel i retur: «Det faglige utvalg kan ikke se at dette er en oppgave som ligger under utvalgets arbeidsfelt, men har henvendt seg til Morgenbladet med spørsmål om saken nu er i orden. Da Morgenbladet heller ikke svarer det faglige utvalg, finder man ingen grunn til å gå lenger, og konstaterer bare at spørsmålet om svar på forespørsler ikke er noe som angår god eller dårlig presseskikk, men ganske enkelt alminnelig høflighet.» (17/69)

Det er altså ufint og lite kultivert. Utvalet meiner igjen at dette ikkje har med presseskikk å gjera, *samtidig som* utvalet faktisk kjenner seg kompetent til å uttala seg. I eit anna tilfelle får utvalet høve til å uttala seg i begge retningar: «Det er neppe tvilsomt at der finnes land hvor det regnes som god, i hvert fall *smart* journalistikk å forsøke å overtale, f.eks. en sykepleierske til å gå inn på et sykerom hvor pressefolk ikke har adgang, et rom bevoktet av politi, med et utlevert fotografiapparat og med løfte om

¹⁶⁷ Som tabell 8-1 viser er det i 6 tilfelle i materialet at denne typen problem er tema for sakene.

belønning i penger for å fotografere for en avis en situasjon som avisen selv ikke har skaffet seg bilde av. Det har aldri vært regnet som god presseskikk i Norge. Det har heller ikke vært regnet som kultivert opptreden, altså heller ikke som god folkeskikk.» (1/72) I fleire tilfelle finn utvalet å måtta understreka at eit innklaga forhold *både* er brot på god presseskikk og på folkeskikken.¹⁶⁸

Ein må «vise konduite og sunt vett og bruke sitt skjønn» er utvalet sitt råd i ein annan samanheng (8/68), meir enn at ein må kunna sin Vær Varsom-plakat på rams. At plakaten i lange periodar i det studerte materialet ikkje har vore særleg viktig framgår også av ein uttale frå 1953: «Det faglige utvalg finner at sognepresten og Ringerikes Blad i dette tilfelle har opptrådt på en måte som vanligvis ikke oppfattes som god presseskikk.» (7/53) Det er altså ikkje eit forhold som kan bli gitt ei klar vurdering ut frå målestokkar i plakaten, men utvalet brukar «den vanlege oppfatninga» som sin målestokk i staden. Eit slikt mål synest å spennja beina under utvalet sitt oppdrag, nemleg å vera forvaltar av kva som er rett og god *presseskikk*. Særleg tydeleg er dette, i denne perioden, fordi plakaten, og andre relevante retningslinjer, først og fremst handlar om retts- og kriminalreportasjen.¹⁶⁹

Utvalet sin språkbruk her er altså forvirrande. Det er snakk om «folkeskikk», «vanleg skikk», «uskikk», «elementær service» og liknande uttrykk. Det mest interessante er ikkje i seg sjølv mengda av begrep, men det er mangelen på eksplisitt klargjering av dei. Utvalet opererer med ein type *interne sanningar*, altså sanningar som utvalet kjenner til innhaldet i og forvaltar, men utan at det blir funne nødvendig å strekkja klargjerande kommunikasjonslinjer til dei som dei interne sanningane blir brukte ovanfor. Og dei interne sanningane gjeld både interne presseforhold («presseskikk») og meir allmenne, generelle, forhold («folkeskikk»). Som pedagogisk grep, utdanningsgrep, fungerer dei interne sanningane sjelden tilfredsstillande. Då må andre strategiar takast i bruk.

8.3 Utdanningsgrep I: Klar tale

Utvalet jaktar på dei presseeetiske prinsippa, ikkje minst fordi dei kan bidra til eit viktig pedagogisk grep: klar tale. I nokon typar saker finn det at det er lettare å ty til dei klare fastslåingane enn i andre. Eit døme er når avispolemikken, ofte den politiske polemikken, blir vondsinna og personleg retta. Dagbladet fekk under valkampen i 1971 lov av utvalet til å kalla Tromsø by sin bustadpolitikk for ein skandale, men utvalet måtte «beklage

¹⁶⁸ Sjø til dømes sak 29/71.

¹⁶⁹ Sjø punkt 7.5.

at angrepene både på ordfører Nordgård og sosialrådmann Engelsen ble ført fram som *personlige* angrep. Selv i en valgkamp burde det være et tilbakelagt stadium i norsk presse.» (45/71) Utvalet har rett i at det først og fremst var i tidlegare fasar av utvalet si verksemd at klagesakene hadde preg av sterke personlege angrep. Men også ei sak frå 1970 er illustrerande. Her er utvalet både internt og eksternt pedagogisk i forhold til skiljet mellom kva som er ei rimeleg form på eit oppslag og kva som ikkje er det: «Det hersker i Norge fortsatt meget stor meningsforskjell om forholdene i Sovjet. B. har ingen grunn til å beklage seg over at han blir kritisert for intervjuet i NRK. En formann i et stort fagforbund, som leder en delegasjon til Sovjet og stiller seg til tjeneste for kringkastingen i et intervju etterpå, må selvfølgelig – offentlig mann som han er – finne seg i kritikk, både for det han sier og det han ikke sier. Nå har full rett til å angripe ham. Men det må være en viss balanse mellom det B. har sagt eller gjort og angrepet. Det er *det* Det faglige utvalg skal uttale seg om. B. har i intervjuet *ikke* gitt uttrykk for at han har analysert eller vurdert Sovjets samfunnsforhold eller fått tak i hva den vanlige Sovjetborger tenker. Men i dette tilfelle utnytter Nå et sitat av Lenin til å stemple B. som en velmenende idiot. Det er *sjikane* – ikke saklig kritikk. Selv om navn ikke var nevnt i Nå's artikkel, var adressen ikke til å ta feil av. «For noen kvelder siden fikk vi høre en av dem (de nyttige idiotene) i radio», het det i Nå's artikkel. Det var ikke god presseskikk.» (58/70) Utvalet mislikar når formen er *smaklaus*, heilt uavhengig av kva sjølve oppslaget måtte handla om.

Meir tidstypisk er ein uttale frå 1954: «Det faglige utvalg finner for øvrig [...] å måtte uttale sin misbilligelse av den form hele denne polemikk har fått. Både innsenderen og avisen har brukt en til dels utekkelig personlig form for polemikk, som må beklages. Det faglige utvalg finner derfor at i denne sak har de to parter ikke noe de skal ha sagt hverandre om god presseskikk og god tone i offentlig ordskifte.» (8/54) Utvalet set aller minst pris på det dersom det er kollegaer som blir hengt ut til latter for lesarane. Alt i 1960 meiner utvalet sjølv at denne forma for polemikk «burde høre fortiden til»: «Det blir brukt uttrykk som: «en blir kvalm av å lese det» – «freidig og frekt». «Bent fram morsom – dessverre uten å vite det». Eller – for å sitere den annen part – «Jeg vet at overrettssakførereren ikke har oppfunnet kruttet» – «gi sakførereren det råd å passe sine egne saker. Hvis han i det hele tatt har noen». Bruk av slike banale gamle slagord for å karakterisere en kollega i en annen avis er en lite verdig form for meningsutveksling.» (6/60)

Utvalet er altså ute etter det *verdige* i både avispresentasjon og i meningsutveksling. Men dette er ikkje berre sett på som mål i seg sjølv – sjølv om det kan verka slik i fleire uttalar. I sak 14/53 blir det poengtert at

«...kritikk i en slik form bør unngåes fordi den skader pressen selv.» Det er altså snakk om eit *autoritetsbyggande* poeng.

Autoritetsbygginga, profesjonaliseringa, skaut i utvalet fart ut frå den felles plattform som okkupasjonstida sine erfaringar ga. Når polemikken forsøker lura bilete og symbol frå denne tida inn i aktuell polemikk på uverdige måtar, då reagerer utvalet svært sterkt: «Det eneste unnskyldende ved H. C.s innlegg i Arbeiderbladet er at det er skrevet under fullt navn. Da får han også ta ansvaret for det. H. C. oppgir ikke navnet på den hytteeier han går løs på, men det er helt klart at i et slikt lite hytteområde er det ikke nødvendig, alle vet hvem han sikter til. Skribenten forteller selv at han har *lurt seg inn på tannlegens eiendom* – i håp om ikke å bli oppdaget. Men det blir han – og da tannlegen forlanger at han skal fjerne seg, trekkes det paralleller med Hitlertida. Det er grovt utilbørlig og brudd på god presseskikk.» (10/71) Ingen, absolutt ingen, får lov til å trekkja parallellar til «Hitlertida». Heller ikkje i ei god sak si teneste, til dømes samane si. Utvalet finn i 1967 forma på eit innlegg i Fjell-Ljom med denne ordlyden provoserande: «Uten å oppgi nærmere kilde, bringer Fjell-Ljom en uttalelse om at samene har selv skylden for den situasjon som er oppstått. Dette argument kjenner vi så godt fra utryddelsen av jøder, sigøynere, russere og polakker under krigen da SS forestod aksjonsutvalgene. Også disse folkegrupper «bar selv skylden» for sin ulykke. Påstanden er like falsk denne gang som da.» (16/67) Diskusjonsforma er provoserande, seier utvalet, og tenkjer truleg både på at den er provoserande ovanfor diskusjonsparten i Fjell-Ljom og ovanfor utvalet sjølv. Eit forsøk på å skada ein politisk meiningsmotstandar i 1948 bommar fullstendig i utvalet si tolking. For det første brukar ein retorikk knytt til okkupasjonstida og for det andre er påstandane feilaktige. Avisa Friheten skreiv redaksjonelt: «...skriver den «upolitiske» og for økonomisk landssvik dømte Morgenposten». Utvalet er kort og greitt i sin uttale (4/48): «Av den avgitte Høyesterettsdom av 13/2-48 i saken mot Morgenposten framgår at bladet ikke er dømt for økonomisk landssvik. Den siterte uttalelsen i Friheten må derfor karakteriseres som brudd på god presseskikk.»¹⁷⁰

Personleg hetsing skal ein heller ikkje driva med i avisspaltene, men når ein klagar i 1966 meiner at Dagbladet har drive med hetsing av Vidkun Qusling, fordi avisa har kalla han for «landsforræder», då er det ingen grunn for utvalet til å understreka *den* sida av saka. Utvalet finn ikkje noko å bebreida Dagbladet for (41/66). Men – som vist i punkt 6.3 – det er ei rekkje

¹⁷⁰ Eit anna forhold er at terskelen for negativ omtale av aktørar som faktisk var knytta til Nasjonal Samling-tida er etter måten låg. I ei sak frå 36/67 heiter det til dømes: «Landssvikere som har sønet sin dom og trukket seg tilbake fra all form for offentlighet bør nå få være i fred. Men ganske annerledes stiller det seg når de igjen melder seg og ber det norske folk om tillit, tillit til å representere folket i valg.»

døme på at utvalet er *bebreidande* ovanfor Dagbladet – og ovanfor andre aviser.

8.3.1 Avisene skulle visst betre

Utvalet meiner ofte at innklaga aviser burde ha gjort eit betre grunnlagsarbeid før det aktuelle oppslaget vart publisert. Det er eit irritert utval som må gjenta seg sjølv og som synest at den utdannande oppgåva si må ha eit djupare og meir meningsfylt innhald enn som så: «Det faglige utvalg får ofte – litt for ofte – opplyst fra avisene at de har sine opplysninger «fra en kilde som man ikke hadde noen grunn til å tvile på». Det viser seg forbausende ofte at slike kilder *ikke* er til å stole på. Det må mane presefolk til stadig større aktsomhet. Sjekk også slike kilder!» (52/70)

Utvalet sin utseiingsposisjon i desse sakene kan tilsvara rolla som inspektøren som iretteset aviser og pressefolk *for forhold der dei irettesette burde veta betre*. Ein ting er å *bryta* god presseskikk, av ein eller annan grunn. Det som det gjeld i desse sakene er noko anna, det er *synd* – verken meir eller mindre. Å *synda* mot god presseskikk er tyder nettopp at dei som *gjer ugjerninga heilt klart burde ha visst betre*. Å læra opp, utdanna, pressefolk i kva som er god presseskikk er noko anna enn å ty til grunnleggande *folkeskikk* som nemning for å krevja eit grunnleggande nivå av *danning*. Det er svært lite danna å bruka uttrykket «kverulanter som serverer løgner som selvfølgelige sannheter» om kollegaer (PFU 8/72).

Det nyttar ikkje at aviser gjer ein halvgod jobb: «Det faglige utvalg skal først understreke at selvsagt har en journalist både rett og plikt til å ta opp i sin avis skandaløse forhold ved et festarrangement selv om han selv deltar i arrangementet som innbudt gjest. Derom bør det ikke herske tvil. En journalist som overværer skandaløse arrangementer og tier, vil ikke være sin oppgave voksen. Han vil være et gissel i festarrangørenes hender og vil kanskje bli innbudt til fester for å sikre at avisen tier. Men når dette er sagt om den prinsipielle side av saken, må det jo ettertrykkelig slås fast at Tønsberg formannskaps fest *ikke* var skandaløs. Det var gjort alt som rimelig kunne gjøres for å hindre at ungdom fikk alkohol. Det eneste redaktør Tumyr med sikkerhet kan si er at en ung gutt på 17 år har fått et glass vermouth. Det står neppe i menneskelig makt å hindre at en slik feil kan forekomme i et stort selskap. Han gjorde en mygg til en elefant, og på det grunnlag betegnet han festen som en skandale – en skandale over 5 spalter.» (29/71)

Utvalet er sjeldent så klart som når det luktar *sensasjonsmakeri*. I dette legg det at avisene gjer for store poeng av saker, saker som i seg sjølv gjerne kan fortena plass i den aktuelle avisa: «Men Det faglige utvalg vil uttale at når kritikken tar form av femspaltede angrep, er det av hensyn til

pressens anseelse mer enn ellers nødvendig å sørge for at de beskyldninger som fremsettes er sannferdige og riktige. Pressen kan ikke slå seg til ro med at det bare er å tilbakekalle og beklage dagen etter hvis man bommer. God presseskikk krever grundige undersøkelser før det sterke ordvalg og det store utstyr brukes.» (21/69) Også Sunnmøre Arbeideravis måtte irettesetjast av utvalet året før: «*Det faglige utvalg* godtar at Sunnmøre Arbeideravis har funnet grunn til å ta samaritt-kursene ved Olafsminde Sjukehus opp til vurdering og at bladet har rettet skarp kritikk mot ordningen, som ga de unge piker lite igjen for den arbeidskraft de representerte. At overlegen ved sykehuset delte denne oppfatningen og hadde tatt opp arbeidet med å finne en bedre løsning, bestyrket avisen i at det var grunn til å trekke saken fram i lyset. Men Det faglige utvalg må understreke at det måtte kunne gjøres uten at det blir slått opp over 6 spalter på første side at det hersker «uverdige forhold ved Olafsminde Sjukehus.» Selv om undertittelen henspiller på hva saken egentlig gjelder, burde det være klart at sensasjonstitler om uverdige forhold skyter langt over målet. Saken angikk i det hele tatt ikke sykehusets virksomhet som sykehus, men som arbeidsgiver og opplæringsanstalt.» (19/68)

Men utvalet er ikkje berre bebreidande, det ønskjer i tillegg å vera *oppmuntrande*. Forhold som kan kritiseras blir trukne fram som døme på korleis ein kan gjera det rette ved seinare høve.

8.4 Utdanningsgrep II: Meir eller mindre «følgeverdige eksempler»

Det faglige utvalg godtar den uforbeholdne beklagelse. Mätte eksemplet gjelde som advarsel til alle som får makten over en penn!¹⁷¹

I sak 5/71, mot Dagbladet, heiter det mellom anna: «Det faglige utvalg er enig med redaktør Christensen i at en arbeidsulykke som denne ikke kan betegnes som brudd på god presseskikk, for det må være helt klart arbeidsulykken ikke er *villet*.» Arbeidsulykker må unngåast. Kvalitetskontroll er viktig. Det må ringa alarmklokker i redaksjonen, kommenterer utvalet til denne saka: «Det som skjedde i Dagbladet, viser hvor farlig det kan være at andre medarbeidere overtar og utstyrrer stoff som de ikke er fortrolige med, og som i iveren ikke er aktsomme nok.» I samme saka blir desken for første gong nemnt i utvalssamanheng: «Det faglige utvalg har hatt til behandling flere klager over det samme. Journalisten som

¹⁷¹ Frå uttalen i sak 34/67, mot Stavanger Morgenavis.

arbeider i marken leverer hederlig reportasje, men i «desken» blir setninger og uttrykk revet løs og deretter presentert på en måte som kan snu opp ned på hele reportasjen. Det maner sterkt til større varsomhet, slik at man unngår kjedelige og for avisens renomme nedverdiggende arbeidsulykker.»

Utvalet skal på den eine sida forsøka slå ned på det usømmelege, men det ser også på seg sjølv som Hjelparen, som trer støttande til for å forklara og leggja til rette, når avisene så gjerne vil, men slett ikkje får det gode presseproduktet til. Dette er ofte saker som er blitt til i «den beste hensikt», i motsetnad til dei der utvalet ikkje kan sjå at nokon slik edel intensjon ligg bak. I andre tilfelle synest ikkje utvalet vera så oppteke verken av intensjonen til den innklaga eller å straffa vedkomande avis, men det sentrale er i staden kva for *eksempel* som kan hentast for pedagogisk formål ovanfor både den innklaga og andre «presse-elevar». I den følgjande saka meinte klagaren at den edle intensjonen mangla, medan utvalet er nøgd på alle vis: I 1953 fekk utvalet ein klage frå ein privatperson i Oslo. Saka vart behandla året etter (2/54). Ein mann hadde site på ein av benkane i Rådhuset og sove; ein av fotografane til Arbeiderbladet gjekk bort til han, flytta på hatten og veska til mannen og deretter fotograferte han mannen. Før bilete nummer to blei teke, blei ei avis flytta frå benken ned på golvet ved sida av mannen. Klagaren meiner at dette må vera eit brot på god skikk sidan biletet som er gjengitt i avisa ikkje viser ein autentisk situasjon. Det er gjort forandringar av fotografen: «Hvis det er kutyme å mikse slik ved pressefotograferinger, kan en jo ikke feste lit til andre pressebilder av øyeblikkssituasjoner.» Utvalet gir ikkje klagaren rett i noko, ikkje minst fordi fotografen i ettertid fekk godkjenning av den fotograferte: «I stedet for brudd på god presseskikk vil Det faglige utvalg her slå fast at fotografen har vist et følgeverdige eksempel på god presseskikk for utøver av hans yrke.»

Utvalet gir også vekebladet NÅ full rett til å dela ut kaktusar og nellikar (25/60). Vekebladet hadde i mange år for vane å gi ein kaktus til ein som hadde fortent kritikk og ein nellik til den som hadde fortent ros sidan sist utgåve. Klagen gjaldt, naturleg nok, ei utdeling av ein kaktus: «Et av det faglige utvalgs egne medlemmer har også vært utsatt for denne tornefulle form for hilsen, uten å kunne tenke seg at en slik form for oppmerksomhet skulle være i strid med den presseskikk utvalget er satt til å verne om.» Pressa skal i staden vera på vakt mot maktmisbruk og uheldig forvaltning av mynde. I ei sak frå 1967 (44/67) har Telemark Arbeiderblad gjort rett i å omtala forhold frå eit lukka møte i eit skulestyre, fordi kommunikøet frå skulestyret fortia vesentlege opplysningar om handlinga i skulestyret av ei ømtåleleg sak: «Under vanlige forhold ville Det faglige utvalg uten videre påtalt Telemark Arbeiderblads indiskresjoner fra det lukkede skolestyremøte. Men her er forholdet at skolestyret – ved selv å gi uriktige

informasjoner om en sak av stor interesse for offentligheten – tvinger avisen til å gi de nødvendige tilleggsopplysninger.»

Pressa har rett til å kritisera folk i leiande stillingar, når pressa meiner at desse ikkje fyller stillinga, seier utvalet ved eit anna høve (5/69).¹⁷² Men, legg det til, det kjem berre an på korleis kritikken blir utforma: «For det første bør den naturlegvis ikke stå i et referat. Det er en lære som pressens menn og kvinner, i prinsippet godtar – og i altfor få tilfeller respekterer. Det at referat og reportasje skal være objektiv, og kritikk komme på lederplass, synes det meget vanskelig å gjennomføre. Men likegyldig hvor den står, må den være saklig.»

For *intervjuet* er det ikkje sjangeren i seg sjølv som er problemet i klagesaker for utvalet, men *intervjusituasjonen*. Fleire journalistar har opplevd at det kan vera lettare å få gode og spennande utsegner og viktig informasjon dersom det ikkje er heilt klart at det føregår eit intervju. Ein stortingsmann klagar på dette, og får medhald, i 1959 (1/59) og informasjonssjefen i Oslo Sporveier får det samme åtte år seinare (29/67). Særleg poengtert er dette i ei sak frå 1968, der det også er gjort klare tilvisingar til saka frå 1959: «I en uttalelse fra 1950 årene uttrykte Det faglige utvalg sin mening i disse ord: «Man skylder intervju-objektet lojalitet. At folk er villig til å uttale seg til avisene forutsetter et tillitsforhold, og det ville representere et grovt brudd på dette hvis man automatisk og ukritisk brakte videre i spaltene hva som helst av det som ble sagt under en slik samtale. En slik opptreden ville ikke bare være moralsk forkastelig, men faktisk meget snart kunne umuliggjøre denne form for samarbeid mellom pressen og de personer den henvender seg til for å innhente opplysninger og meningsytringer. Man må vise konduite og sunt vett og bruke sitt skjønn på den form uttalelsene i samtalens løp får, man må bl.a. aldri glemme at det er en betydelig forskjell på den virkningsgrad det talte og det trykte ord har.» Det faglige utvalg av 1968 har det samme syn på dette som utvalget hadde i 1950 årene.» (8/68)

I mellomtida har også utvalet fått til behandling ein klage på at eit intervju som er gjort ikkje er blitt offentleggjort (29/62). Heller ikkje her er utvalet i tvil, sjølv om det inntar eit anna perspektiv: «Det kan ikke være tvil om at det tilkommer den redaksjonelle ledelse suverent å avgjøre hva som skal trykkes i en avis. Utvalget kan med sin beste vilje ikke finne at intervjuer skulle falle utenfor dette redaksjonelle kompetanse- og suverenitetsområde.»

¹⁷² Raaum (1992) skriv at avsløringsjournalistikken har ideologiske røter heilt tilbake til eineveldet si tid.

Bruk av lydband i intervjusituasjonen er også diskutert.¹⁷³ Det fordekte som arbeidsmetode blir problematisert i fleire saker. Utvalet likar ikkje slike fordekte operasjonar. Harstad Tidende kom mandag 2. februar 1961 (34/62) med ein reportasje med følgjande tittel: «12 000 kroner underslått i veldedighetsforening. Saken blir ordnet i minnelighet.» Teksten har denne innleiinga: «- Tre års regnskapsmisligheter med et samlet underslag på 12 000 kroner fra Norsk Folkehjelps Harstadlag er nu ordnet på minnelig vis efter at lengere tids bakvaskelser, anonyme telefonoppringninger og bitter splid mellom styre og medlemmer igår kulminerte i en større oppvask på lagets ekstraordinære årsmøte som ble holdt på restaurant «Viking».» Det blir ikkje retta nokon kritikk mot avisa for at ho tok saka opp til offentleg behandling, men: «En annen sak er det om det kan sies å være overensstemmende med god presseskikk å melde en medarbeider inn i en organisasjon med det formål å være tilstede på et av organisasjonens lukkede møter for å skrive om saker som blir behandlet der. Det faglige utvalg har vært atskillig i tvil om den prinsipielle side ved dette spørsmål, og er kommet til at en slik metode ikke kan ansees for å være en legal form for reportasjevirkosomhet. Men en kan forstå at et slikt middel kan bli brukt, når alle andre veier er stengt og avisen er av den oppfatning at det er av stor samfunnsmessig betydning at saken bringes frem for offentligheten.» Her har altså utvalet forståing for noko som ikkje er rett og fråviker såleis sjølve problemet, ved hjelp av det ein kan kalla akademiske vendingar. Utvalet er samtidig klar på at om det skulle visa seg at journalisten ikkje har vore samd med redaktøren i at ho skulle melda seg inn i organisasjonen og slik få høve til å skriva saka, ja så er dette mot pressa sine etiske normer om at ingen journalist skal påleggjast oppgåver som strir mot vedkomande sitt samvit.

Angrep på feilaktig grunnlag må påtalast. Kritikk skal framsetjast, men den må koma på eit rett grunnlag. «Men forutsetningen må være at avisen bygger på faktiske kjensgjerninger, ikke på løse påstander», seier utvalet i ei av sakene (46/70). Og – som utvalet gjentar og gjentar – angrep og kritikk må i tillegg til å vera velfunderte, også vera saklege i si form. 25. september 1970 skreiv Rogalands Avis om ein hund som styret i eit burettslag i Stavanger ville ha fjerna frå eigedommen «hvis ubehageligheter vil unngåes». Uttalen til utvalet er instruktiv (59/70): «Det faglige utvalg skal – heldigvis – ikke ta standpunkt til hundehold i Storhagen borettslag. Det faglige utvalg skal ta standpunkt til om reportasjen i Rogalands Avis strider mot god presseskikk. Det er selvsagt ikke noe å si på at avisen tar opp en slik sak og driver reportasje på den. Det er heller ikke noe å si på avisens første oppslag på saken. Men det hører ingen steds hjemme å betegne styrets vedtak som «Overordentlig usedvanlig ubegavet». Den

¹⁷³ Sjå Solumsmoen 1966: 83ff. Her finst heile prinsipputtalen om bruk av lydband gjengitt.

karakteristikk som derigjennom gis styrets medlemmer, betegner en *personlig* nedvurdering av dem, og det hører ikke hjemme i en saklig debatt.»

Meir «følgeverdig eksempel» er det av vekebladet *Vi Menn* i ei sak frå 1966 (60/66). Her er utvalet med på å reformulera «pressa sine oppgåver». Vekebladet blir frikjent for å ha kritisert ein brosjyre om biltrimming: «Det må ansees som prisverdig at bladet har tatt denne saken opp og har advart bilinteresserte mot å la seg lokke til å bestille den verdiløse brosjyre. Det er pressens oppgave å være på vakt mot den slags.» Også ved eit seinare høve understrekar utvalet at «det er en stor oppgave for pressen – og i særlig grad for et blad som Forbruker-rapporten – å verne forbrukerne mot mindreverdige varer, og mot varer hvis pris ikke står i noe rimelig forhold til produksjonsomkostningene.» (17/68) Forbrukar- og servicejournalistikken har forløparar som er eldre enn dette (Eide 1992b), men godkjenninga av denne typen journalistikk som del av dei offisielt uttalte «oppgåvene» til pressa er av nyare dato.¹⁷⁴ Forbrukarstoff, i form av til dømes vareundersøkingar, er godt stoff, slår utvalet fast ved eit anna høve. Men i denne saka understrekar utvalet også at dette er «brennbart og farlig stoff for avisene, siden store økonomiske interesser blir engasjert. De fleste aviser vil for lengst ha merket seg at det er nødvendig med en pinlig nøyaktighet og en samvittighetsfullhet i granskningen av stoffet, som overgår selv de strenge krav pressens menn og kvinner ellers stiller til seg selv.» (55/71)

Utvalet forsøker å vera opplærande og dannande. I neste kapittel belyser eg meir presist, på bakgrunn av del III (kapittel 6 og 7) og del IV så langt, kva for ein *posisjon* denne verksemda til utvalet skjer frå og kva for ein *mentalitet* den skjer med utgangspunkt i.

¹⁷⁴ Forbruker-rapporten, utgitt av Forbrukerrådet, kom med sitt første nummer i mai 1958.

9 Autoritetsbygging og ordensskaping frå oppdragarposisjon

9.1 Autoritetsbygging

High levels of technical and moral expertise for the professional and high levels of client and patient trust are preconditions for a technically as well as a morally efficient patient-doctor, consumer-provider, or lay-expert relationship. Ethics and expertise belong together; only together do they constitute true professionalism and provide a morally acceptable foundation for professional fiduciary services. The client or consumer expects not general expertise in scientific or technical matters or general commitment to virtues or moral or religious principles from the expert; rather, he or she expects experienced expertise in making good technical and good moral judgments in concrete cases (Sass 1991: 270-271).

Ifølgje Torgersen (1972) har me å gjera med ein profesjon når personar får seg ei bestemt langvarig, formell utdanning, ei utdanning som stort sett skal brukast til å gå inn i bestemte yrke som ifølgje sosiale lover ikkje kan fyllast av andre personar enn dei som har nettopp denne utdanninga. Generelt blir det peika på at ein profesjon har eit visst yrkesvern for sin status og sine oppgåver. I staden for ei klassisk inndeling i profesjonar og «semi-profesjonar» er det rimelegare å snakka om grader av profesjonalisering. Målet på profesjonaliseringsgrad kan vera typen og omfanget av det nemnde yrkesvernet. For pressa og journalistikken er det i langt større grad andre element enn den felles utdanninga som utgjer dette yrkesvernet. Samtidig er det eit samband mellom eit av desse andre elementa, det føreliggjande studieobjektet, og utdanningsaspektet.

For det gamle utvalet si forlenging er like mykje i utdanningsinstitusjonane for pressefolk som i Pressens Faglige Utvalg. Fråværet av utdanningsinstitusjonar i pressa i ei tid der journalistprofesjonaliseringa stadig auka farten laga ei oppgåve for Norsk Presseforbund sitt faglege utval, ei oppgåve utvalet tok – alvorleg og høgtidleg. Det går frå ut på 1930-talet etter kvart tydeleg fram at òi av dei mest sentrale oppgåvene til utvalet ligg i å styrka profesjonen og pressa sin identitet og sjølvkjensle.

Utvalet ser ut til å gå ut frå at det blir forventet av det at det skal koma med ein «høytidelig uttalelse». Utvalet skal vera høgtideleg. Utvalet skal stå opp, bak kateteret, med peikestokken og til dømes seia: «Hold opp med dette!» eller «Vær varsom!». Ofte ser ein ikkje kor uttalane tar vegen i forhold til dei innklaga publikasjonane. Opplæringsarbeidet kan fort bli for pompøst, innimellom også patetisk.

Det finst mange saker som i dag aldri ville ha blitt behandla, fordi desse sakene av PFU sitt sekretariat vil bli vurdert som openbart *ikkje* brot på god presseskikk, men nettopp fordi det gamle utvalet i større grad også har ein annan funksjon, *utdanningsfunksjonen*, så blir sakene realitetsbehandla. Utvalet ser på seg sjølv som å inneha ei svært brei pedagogisk oppgåve. Det driv både intern og *ekstern* pedagogisk verksemd om pressa si rolle og om pressa sin skikk.

[Dagspressens] hovedoppgave er å fortelle i et språk som forstås av de fleste, om det som skjer i verden av almen interesse, smått og stort. Så langt dens evne rekker skal den dernest gi sine lesere gode orienteringer på alle samfunns- og kulturlivets felter, og den skal også på visse områder som kunst og politikk søke å *veilede*, om mulig *oppdra* publikum (Just 1949: 111-112).

Sitatet er frå Skulelæraren i norsk journalistikk, den mangeårige leiaren ved Journalistakademiet, føredragshaldaren og kurslæraren, Carl Just.¹⁷⁵ Utvalet ser også på seg sjølv som å inneha eit ekstraordinært viktig arbeid innanfor den norske pressa. I sak 26/69 er det i høgste grad opplæringsinstitusjonen «Utvalget» som trer i kraft, meir enn eit etisk utval: «Det kan siss at det ikkje foreligger noe brudd på god presseskikk, men for alle som behandlar slikt stoff bør dette tilfelle være et faresignal.» Utvalet kunne utvilsamt skriva under på leiaren av Journalistakademiet sine høgtidlege vendingar:

¹⁷⁵ I 1949 ga Carl Just ut ei samling av «96 brev om journalistikk» - revidert i 1968, basert på si tid som korrespondanse-lærer i journalistikk. I føreordet heiter det at dei fleste av dei som melder seg til denne typen undervisning, «...røper at de har nokså merkelige forestillinger om journalistyrket og om hvilke krav det i våre dager blir stilt til en journalist» (Just 1949, 1968).

Alle hjul i det kompliserte maskineriet som heter samfunnet er viktige, men det finnes noen som er særdeles viktige, viktigere enn alle andre. Blant disse er det hjul som heter pressen (Just 1954: 71).

Utvalet sine «gentlemen of the press» skulle både behandla enkeltsaker og samtidig, ikkje minst gjennom desse enkeltsakene, arbeida med å byggja opp eigen autoritet. Posisjonen utvalet oftast gjer dette utifrå kan best karakteriserast som den strenge, men rettvise skulelæraren sin. Aviser, pressefolk og allmennhet skal opplærast. Som alle skulelærarar er også denne vekselvist streng, sint, overberande, oppmuntrande, skuffa og sorgtung. Den har flinke elevar i klassen og den har mindre flinke. Ja, nokon er kanskje «englebarn» (t.d. Aftenposten), medan andre er «håplause tilfelle» (t.d. Dagbladet).

Mens de fleste yrker i vårt land fikk sine egne skoler på et tidlig tidspunkt, skulle vi komme langt opp i vårt århundre før det kom istand en spesiell institusjon hvor journalister kunne få instruksjon og lærdom (Just 1972: 1).

Det er ein underliggende føresetnad for analysen av utvalet sin posisjon at fordi den formaliserte utdanninga av journalistar her i landet har kome seint og varsamt, så har det vore eit klart behov for alternativ. Utvalet blir sett på som eitt slikt alternativ.

Det har ikkje mangla heilt på mulegheter for journalistutdanning her i landet. Ein har i tur og orden hatt institusjonar som Bladmannaskulen¹⁷⁶, Journalistakademiet (1951-64), Norsk journalistiskole (1965-80), Norsk journalisthøgskole (1980-94) og Journalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo (1994-).¹⁷⁷ Det er likevel i svært liten grad at ein kan snakka om ei felles journalistutdanning, eller ei felles forståing for kva ei journalistutdanning skulle innebera. For den studerte perioden, fram til 1972, er dette endå tydelegare. Dette året var ein ikkje komen lenger enn at det framleis var eit mål å arbeida mot det som heitte «Norges Journalisthøyskole» (Just 1972). Partitilhøyrsla og partipressa er òi forklaring på at ein ikkje fekk ein meir akademisk fundert journalistikktradisjon her i landet. At den politiske striden delvis hindra samarbeid var

¹⁷⁶ I åra 1919-20 og 1921-22 blei Bladmannaskulen driven i Bergen av redaktør Hans Aarnes, «men denne skolen hadde utelukkende nynorsk som undervisningssprog og kom således til å få elever som hovedsakelig hørte hjemme i nynorsk-pressen eller ønsket å bli knyttet til den» (Just 1972: 4).

¹⁷⁷ Rune Ottosen (1997) viser på ein klar måte dei ulike historiske spirene til ei journalistutdanning i Norge. Han understrekar også det viktige i etterutdanningskurs og korrespondansekurs. (Sjå også Just 1972.) Etter kvart har ein fått journalistutdanningstilbod også i Volda (1971), Stavanger og Bodø (1987).

ein ting, noko anna var den eigne opplæringa i form av kurs-verksemd innanfor dei ulike partipressene (Ottosen 1997). Dei som skulle appellera til pressefolk frå ein oppdragarposisjon måtte såleis også heva seg over dette. Det som måtte til var ei skjerping av presseprinsippa, som det kunne skapast semje om, og ei understreking av det som blei oppfatta som anden i «Den store fellesskapen» etter krigen.

Det var altså naturleg for utvalet å innta ein *oppdragarposisjon* ovanfor pressefolk. *Autoritet* måtte byggjast opp for ei solid plattform for denne posisjonen. Autoritetsbygginga måtte også vera retta mot allmennheten og styresmaktene. Heller ikkje her inntar utvalet generelt nokon audmjuk posisjon, utvalet finn det svært viktig å oppdra *både* pressefolk og ikkje-pressefolk i kva som er rett og god journalistikk, kva som er journalistikken og pressa sine oppgåver i samfunnet og kva som er forholdet mellom pressa og det som er utanfor pressa.

Lenge var det ei oppfatning her i landet at journalist var noko ein blei dersom ein ikkje hadde andre evner (Just 1954). Denne oppfatninga botna ikkje minst i eit etter måten lågt utdanningsnivå, men ønsket om ei felles journalistutdanning var ikkje del av ein felles strategi mellom pressefolk. Utdanningsmotstandarane snakka mellom anna om redsla for ein «fabrikk for journalister».¹⁷⁸ Sjølv om ein akademikarforakt kan seiast å ha vore framtrekande i norsk presse generelt, ikkje minst like etter krigen (Ottosen 1997), så er det feilaktig å bruka ei slik nemning om dei mest sentrale pressefolka. Det var pressefolk som ein fann igjen i dei fleste sentrale fora i norsk presse, som Norsk Redaktørforening, Norsk Journalistlag, Norsk Presseforbund – og i Norsk Presseforbund sitt faglege utval. Nokre av dei var sjølve akademikarar, dei andre hadde ein så tett omgang med dei som var det, at akademikarforakt ville ha falle dei unaturleg av den grunn. Det er mellom anna blitt peika på at ein av dei mest markante mennene i norsk presse etter krigen, Rolv Werner Erichsen, var den som først tok opp spørsmålet om eit eige forskingsmiljø i pressa (Ottosen 1997). Alt like etter krigen var Erichsen formann i den såkalla «Journalistopplæringskomitèen», som presseforbundet og Norske Avisers Landsforbund nedsette. Erichsen vart seinare styreformann i det nye Journalistakademiet,¹⁷⁹ medan Olav Larssen var mellom styremedlemmene. Hans Amundsen var deltakar i

¹⁷⁸ Redaktør Knut Domaas i Norges Handels- og Sjøfartstidende på det nordiske presse møtet i Oslo i 1930 (Just 1972).

¹⁷⁹ I Journalistakademiet sine 13 år hadde det 212 unge journalistar som elevar; 147 menn og 65 kvinner (Just 1972: 12). Presseetikk var ein av dei viktigaste disiplinane ved akademiet (Just 1968: 21).

forsøket på å skapa eit nordisk samarbeid om journalist-utdanninga på 1930-talet (Just 1972).¹⁸⁰

9.1.1 Ein splitta posisjon: Pompøst og varsamt

Hvis Det faglige utvalg skal avgi noen høytidelig uttalelse i en slik sak, må det være: Hold opp med dette! (Frå sak 3/69)

Utvalet sine forsøk på å vera klart og utvetydig i formuleringane botnar i eit tosidig prosjekt; både eit dannelsings- og utdanningsprosjekt internt og ei autoritetsoppbygging for pressa sitt vedkomande. Dette har ikkje vore ei enkel målsetjing. Korleis skal ein formulera seg klart nok?

Utvalet gjer distinksjonar, det skil mellom anna mellom det smakfulle og det smaklause. Distinksjonar distingverer dei som gjer distinksjonane (Bourdieu 1995). Dei framstår gjennom sine distinksjonar som dei fornemme. Utvalet plasserer seg – og blir plassert – saman med dei som støttar opp om deira syn på den gode smaken. Men at distinksjonar distingverer, gjer samtidig motpolen mellom dei ulike posisjonane i presseskikkens samtale klarare for dei som står for alternative synsmåtar.

Smak klassifiserer, og smak klassifiserer den som klassifiserer: Subjekter skiller seg fra hverandre ved hvordan de skiller mellom det vakre og det stygge, det utsøkte og det alminnelige eller vulgære – og gjennom disse skillene uttrykkes eller avsløres den posisjonen subjektene selv har innen objektive klassifiseringer (Bourdieu 1995: 52).

I ei rekkje tilfelle har utvalet formulert seg *for* klart. Uttalane har bikka over til å bli så pompøse i vendingane at dei kan verka mot sitt formål: Det er vanskeleg for journalistar og redaksjonar å henta lærdom av uttalane og dei *kan* i staden fungera autoritets-*svekkande* internt. I det følgjande sitatet kan ein sjå korleis utvalet ønskjer å verka i pedagogisk retning, samtidig som poenget forsvinn i det pompøse slik at resultatet kan bli internt autoritets-*svekkande*: «Det faglige utvalg godtar den uforbeholdne beklagelse. Måtte eksemplet gjelde som advarsel til alle som får makten over en penn!» (34/67)

Særleg er bruken av dei muleg autoritets-*svekkande* uttrykka aukande mot slutten av den studerte perioden, ein periode då kritikken mot utvalet er

¹⁸⁰ I juni 1964 oppnemnde departementet eit utval som skulle gi ei innstilling om den framtidige journalistutdanninga. Med i utvalet var mellom andre statssekretær, seinare utvalssekretær, Olaf Solumsmoen (Just 1972: 9).

klarare og aukande. I ei sak mot Dagbladet i 1971 seier utvalet: «Det faglige utvalg har ikke et ord å innvende mot at Dagbladet redaksjonelt tar standpunkt og retter «drepande kritikk» mot yrkesbefelet. Men det må bare ikke puttes inn i reportasjen og gis ut som *Fraser*-utvalgets uttalelser. Enhver pressemanntør huske det kjente ord: Fakta er hellig, kommentarer er fri.» (52/71) I andre tilfelle synest utvalet det er nok å kvila seg på berre overskrifta i Vær Varsom-plakaten: «...Det viser hvor fort også en tegner kan overse det første bud: Vær varsom!» (9/71) og: «Det faglige utvalg finner å burde understreke at avisene også må vise varsomhet i økonomiske saker.» (47/70) Dette siste gir ikkje nødvendigvis mykje meinig for journalistar som lurar på *korleis* ein skal arbeida med eit vanskeleg stoffområde som økonomi. Også i ei sak mot Telemark Arbeiderblad heiter det: «Slik denne saken har utviklet seg – og kanskje kommer til å utvikle seg – er Det faglige utvalgs råd til begge parter: Gå ikke over streken! Vær Varsom!» (34/69) Det finst også andre døme på at utvalet innimellom openbart meiner at overskrifta i plakaten er tilfredsstillande i seg sjølv: «Slik som denne krangel artet seg, vil Det faglige utvalg stemple debatten som mer eller mindre brudd på god presseskikk. Det går an å være mer varsom.» (3/70) Og tilsvarande: «Det faglige utvalg vil i dette tilfelle ikke bruke det sterke uttrykk brudd på god presseskikk, men nøye seg med å minne om at vårt første bud lyder: Vær varsom!» (4/68)

Særleg viktig er det for utvalet å unngå dei pompøse frasane dersom det ønsker å koma dei mest klageutsette, til dømes Dagbladet, i møte. Det overveldande i formuleringane må naturlegvis også tilskrivast opphavet til sitatet, Vær Varsom-plakaten. Samtidig er det slik at utvalet i ei rekkje andre samanhengar heilt klart har sett det som si oppgåve å gi plakaten eit konkret innhald, lausrive frå dei høgtflygande vendingane. Ein annan variant er slik: «Konklusjon: Vis aktsomhet, spar på sensasjonene.» (19/68)

I ei sak mot Verdens Gang fekk utvalet oppleve at det er best å vera varsam i eigne formuleringar, ikkje berre pompøs. Mot slutten av uttalen heiter det: «Var nyheten – som altså viste seg å være falsk – så viktig at den *måtte* publiseres før sikre opplysninger kunne skaffes? Her vil det være delte meninger blant pressefolk. Det faglige utvalg mener at kravet til sikre opplysninger og hensynet til de pårørende må veie tyngst, og at VG burde ha vist større aktsomhet overfor den meldingen sensasjonsbladet *Expressen* forsynte VG med.» (15/71) Dette uttrykket, «sensasjonsbladet», fall *Expressen* tungt for brystet. Avisa, ved redaktør Olle Petrini, sjølv medlem av den svenske Opinionsnämnden på denne tida, klagar i offisielt brev av 16. juni. Utvalet tar denne klagen opp i møte 18. juni. Den snøgge behandlinga seier sitt om at utvalet tar klagen på alvor. Utvalet seier mellom anna i denne behandlinga: «Det faglige utvalg beklager at det kom i skade

for å nytte dette uttrykk. Det var et glipp fra Utvalgets side. Det tilkommer ikke Det faglige utvalg å karakterisere aviser.»¹⁸¹

Dei pompøse og dei varsame vendingane har til fellestrekk å kvila på interne sanningar. Kommunikasjon mellom innvidde er til vanleg svært kodeprega eller *symbolsk*. Det symbolske inneber at forståinga av dei innforståtte begrepa er vilkårleg, det vil seia at vilkåra for forståing, for ein stor del, berre er kjent av dei innvigde. Samtidig *skal ikkje* utvalet berre kommunisera internt. Det har tvertimot ei viktigare oppgåve i å kommunisera utover. Utvalet må gjera seg forstått. Det må såleis etablera eit betre samband mellom utvalet sin posisjon i presseskikkens samtale og andre sine posisjonar, slik at desse andre skal kunna bli påverka av utvalet.

Utvalet innser etter kvart at *varsemd* i uttalane er ein dyd. Varsemda gir seg fleire utslag og har fleire forklaringar.

Utvalgets medlemmer skulle *være tilbøyelig til å mene...* (3/69)

Èi forklaring er behovet for å bevega seg bort frå det innforståtte til det klargjerande. Slike forsøk blir gjort i arbeidet med å utforma prinsipputtalar. Men i fleire tilfelle er det slik at utvalet i desse forsøka i verkelegheten vel å vika bort frå det klageforholdet *gjeld*, det søker *tilflukt i prinsipputtalar*: «Det faglige utvalg kan, slik situasjonen er, ikke avgjøre hvem som har rett i sin saksframstilling. Det ville innebære at utvalget måtte stemple den ene part for å ha gitt en helt usannferdig fremstilling. Utvalget må derfor i denne sak begrense seg til å gi en prinsipputtalelse, og overlate til den part som har gitt en usann fremstilling å gjøre dette opp med sin egen samvittighet.» (1/72)¹⁸²

Dette er eit *jussifisert utval* sitt dilemma; det skal i større grad halda seg til ei korrekt saksframstilling. At utvalet er jussifisert, inneber at det på vesentlege måtar liknar måten ein rettsinstans fungerer på. Dilemmaet består i at utvalet ikkje er ein rettsinstans. Det jussifiserte utvalet vil i mindre grad enn det meir frittstående, tidlegare, utvalet synsa seg eller «skjønna» seg fram til avgjerder. Og det vil halda seg til «sakens fakta». Der påstand står mot påstand vil utvalet ikkje driva eiga etterforsking, men berre halda seg til eventuelt andre sider ved eit klageforhold.

¹⁸¹ Det var likevel ei stemning i dei norske presseorganisasjonane på denne tida for nettopp å karakterisera delar av den svenske pressa på denne måten. På eit møte i hovudstyret i Norsk Presseforbund i mai 1969 sa Reidar Hirsti at han «...trodde ellers at selv om det som er skjedd i Sverige på mange vis er skremmende, må man se det hele der i relasjon til forholdene i landet. Expressen og Aftonbladet er skremmende eksempler på en form for journalistikk som ikke kan fortsette» (Journalisten, nr. 7-8, juli-august 1969).

¹⁸² Totalt 13 saker i materialet er forma som «generelle prinsipputtalar».

Men det er ikkje korrekt å snakka om eit fullt ut jussifisert utval før etter at det nye Pressens Faglige Utvalg har fungert ei god stund. Det varsame og tvilande faglege utvalet finn ein i staden meir igjen i at det tar til å «anta» eller at ting «neppe» er i samsvar med god presseskikk: «Det faglige utvalg har diskutert saken og er kommet til at det neppe er noen grunn til å tro at Dagbladet har villet skade eller på noen måte sjikanere de fem oppsagte. Det er derfor i det foreliggende tilfelle ikke spørsmål om god eller dårlig presseskikk, men om kollegial taktikk. Og når det gjelder pressens holdning i eventuelle fremtidige saker, *antar* utvalget at det er bedre å la Norsk Presseforbunds hovedstyre uttale seg om *den* side av saken.» (20/63) Det skråsikre utvalet, med dei store og pompøse vendingane, er ikkje i desse tilfella like skråsikkert lengre: «Innlegget i Morgenbladet – enten det er skrevet av en av avisens egne folk eller av en utenforstående, kan oppfattes som et forsøk på en slik «anmeldelse». Utvalget er ikke i tvil om at det må oppfattes som en sterkt nedsettende omtale av et av fabrikkens produkter. Som et ledd i en forbrukerrapport hvor en ekspert gir uttrykk for resultatet av en grundig og samvittighetsfull undersøkelse, kan en slik omtale forsvares når eksperten har noe å fare med og er villig til å begrunne sitt standpunkt. Som et enkeltstående innlegg av en ikke navngitt skribent, virker innlegget etter utvalgets oppfatning så meget sterkere at det *neppe* er overensstemmende med vanlig presseskikk å offentliggjøre det.» (23/68) Utvalet synest klart nok undervegs i argumentasjonen, men i konklusjonen er utvalet ikkje like klart. I andre samanhengar er det slik at «utvalget kan ikke se at det strider mot god presseskikk...» (14/71), at utvalet «går ut fra at...» (16/70) eller at det «...finner det uheldig at...» (23/63) I eit anna tilfelle fortel utvalet i sin uttale at det ikkje kritiserer det innklaga presseorganet, samtidig som utvalet «...ikke setter pris på...» det innklaga forholdet (48/66). Og i 1963 kan ikkje utvalet sjå at den innklaga journalisten (og avisa) har skrivt noko galt, men utvalet «...ville bare ansett det heldigere for pressens anseelse om det ikke var skrevet...» (10/63)

Norsk Presseforbund sitt faglege utval har hatt mange solide pressefolk mellom sine medlemmer. Utvalet midt på 50-talet bydde på den markante formannen Chr. A. R. Christensen og den seinare heilt sentrale Einar Diesen, forutan arbeidarpessa sin mann, Jon Vraa. Utvalet hadde fleire lange og vel drøfta uttalar. Ein trend som kjem klarare fram utover på 50-talet og 60-talet, kanskje særleg etter at Diesen har overteke formannsvervet, sommaren 1957, er at det er vanskelegare å avgjera klart korleis ein skal oppfatta uttalane. Dei blir på fleire vis meir akademiske enn tidlegare. Medan ein før i større grad hadde vektlagt å nytta *god presseskikk* i uttalen,¹⁸³ at det konkrete innklaga enten var i strid med eller ikkje i strid

¹⁸³ Om enn ikkje på langt nær i den grad som dagens PFU gjer det.

med god presseskikk, vart det langt mindre systematisk bruk av nemninga i ein periode. Det er ein trend at det utover på 1960-talet ikkje lenger alltid er like klart, utifrå ei moderne kategori-tenkjing,¹⁸⁴ kva som faktisk er utvalet si avgjerd. På denne måten blir uttalane utvatna fordi konklusjonane blir uklare.

I 1969 tar utvalet til å gradera ei klagesak sitt alvor i forhold til presseskikken. Utvalet seier at «...det ville ha vært *mer* overensstemmende med vanlig presseskikk...» (13/69) Det er også viktig å sjå utvalet sin bruk av «vanlig» i denne samanhengen. Eit utval med eit uproblematisk forhold til Vær Varsom-plakaten ville hatt lettare for å bruka «god presseskikk» uproblematisk.

Varsamast i vendingane er truleg utvalet i eit tilfelle frå 1966 (9/66). Saka er behandla av Einar Diesen, Olav Brunvand og Andreas Hagen – dei tre som utgjorde utvalet i perioden då saksmengda auka sterkast i den studerte perioden, frå midten av 1960-talet. I uttalen heiter det: «Det faglige utvalg *finner å burde uttale at det muligens med noen grunn kan hevdes*¹⁸⁵ at de to Hamar-aviser *burde* ha vært oppmerksom på at det bare var èn gullsmid i Brumunddal og at meldingen følgelig utleverte ham til offentligheten. På den annen side må det tas i betraktning at meldingen var utsendt gjennom NTB, og derfor ble akseptert som fullt pålitelig. Det er videre på det rene at avisene gjorde hva det stod i deres makt for å rette feilen så snart det lot seg gjøre. Det faglige utvalg finner at det i dette tilfelle som i så mange andre kunne vært utvist en enda større grad av aktsomhet, men *stort sett* må det sies at det her ikke er skjedd brudd på god presseskikk.» (9/66)

Det varsame utvalet er meir i tråd med opplæringsidealet, det er meir pedagogisk. Dette punktet har vist at det finst fleire vegar til god pedagogikk. I det neste blir det fokusert på den breiare basisen for utvalet sin ordensskapings-posisjon; fellesskapskjensle og framstegstru etter krigen og konsekvensane for profesjonalitetsforståinga.

9.2 Fellesskapsmentaliteten, ordensskapinga og profesjonalitetsforståinga

Framstegstru er eit stikkord for kva utvalet sin posisjon er prega av. Denne trua blir i avgjerdene kopla saman med eit fagleg utval sitt ordensbehov.

¹⁸⁴ Brot - frifinning - kritikk.

¹⁸⁵ Uthevingar er gjort av LAR.

Den dagen vårt land og vår frihet, vårt gamle rettssamfunn og hele vårt kulturgrunnlag var i dødelig fare, opplevde vi at vi var *ett* folk tross forskjell i livssyn og kår og tross gammel strid. Den opplevelsen ønsker vi å bevare som en levende impuls for folkets liv og arbeid i framtidens Norge. I norske sinn er det skapt et fellesskap som ingen voldsmakt kunne oppløse. Det var ingen som spurte hvilket parti en tilhørte eller om en var fattig eller rik. Hver god nordmann møtte med sitt offer, sin formue og sitt liv, og det ble iskaldt omkring den vesle flokken som gikk erobrerne til hånde. I skyggen av fengslene, konsentrasjonsleirene og retterstedene skaptet et kameratskap vi før ikke visste noe om, en evne til å holde ut og et samarbeid som vi før ikke visste at vi hadde, så vi til slutt fikk være med på å oppleve seiren med vår ære og vår selvaktelse i behold. I lyset av framtidens oppgaver vil vi kalle på den samme offervilje, det samme kameratskap og den samme evne til å holde ut og holde sammen. Det skal være vår takk til den som falt i kampen at vi gjør diktaturets og brutalitetens nederlag til demokratiets og samarbeidets triumf, sammen vant vi krigen – sammen skal vi vinne freden. Det blir også i framtidens partier og meningsbrytninger i vårt folk. Det er uatskillelig forbundet med friheten. Vi ønsker ingen ensretting. Den hører diktaturet til. Men vi vil nytte kampårenes kameratskap til en samlet innsats for landets gjenreisning etter krigen og for grunnleggende oppgaver som kan gjøre Norge til et trygt og godt hjem for alle. (Innleiinga til Fellesprogrammet, 1945)

Det er blitt lagt som ein underliggende premiss at utvalet og utvalsmedlemmene plasserer seg sentralt i den store ordensskapinga i det norske samfunnet og i norsk presse, i særleg grad etter 1945. Åra 1940-45 skil seg markert både frå det som hadde vore og det som skulle koma i norsk historie. Når nordmenn refererer til Krigen, er det utelukkande den tyske okkupasjonen i Norge frå 9. april 1940 til 8. mai 1945 ein har i tankane. Det sentrale ved okkupasjonsåra for konteksten til Norsk Presseforbund sitt faglege utval er først og fremst *konsekvensane* av han. Den tyske okkupasjonen var openbart ei direkte årsak til sameininga og samlingstanken i tida like etter 1945.¹⁸⁶ I takt med ein generell økonomisk oppgang og ei gryande velferd blir skiljelinjene i norsk politikk og samfunnsdebatt mindre skarpe etter 1945. Grunnstemminga var: «Sammen vant vi krigen – sammen skal vi vinne freden.» Det sentrale er at eit politisk fellesprogram som det i 1945 ville ha vore utenkjeleg før krigen. Dette er

¹⁸⁶ Samtidig er det slik at spirene til semja i alle fall kan hentast frå ti år tidlegare. 1935 er året då det kom i stand ein hovudavtale mellom NAF og AFL, og det er året då den første verkelege arbeidsparti-regjeringa inngjekk kriseforlik med Bondepartiet. Regjeringa Johan Nygaardsvold la for dagen ei heilt anna innstilling til samarbeid og parlamentarisme enn det lynregjeringa til Christopher Homsrud hadde gjort sju år tidlegare (Furre 1993: 138).

mellom anna blitt kalla ei *sosialdemokratisering* av det politiske livet (Furre 1993: 242-243). Samtidig er tida frå 1952 og frametter blitt utpeika som «den sosialdemokratiske ordenen» (Furre 1993: 248ff). Grunnleggjande i denne var trua på Staten som den gode makta, uttrykk for «fellesskapet» og med skyldnad til å sikra sosial rettferd. Denne ordenen kan seiast å ha stått ved lag i heile den perioden då pressefolk rådde grunnen åleine i Norsk Presseforbund sitt faglege utval.¹⁸⁷ Begrepet «den sosialdemokratiske ordenen» er meint å handla om ikkje berre ein *politisk* epoke. Den skal også vera uttrykk for ein måte å tenkja på, prega ikkje minst av oppdraging gjennom sakleg og nøktern opplysning.

«Vi som vant krigen» blei til det store vi'et som skulle byggja det solide norske huset. Den store konsensusen vart gradvis etablert, i takt med økonomisk oppgang. Dei polariserte posisjonane i politikken, ikkje minst også gjenfunne i partipressa, vart langt mjukare i Fellesprogram- og samlingsregjeringsånd. Det er heva over ein kvar tvil at krigen, tildels sterkt, kom til å prega etterkrigstida, og såleis utvalsarbeidet, i denne perioden. Det var tida då alt skulle bli nytt, det var tida for ein ny mentalitet.¹⁸⁸ Eit døme på korleis denne nye mentaliteten gir seg utslag i utvalsarbeidet kan hentast frå 1967 (38/67). Følgjande førstesideoppslag i Dagbladet var utgangspunktet: «Gamlehjemsskandalen ryster Flekkefjord.» Utvalet er

¹⁸⁷ Berge Furre spør seg korleis det kunne ha seg at denne «ordenen» vart ståande så lenge. Det mest sentrale, alt påpeika, poenget er at den vart reist i ein historisk situasjon med særlege vilkår for konvergens og konsensus. Felles erfaring frå krigsåra, etterkrigskrisa som ikkje kom og ein langvarig internasjonal høgkonjunktur er mellom forklaringane. Dessutan var det klima for ein kompromiss- og forhandlingskultur. Denne fekk gode levekår i det allmenne ideologiske klimaet der konflikter ikkje vart forstått som prinsipielle, men som praktisk løyselege problem ut frå førestillinga om ei felles overordna samfunnsinteresse. Interessesetningane mellom arbeidar og arbeidskjøpar vart ikkje forstått som uforsonlege innanfor ein klassekonfliktmodell: Ein streik eller lockout var eit unormalt uhell når økonomisk vekst var det felles målet i ein sosial harmonimodell. Den auka tilliten til økonomisk vekst verka i seg sjølv konfliktdempande. Dessutan spelte NATO-medlemskap og kald krig ei rolle. Felles motstand mot ein ytre fiende verka samlande og Norges Kommunistiske Parti var stort nok til å gjera teneste som felles indre fiende, samtidig som partiet var såpass svekka at Arbeidarpartiet hadde lite bry med press frå venstre (Furre 1993: 251-253).

¹⁸⁸ Sjå Eide 1995, 1998 og Ottosen 1996 for bruken av dette uttrykket i pressehistorisk samanheng. I Oslo-Pressens tverrpolitiske redaksjon i maidagane 1945 sat mellom andre Arne Falk (medlem i utvalet 1945-48), Hans Amundsen (medlem 1947-49, formann 1949-50), Chr. A. R. Christensen (varamedlem til DFU 1948-51, medlem 1951-53 og formann 1953-57) og Rolv Werner Erichsen (varamann til utvalet 1946-47, formann 1947-49). Her var arbeidarpartimannen Amundsen, venstremannen Christensen og høgremannen Erichsen. I det første hovudstyremøtet etter frigjeringsvart det dessutan samrøystes vedteke at medlemmane sitt forhold under krigen skulle undersøkast. Grankingskomitèen som blei nedsett besto av lagmann Finn Nygaard, formann, høgsterettsadvokat Andreas Støylen og Herman Smitt Ingebretsen, med Olav Røgeberg som varamann (Erichsen 1960: 51).

særleg oppteke av dimensjonane til oppslaget: «Det er ikke noen verdenssensasjon at det har foregått noen misligheter på et lite gamlehjem utenfor Flekkefjord. Det er ikke nødvendig for en Oslo-avis gjennom et sensasjonelt oppslag over 5 spalter på første side å spre ut over det hele land rykter og forlydender som kan snappes opp i Flekkefjord. Ikke bare burde hensynet til den syke bestyrerinnen tilsi en viss varsomhet inntil politiet hadde klarlagt hva som *virkelig* har foregått, også hensynet til gamlehjemmet burde tilsi at sensasjons-journalistikk ikke nyttes. Personalet ved gamlehjemmene arbeider under vanskelige forhold, våre gamlehjem er dessverre fra før ikke bare populære, men de er helt nødvendige institusjoner i omsorgen for eldre som ikke har noe annet å falle tilbake på.» Utvalet er tilfreds med korleis dei lokale avisene har behandla saka og tar for gitt at Dagbladet sin Flekkefjord-tur berre hadde sitt utspring i sensasjonslyst. Det sentrale i denne samanhengen er utvalet si vektlegging av kor viktig *omsynet til gamleheimane og dei som arbeider der* er for avgjerda.

Spørsmålet om pressa sine oppgåver i samfunnet blir formulert av utvalet i fleire saker. Til dømes blir det i sak 37/71 poengtert at: «Våre sykehus skal – som de viktige institusjoner de er – følges med oppmerksomhet og kritisk bevågenhet, men tilliten til våre sykehus må ikke undergraves ved sensasjonsmeldinger som ikke er tilstrekkelig underbygget.» I punkt 7.5 vart det vist korleis utvalet i fleire saker tolka det som pressa si oppgåve «å støtte myndighetenes kamp mot forbryterondet». Og «offentlighet om forbrytelsens art og omfang må være et vesentlig ledd i det general-preventive arbeid for å redusere og begrense¹⁸⁹ forbrytelser.» (43/70) Utvalet må forståast slik at pressa spelar ei sentral rolle i å avdekka og avgrensa kriminalitet. «Det er ikke avisens oppgave å dekke over forgåelser», heiter det i ei anna sak frå samme året (19/70). I denne saka meiner utvalet at ein ikkje må gå rundt grauten i omtalen av kritikkverdige forhold. Den, og det, kritiserte må utpeikast for at ikkje andre skal kunna mistenkast.

Som det blei understreka i kapittel 5, har dei fleste utvalsmedlemmene i den studerte perioden ein felles erfaringsbakgrunn frå krigen. Det er blitt drøfta kor stor verknad krigen faktisk hadde på Norge på ulike felt, kor stort eit vass-skilje 1945 i røynda var (Tjelmeland 1996). Det er blitt trukke fram viktige hendingar før krigen som Hovudavtalen mellom NAF og AFL frå 1935 og kriseforliket mellom Arbeidarpartiet og Bondepartiet frå samme året, og det er blitt peika på den spesielle forma for konjunktur *under* krigen (Furre 1993).

Før *mentaliteten* i det norske samfunnet vil likevel krigen og *krigs erfaringane* framstå som sentrale, ikkje minst gjennom måtar

¹⁸⁹ Uttalane har ein tendens til å bli unødige ordrike innimellom, noko dette er eit døme på.

krigshistorien og krigserfaringane blir *gjenfortalt* på og gjennom det får si eiga symbolkraft. Slik sett er det i alle fall rett å peika på Fellesprogrammet frå 1945 som eit symbol på den klart *forsterka* og langt meir *eksplisitte* fellesskapskjensla etter krigen. Tjelmeland (1996) peikar på at det er krigstidsgenerasjonen si *sjølvforståing* som fortel at 1945 inneber eit år null på det ideologiske (så vel som på det økonomiske) området. Også pressefolk har peika på at *samlingstanke-retorikken* har vore bekvem for å skjula kva som verkeleg hadde skjedd (Hjeltnes 1990, Skouen 1996). Punkt 7.3 viser dessutan at den harde politiske polemikken berre var nede i ein kort bølgedal etter krigen, før den var tilbake til førkrignivå. Før valet i 1949 oppmoda utvalet mellom anna innstendig om at nivået i den politiske polemikken avisene imellom måtte betrast. Det er truleg óg rettare å tidfesta framtidsoptimismen her i landet meir til innføringa av *Marshall-hjelpa* frå 1948 enn til 1945. Dei første etterkrigsåra var i staden prega av harde økonomiske tider, mellom anna symbolisert ved bustadnauda. I 1951 vart det til dømes arrangert ei rekkje kjempedemonstrasjonar mot bustadnauda i Oslo. Det kan såleis vera tenleg med eit skilje mellom eit *retorisk* fellesskap og eit *faktisk* fellesskap, til dømes mellom sentrale pressefolk i krigsfangeskap og i illegalt arbeid. Symbolkrafta i krigstidsgenerasjonen si *sjølvforståinga* er heller ikkje uvesentleg.

Med *mentalitet* tenkjer eg på ein måte å tenkja om metodar til å, djupare sett, løysa problem på – ein måte som er gjennomgripande og delvis verkar på det medvitne og, ikkje minst, delvis verkar på det umedvitne planet.¹⁹⁰ Det er snakk om ei grunnstemning i ein epoke «...som disponerer for å føle, tenke og handle på spesielle og karakteristiske måter» (Strømholm 1989: 10).

Utvalsmedlemmene sin mentalitet, i denne tydinga, er prega av to hovudfaktorar: *krig og konsensus* og *profesjonalitet*. Det siste er nært kopla opp til det første. Den store semja med rot i krigen, om enn ikkje berre i krigen, handla først og fremst om ein vitskapsoptimisme og om ei tru på moderniseringsprosjektet. *Moderniteten* inneber mellom anna eit fokus på det som blei oppfatta som *fortidas heilskap* versus *samtidas fragmentering*. Samfunnet var etter dette friskare og heilare før. Ein muleg medisin var forsøk på å gjeninnføra heilskapar. Modernismens epoke kalla såleis fram ein mentalitet som innebar ei trong til å gjenfinna heilskapstanken, fellesetikken, nasjonalkarakteren (Dahl 1995). Ein kan seia at moderniseringsprosjektet fekk spesielle mulegheter her i landet etter krigen, både på grunn av den fellesskapskjensla krigen i seg sjølv medførte, men

¹⁹⁰ «Mentalitetshistorien er historien om det kollektive, det automatiske ureflekterte, og det repetitive, i en kultur. Man kan si at det er den sosiologisk definerte tidsånd» (Dahl 1995: 46).

også gjennom det behovet for materiell gjenreising som okkupasjonstida medførte. Forskinga skulle finna løysingar på samfunnsproblem frå ein ståstad utanfor politikken. Dette er mellom anna kalla for «den nye saklegheten» (Slagstad 1995). Tinga skulle angripast praktisk og drøftast sakleg og lidenskapslaust. I tillegg står semja om moderniseringsprosjektet fast som sentralt i etterkrigstida, ikkje minst målbore av regjeringspartiet Arbeidarpartiet. Moderniseringsbegrepet la skiljelinjene i samfunnet på eit anna grunnlag enn i førkrigstida sitt klassekampsamfunn. Skiljelinjene i samfunnet vart ikkje lenger trukne mellom sosiale grupper, etter klasseinteresser, men etter kor langt sektorar og grupper i samfunnet var komne i høve til moderniseringsprosessen (Tjelmeland 1996).

Profesjonalitets-aspektet ved utvalsmedlemmene sin mentalitet er meir spesifikt knytt til deira ståstad i utviklinga av pressa og journalistikken som profesjon. At utvalet står midt oppe i eit slikt utviklingsarbeid, er heva over tvil. Det sentrale spørsmålet er i staden: kva var hovudinnhaldet i utvalet si tenkjing om profesjonalitet? Det viktigaste ligg i forlenginga av konsensusperspektivet, nemleg det som har å gjera med vitskapsoptimismen og moderniseringsprosjektet. «Den nye saklegheten» inneber ei nøytral tilnærming ovanfor det som skal drøftast. Sentrale storleikar innanfor presseskikkens samtale som objektivitet og balanse blir sett på som meir eller mindre uproblematisk: Objektivitet og balanse er muleg. Klagesaker med utgangspunkt i desse, eller liknande, begrep blir såleis behandla med spørsmålet: er dette objektivt?; er dette balansert? I drøftinga treng ikkje det utvalet legg i desse sentrale begrepa vera utlagt svært eksplisitt. Forståinga av dei, definisjonane av dei, går inn i utvalsmedlemmene sin mentalitet, som del av forståinga av kva «profesjonalitet» er for noko.

Ein ny presseorden her i landet skulle altså oppstå av krigen sitt kaos. Behovet for arbeidskraft i norsk journalistikk var svært stort. Folk blei tilsette rett frå gata (Ottosen 1997). Utvalet ser heilt klart på seg sjølv som ein ordensskapar, sjølv om det naturlegvis ikkje var åleine i dette arbeidet. Det plasserte seg også midt i den journalistbyggings- prosessen med danning og utdanning som no skaut fart, ein prosess som ikkje minst vart fokusert gjennom det store talet på ny, utdanna, arbeidskraft i yrket.

Utvalet måtte i denne situasjonen tala klart og tydeleg. Dei utdanna måtte få klar tale og alle som utvalet måtte kjempa om autoritet ovanfor måtte få klar tale. Dei uklare rammene, delvis grunna i uklare – eller mangelfulle – vedtekter og forordningar rundt utvalet og delvis grunna i utvalet si eiga sprikande handtering av desse, vanskeleggjorde i seg sjølv utvalet si autoritetsoppbygging. Det vart endå viktigare å slå fast *klare haldningar* til presseskikk-spørsmåla i dei enkelte avgjerdene.

Utvalet har problem med ei sak frå 1963, ei sak arbeidsutvalet i presseforbundet ba utvalet ta opp (10/63). Ein tidlegare notorisk

småkriminell hadde teke opp att sin gamle løpebane, noko den innklaga avisa omtalte i alle detaljar og med namns nemning. Utvalet understreka at det avisa hadde gjort var i strid med bestemmelsane i Vær Varsom-plakaten. *Samtidig* seier utvalet at det ikkje kan sjå at den aktuelle journalisten har skrive noko som er gale, utvalet ville berre sjå på det som heldigare for «pressens anseelse» om det ikkje var skrive. Det er ikkje lett å fastslå kva utvalet i *røynda* meiner her. Eit hovudproblem er at utvalet svært ofte måler det som faktisk står opp mot objektivitetsidealet; er det sant og rett det som står? Og det kan utvalet slå fast at det er i denne samanhengen, men det er samtidig i *strid med bestemmelsane i plakaten*. Det verkar nærmast som om utvalet blir noko forskrekka over denne oppdaginga. Behovet for å visa til Vær Varsom-plakaten synest å veksa seg sterkare gradvis. Formuleringar som «Det står i Vær varsom-plakaten blant annet...» blir etter kvart greie å ty til når avgjerder skal underbyggjast.

Utvalet forvaltar ei profesjonalitetsforståing, ei forståing som det ønskjer å oppdra andre pressefolk i. Sentrale element i denne forståinga kan illustrerast ved begrep som *sakleghet*, *uavhengighet* og *objektivitet*. Dette er tida for ordbruk som «objektiv fremstilling». Reportasjar skal vera «objektive» og det verkar etter måten uproblematisk for utvalet å fastslå kva dette skal innebera.¹⁹¹ Eit relatert presseideologisk poeng er å finna i ei sak mot Verdens Gang, der utvalet peikar på følgjande: «Det er utmerket at noen hevder varsomhetsplikten i slike saker, men på den annen side må en ikke gå så langt i varsomhetskrav at avisene blir ute av stand til å gi noe bilde av det samfunn avisen skal være et speilbilde av» (33/67). Objektivitetsbegrepet har å gjera med å gi korrekt og/eller nøytral informasjon, men det har også med balanse å gjera. For utvalet ligg det ei spenning mellom understrekinga av objektivitetsidealet i den journalistiske yrkesideologien (Raaum 1978) og måten det faktisk behandlar ulike aktørar og sakstypar på.

Utvalet har eit *uproblematisert* forhold til objektivitetsbegrepet. Nært knytt til trua på mulegheten i det objektive prosjektet er ei sterk tiltru til muleghetene i industrisamfunnet og i moderniseringsprosjektet. Det handlar om retorikk prega av *framtid-* og *framgangstru*. Det er «rasjonalisering», «produktivitet», «organisasjon» og «vekst».¹⁹² Utvalet er såleis både

¹⁹¹ Døme er i sak 6/67: «De [dei to innklaga avisene] er gått over streken når det gjelder å gi en objektiv fremstilling av en sak som står for retten.»

¹⁹² Det høyrde med til tankegangen i det norske samfunnet etter krigen at den rette løysinga kunne finnast ved hjelp av fagkunnskap: Tru på fagfolk og fagstyre var eit styringsmerke for det politiske prosjektet. Det «sosialdemokratiske prosjektet» vart i så stor grad del av den norske etterkrigs-anden at regjeringsskiftet i 1965, då Per Borten vart statsminister for ei borgarleg samlingsregjering, ikkje førte til noko stort skifte i politikk (Furre 1993).

forankra i det norske, og vestlege, moderniseringsprosjektet og i det moderne prosjektet, som er eit opplysningsprosjekt.¹⁹³

Utvalet balanserer rasjonaliteten i dette prosjektet og «den sunne fornuften» i ei sak med eit klart teikn på vitskapleggjeringa av det norske samfunnet (32/71). I denne saka klagar ein tannlege over pressa og særleg Aftenposten si stilling til den pågåande fluor-debatten. Utvalet ser slik på saka: «Klageren reiser her et alvorlig prinsipp-spørsmål: Skal det være adgang til for helt fagkyndige innsendere i en avis å skremme folk med påstander som vitenskapen forlengst har gjendrevet. For Det faglige utvalg kunne det her være fristende å støtte seg til vitenskapen og si som så: de får bruke vettet de som har det. Men det er ikke så enkelt. Selv vitenskapen må ikke få oppkaste seg til diktator i et demokratisk samfunn. I dette samfunn er den frie meningsbrytning selve livsgrunnlaget.» Utvalet behandlar saka fornuftig ut frå tidsanden, så å seia. Den frie meiningsbrytinga står sterkt, men kva med den frie kveruleringa? Uttalen blir avslutta slik: «Tannlege Aa. reiser til slutt i sin klage krav om at avisene skal gi opplysninger om innsendernes forutsetninger for å skrive om slike saker, som for eks. fluorideringen. Det er Det faglige utvalgs oppfatning at de fleste aviser alt gjør det ved å utstyre artiklene slik at leserne ikke vil ha noen vanskeligheter med å forstå at artiklene stammer fra fagfolk eller ikke fagfolk. Overfor kverulantene er jo avisene meget forsiktige, men det kan ta litt tid før en oppdager at det er en kverulant som er ute og går.» Utvalet si oppfatning er at det ikkje berre er fagfolk som skal få vera med i drøftinga, men fagkunnskap må vera eit grunnlag for, for så vidt, alle si saklege deltaking i drøftinga.

Men først og fremst er det snakk om «objektivitet». Korleis utvalet sin eigen bruk av objektivitet som målestokk fungerer, kan sjåast til dømes igjennom avgjerder i saker med politisk utgangspunkt. I materialet gjeld dette ikkje minst saker der den politiske venstresida er involvert.¹⁹⁴

Utvalet brukar altså gjerne uttrykk som «objektivitet» og «speilbilde» ukritisk når samfunnsrolla skal formulerast. Objektiviteten er ikkje minst knytt til referatretten: «Det faglige utvalg må konstatere at de to aviser her har brutt god presseskikk og retningslinjene for pressens behandling av saker som står for retten ved å ta parti for den ene part og å søke å påvirke retten mot den annen part. De er gått over streken når det gjelder å gi en objektiv fremstilling av en sak som står for retten. Men det er selvsagt

¹⁹³ Murdock (1991) siterer ein boktittel av Ernest Gellner, *Plough, Sword and Book: The Structure of Human History* (London, 1988), som talande symbol på dei tre hovudområda der vitale endringar skjedde i og med det Murdock kallar «moderniteten»: organiseringa av produksjonen, organiseringa av tvang og politisk styresett og organiseringa av diskursar og tenkjemåtar.

¹⁹⁴ Sjå punkt 7.4.

nettopp i saker hvor avisens sympati av prinsipielle eller politiske grunner er på den ene parts side at det stilles sterke krav til dens varsomhet og objektivitet i saksfremstilling og referat» (6/67).

I tillegg til dei alt nemnde aspekta ved utvalet, utvalsmedlemmene, sin mentalitet vil eg leggja til eit anna; dannelsingsaspektet. Dette er nært knytt opp til krigstidserfaringane og til det medfølgjande moderniseringseringsprosjektet. Av krigens kaos skulle det skapast ein ny orden. Det skulle skapast eit «moralsk fellesskap», eit fellesskap i etiske normer. Dette aspektet er med på å gi ei anna, og nyansert, forståing av moderniseringsprosjektet. Ein kan skilja mellom *teknisk-økonomisk* modernisering og *normativt-kulturell* modernisering, der det siste står for samfunnet sin integrasjon gjennom den identitetsskapande dannelsingsprosessen (Slagstad 1995). Tradisjonelle hovudeksponentar for dannelsingsidealet har vore lærarane. Denne tradisjonen ga lærarstanden identitet som kunnskapsformidlarar og som oppdragarar i samfunnsetisk forstand (Slagstad 1996). Skulelærer-utvalet symboliserer dannelsingsaspektet ved utvalet i denne tydinga, der utvalet ønskjer pressa og journalistikken som kunnskapsformidlar, opplyskar og oppdragar.

Samla utgjer *mentaliteten* til utvalet i denne forstand ein måte «å sjå på», ein måte som opnar opp for nokre perspektiv og lukkar for andre. Den særskilde mentaliteten fortel om kva det er *muleg* å sjå på som presseetiske problem og om kva for *løysingsalternativ* som er mulege.¹⁹⁵

I pressefolk si profesjonalisering ligg det ein særleg dobbelthet. Den søker å kommunisera autoritet og orden både internt og eksternt. Dette er ikkje særeige i seg sjølv. Slik autoritet må etablerast og utstrålast også frå andre aspirerande yrkesgrupper. Det spesielle for journalistikken er at den ikkje berre kommuniserer sin «profesjonelle status» gjennom offisielle uttalar på organisasjonsnivå, men også stadig gjennom det konkrete, språklege arbeidet i dei ulike presseorgana. Såleis har profesjonelle spørsmål for pressa og journalistikken, i sin natur, å gjera med forhold i det større samfunnet.

Utvalet og presseskikkens samtale er ikkje minst ein arena der semje og avvik kolliderer. Semja er representert ved utvalet: Både gjennom at utvalet internt opptre samla og – særleg – gjennom måten utvalet plasserer seg på i forhold til det avvikande, både i pressa og i samfunnet. Autoritets- og journalistbygginga *krev* orden. Utvalet må på den eine sida bidra til eit bilete av journalistikken og av pressa som *ordentleg*. Berre på denne måten vil faget kunna oppnå auka respekt og velvilje i samfunnet ellers. For autoritetsbygginga ovanfor samfunnet ellers er det også heilt nødvendig å

¹⁹⁵ Wuthnow m. fl. viser korleis Foucault sitt diskurs-begrep nettopp får fram korleis språkbruk fører til ulike måtar «å sjå på» i denne tydinga (Wuthnow m. fl. 1984).

plassera seg i sentrum av den rådande ordenen. Dette er ikkje nokon medviten strategi frå utvalet som utval, det spring meir ut av det faktumet at utvalet sine medlemmer alt definerer seg inn i den rådande ordenen både i pressa og i samfunnet.

Det å avgjera om ei handling er i strid med god presseskikk handlar i høgste grad om vurderingar. Definisjonar og reglar er uklare og sjeldent konkrete. Desse vurderingane må sjåast i lys av utvalet si ordensskapande oppgåve.

Vurderingane kan også bli prega av kven *utøvarane* av eit innklaga forhold er. Sjølv om utvalet i det store og det heile forsøker å konsentrera seg om «sakens fakta», nyttar utvalet ulike formuleringar og betoningar for liknande saker når det til dømes er snakk om Aftenposten i den eine saka og Dagbladet i den andre. Aftenposten og utvalet høyrer til innanfor den samme ordenen, medan Dagbladet representerer avviket, dei dristige forsøka på å gjera ting annleis, på å ikkje ta ting så nøye.

Når utvalet slik deler ut «offisielle stempel» for verdige og mindre verdige presseskikk-utøvarar, så får dette også verknad for utøvarane. Den snille guten i klassen blir snillare og den slemme blir slemmare. Dagbladet blir endå meir «dagbladsk» når utvalet formidlar eit klarare og klarare bilete av kva Dagbladet «står for» i presseskikk-samanheng.¹⁹⁶ I den grad Dagbladet skulle trenga det, så kan avisa – og andre aviser med den – igjennom dette få hjelp til eiga sjølvforståing. For utvalet finst det ein rett veg å gå, det finst dei som vil gå han og det finst dei som ikkje vil gå han.

Begrep som «den store semja» og «konsensus-samfunnet» er blitt brukte til å skildra det norske samfunnet etter krigen. Dei har hatt mykje for seg, samtidig som dei har ein tendens til å dekkja over usemja og avvikarane. Det er kan henda ein stor majoritet som er samde om dei store linjene, men det er ikkje alle. Samtidig vil ei kvar ordensskapning innebera inn- og utdefinering (Østerberg 1984). Det vil verka for ordensskaparane som om deira orden er den einaste rette. Det medfører ein manglande respekt for dei utdefinerte og ei manglande vilje eller evne til å sjå levedyktige alternative måtar å sjå ting på hos desse.

Generelt gjeld denne inn- og utdefineringa dei innklaga. *Klagarane* gir i hovudsak utvalet det materialet utvalet har å arbeida med, men dei gir også etter kvart utvalet viktige signal om utviklinga i saksbehandlings-arbeidet i utvalet. Klagarane som part i presseskikkens samtale skal det handla om i neste kapittel.

¹⁹⁶ Gitlin (1980) viser korleis media sin bruk av «rammer» (*frames*) kan vera med på forma, eller strukturera, dei grupperingane rammene blir nytta om.

10 Konkurrerande posisjonar: andre deltakarar i samtalen

10.1 Allmennheten overtar klaginga

Generalsekretæren i Bladeierforeningen, Daniel Grini, tok alt i 1937 til orde for ein «pressens æresrett», altså ein institusjon også med utover-retta oppgåver.¹⁹⁷ Den kunne i tilfelle bestå av det då eksisterande utvalet, supplert med ein formann utanfor pressa, i første rekkje vart det tenkt på ein vel respektert dommar. Dei sakene som vart sett på som å vera av rein intern pressekarakter, skulle framleis behandlast av det gamle utvalet. Etter nærmare utgreiingar kom det eksisterande utvalet si endelege innstilling i juni 1938, der ein konkluderte med at behovet for ein æres- og forlikdomstol ikkje var særleg stort. Fordi sakene i første rekkje handla om presseinterne spørsmål avviste ein også allmennhets-representasjon. Men det varde ikkje lenge etter krigen før saksbiletet var eit heilt anna. Saker innklaga av folk utanfor pressa, med klager mot pressa, tok til å dominera på ein heilt annan måte enn tidlegare. Utvalet må også forhalda seg til dei nye trendane i samfunnet fordi oppslag i pressa som omhandlar desse blir klagesaker for utvalet.

I presseskikkens samtale finst det ein dominerande deltakar; utvalet. Andre deltakarar må forhalda seg til denne deltakaren sine samtidige og fortidige posisjonar. Det finst ikkje ein Klagar mot eit Utval. Det finst i staden ei rekkje klagarar og fleire klagarkategoriar, alt etter korleis ein vel å kategorisera desse. Med nye klagargrupper og nye tematikkar som grunnlag for sakene kan ein snakka om at utvalet sin samtaleposisjon i langt større grad tar til å møte *konkurrerande posisjonar*. Tabell 10-1 viser at «privatpersonar» er den største klagegruppa over heile den studerte perioden.

¹⁹⁷ «La oss få en æresrett», artikkel i *Dagspressen* tidleg i 1937.

Tabell 10-1: Klagar-kategoriar

Klagar-kategoriar	Talet på saker
Privatpersonar	214
Presseaktørar (medium eller medietilsett)	154
Offentleg etat (eller representant for slik)	78
Organisasjon/forening	71
Bedrift	52
Juristar ¹⁹⁸	45
Utvalet (eige initiativ)	5

Presseaktørar-som-privatpersonar og juristar er trukne ut som egne kategoriar. Det kunne, i prinsippet, også ha vore gjort med andre grupper innanfor den store samlekategorien «privatpersonar», men det er vanskeleg å sjå mange andre enn dei to nemnde som kan seiast å utgjera spesielt store grupper og som har ein eigen viktighet i denne samanhengen. Dersom ein ser på utviklinga i forholdet mellom dei to viktigaste kategoriane innanfor heile tidsperioden, kjem følgjande fram:

Tabell 10-2: Utvikling kronologisk for klagar-kategoriane «privatpersonar» og «presseaktørar»

Tidsperiode	Presseaktørar	Privatpersonar
1930-41	12	4
1946-49	35	2
1950-54	22	16
1955-59	20	20
1960-64	31	37
1965-69	20	79
1970-72	14	56

Presseaktørar dominerer klagar-biletet lenge. Fram til utpå 1950-talet synest utvalet å halda seg som eit i stor grad presseinternt organ. Også offentlege etatar og organisasjonar av ulike slag er mellom klagarane tidleg, men i forhold til dei to dominerande kategoriane finst desse klagar-kategoriane berre sporadisk. Det er på 1960-talet at utvalet blir kjent og interessant hos ein breiare del av allmennheten enn det som hadde vore vanleg til då. Spesielt frå andre halvdelen av 60-talet er kategorien «privatpersonar» svært

¹⁹⁸ Riksadvokaten er plassert som «offentleg etat», medan Den Norske Advokatforening er plassert under *denne* kategorien og ikkje som «organisasjon/forening».

dominerande. Samtidig er dei interne rivningane i pressa blitt nedtona og den relative delen av klagesaker der presseaktørar står mot presseaktørar er langt lågare enn i den tidlegaste fasen. Med allmennheten har også juristane kome som ein viktig deltakar i presseskikkens samtale. 31 av 45 jurist-saker er frå 1960 eller seinare.

Samtidig er det grunn til å understreka at nettopp jurist-dømet viser at klagar-gruppene kan vektast ulikt i forhold til si tyngde i samtalen. Ikkje alle blir tekne like seriøst, behandla like grundig eller med like stor respekt. Både når representantar for offentlege styresmakter og spesielle juristar står som klagarar, kan klagene bli behandla med ein større grundighet, målt i omfang av uttalane, og med ein større respekt. Ein annan måte å sjå dette på kan vera ein oversikt over korleis dei endelege avgjerdene fordeler seg ut frå dei ulike klagar-kategoriane.

Tabell 10-3: Klagar-gruppene si fordeling på ulike avgjerder

Tala i prosent:

Klagar-grupper	Brot-avgjerd	Kritikk-avgjerd	Frifinn-ingar	Andre utfall
Privatpersonar	28.9	20.5	36.4	14.0
Presseaktørar	35.7	16.8	22.7	24.6
Offentleg etat	46.1	12.8	24.3	16.6
Organisasjonar	43.6	21.1	26.7	8.4
Bedrifter	51.9	9.6	32.6	5.7
Juristar	20.0	26.6	35.5	17.7
Utvalet	100.0			

Tala må lesast med varsemd,¹⁹⁹ men tabellen har fleire interessante sider ved seg. Klagarar frå bedrifter, det offentlege eller frå organisasjonar har hatt særleg stor sjanse til å få det innklaga presseorganet felt i utvalet si behandling. Privatpersonar, og overraskande nok, juristar, har – relativt sett – hatt særleg liten sjanse for å få dei innklaga felt. Tendensen er nesten motsett dersom ein ser på frifinningsprosenten. Presseorgan har høg frifinningsprosent når privatpersonar og juristar står som klagarar, men også når bedrifter er klagarar. For bedrifter synest uttalane å vera etter måten klare som enten «brot» eller «frifinning», medan mellomkategorien «kritikk» sjeldnare passar. Nest sjeldnast blir presseorgana frifunne med representantar for det offentlege eller for organisasjonar/foreningar som

¹⁹⁹ Ein hovudgrunn til det er at avgjerdene i sakene er kategorisert etter dei moderne kategoriane «brot», «kritikk» og «frifinning», kategoriar som i det meste av den studerte perioden ikkje var i systematisk bruk.

klagarar. Aller sjeldnast blir likevel presseorgan frifunne med andre presseaktørar som klagebrev-skribentar. Ein av årsakene til denne låge prosentdelen er den høge prosenten for «andre utfall» i sakene for denne kategorien. Mange av desse sakene blir enten avviste eller trukne tilbake. Den utstrakte bruken av det siste alternativet kan tolkast som at utvalet, i den tidlege fasen då presseaktørar var særleg aktive klagarar, blei brukt som eit ledd i generelle kranglar. Dermed har duellane presseaktørane imellom halde fram utan at ein har gjennomført det som blei innleia som klagesak. I andre tilfelle har også utvalet pressa på for at klager skal bli trukne tilbake og løyste på andre måtar.

10.2 Dei fornemme klagarane: Grundighet og respekt

Eit spørsmål som må reisast er om nokon av klagegruppene blir behandla som meir *fornemme* enn andre. Eit muleg mål for spesiell respekt er altså utfallet av sakene. Både bedrifter og representantar for det offentlege kjem høgt i ei rangering med omsyn til kor vidt dei innklaga avisene er blitt felt for brot på god presseskikk med slike klagarar. Eit døme der begge desse kategoriane er involvert i saka – den eine rettnok meir indirekte – er frå 1966. Målt i lengde på uttalen er dette ei av dei grundigast behandla sakene i utvalshistorien. Klagar var Kongsberg Våpenfabrikk og innklaga vekeavisa *Dag og Tid* (43/66). Uttalen er spesielt omfattande fordi forhandlingar frå Stortinget er tekne med som sakspapir og som del av sjølve uttalen. 22. januar 1966 hadde *Dag og Tid* følgjande oppslag over heile framsida: «Katastrofe for Kongsberg Våpenfabrikk?» I artikkelen heitte det at «situasjonen ved Kongsberg Våpenfabrikk innen kort tid kan nemnast som katastrofal. Det går nedover med heile verksemda (bortsett frå bildelproduksjonen) med akselererande fart». Vidare står det å lesa at direktøren og styreformannen «i ikkje liten mon let att augo for den økonomiske katastrofe-situasjonen som snart må kome». Saka blei behandla i Stortinget to gongar, siste gong 20. april 1966. Det låg då føre ein fullstendig rapport frå representantskapet for våpenfabrikken, ein rapport som fastslo at det ikkje var noko grunnlag for pressemeldinga i *Dag og Tid*. Utvalet siterer industriministeren sine ord i saka: «Jeg ble meget sjokkert da jeg leste artikkelen. Det måtte en dokumentasjon til for å bringe ro omkring bedriften, og den dokumentasjonen har vi fått.» Utvalet nyttar i denne saka forhandlingane frå Stortinget som bevis på at *Dag og Tid* har handla feil. Avisa blir grundig felt for brot på god presseskikk. Det heiter at avisene ovanfor norske bedrifter berre må framføra eventuell kritikk bygt på faktiske opplysningar og ikkje ved insinuasjonar og mistenkeleggjering.

Interessant er det at utvalet i uttalen også kjem med si forståing av pressa si oppgåve i dekninga av norske bedrifter og norsk næringsliv: «Det må stå enhver norsk avis fritt til å ta opp en norsk bedrifts forhold til vurdering. Utgangspunktet må være at avisen selv mener at den tjener samfunnsmessige, almene interesser ved å gjøre det. Det hadde således ikke vært noe å si på at Dag og Tid hadde reist spørsmålet om fordelingen av de ulike produksjonsoppgavene ved Kongsberg Våpenfabrikk var den heldigste og den som ga størst trygghet for fremtiden. Det hadde vært en positiv kritikk som kunne ha tjent til å styrke bedriften – og dermed tjent almene hensyn. Men Dag og Tid gikk den motsatte vei. Det sådde mistillit til bedriften.» Det synest altså som om utvalet meiner pressa må ta denne typen omsyn, uavhengig av om opplysningane er sanne eller falske: Er dei falske, er saka grei. Då skal ikkje pressa offentleggjera dei. Men er dei sanne, bør pressa framleis vurderer om det kan tena til å styrka bedrifta – og samfunnet i stort – å offentleggjera opplysningane.²⁰⁰

Definisjonen av «offentleg etat (eller representant for)» er vid og difor blir ikkje kategorien spesielt liten i oversikten ovanfor. Men representantar for stats-styresmaktene er det sjelden har stått som klagarar for utvalet. Heilt i førstninga av utvalshistorien finn ein eit par saker mellom Stortingets presidentskap og aviser, og eit par departement har også ved eit par sjeldne høve vore involvert. Ei hovudinnsikt er likevel at stats-styresmaktene så godt som *ikkje* har vore initiativtakar til saker for utvalet og at dei få sakene der så har skjedd, er frå dei aller første åra. I 1936 klaga til dømes Stortingets presidentskap ved C. J. Hambro inn Fædrelandsvennen (1/36). Klagen gjaldt at avisa hadde offentleggjort hemmelege dokument omkring «lov om beskatning av bankinnskudd på bankenes hånd». Hovudtemaet i drøftinga mellom dei tre utvalsmedlemmene var følgjande påstand frå Hambro: «Det kan ikke være mere enn en mening om at saker som statsmyndighetene i landets interesse har funnet bør hemmeligholdes, også skal hemmeligholdes.» Utvalet er noko sprikande i denne saka, men ein av representantane konkluderer mellom anna med følgjande: «Den hører gjerne hva statsmyndighetene har å si, også når det gjelder saker som myndighetene finner ikke bør offentliggjøres, men den kan ikke prinsipielt og generelt la myndighetenes ønsker være ene bestemmende.»²⁰¹ Sjølv om

²⁰⁰ Her må leggjast til at eit unntak mellom alle punkta om retts- og kriminalreportasjen i den første Vær Varsom-plakaten frå 1936, lydde slik: «Ta ikke inn løse forlydender om norske bedrifter uten først å konferere med vedkommende firma. Det har hendt at store bedrifter er blitt skadelidende fordi ukontrollerte rykter er blitt offentliggjort i pressen.» Haldninga i denne saka har altså ein lang historie i det pressefaglege arbeidet i Norge.

²⁰¹ Også seinare i 1936 får utvalet ei sak frå presidentskapet om offentleggjering av hemmelege dokument, denne gongen i samband med den såkalla Hannevigsaka. Oslo Illustrerte blir ved dette høvet felt av Norsk Presseforbund sitt hovudstyre. *Utvalet* på si side

utvalet før 1938 ikkje alltid var like samla, fortel denne saka i alle fall om eit klart alvor i behandlinga av denne typen saker. Dette alvoret held seg også for seinare utvalgsgåver. I 1970 er riksadvokaten klagar i ei sak mot VG (12/70). Avisa hadde i mai 1969 slege følgjande stort opp: «Grov beskyldning mot statsadvokat Wiker». Skuldingane gjekk ut på at statsadvokaten hadde snakka med jurymedlemmer undervegs i ei sak som gjekk for retten. Utvalet tar klagen frå riksadvokaten svært alvorleg. Det gjengir alle dokumenta i saka «ordlydende». Dette fører til ein offisiell uttale på over 20 sider, noko som er svært mykje.²⁰² Utvalet går sterkt imot redaktør Oskar Hasselknippe i VG sitt forsvar i saka: «Å offentliggjøre beskyldninger mot navngitt person, i dette tilfelle en offentlig tjenestemann i høy rettsstilling, for å gi ham anledning til å dementere disse beskyldninger, er en presseskikk som Det faglige utvalg må ta sterk avstand fra. Den naturlige framgangsmåte for en avis som ville følge god presseskikk, hadde i dette tilfelle vært å foreta de nøyaktigste undersøkelser, og når disse undersøkelser dokumenterte at det ikke forelå grunnlag for beskyldningene, å droppe dem.» Utvalet er svært skuffa over at VG ikkje ser dette poenget: «En uforebeholden beklagelse hadde vært det korrekte». Denne siste saka er eitt av fleire døme på at utvalet har stor respekt for dei få klagen som har kome frå stats-styresmakter, eller saker der desse har vore involvert. Dette har gitt seg utslag i svært grundig gjengiving av saksdokument og svært innfløkte argumentasjonsrekkjer frå utvalet. Utvalet har altså berre i få saker hatt direkte å gjera med offentlege styresmakter i sakene, men i dei sakene der det har vore tilfelle har saksbehandlinga vore prega av ein klar *respekt*.²⁰³

Sjølv om klager ikkje fører til brot i utvalet, kan likevel lengden på uttalen seia noko om grundigheten i innstilling frå utvalet ovanfor det innklaga forholdet. Døme på det er spesielle juristklager. Juristklager som gruppe oppnår, relativt sett, ikkje svært ofte å få dei innklaga presseorgana felt, men nokre av juristklagen oppnår å bli behandla svært grundig. Det samme gjeld ein del saker innan krim- og rettsreportasjen (sjå ellers punkt 7.5), som er av stor interesse for juristar som gruppe. I 1970 behandlar utvalet ei sak mellom professor Anders Bratholm og journalist Michael Grundt Spang (14/70). Spang har spurd i ein artikkel om Bratholm er for hasjrøyking, på bakgrunn av at Bratholm har stilt seg som «garantist» for Pax Forlag si jubileumsbok «Den lille røde bok for skoleelever». Dette er samme året som Bratholm sin kritiske artikkel om utvalet står på trykk

var temmeleg splitta i saka; Tellander ville stilla saka «i bero», Raknerud meinte det ikkje var brot, medan Røgeberg var samd med det seinare hovudstyremøtet.

²⁰² Det normale er uttalar på 1-2 sider.

²⁰³ Ein uttale i ei sak mellom kommuneadvokaten i Oslo og Verdens Gang frå 1970 (44/70) er på seks sider.

(Bratholm 1970), innhaldet i artikkelen er ellers offentleggjort i fleire føredrag og debattar tidlegare. Sakene Bratholm er involvert i for utvalet blir behandla grundig.²⁰⁴ Spang ber i saka frå 1970 utvalet innhenta ei utgreiing frå Riksadvokaten om grunngevinga frå Riksadvokaten for ikkje å «aksjonere strafferettslig» mot Pax si jubileumsbok. Utvalet kritiserer Spang for overskrifta i artikkelen, «Er De for hasjrøyking, professor Bratholm?» Samtidig innhentar utvalet ei utgreiing frå Rikadvokaten som støttar opp under Spang sitt *eigentliche* ærend, å kritisera Bratholm sitt engasjement for Pax si jubileumsbok. Utgreiinga frå Riksadvokaten er ifølgje utvalet «meget sterk». Sitat frå Riksadvokaten si utgreiing blir ståande som avslutning på uttalen, utan at utvalet tar desse opp til sjølvstendig drøfting i lys av klagesaka. Det er heller ikkje naturleg, sidan klagesaka, om Spang sin framgangsmåte var i samsvar med god presseskikk, alt er svara på når utvalet seier at «Grundt Spang kunne uten vanskelighet ha fått fram sitt syn ved å stille professor Bratholm «rensende og provokatoriske spørsmål» uten direkte å beskyldte ham for å være for hasjrøyking.» Spang og Bratholm er to sentrale personar i debatten rundt utvalet mot slutten av 1960-talet og i førstninga av 1970-talet. Spang markerer seg dessutan alt i 1955 med ei klagesak mot Moss Arbeiderblad sin karakteristikk av Spang sin journalistikk i ei sak (9/55), og alt då er utvalet grundig i si drøfting av saka.

Ei alvorleg sak for landet og for pressa var kronprins-forlovinga i 1968. Spørsmålet om sperrefrist og tidspunktet for offentleggjering av nyheten valda stort bry for pressa. Denne uttalen var på om lag fem sider. I tillegg vart saka behandla på heile tre møte.²⁰⁵

10.3 Opposisjon: Utvalet blir debattert - og utvalet blir forundra

We have to grasp what I could call the *double involvement* of individuals and institutions: we create society, at the same time as we are created by it. Institutions, I have said, are patterns of social activity reproduced across time and space (Giddens 1986: 11).

²⁰⁴ Også i 1968 står Bratholm og Spang mot kvarandre (14/68). Uttalen her er lengre enn i saka om kronprins-forlovinga samme året (sjå nedanfor), på fem fulle sider. Det er også eit unntak i denne saka når heile brevet frå klagar er gjengitt i den offisielle uttalen frå utvalet.

²⁰⁵ Det første møtet var 26.4.68. På det andre møtet (13.5.68) behandla utvalet ein anke frå Norsk Telegrambyrå på at Arbeidernes Pressekontor ikkje var blitt felt i saka. På det siste møtet (18.6.68) var det ein ny førespurnad frå statssekretær Odd Bye ved statsministeren sitt kontor som gjorde at utvalet tok opp saka. Sjå ellers punkt 8.1.1.

Institusjonaliseringa endrar det som blir institusjonalisert. Spørsmålet er ikkje om institusjonaliseringa av det presseetiske apparatet er med på å endra utvalet, men i staden er spørsmålet *korleis* dette skjer. Kva for *konsekvensar* får det for presseskikkens samtale? Etzioni (1993) nyttar begrepet *friksjon* for å skildra kva som skjer når institusjonell endring saktar farten eller stoppar heilt, dersom ny (menneskeleg) energi ikkje stadig blir tilført. Med andre ord fortel friksjon noko om kor lett og med kva for eit tempo institusjonell endring førekjem. Utvalet sine enkeltmedlemmer er vektlagt som viktige. Dei har ikkje minst vore viktige i den grad det presseetiske apparatet *ikkje* har vore svært institusjonalisert. Samtidig har dei gjennom sitt siktemål om eit stadig meir velfungerande og stadig meir velrespektert utval gjort den *personlege* rolla til dei enkelte utvalsmedlemmene mindre og mindre viktig. Dette har skjedd gjennom eit arbeid i retning av klarare saksbehandlingsrutinar og retningslinjer.

I det hovudperspektivet som her er lagt til grunn har det stadig vore peika på utvalet sin samtaleposisjon. Mot slutten av perioden synest det klarare og klarare at *opposisjonen* mot utvalet veks seg sterkare og at den kan få følgjer. Kritikkk og debatt utanfor pressa om utvalet og ordninga verka tilbake og førte til debattar i presseforbundet. Den relevante debatten, den debatten som utvalet og presseforbundet fann relevant, tok til som ein intern pressedebutt og vart, i forkant av revideringa av utvalet før 1972, knyta opp til visse typar kritikkk også utanifrå.

Eit sentralt namn frå norsk rettsvesen på 1960-talet var byråsjef Harry Lindstrøm.²⁶⁶ Sakene mot han medførte ei veldig mengd spaltemeter i avisene. Truleg var desse sakene med på å skapa den første større debatten rundt utvalet. 18. november 1963 varde debatten i mange timar på presseforbundet sitt hovudstyremøte i Holmenkollen.²⁶⁷ Utgangspunktet var saka mellom Einar Olsen og Verdens Gang tidlegare samme året (23/63). Verdens Gang hadde 22. oktober eit intervju med ho som melde saka mot byråsjefen. Dagen etter offentleggjorde avisa også eit brev frå den sikta til ho som melde saka.²⁶⁸ Ifølgje klagaren er den intervju 22. oktober ein av

²⁶⁶ Første halvdel av 1960-talet var prega av fleire skandalar, knytta til Industridepartementet, til dømes i kjølvatnet av Kings Bay-ulykka og i samband med den såkalla Husnes-saka. I samband med den siste saka kom ein departementsråd i søkelyset for eigenmektig oppførsel og maktmisbruk. Ein av byråsjefane i departementet, Harry Lindstrøm, vart dessutan arrestert for straffbare forhold i tenesta og seinare dømt til 2 års fengsel utan vilkår for grov utruskap, bedrageri og underslag. Departementsråden vart først permittert mot sin vilje og seinare reinvaska i retten, men det var byråsjefen, Lindstrøm, som i åra som følgde stod som klagar i ei rekkje saker i utvalet mot ulike aviser og vekeblad.

²⁶⁷ Referert i Journalisten sitt desember-nummer dette året.

²⁶⁸ Det viser seg i debatten som følgjer etter utvalssaka at ho som melde saka var tilsett ved samme kontor som Olav Brunvand. Mange i pressemiljøet meinte at Brunvand burde ha erklært seg ugild i behandlinga av desse sakene av den grunn.

«Lindstrøm-sakens kronvidne». Utvalet meiner at reportasjane «der anmeldersken gir detaljerte skildringer av sitt bekjendtskap med byråsjef Lindstrøm betegner et brudd på de regler for god presseskikk som Norsk Presseforbund har trukket opp».

Eit hovudankepunkt på møtet i Holmenkollen var at VG ikkje hadde fått uttala seg i saka, i strid med paragraf 2 i utvalet sine vedtekter.²⁰⁹ Formann Diesen forsvarte dette med følgjande tolking av paragrafen: «Når det i vedtektene for utvalget står at partene *bør* få høve til å legge fram sitt syn, behøver ikke dette *bør* følges absolutt. [...] Det var ikke nødvendig for å avsi kjennelse i saken.» Det vart vidare vist til at det samme forholdet som VG vart felt for også hadde vore oppslag i andre aviser og vekeblad, utan at desse var blitt klagebehandla av utvalet. Steen Benneche kalla dette «et helt vilkårlig lynnedslag». Benneche er også på leit etter utvalet som pedagogisk kraft: «Hittil har det vært vist altfor mye negativisme overfor norske journalister. Det rettes pekefinger mot dem, men det gis ingen positive retningslinjer og da er kritikken verdiløs». Som direkte verknad av denne debatten bestemte Benneche seg for å avhalda seg frå å stemma i valet på formann til det faglege utvalet på det samme møtet. Han reiste seg og forlet lokalet. Også Ragnar Vold ville stemma blankt. I tillegg til Holmenkollmøtet tok dessutan Oslo Journalistklubb Lindstrøm-saka opp i møte 2. desember. Einar Diesen var innleiar. VG-redaktør, og tidlegare utvalsmedlem, Chr. A. R. Christensen gjekk imot Diesen si gjengiving av saksgangen. Han viste også til at «...Drammens Tidende, hvis redaktør er Diesens varamann i DFU [Gunnar Johnsen], kom med skarp kritikk, det samme gjorde Fædrelandsvennen, Morgenavisen og flere andre.»

Denne saka kan ha vore begynnelsen på eit meir varsamt utval. Delar av motstanden utvalet opplevde på dette møtet var etter måten massiv. Per Vogt sa til dømes: «Brunvand sier at det er ham vi vil ha vekk fra DFU, nei, - vi vil ha bort alle tre...» Vogt ville opphavleg føreslå at DFU-medlemmene ikkje hadde OJ sin tillit, men han trekte forslaget. Året etter tok ein, i kjølvatnet, av den debatterte Lindstrøm-saka, til å drøfta endringar ved utvalet. Det vart mellom anna føreslege at utvalet skulle skifta namn til «NP's utvalg for god presseskikk». Forslaget fall. Viktigare var det at ein meinte formuleringa om at partane i ei klagesak *bør* få høve til å leggja fram sitt syn, burde endrast. Fordi det kunne vera saker der ei slik ordning ville vera praktisk ugjennomførleg, vart det vedteke å bruka formuleringa «*skal om mulig*».²¹⁰

²⁰⁹ Seinare er det paragraf 3 som omhandlar partane sin uttalerett. Sjå vedlegg 4.

²¹⁰ Møte i det såkalla «Retningslinjeutvalget», 14. april 1964. Utvalet besto av Vegard Sletten, Ivar Johansen og Roald Storsletten frå presseforbundet og Diesen, Brunvand og Hans Vatne frå utvalet. Endringa vart offisielt vedteken av Norsk Presseforbund ei veke seinare.

Også konfliktane rundt utvalssakene mellom journalist Michael Grundt Spang (Dagbladet) og Anders Bratholm er sentrale tilbakespel til utvalet. Dei har saker mot kvarandre både i 1968 (14/68) og i 1970 (14/70). Spang er involvert i ei sak så tidleg som i 1955 (9/55). I tillegg følgjer begge to nøye med på uttalane frå utvalet og reagerer også på andre saker enn dei der dei sjølve er med. Spang skriv mellom anna eit innlegg i Journalisten i desember 1967 med reaksjonar på to av dei nyleg avslutta utvalssakene: «I siste nummer av Journalisten finner jeg to uttalelser av Det Faglige Utvalg, uttalelser som begge tyder på at arbeidet for Utvalget nå er blitt så infløkt at det ikke ser skogen for bare trær.»²¹¹

Møteverksemda og debatten rundt utvalet tiltok monaleg utover på siste halvdel av 1960-talet og inn i 1970-åra. Mot slutten av den studerte perioden, i 1971, er det eit forundra utval som formar ein generell uttale om «tingenes tilstand» (49/71). Uttalen er forma som eit brev til Norsk Presseforbund sitt hovudstyre. Møtet der saka vart teken opp vart halde 25. oktober 1971, medan brevet er signert 16. november. Det er signert av alle faste medlemmer og varamedlemmer: Einar Diesen, Olav Brunvand, Andreas Hagen, Tor Oftedal, Egil Toreng, Kåre Kleivan, Gunnar Johnsen, Pio Larsen og Rolf Tofte:

Møtet var sammenkalt for å få drøftet i et noe bredere forum de retningslinjer Det faglige utvalg søker å følge. Utvalget har inntrykk av at antall klager over brudd på god presseskikk har økt betydelig den siste tiden, og at bruddene på god presseskikk er blitt grovere. Utvalget fant det i forbindelse med en rekke mordsaker sommeren og høsten 1971 nødvendig å sende ut en generell henstilling til avisene om å vise større varsomhet i omtalen av siktedes og særlig ofrenes og de pårørendes personlige og intime forhold. Det faglige utvalg beklager å måtte konstatere at tendensen synes å gå i retning av mer sensasjonspregede reportasjer av denne art.

Det faglige utvalg har også vært sterkt opptatt av et annet forhold: Det har vakt en viss oppmerksomhet at «Journalisten» i den senere tid har brakt til dels ganske sinte partsinnlegg fra pressefolk som har fått en uttalelse fra Det faglige utvalg mot seg. Det faglige utvalg har ikke følt seg berettiget til å polemisere mot disse partsinnleggene, heller ikke til å be om å få dem forelagt seg – til eventuell korrigerings av faktiske opplysninger – før de tas inn i Journalisten. Følgen kan bli at det som Det faglige utvalg i sin uttalelse har stemplet som brudd på god presseskikk *gjentas* i disse partsinnleggene. Det må kunne sis at dette er uheldig, og at det faktisk bidrar til å bryte ned respekten for de etiske regler som pressens

²¹¹ «Vær varsom, Det Faglige Utvalg!»

kvinner og menn selv har skapt – og som de har satt Det faglige utvalg til å verne om.

Det faglige utvalgs medlemmer tar seg *ikke* nær av den personlige kritikk som rettes mot utvalgets medlemmer. Det må stå enhver fritt å mene hva han vil om dem. De anser seg ikke mer ufeilbarlige enn andre mennesker – fra fotballdommere til medlemmer av Høyesterett. Men utvalget oppfatter disse innlegg som et sterkt angrep på de etiske regler som er trukket opp i Vær varsom-plakaten – og som pressens kvinner og menn hittil har vært stolte av å kunne vise til. [...]²¹²

10.4 Ei ny forståing av 1972-reforma

Til profesjonen hører altså en etikk som bare kan defineres av yrkesutøverne selv, fordi det krever faglig innsikt og kunnskap om *yrkets tradisjoner, formål og arbeidsmetoder*. Etikken oppfattes som en del av det profesjonelle fellesskap. Når pressens egne organer kommer til at de etiske reglene er satt til side, har det større effekt og autoritet enn om et utenforstående organ skulle avsi en lignende «kjennelse» (Ihlebak 1977: 23)

Eg har tidlegare sett på innføringa av allmennhets-representantar ved reforma av utvalet i 1972 som først og fremst ei vedgåing frå pressa si side i den stadige drakampen mellom pressa og relevante statlege styresmakter. I eit slikt maktspel-perspektiv blir innføringa av lek-representantar i det faglege utvalet til eit trekk i spelet og desse representantane nærmast til brikker (Røsland 1995).

Den føreliggjande analysen viser at dette perspektivet på 1972-reforma i alle fall blir for enkelt. Den viser at den indre utviklinga i utvalet – og institusjonaliseringa av det presseetiske apparatet – også kan sjåast på som ein forklaringsfaktor for reforma. Utvalet har bidrege til ein profesjonaliseringsprosess i pressa gjennom å vera *utdannar*, då noko felles utdanningsramme ikkje på nokon måte eksisterte og då det samtidig var stort behov for utdanning. Det har bidrege med eit dannelsesideal som kan ha hjelpe til med ei statusheving i samfunnet ellers, mellom dei som deler dette dannelsesidealet. Og endeleg har det fungert som ein *motpol* for andre og nye måtar å «sjå på», alternative diskursive formasjonar.

Både dei innanfor og dei utanfor pressa sit ved tårsskiftet mellom 1960- og 1970- talet med langt høgare kunnskap om pressa og korleis pressa

²¹² Dei to siste avsnitta av dette brevet er å finna i punkt 11.2.

verkar enn det som var tilfellet då utvalet tok til å fungera for fullt etter krigen. I større og større grad hadde presseskikkens samtale sterke samtaledeltakarar både *innanfrå* og *utanfrå* pressa. Utvalet sin formasjon i diskursen tok til å tapa seg i kraft, samanlikna både med alternative formasjonar innan pressa og alternative formasjonar utanifrå, som til dømes frå juristhald. I ein forstand har gamle-utvalet sin måte å tenkja (eller; å sjå på) gjort sitt når ein kjem fram til 1970-talet, sjølv om det sjølv sagt ikkje var naturgitt at endringane i det presseetiske apparatet skulle koma akkurat på det *tidspunktet* dei kom og akkurat i den *forma* dei kom.²¹³

10.4.1 Mot Pressens Faglige Utvalg

Presseforbundet sitt hovudstyre heldt møte 30. og 31. mai 1969. Her blir ordninga i Sverige trukken inn i debatten om korleis ein skal stilla seg til den polemikken ein hadde teke til å oppleva omkring utvalet sine avgjerder: «Svenska Journalistförbundet har her inntatt det standpunkt at selvsagt må det være anledning til saklig kritikk, men det er enighet om at utvalget ikke skal svare på polemikk.»²¹⁴

Utvalgsnestoren, Olav Brunvand, sitt innlegg i denne debatten er klargjerande. Han sa at «...utvalget ikke hadde funnet tid til å diskutere den ordning vi nå har og eventuelle nyordninger. Utvalget har hatt mer enn nok å gjøre med [å] behandle klager, det har nærmest vært en flom av saker. Formålet med utvalget var å skape en bedre tone avisene imellom og her tror jeg det er oppnådd mye [...]. Således har debatten avisene imellom blitt fullstendig avpersonifisert.» Brunvand har rett i denne analysen av utvalet si rolle i spørsmålet om den mindre fine personlege presse-polemikken. Det er også ei viktig påpeiking han kjem med i forholdet mellom *saksmengd* og *sjansen til å evaluera den eksisterande ordninga*. Utvalet er blitt fanga i konkret saksbehandling nettopp i ei tid der både sakstilfanget aukar og

²¹³ Også svenske analytikarar av ordninga i Sverige meiner det auka saksomfanget gjorde at det eksisterande utvalet mot slutten av 1960-talet ikkje lengre strekte til: «Det var emellertid snart oppenbart att den organisationen inte längre kunde svara mot omgivningens krav. I den intensiva samhällsdebatten kring den nya journalistik som vuxit fram ökade antalet anmälningar kraftigt. PON kunde här inte längre hävda sin position. *Tiden hadde blivit mogen för en ny organisation*» (Weibull & Börjesson 1995: 70-71. Utheving lagt til.). Samtidig må det understreka at den mediekritiske debatten på denne tida, og denne si kanalisering til å dreia seg om kvaliteten og utforminga av det presseetiske apparatet, langt ifrå var eit norsk eller nordisk fenomen. Mange av dei «press councils» som finst i verda blei etablerte, eller reetablerte, nettopp i løpet av 1960-åra. Dette skjedde ikkje minst mot trugsomål om statleg inngriping i pressa sine fridomar. I åra 1962-71 blei åtte faglege utval oppretta eller reviderte i Europa (Sonninen & Laitila 1995).

²¹⁴ Frå referat i Journalisten nr. 7-8, juli-august, 1969. Også andre sitat frå dette møtet er henta herifrå.

sakstypene er nye og vanskelegare. Altså nettopp i ei tid der behovet for å evaluera ei eksisterande ordning er svært stort, er sjansen til å driva med slikt minimal. Brunvand seier også at utvalet «...har hatt som prinsipp at presseetikk ikke først og fremst er lover, men noe som ligger over disse.» Brunvand sine formuleringar er i tråd med at utvalsmedlemmene har ei innforstått haldning til sitt eige avgjerdsgrunnlag; det er «noe» som ligg «over» lover. Han stiller seg også open for tanken om å innføra «en representant for det man kan kalle publikum.» Brunvand meinte at det svakaste ved den eksisterande ordninga var at «man ikke fikk foretatt alle de undersøkelser man burde foreta». Han kjente seg altså utilpass med at utvalet i større og større grad stoppa opp med mindre sentrale punkt i klager der påstand stod mot påstand. Det kan verka som om han her ønskjer seg tilbake til tida då utvalsmedlemmene dreiv «etteforskning» for å finna ut kva som egentleg var rett.

Utvalet blir på dette møtet også gitt ein langt høgare status enn det tilsvarande utvalet i Sverige.²¹⁵ Ivar Johansen uttalte mellom anna: «I Sverige har man gått betydelig lenger enn oss når det gjelder å gripe inn i privatlivets fred. Man har heller ikke der hatt et utvalg med samme status som vårt, vår ordning har etter min mening [...] vært tilfredsstillende både for pressen og for publikum.» Johansen var så godt nøgd med utvalet at han ikkje såg noko behov for allmennhets-representasjon.

Her er det altså eit lite avvik mellom ikkje-medlemmet Johansen²¹⁶ og medlemmet Brunvand. Overflatisk sett kunne truleg utvalet sjå ut som ein større suksess rundt 1970 enn det ei inngåande vurdering ville koma fram til. Frå eitt perspektiv såg ein eit utval som hadde utvikla seg monaleg i talet på saker og i relevans og status både i pressa og – ikkje minst – utanfor pressa. Frå eit anna perspektiv var nettopp denne utviklinga problemet. Den tidlegaste fasen, med etter måten få saker og med i all hovudsak presseinterne konflikter, var meir oversiktleg og klart greiare å forhalda seg til for dei som skulle fatta gode avgjerder. På fellesmøtet i Holmenkollen i februar 1971 uttrykkjer rettnok Brunvand nærmast ei likesæle til det

²¹⁵ Ordninga i Sverige er eldre enn i Norge: I 1916 var Sverige det første landet i verda som oppretta ei presseetisk nemnd, Pressens Opinionsnämnd. I 1923 - 13 år før Vær Varsom-plakaten - vedtok Publicistklubben dei første publiseringsreglane. Samme året som det refererte Holmenkoll-møtet utnemnde Pressens Samarbetsnämnd eit eige ombod i tillegg til nemnda, Allmennhetens Presseombod. Dette kom som eit resultat av ein massiv kritikk mot utviklinga i svensk presse, mellom anna i Riksdagen. Det er truleg denne kritikken som er plattformen for dei negative synspunkta på den svenske ordninga frå sentrale norske pressefolk.

²¹⁶ Johansen gjentok synspunktet på eit presse-fellesmøte i Holmenkollen 26. februar 1971. Han vart rettnok - og ironisk nok - medlem av utvalet frå 11. september 1972, då utvalet vart til PFU, utvida til sju representantar og med to frå allmennheten mellom desse.

endelege vedtaket om eit nytt utval. Han sa der at «han ikke ville reagere sterkt om det var mest stemning for å beholde den nåværende ordningen». Men både Brunvand og Einar Diesen er *meir* for å sleppa allmennhetsrepresentantar til enn fleire andre representantar for presseorganisasjonane, i første rekkje frå Norsk Journalistlag.²¹⁷ Begge to er *opne* for andre løysingar, sjølv om dei også føler seg vel med den eksisterande ordninga.²¹⁸ Auka saksmengd, ei endring i sakstypar og ei dreining frå presseinterne saker til saker initiert i allmennheten skapte i røynda utfordringar som det gamle utvalet, med si organisatoriske form, ikkje var klart til å ta. Utan sekretær Solumsmoen si inntreden i utvalsarbeidet i 1965 kan ei omorganisering av utvalet ha blitt tvungen fram tidlegare.²¹⁹

Hovudtyngda av dei refererte innlegga på det omtalte møtet i 1969 ga eit svært positivt inntrykk av utvalet, ikkje minst i samanlikningar med situasjonen i Sverige. Formannen i presseforbundet, Vegard Sletten, konkluderte med at det var semje om at ein hadde ei god ordning og eit godt utval, men at ein del praktiske ting måtte takast opp til vurdering. Samtidig er det slik at ein del av den mest omfattande kritikken både mot utvalet og mot pressa låg og venta i den komande tida. Ikkje minst måtte utvalet ta inn over seg kritikken med utspring i Anders Bratholm si undersøking av utvalet (Bratholm 1970). Bratholm sin kritikk framstår som den som mest direkte får innverknad på utforminga av Monsen-komitèen sitt arbeid med det nye Pressens Faglige Utvalg. Bratholm offentleggjorde sine funn og sine kritiske merknader først i eit føredrag i Vitenskapsakademiet 14. november 1969. Monsen-komitèen kommenterer føredraget slik i si innstilling: «Føredraget har også enkelte gode ting å si om arbeidet. Det bringer ikke fram noe utover det utvalget²²⁰ selv er oppmerksom på» (Norsk Presseforbund 1970:

²¹⁷ Sjølv om heller ikkje NJ er samla i denne saka. På fellesmøtet i februar 1971 framstår NJ-representantane Trygve Moe og Simen Kr. Hangaard med ulike synspunkt på spørsmålet. I ei votering på møtet til NJ sitt landsstyre i september samme året stemte sju mot innføring av allmennhets-representantar og 3 for. Det var også semje om at NJ sine folk i denne saka burde stå fritt i presseforbundet sine endelege rundar.

²¹⁸ Diesen sa på møtet i Monsen-komitèen 2.3.70 at hans «prinsipale syn var at utvalget burde bestå av pressefolk, men at han subsidiært kunne stemme for at også representantar for allmennheten ble med.» Brunvand sitt hovudpoeng var *meir* at utvalet ikkje måtte bli for stort.

²¹⁹ Både Vegard Sletten på møtet i presseforbundet i mai 1969 og VG i ein leiar-artikkel i september 1970 meiner det er naturleg at allmennheten får representantar i utvalet fordi allmennheten er klagar i ni av ti saker. Men det er ikkje noko naturgitt for til dømes legeforeninga å ha pasientar med i sitt utval, sjølv om klagene gjeld pasientar mot legar.

²²⁰ Altså; Monsen-komitèen. Denne kalla seg stort sett sjølv for eit «utvalg», men for å unngå samanblanding med studieobjektet, kallar eg den for Monsen-komitèen.

16).²²¹ Monsen-komiteen nedvurderer her Bratholm sin innverknad. Berre det at komiteen finn grunn til å ta det opp i si innstilling er med på å visa det motsette. Berre seks dagar etter føredraget har Monsen samtala med Bratholm: «Jeg har hatt en samtale med professor Bratholm, og den fulle tekst til hans foredrag vil bli sendt til komiteens medlemmer. Professor Bratholm og hans vitenskapelige assistent har også samlet mer materiale om *Det faglige utvalgs arbeid*, og Bratholm har lovet meg at dette materiale skal bli stilt til komiteens disposisjon før det blir offentliggjort.»²²² Solumsmoen skreiv også eit notat frå Bratholm sitt føredrag, eit notat som vart sendt til Per Monsen i revisjonskomiteen, Vegard Sletten i presseforbundet og Einar Diesen i utvalet. I siste avsnittet i notatet står det: «Det var vel 30-35 mennesker tilstede. Det ble ingen debatt i foredraget (bare akademiets medlemmer kan delta!) men professor Skodvin²²³ rettet en del spørsmål til Bratholm. Spørsmålene gjalt særlig saker som utvalget ikke hadde befattet seg med og hvorfor.» Seinare deltok Bratholm også flittig i debatten rundt innstillinga frå Monsen-komiteen, mellom anna i kronikk i *Dagbladet*.²²⁴ Denne innstillinga var klar på seinsommaren 1970. Lista over høyringsinstansar er interessant og fortel om kven ein i presseforbundet meinte det var rimeleg å spørja til råds om utviklinga av utvalet. *Det juridiske miljøet er svært sterkt representert*. Her finst til dømes Riksadvokaten, justisministeren, justiskomiteen i Stortinget, høgsterettsjustitiarius, jusprofessor Johs. Andenæs, Den norske Advokatforening og Den norske Dommerforening.²²⁵ Utvalet vektlegg i

²²¹ Det framgår av eit notat, truleg ført i pennen av Solumsmoen, at det er Einar Diesen som har føreslege denne formuleringa i innstillinga.

²²² Brev frå Monsen til komiteen sine medlemmer, 20. november 1969. Monsen kallar i brev til Bratholm materialet til sistnemnde «verdifullt» (20.11.69). Det blir i dette brevet også teke opp utvekslingar av føredrag dei to imellom om temaet. *Svarbrev frå Bratholm, med fleire medfølgjande artiklar*, kjem alt 25. november. Vedlagt er også ein kronikk Bratholm skreiv om utvalet i *Arbeiderbladet* alt 23. februar 1965, «Faglig utvalg i glasshus».

²²³ Skodvin er sannsynlegvis Magne Skodvin. Han vart seinare vara-representant for allmennheten til det nye PFU i 10 år (1972-82).

²²⁴ 8. august 1970. Aif Nordhus, medlem i Monsen-komiteen, svara 15. august. Begge kronikkane hadde tittelen «Reform av det presseetiske utvalg». Ellers har *Dagbladet* ein journalistisk omtale av innstillinga 7. august; «Pressens nye selvjustis», skriven av Gerd Benneche. Omtale finst også i *Arbeiderbladet* 27. august («Forslag om å styrke pressens egen-justis. Nye retningslinjer for Faglig Utvalg»), i *Aftenposten* 31. august («Forslag om å utbygge pressens faglige utvalg. Utvalgets uttalelser skal være tilgjengelige for offentligheten»), i *VG* 2. september (leiar-artikkel med namnet «Vakt om god presseskikk») og i *Totens Blad/Raufoss Blad* 10. september («Pressens selvjustis»). Lista pretenderer ikkje å vera uttømmende, berre illustrerande for omfang og type av omtale av innstillinga.

²²⁵ At interessa var reell i dette miljøet ser ein mellom anna gjennom at lagmann Jens Fagereng i brev 9.8.70 ber om 12 eksemplar av innstillinga. Også kommuneadvokaten i Oslo, Audvar Os, ber om å få tilsendt eksemplar.

denne samanhengen altså ikkje at utvalet skal vera heva over og vera noko anna enn det juridiske. *Det politiske miljøet er* – ved sida av justisministeren – representert ved statsminister Borten, tidlegare statsminister Gerhardsen og alle stortingsgruppene til dei politiske partia. Dei to andre hovudmiljøa innstillinga blir sendt til er begge presseinterne. Det eine er *dei nordiske presseorganisasjonane*²²⁶ og det andre er *dei norske presseorganisasjonane*.

I 1971 gjekk innstillinga rundar i presseorganisasjonane, først og fremst i presseforbundet. Det blei på eit fellesmøte mellom presseorganisasjonane i april 1971 framheva indirekte som noko av eit paradoks at det hadde teke så lang tid å behandla innstillinga frå Monsen-komitèen. Eitt av ankepunkta mot det eksisterande utvalet hadde nettopp vore lang saksbehandlingstid.²²⁷ Det framgår også av denne behandlinga at Bratholm sin kritikk ligg under som ein sentral premissleverandør for debatten. I eit brev til redaksjonskomitèen frå den fungerande sekretæren i presseforbundet, Per Wideswang, framgår det at det ikkje hadde vore svært mange meiningsytringar om Monsen-komitèen si innstilling.²²⁸ Kronikkane frå Bratholm og Nordhus er nemnt i ei fotnote, men dei er også mellom det vesle som *er* nemnt.

At utvalet vart kritisert, til dels mykje og vel så mykje frå pressehald som utanfrå pressa, kan ikkje i seg sjølv føra til slutningar om omfang og kvalitet på utvalet sitt bidrag gjennom 40 år. DFU vart til PFU fordi institusjonaliseringa av det presseetiske apparatet – det første utvalet og dei tidlegaste retningslinjene – hadde endra apparatet og ført til eit annleis utval.

²²⁶ Dessutan blir innstillinga sendt til presseattachèane ved den danske, svenske, tyske og amerikanske ambassaden. Monsen-komitèen sitt arbeid var også prega av at ein prøvde å skaffa seg inngåande kjennskap til liknande ordningar i andre land.

²²⁷ Det gjekk i kaffi- og wienerbrød- tempo. Dette var kosten på redaksjonskomitè-møta. I eit notat frå den nye formannen i presseforbundet, Trygve Ramberg, 15. september 1971 vart 1. januar 1972 sett til «siktepunkt» for oppstart for det nye utvalet. I staden vart vedtektene gjeldande frå 15. mars og det nye utvalet kom i gang først frå hausten 1972.

²²⁸ Brevet er datert 10. august 1971.

DEL V:

Oppsummerande drøfting og konkluderande merknader

Eg har forsøkt å strukturera forteljinga om Norsk Presseforbunds faglege utval etter hovudperspektivet om *presseskikkens samtale*. Diskursanalytiske innsikter har lege til grunn gjennom fokuseringa på språket, språkbrukarane og konteksten for språkbruken. Utvalsmedlemmene sine ulike formuleringar, med ulik stil og ulik betoning, mot ulike aktørar og om ulike tema, har vore det som har systematisert og strukturert gjennomgangen av arkivmaterialet for utvalet i perioden 1930 til 1972. I ei oppsummerande drøfting blir det naturleg å kopla saman nokre hovudgrep, samtaleposisjonen, utvalet sitt bidrag til profesjonaliseringsprosessen for pressefolk og det institusjonelle aspektet for eit pressefagleg utval, eller eit presseetisk apparat. Det avsluttande kapittelet, kapittel 11, fokuserer såleis på korleis utvalet sin posisjon er sentrumsorientert og korleis denne sentrumsorienteringa også kan bidra til ein profesjonaliseringsprosess. Dessutan er det naturleg å, i eit institusjonelt lys, kort sjå nærare på forholdet mellom utvalet, «Det faglige utvalg», DFU, og dagens apparat, «Pressens Faglige Utvalg», PFU.

Vedlegg 1.

Saker i Norsk Presseforbund sitt faglege utval 1930-1972

*Nummereringa dei fleste åra er gjort av Lars Arve Røssland.
For dei seinaste åra er arkivet si nummerering stort sett følgt.*

- 1/30 Rektor B. S. ved Den Høiere Skole, Haugesund:
spørsmål til Haugesunds Presseforening, som legg saka fram
for DFU.
- 2/30 Høiesterettsadvokat Stang med spørsmål om typografar
og trykkarars ansvar ovanfor stoffet (konkret i *Møre
Socialdemokrat*).²⁴⁸
- 1/32 «Skrivelser med bilag» frå Hr. Redaktør Hans Aarnes,
bladmannaskulen, Bygdø: Klage på *Sørlandet* si skildring av
«svindelpredikant og svovelpredikant N. A.».
- 1/33 Frå hr. Knutsen i Tidens Tegn, 5. desember 1933: forslag
om prosedyreendring i stipend-ordningen.
- 1/35 Advokat Holm (8. desember 1934) vs. Drammens Tidende.
2/35 Hr. Redaktør Rieber-Mohn i *Hamar Stiftstidende vs./om
Østlendingen/Norges Bondelags kronerulling*.
- 3/35 Redaktør Stavseth, Kristiansund, *Møre Dagblad vs.
Tidens Krav*
- 4/35 Christianssands Tidende v/ hr. redaktør cand.mag. R. A.
Lorentzen, forespørsel angående «tendensiøst utstyr»
(13.5.35).
- 5/35 Redaktør i *Teknisk Ukeblad Øyvin Lange vs. Johan
Borgen/Mumle Gaasæg*
- 1/36 Klage frå Stortingets presidentskap (v/ president C. J. Hambro)
på Fædrelandsvennen, som har offentleggjort *hemmelege*

²⁴⁸ I gjennomgangen av *Journalisten* dukkar det opp ei sak i 1931 mellom styret i Kristiansands Presselag og Anders Lange, Agder Tidend. Sidan saka er frå tida då utvalet var eit «konsultativt organ» og det ikkje finst noko i arkivet på kor vidt og kor mykje utvalet har hatt å gjera med denne saka, har eg utelukka denne frå oversiktene.

- dokument omkring lov om beskatning av bankinnskudd på bankenes hånd
- 2/36 Oslo kommunale kontrollnevnd/Kiropraktor Lundh vs. Aftenposten
- 3/36 Høgsterettsadvokat Eilif Heiberg vs. Aftenposten
- 4/36 S. W. vs. Dagbladet (Køber-saka)
- 5/36 Stortingets presidentskap vs. Oslo Illustrerte
- 6/36 Høires Pressekontor vs. Fremover
- 7/36 Nasjonal Samling (NS) vs. Aftenposten
- 1/37 S. G. vs. Dagbladet
- 2/37 Pressens rettsreferater. Prinsipputtalelse.
- 3/37 Journalist Gauden vs. Haugesunds Dagblad.
- 4/37 Sunnmørsposten vs. Aalesunds Avis
- 5/37 Lødrup, Gudbrandsdølen, vs. Dagningen
- 6/37 Tidens Krav vs. Møre Dagblad/Romsdalsposten
- 7/37 Christianssands Tidende vs. Fædrelandsvennen & Agder Tidend
- 1/38 Redaksjonssekretær P. Lind-Solstad, Harstad om kringkasting av lokalstoff frå Tromsø
- 1/39 Advokat J. B. Hjort vs. Arbeiderbladet
- 2/39 Norsk Landsforbund vs. pressen, Tidens Tegn
- 3/39 Hr. Sam Knutzen vs. Arbeiderbladet - om norsk idrettspolitik
- 1/40 Overrettssakfører Peter P. Stabell vs. Fremtiden
- 1/41 Redaktør Hiermann i Dagbladet «Sarpen» med førespurnad om avtalar om stoff-levering.
- 2/41 Konsul Bergesen vs. Oslo Illustrerte v/ redaktør Myklegård
- 1/46 Redaktør Stornes vs A. Opsal-Kaas
- 2/46 Dagbladet Tiden vs. Vestlandske Tidende
- 3/46 Aftenposten vs. Arbeiderbladet v/ Krogvig
- 4/46 Vestlandske Tidende vs. Tiden
- 5/46 Hans Aarnes vs. redaktørane i Norsk Tidend, Vegard Sletten & Arne Falk og dessutan Arne Østtvedt i Verdens Gang
- 6/46 Redaktør Monsen vs. styret i «Akershus»
- 7/46 Inga eigentleg sak. Sandefjords Blad etterlyser informasjon i kjølvatnet av eit initiativ frå Nord-Trøndeleg Avdeling av Norsk Presseforbund (august 1945). Der blir det bede om åtgjerder mot at innsendarar som går til angrep på personar eller institusjonar skal kunna nytta anonymitet.

- 1/47 Redaktør A. Hoffstad, Sandefjords Blad vs. Vestfold Fremtid
2/47 Stortingets presselosje v/ formann Per Monsen, via Oslo
Journalistklubb, vs. Tønsbergs Blad
- 3/47 Redaktør Per Thomsen i Stavanger Aftenblad (med hjelp av
Vegard Sletten, Verdens Gang) vs. Stavangeren
- 4/47 Oslo Redaktørforening ber om prinsipputtale om avtalar og
avtalebrot avisene imellom.
- 5/47 Pressetjenesten i Utenriksdepartementet vs. Friheten
- 6/47 Redaktør Kvikne i Fjell-Ljom vs. Fjell-Ljom
- 7/47 Redaktør Bergo i Rjukan Dagblad vs. Rjukan
Arbeiderblad
- 8/47 Høires Pressekontor vs. Vestfold Fremtid
- 9/47 Oslo-avisenes Forening spør om ein medarbeidar som har fått
gratis-tur til Danmark, under utføringa av eit bestemt oppdrag
for ei avis, har krav på godtgjering for dei reiseutgiftene han
ikkje har hatt.
- 10/47 W. M. i Grimstad har bede om svar på fem spørsmål om
artikkel-behandling i avis.
- 11/47 Hambro vs Horten Arbeiderblad
- 12/47 Dr. Nolfi-saken - Verdens Gang
- 13/47 C. P. K. vs. Kragerø Blad
- 14/47 Bergens Presseforening vs. Arbeidet
- 15/47 Fremtiden v/ redaktør Vraa vs. Tromsø
- 16/47 Haldens Arbeiderblad vs. Smaalenenes Amtstidende
- 17/47 Drammens Tidende vs. legar på Hønfeoss.
- 18/47 Tønsbergs Blad v/ redaktør R. Norland
- 1/48 H. C. Stokstad om førespurnad om korleis ein skal forhalda seg
etter at han, av vanvare, har kome med feilsitering i eit
rettsreferat.
- 2/48 Tansportsjef i Trøndelag, Hauan og hr. Martens vs.
Adresseavisen (v/ redaktør Sverre J. Herstad)
- 3/48 Herr direktør Øyvind Davidsen, Høires Pressekontor vs.
Norland Arbeiderblad
- 4/48 Morgenposten vs. Friheten
- 5/48 Redaktør Helberg, Høires kontor vs. Alfred Skar, AFL
- 6/48 Redaktør Olav Larssen, Arbeiderbladet vs. Morgenbladet &
Journalisten
- 7/48 Adresseavisen ved redaktør Sverre J. Herstad vs. Dagsavisa
- 8/48 Avisfeide i Larvik; redaktør Øyvind Næss, Østlandsposten &
redaktør Audun Hiermann, Larvik Morgenavis.
- 9/48 Farmand vs. O. Habberstad
- 10/48 L. F., Ålesund vs. journalist A. Olsen
- 11/48 Romsdals Folkeblad (J. Bolstad) vs. Romsdals Budstikke
(K. Steinsvik)
- 12/48 Haldens Arbeiderblad vs. Smaalenenes Amtstidende

- 13/48 Høires Pressekontor vs. A/S Norsk Pressetjeneste
14/48 Aftenposten vs. Dagbladet
15/48 Journalist Fahlstrøm vs. Jon Vraa & medarbeider i Fremtiden, journalist Steffensen
16/48 Verden I dag v/ redaktør Ingrid Scheffloe vs. Høires Pressekontor
- 1/49 Teledølen vs. Telen
2/49 Vestfold Journalistklubb vs. Verdens Gang
3/49 Statsråd Brofoss vs. Fylkesavisen (Skien) - Høires Pressekontor
4/49 Sogn og Fjordane, v/ redaktør Tveit, vs. Sogningen
5/49 Journalist A. Skjegstad i Aftenposten vs. kontorsjef Rolf Hofmo
6/49 Hr. Klokkestøypar O. Olsen Nauen vs. Dagbladet
7/49 Redaktør Vegard Sletten i Norsk Tidend spør om DFU er enig i at det er «uhøveleg å bruke ein slik uttrykksmåte som det her er tale om, og at det var saklege grunnar for å krevja at det skulle gå ut» etter at ein artikkel-forfattar, med signatur, er beden om å stryka dei verste person-åtaka i ein artikkel.
- 8/49 Norsk Bonde- og Smaabrukarlag vs. Rogaland, Stavanger
9/49 Nordtrønderen og Namdalen vs. Namsos Formannskap
10/49 Morgenposten vs. redaktør Abrahamsson, Aftenbladet
11/49 Just von der Lippe, Friheten vs. Morgenbladet.
12/49 Jens Book-Jenssen vs. Redaktør Einar Diesen
13/49 Distriktslege vs. Varden
14/49 Redaktør Scheffte, Stjørdalens Blad vs. Nord-Trøndelags avdelingen av NP
15/49 Sportsjournalistenes Klubb vs. Arbeiderbladet
16/49 Journalist Per Håland, Verdens Gang vs. Arbeiderbladet
- 1/50 Opsal-Kaas vs. Norsk Presseforbund sitt arbeidsutval (jfr. sak 9/49)
2/50 Vestfold Arbeiderblad vs. Høires Pressekontor
3/50 Høires Pressekontor vs. Utvalget (Jfr. sak 2/50)
4/50 Sogns Avis vs. Dagen (red. Johs. Lavik)
5/50 Redaktør Røstøl, Agder Folkeblad vs. Flekkelfjordsposten
6/50 O. S. Robertsen, «Tromsø» vs. Nordlys
7/50 Løytnant B. vs. Adresseavisen
8/50 Hovudstyret vs. Namdal Arbeiderblad
9/50 Slee, Christianssands Tidende vs. Sørlandet
10/50 Redaktør Lie, Hadeland vs. NTB
11/50 Justitiarius i Høyesterett, Emil Stang vs. Verdens Gang
12/50 Dagbladet vs. Ullevål Sykehus
13/50 Programbladet (redaktør Arthur Klæbo) vs. Aftenposten

- 14/50 Redaktør Juul-Wedde vs. Arbeider-Avisa
15/50 Sportsredaksjonen i Drammens Tidende & Fremtiden vs. Drammens Kommunale Idrettskomitè
16/50 Dommerfullmektig Erik Willoch vs. Halden Arbeiderblad
17/50 Per Thomsen, Stavanger Aftenblad vs. Dagbladet
18/50 Sivilingeniør A. A. vs. Dagbladet
- 1/51 Fange N. N./Fengselsdirektør Thune, Sem fengsel vs. Sarpsborg Arbeiderblad/Glåmdalen
2/51 Direktør Fr. W. Juell vs. Redaktør Hovding, Halden Arbeiderblad
3/51 V. M. vs. Morgenavisen v/ redaktør Lauhn
4/51 Statsadvokat Dorenfeldt vs. Smaalenenes Amtstidende
5/51 Telemark Bondekvinnelag vs. Varden
6/51 Generalkonsul vs. Aftenposten
7/51 Direktør Lefko vs. Aftenposten
8/51 Anton Beinset vs. Arne Falk, redaktør Journalisten
9/51 Aftenposten vs. Norsk Presseforbund/Utvalget
10/51 O.r. saksfører M. Strømsheim vs. Arbeiderbladet
- 1/52 Sorenskriver Grøner vs. Kragerø Blad
2/52 Tittern (Karl Ludvig Bugge, Morgenbladet) vs. Warner Brothers
3/52 Statsråd Carlsen vs. Høires Pressekontor
4/52 NTB vs. Friheten v/ redaktør Jørgen Vogt
5/52 NRK vs. Dagbladet
6/52 Disponent vs. Rjukan Dagblad
7/52 Dagbladet vs. Presseråd Lehmkuhl
8/52 Chat Noir vs. Dagbladet
9/52 Pressekonsulent løytnant Lundgard vs. Dagbladet/Journalist Gjerde
10/52 Redaktør Hønsvold i Sarpsborg Arbeiderblad vs. Sivilingeniør Araldsen
11/52 Direktør Nore, Norsk Brenselimport vs. Verdens Gang & Aftenposten
- 1/53 Sportsjournalistenes Klubb v/ Finn Amundsen vs. Journalisten
2/53 Oslo Journalistklubb vs. Dagbladet
3/53 NSB vs. Dagbladet
4/53 Heimevernsbladet vs. Dagbladet
5/53 Høyers Hotell vs. Morgenposten
6/53 Cand. philol. Skullerud vs. Vårt Land
7/53 Vårt Land vs. Den katolske sogneprest i Hønefoss/Ringerikes Blad
8/53 Overlege vs. Moss Arbeiderblad
9/53 Sorenskriver Munthe vs. Dagbladet

10/53	P. Selvig, redaktør, Norwegian Shipping News vs. Norges Handels og Sjøfartstidende
11/53	Skipsreder John O. Egeland vs. Arbeiderbladet/VG
12/53	Jarlsberg vs. Vestfold Arbeiderblad
13/53	Vårt Land vs. Fritt Slag
14/53	Stortingets Presselosje vs. Nationen
15/53	Unge Venstre og Venstrepresselaget vs. Morgenbladet
16/53	Advokat E. Steen-Olsen vs. Dagbladet/Verdens Gang
17/53	Overrettssakfører Schwabe-Hansen vs. Aftenposten
1/54	SAS vs. Dagbladet
2/54	B. E. vs. Arbeiderbladet
3/54	Ø. H. J. vs. Morgenbladet
4/54	Landsforeningen av leverandører til meieridrift og melkestell vs. Hadeland v/ redaktør Finn Lie
5/54	Spørsmål frå redaktør Knudsen, Levanger-avisa
6/54	Henvendelse fra redaksjonssekretær Oddvar J. Larsen, Helgeland
7/54	H.r. advokat Chr. B. Busch vs. Arbeiderbladet
8/54	K. Ø. vs. Teledølen
9/54	Henvendelse frå M.G. J.
10/54	Spørsmål fra Red. Levsaas, Møre Dagblad
1/55	Redaktør Larssen, Rjukan Dagblad vs. Rjukan Arbeiderblad
2/55	Sunnmøre Politikammer vs. Møre Dagblad
3/55	R. H., Levanger vs. Folket, Oslo
4/55	Forsvarsdepartementet vs. Luckow, Dagbladet
5/55	Vegard Sletten vs. Morgenbladet
6/55	Spørsmål fra Olav Røgeberg
7/55	A. I. vs. Romsdals Budstikke
8/55	K. L./D. Aa. vs. Porsgrunns Dagblad v/ redaktør Molve
9/55	Michael Grundt Spang vs. Moss Arbeiderblad
10/55	Arbeiderbladet vs. Vårt Land
11/55	Ingeniør A. D. vs. Adresseavisen
12/55	Norges Bondelag vs. Iste Mai
13/55	Kragerø Blad vs. Hr. Strandsted
1/56	Sarpsborg Fotballklubb vs. Leif Isdal, Dagbladet
2/56	Smørølje Importørenes Forening vs. «Produsenten»
3/56	Sakfører Brekke vs. Oppland Arbeiderblad
4/56	G. A. Stousland Møller vs. Vårt Land
5/56	B. S. vs. Aftenposten
6/56	Henvendelse fra redaktørene Olav Larssen og Per Bratland
7/56	O.r. sakfører Reberg vs. Arbeiderbladet
262	

- 1/57 Rogalands Fiskesalgslag S/L vs. Rogalands Avis
2/57 Red.sekr. Conradi vs. redaktør A. Juul-Wedde
3/57 Fraktefartøyenes Rederiforening vs. Arbeider-Avisa
4/57 Spørsmål fra Valmot, Adresseavisen
5/57 Direktør Hans Cappelen vs. Dagbladet
- 1/58 Vegard Sletten vs. Frisprøg
2/58 Redaktør Selvig, «Norwegian Shipping News» vs.
Norges Handels og Sjøfartstidende
3/58 J. M., Måløy vs. Fjordenes Tidende
4/58 S. L. vs. Vestlandske Tidende
5/58 Journalist Odd Eidem, Verdens Gang vs. direktør Leif Juster
6/58 S. S. vs. Sunnmøre Arbeideravis
7/58 Red.sekr. Ohrvik, Romsdalsposten vs.
Tidens Krav (v/ redaktør Salvesen)
8/58 Forfatter Birkeland vs. Vegard Sletten, redaktør i
Norsk Tidend
9/58 Lektor Grotnæs vs. Porsgrunn Dagblad
10/58 Journalist Opstad vs. journalist Bergfald
11/58 Red.sekr. Oxaal vs. journalist Middelthun
12/58 Sportsjournalistenes Klubb vs. Trosterud, Dagbladet
13/58 Lærer K. S. vs. E. S. og ORDET (v/ redaktør André Bjerke)
14/58 Grosserer Bjørnerud vs. Skogeieren
15/58 Skuespiller vs. Alle Menns Blad (redaktør Finn Larsen)
16/58 Redaktør Width og Morgenbladet vs. Leif Borthen,
Verdens Gang
17/58 Norsk språknemnds sekretariat v/ J. Fjalestad og
E. Lundeby vs. Morgenposten
18/58 Frieda Dalen m.fl. vs. Anton Beinsset, Dagbladet
19/58 Aftenposten vs. Norsk Tidend
20/58 Bergens Tidende vs. Axel Kielland, Dagbladet og
Leif Borthen, Verdens Gang
21/58 Tre Agder-aviser vs. Sørlandet og Egil Rosenløv
22/58 B. B. vs. redaktør Solheim, Oppland
Arbeiderblad
23/58 P. Selvig, Norwegian Shipping News vs.
Norges Handels- og Sjøfartstidende
24/58 Harstad Sportsklubb vs. journalist Alvær i dagbladet
Tromsø
25/58 Riksmeglingsmann Thoralf Evje vs.
redaktør Olav Brunvand, Arbeidernes Pressekontor
- 1/59 Stortingsmann Trygve Haugeland vs.
redaktør Lid, Vest-Agder, Farsund
2/59 Lagmann Bonnevie vs. Farmand

- 3/59 Journalist Bonde, Fædrelandsvennen vs. Lindesnes og Sørlandet
- 4/59 Øivin Davidsen, Norsk Høirepresse vs. redaktør Lid, Vest-Agder
- 5/59 Forsvarets Pressetjeneste vs. Friheten
- 6/59 Odd Eidem vs. teatersjef Normann
- 7/59 Redaktør Lie vs. Samhold/Velgeren
- 8/59 Å. H. H. vs. Verdens Gang
- 9/59 Kriminalsjef L' Abbe-Lund vs. Verdens Gang
- 1/60 Sosialrådmannen i Oslo, Hans Cappelen vs. Verdens Gang & Ofotens Tidende
- 2/60 Stortingsrepresentant Bente Rognerud vs. sju aviser av Arbeidarpartiet si presse
- 3/60 Mag.scient. Alvsaker vs. Persen, Stavanger Aftenblad
- 4/60 Ski interkommunale høgre almenkskole vs. Østlandets Blad
- 5/60 Norsk Skuespillerforbund vs. Morgenposten, Bergens Tidende og Adresseavisen
- 6/60 Overrettssakfører Mollestad vs. Telemark Arbeiderblad, Skien (v/ journalist Hansen)
- 7/60 En forretningsinnhaverske i Kristiansand vs. Bladet Sørlandet, Kristiansand
- 8/60 Statsråd Gudmund Harlem vs. Morgenbladet, Oslo
- 9/60 h.r. advokat Sandberg vs. Asker og Bærums Budstikke
- 10/60 Oslo krets av Norges Musikkorpsforbund vs. Verdens Gang
- 11/60 Namsos Formannskap vs. Nordtrønderen og Namdalen
- 12/60 Redaksjonssekretær Sjeggestad, Tiden, Arendal vs. Arbeiderbladet
- 13/60 Kontoret for områdeplanlegging i Telemark vs. Teledølen, Notodden
- 14/60 Hr. Strandsted vs. redaktør Lyng, Kragerø Blad
- 15/60 Tidens Krav vs. Romsdalsposten
- 16/60 G. G. vs. Dagningen
- 17/60 Gundersen, Vardens kontor, Notodden vs. Teledølen
- 18/60 Kraftimportørenes Forening vs. Glåmdalen, NTB og Nationen
- 19/60 Norges Fotballforbund vs. Dagbladet
- 20/60 Norsk Telegrambyrå vs. Nordlys
- 21/60 Sunnmøre Fiskarlag vs. Sunnmøre Arbeideravis og Sunnmørsposten
- 22/60 Dagen vs. Senterpartiets Pressekontor
- 23/60 L. F. vs. Laagendalsposten og Kongsberg Dagblad
- 24/60 Sørlandet vs. Fædrelandsvennen
- 25/60 Redaktør Strøm vs. Billedbladet NÅ
- 26/60 Norsk Telegrambyrå vs. Associated Press
- 27/60 H. S. vs. Dagbladets medarbeidar i Bergen, Michael Grundt Spang
- 264

28/60 Direktør Børnes vs. Dagbladet
 29/60 H. B. B. vs. Telemark Arbeiderblad
 30/60 Redaktør Arnesen, Sogns Avis og redaktør
 Nondal, Sogningen
 vs. redaktør Svartefoss, Sogn og Fjordane
 OG DESSUTAN
 Redaktør Svartefoss vs. Arensen og Nondal
 31/60 Skoleinspektør Carlsson, Stavern vs Nybrott, Larvik
 32/60 Nidarå Tømmersalgslag v/ H.G. Magelsen vs.
 Fædrelandsvennen
 33/60 Spørsmål fra red. Solheim, Oppland Arbeiderblad

 1/62 M. K. vs. journalist Døhl, Lillehammer Tilskuer
 2/62 A/S Teleplan ved høyesterettsadvokat Bech vs.
 Dagbladet
 3/62 E. G. vs. Glåmdalen
 4/62 Glåmdalen, ved journalist Nystrøm, vs. Raumnes
 5/62 Journalist Valand, Mannskapsavisa vs.
 Fædrelandsvennen
 6/62 Norsk Rikskringkasting vs. Dagbladet
 7/62 Redaktør Jul. Sundsvik, Moss Avis vs. Moss Dagblad
 8/62 Røde Kors-søster E. M. vs. Demokraten
 9/62 Overrettssakfører Faye vs. Tidens Krav
 10/62 Sjefen for Hærens Stab, oberst o. Paus vs. journalist Kleven
 11/62 Den Norske Veterinærforening vs. bladet Producenten
 12/62 Fru S. F. vs. Horten Arbeiderblad
 13/62 Overlærer, Lakkegaten skole vs. Verdens Gang
 14/62 Overrettssakfører Faye vs. Romsdalsposten
 15/62 Det Norske Teatret vs. NÅ
 16/62 Sogn Folkeblad v/ redaktør Dingsøy vs.
 Sogningen/Sogns Avis
 17/62 Norsk Politiblad vs. Dagbladet
 18/62 Agderposten vs. Tiden
 19/62 Norges Bondelags juridiske avdeling vs. Glåmdalen
 20/62 Borgen damekor vs. ukebladet Aktuell
 21/62 Arbeider-Avisa vs. Adresseavisen
 22/62 Brukseier vs. Larvik Morgenavis
 23/62 P. W. vs. Alt for Damene
 24/62 H. I. H. vs. Nordlands Framtid
 25/62 Bildende Kunstneres Styre vs. Morgenposten
 26/62 M. N. vs. Nordlands Framtid
 27/62 Justisdepartementet vs. Bergens Tidende
 28/62 Funksjonærenes Sentralorganisasjon vs. Bergens Arbeiderblad
 29/62 Hartvig Kiran vs. Aftenposten
 30/62 L. O. B. og M. B. ved overrettssakfører Moen vs.
 Aura Avis og redaktør Sæter

- 31/62 En leieboer vs. Arbeiderbladet
- 32/62 Forfatteren Jens Bjørneboe vs. Verdens Gang
- 33/62 Funksjonærenes Sentralorganisasjon vs. Arbeiderbladet
- 34/62 Norsk Folkehjelp, Harstad lag, vs. Harstad Tidende
- 35/62 Redaktørane O. R. Torvik, Sunnmøre Arbeiderblad, Ålesund, K. Eide, Romsdals Folkeblad, Molde, og A. Salvesen, Tidens Krav, Kristiansund vs. Romsdals Budstikke og Møre-Nytt
- 36/62 Rektor, Ålgård vs. redaktør Per Thomsen, Stavanger Aftenblad
- 37/62 Redaktør Lie, Hadeland vs. Samhold/Velgeren
- 1/63 Høyesterettsadvokat Jens P. Heyerdahl jr. på vegne av A/S RUPA vs. ukebladet Aktuell
- 2/63 Formannen i administrasjonskomitèen i Ski vs. Dagbladet A. J. vs. Finnmark Dagblad
- 3/63 Arbeidsutvalget i NP vs. Norges Fotballforbund
- 4/63 Ski Venstre vs. redaktør Harry Harson, Østlandets Blad
- 5/63 D. A. vs. Nordlys
- 6/63 Kristenfolket vs. Dagbladet
- 8/63 Norsk Presseforbunds arbeidsutvalg vs. Oslo Kino
- 9/63 Kjosbakken, Gudbrandsdølen og Lillehammer Tilskuere vs. redaktør Halnum, Finnmarksposten
- 10/63 Norsk Presseforbunds arbeidsutvalg vs. Varden
- 11/63 Bladet Orientering vs. redaktør Per Thomsen, Stavanger Aftenblad
- 12/63 A. E. S., O E. S. og T. B. vs. statsadvokat Parelius og avisene Tidens Krav og Romsdals Folkeblad
- 13/63 Lektor J. T. Blindheim vs. Aftenposten
- 14/63 Lofotposten vs. Nordlys
- 15/63 Journalist Strokkenes, Rana Blad vs. Billedbladet NÅ
- 16/63 Overrettssakfører Faye vs. Tidens Krav
- 17/63 Stol & Møbelfabrikken Formfin A/S vs. Sunnmørsposten
- 18/63 Oslo Politilag vs. Dagbladet
- 19/63 To legar, Namsos vs. Alle Kvinner
- 20/63 Luckow, formann i Morgenbladets redaksjonsklubb vs. Dagbladet
- 21/63 Lærer A. B., Kaupanger vs. redaktør Arnesen, Sogningen/Sogns Avis
- 22/63 Journalist i *Sogn og Fjordane* vs. redaktør Arnesen, Sogningen/Sogns Avis
- 23/63 Høyesterettsadvokat Simonsen vs. pressen i sin alminnelighet
OG DESSUTAN
Einar Olsen vs. Verdens Gang (alt; Lindstrøm-saka)
- 24/63 Redaktør Berg ber om en uttalelse i anledning av
- 266

- karakteristikk av referat i redaktørens avis.
- 25/63 Den norske lægeforening vs. Telemark Arbeiderblad
- 26/63 Skoledirektøren i Nordland vs. bladet Vesterålen
- 27/63 Den norske Sakførerforening (og riksadvokat Aulie) vs. Verdens Gang
- 28/63 Gårdbruker N. E. G. vs Sunnmørsposten
- 29/63 P. T., Odda vs. Bergens Tidende
- 30/63 Redin, Morgenavisen vs. Sjøfartstidende
- 1/64 Haagen Ringnes vs. Verdens Gang
- 2/64 Silviløkonom Berntsen vs. Stavanger Aftenblad
- 3/64 T. F. vs. Stavanger Aftenblad og Rogalands Avis
- 4/64 Per Øyvind Heradstveit vs. redaktør Olav Brunvand
- 5/64 M. R. vs. Aftenposten
- 6/64 Redaktør Lie, Hadeland om sperrefrister
- 7/64 G. L. vs. Bygdenes Blad
- 8/64 Prost vs. Trønder-Avisa
- 9/64 Overbibliotekar Tveteraas, Universitetsbiblioteket vs. Dagbladet
- 10/64 Konsulent Asbjørnsen (ved statsråd Aase Bjerkholt) vs. Telemark Arbeiderblad
- 11/64 O. S. vs. Glåmdalen
- 12/64 Siv.ing./cand.jur. Harry Lindstrøm vs. Aftenposten
- 13/64 Hærens Officers-Forbund vs. Venneslaposten
- 14/64 Sivilingeniør Harry Lindstrøm vs. Aftenposten og Hr. Viberg
- 15/64 Magister Slyngstad, Finansdepartementet vs. journalist T. Eide, Norges Handels- og Sjøfartstidende
- 1/65 Skuleinspektøren i Sogndal vs. Sogningen/Sogns Avis
- 1/66 J. M. (ved advokat Gjørtz) vs. Sunnmørsposten
(tilsvarer sak 6/63 i LARs eiga oversikt)
- 2/66 N. E. B. vs. Lillesands-Posten
- 3/66 H.r. advokat Langlo vs. Bergens Arbeiderblad
- 4/66 Lensmannen i Stord vs. bladet Sunnhordland
- 5/66 H. N. vs. Aura Avis, Sunndalsøra
- 6/66 Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S vs. Sjøfartstidende, Bergens Tidende og Dagbladet.
- 7/66 Journalist K. W., Østlandets Blad vs. skuespiller
- 8/66 Advokat Wigera vs. Hamar Arbeiderblad og Hamar Stifstidende
- 9/66 J. A. A. vs. Namdal Arbeiderblad
- 10/66 Orlogskaptein F. Gunnesdal vs. Fremøver, Narvik
- 11/66 Norsk Jockeyklubb vs. Arbeiderbladet
- 12/66 O. R. vs. Aftenposten
- 13/66 Løytnant Hafsmo vs. Snilfjord kommune
- 14/66

15/66 Distriktslege H. vs. Arbeider-Avisa og Namdal Arbeiderblad
 16/66 Fylkeslege Blaauw vs. Firda Tidend
 17/66 Reklamebyrået Heltberg vs. Dagbladet
 18/66 Harry Lindstrøm vs. Dagbladet
 19/66 Bergens Mekaniske Verkstader vs. Bergens Arbeiderblad
 20/66 Redaktør Kuhnle, Morgenavisen vs. Ukebladet Aktuell
 21/66 Siviløkonom Mortvedt vs. Dagbladet
 22/66 T. M. O. vs. Moss Dagblad
 23/66 Thv. Tande, Fiskeriøkonomisk opplysningskontor vs.
 Fiskeribladet
 24/66 Hr. Strandsted vs. Kragerø Blad og Vestmar
 25/66 Den norske tannlegeforening vs. Ukebladet Aktuell
 26/66 Moss Avis vs. Moss Dagblad
 27/66 OBOS vs. Lokal-Posten
 28/66 Haugesund Boligbyggelag vs. Rogalands Avis
 29/66 Norsk Litteraturkritikerlag vs. Morgenbladet
 30/66 Avdelingsingeniør Berqvam vs. Nordlands Framtid
 31/66 Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag vs.
 Oppland Arbeiderblad, Produsenten og Farger og
 Kjemikalier
 32/66 H.r. advokat Fossum vs. Asker og Bærums Budstikke
 33/66 Harry Lindstrøm vs. Morgenbladet
 34/66 I. Ø. S. vs. bladet Aktuell
 35/66 Mandal Bygningsråd vs. Dagbladet Lindesnes
 36/66 Drosjesjåfør Nilsen vs. Arbeiderbladet
 37/66 Bislet Bilsalg A/S vs. Dagbladet
 38/66 Libertas vs. Rogalands Avis og Arbeiderbladet
 39/66 Høyesterettsadvokat Haugland vs. Haugesunds Avis
 40/66 W. B. vs. Moss Avis
 41/66 B. T. vs. Dagbladet
 42/66 Byggekomiteen for Ronsenkrantzårnet i Bergen vs.
 Morgenbladet
 43/66 Kongsberg Våpenfabrikk vs. Dag og Tid
 44/66 Helsedirektør Evang vs. tidsskriftet Puls
 45/66 P. G., Bodø vs. Norges Handels- og Sjøfartstidende
 46/66 Ulf Gleditsch vs. Obos-bladet
 47/66 Ingeniør K. Ø. vs. Aftenposten
 48/66 Ingeniør K. Ø. vs. Farmand
 49/66 Troms landsforsvar vs. bladet «Tromsø»
 50/66 Harry Lindstrøm vs. NÅ
 51/66 Bedriftslege Johnsen vs. Morgenavisen
 52/66 N. B. vs. Norsk Telegrambyrå
 53/66 K. I. T. Nordfjordeid vs. Firda Tidend, Sandane
 54/66 P. M. vs. Aktuell
 55/66 A. K. vs. Aftenposten
 56/66 O. V., Skarnes vs. Aftenposten

57/66 Rektor, Teisen skole vs. Dagbladet og Aktuell
 58/66 H.r. advokatene Torleiv og Thomas Idsøe vs. Dagbladet
 59/66 Politimester Lea, Stavanger vs. Dagbladet
 60/66 Ingenjørsfirman Universal vs. Vi Menn (Ernst G. Mortensens Forlag)
 61/66 Ringerikes Blad, Hønefoss vs. Bladet Hadeland, Brandbu
 62/66 R. W.-H., Bodø vs. Arbeiderbladet og Aftenposten
 63/66 Redaktør Trønningsdal, Gauldalsposten, Støren vs. Gauldalsposten
 64/66 T. L. vs. Aftenposten
 Ex/1966 Finnmark Tidende vs. Finnmarken

 1/67 Oberst Haugan vs. Fremtiden, Drammen
 2/67 Spørsmål frå journalist Kleven, Fremtiden
 3/67 O. T. L, Rakkestad vs. redaktør Aalborg, Østfold Bygdeblad, Rakkestad og journalist Nygaard, Indre Smaalenenes Avis, Mysen
 4/67 J. B. vs. Gula Tidend
 5/67 Moss Dagblad vs. redaktør Rønneberg, Moss Avis
 6/67 Orkla Samvirkeleg vs. Adresseavisen og Dagbladet
 7/67 Forfattar av skodespel vs. Arbeider-Avisa
 8/67 M. H. vs. Asker og Bærums Budstikke
 9/67 Kontorsjef og E-verksjef i Vestby vs. Moss Avis
 10/67 Journalist Andersen, NTB vs. Arbeiderbladet
 11/67 O. T. vs. Gudbrandsdølen
 12/67 En Gjøvik-lege vs. Oppland Arbeiderblad
 13/67 Kirkenes Sykehus vs. Sør-Varanger Avis
 14/67 I. J. vs. Adresseavisen
 15/67 H.r. advokat Reichborn-Kjennerud vs. Dagbladet
 16/67 B. P. vs. Fjell-Ljøm
 17/67 Norsk Lærerlag vs. Moss Dagblad
 18/67 Statistisk Sentralbyrå vs. Aftenposten
 19/67 Christiania Bank og Kreditkasse vs. Arbeiderbladet
 20/67 G. S. vs. Rønniksen, Telemark Arbeiderblad
 21/67 Journalist Larsen vs. Associated Press, Aftenposten og Verdens Gang
 22/67 Landslærerlaget for evneveikeskolene vs. Ukebladet Aktuell
 23/67 A. Aa. vs. Bladet Hadeland
 24/67 O. W. S. vs. Varden
 25/67 Generalkonsul Lind vs. Dagbladet
 26/67 Norsk Meteorologforening, Tromsø avdeling vs. Dagbladet
 27/67 Forlaget Norske Gardsbruk A/S vs. Tidsskriftet Produsenten, Landbrukets Sentralforbund
 28/67 Bø kommune, ved ordfører og tiltakssjef vs. Varden, Skien
 29/67 Informasjonssjef Friis, Oslo Sporveier vs. Tidsskriftet Kampanje, redaktør Rømning

- 30/67 Pax Forlag vs. Verdens Gang og journalist Steen Benneche
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs.
«Tromsø», Nordlys, Verdens Gang, Dagbladet og Lofotposten
32/67 Kringkastingssjef Ustvedt vs. Morgenbladet
33/67 B. G. O. vs. Verdens Gang
34/67 Kongelig Norsk Seilforening vs. Stavanger Morgenavis
35/67 Fru A. D. vs. Sørlandske Tidende
36/67 J. T., Nissedal vs. Telemark Arbeiderblad
37/67 Dr.phil. O. R. vs. Aftenposten/Arbeiderbladet
38/67 Doktor Øygard vs. Dagbladet
39/67 E. M. vs. Morgenbladet
40/67 B. Ø. vs. Verdens Gang
41/67 Henvendelse fra sivilingeniør Edvard Jørstad, Snarøya, Oslo:
Skal avisene offentliggjøre forbryteres navn som ledd i kampen
mot voldsmentaliteten?
42/67 Ombudsmannen for Forsvaret vs. ukebladet Aktuell
43/67 Politimesteren i Nord-Jarlsberg vs. avisen Vestfold
44/67 Porsgrunn skolestyre vs. Telemark Arbeiderblad
45/67 Norges Idrettsforbund vs. Dagbladet
46/67 Studentersamfunnet i Bergen vs. Verdens Gang
47/67 Harry Lindstrøm vs. den norske presse
Ex/67 A. K. vs. Dagbladet Avvist sak, 1967 H. T. Evensen, Postkontoret,
Tromsø vs. Verdens Gang
1967 - Ordna «i minnelighet» Nord-Inkasso A/S vs. Rana Blad
- 2/68²⁴⁹ P. T. vs. Sunnmørsposten
3/68 Redningsselskapet, 13. distrikt vs. Moss Avis
4/68 Journalist Ødegaard vs. Levanger-Avisa
5/68 Urmaker V. G. vs. Dagbladet
6/68 O. D. vs. Dagbladet Sørlandet
7/68 Politimesteren i Oslo vs. Dagbladet
8/68 Tor Aspengren vs. Fædrelandsvennen
9/68 Journalist Bae, Fædrelandsvennen vs. Sørlandet
10/68 Politimennenes Landsforening vs. Dagbladet og Morgenposten
11/68 Den Norske Advokatforening, Oslo krets vs. Dagbladet og
Arbeiderbladet
12/68 Saken Norsk Telegrambyrå vs. Arbeidernes Pressekontor:
Kronprinsens forlovelse og offentliggjøringen
13/68 C. J. H., Lillestrøm vs. Akershus Arbeiderblad
14/68 Professor Anders Bratholm vs. journalist Grundt Spang,
Dagbladet
15/68 Cand.jur. J. B. vs. Nordlys
16/68 Journalist Ola Ødegaard vs. Nationen
17/68 KB ILOS, Osby, Sverige vs. Forbruker-rapporten

²⁴⁹ Den offisielle protokollen til arkivet fortel ikkje om noko sak «1/68».

18/68	A. R. vs. Dagbladet
19/68	Langevåg Røde Kors vs. Sunnmøre Arbeideravis
20/68	N. H. vs. Åndalsnes Avis
21/68	Sorenskriveren i Indre Follo vs. Østlandets Blad
22/68	Fylkesbaatane i Sogn og Fjordane vs. Sogningen/Sogns Avis
23/68	Direktør Nilsen, Stabburet A/S vs. Morgenbladet
24/68	Harry Lindstrøm vs. Stiftstidende, Hamar
25/68	Harry Lindstrøm vs. Dagbladet
	Avv/68 Harry Lindstrøm vs. Dagbladet
1/69	Norges Skiforbund vs. Dagbladet
2/69	Den Norske Advokatforening, Oslo krets vs. Dagbladet og Arbeiderbladet
3/69	Moss Avis vs. Moss Dagblad
4/69	G. M. vs. Verdens Gang
5/69	A. H. og G. A. F. vs. Nordstrands Blad
6/69	Entreprenørfirma v/ høyesterettsadvokat F. B. Sigmond vs. Verdens Gang
7/69	H.r.adv. Münster pva. klient vs. Fremtiden
8/69	Journalist Øy vs. Fredriksstad Blad
9/69	P. O. vs. Sunnmørsposten
10/69	Høyesterettsadvokat Hjort vs. Verdens Gang
11/69	Journalist i Romerikes Blad vs. Eidsvold Blad
12/69	Professor og assistentlege ved Rikshospitalet vs. Gjengangeren
13/69	H. H. T. vs. Verdens Gang
14/69	Kongelig Norsk Seilforening vs. Dagbladet
15/69	S. S. vs. Norges Handels- og Sjøfartstidende
16/69	Agderposten og Farsunds Avis vs. Fædrelandsvennen
17/69	G. M. vs. Morgenbladet.
18/69	Politiforeningene i Kristiansand vs. Steen Benneche
19/69	Entreprenør vs. Glåmdalen
20/69	Ø. S. B. vs. Morgenbladet
21/69	Brukseier vs. Telemark Arbeiderblad
22/69	Sekretær i NKP vs. Arbeiderbladet
23/69	Farsunds Avis vs. Fædrelandsvennen
24/69	Norsk Hydro vs. Telemark Arbeiderblad
25/69	Høyesterettsadvokat Stray vs. Fædrelandsvennen
26/69	T. G. vs. Morgenposten og Arbeiderbladet
27/69	«Et sted å være» vs. Morgenposten
28/69	Redaktør Hagen, Eidsvold Blad vs. Romerikes Blad
29/69	F. A. vs. Adresseavisen og Dagbladet
30/69	O. M., Lisleherad vs. Telen, Notodden
31/69	Grand Hotel, Stord vs. Bladet Sunnhordland
32/69	Advokat Fjalstad vs. Agderposten (Pressens omtale av rettssaker)
33/69	Direktør Gievær, Bokklubben vs. Sosialøkonomen

34/69	Brukseier vs. Telemark Arbeiderblad
35/69	Den Norske Advokatforening vs. Harstad Tidende og Nordlands Framtid («Døm ikke på forhånd»)
Avv/69	Soningsfange Carl Jacob Schitler vs. Aktuell
Avv/69	Morgenbladet vs. Dagbladet
Avv/69	Rektor J. Heggland vs. Fremover
Avv/69	Fr. L. J. vs. Fysioterapeuten
Avv/69	Sorenskriver Longva vs. Gjengangeren
Avv/69	Hr. W. H. vs. Produzenten
Avv/69	Danselærer E. R. vs. Rana Blad
1/70	Forfatter Lunde vs. Stavanger Aftenblad
2/70	H. S. vs. red.sekretær, Gula Tidend
3/70	Banemesteren på idrettsplassen på Notodden vs. Dagbladet
4/70	Driftsbestyrer og kontorsjef ved Varanger Kraftlag vs. Finnmarken
5/70	Landslaget for norske lærerstudenter vs. Verdens Gang
6/70	R. J. vs. Finnmarksposten
7/70	Holt landbruksskole vs. Fædrelandsvennen
8/70	H.r.advokat Rekve, Stavanger vs. Rogalands Avis
9/70	Konsul Berg, Tromsø vs. Nordlys
10/70	Spørsmål om offentliggjøring av Det faglige utvalgs uttalelse i saken: F. A. vs. Studentsamskipnaden (jfr sak 29/69)
11/70	B. A. og O. L., Nylands verkstedklubb vs. Verdens Gang
12/70	Riksadvokaten vs. Verdens Gang
13/70	Et prinsipp-spørsmål (om åtak på namngivne medarbeidarar)
14/70	Professor Anders Bratholm vs. Michael Grundt Spang
15/70	KROM/Norsk forening for kriminalreform vs. Billedbladet NÅ
16/70	Presse-pseudomyer
17/70	L. N., Bakfjord vs. Arbeiderbladet, Lofotposten, Rana Blad, Fremover, Nordlys og Harstad Tidende
18/70	Advokat Fixdal, på vegne av klient vs. Dagbladet
19/70	Begravelsesbyrå vs. Drammens Tidende og Buskeruds Blad
20/70	Lektor, Narvik vs. Fremover
21/70	Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund vs. Dagbladet
22/70	Fru A. K. vs. Aftenposten
23/70	Mordsaken fra Høy i Land
24/70	K. H. vs. Arbeiderbladet
25/70	M. S. vs. Aftenposten
26/70	Politimester Bing, Sunnmøre vs. Sunnmørsposten
27/70	O. N. vs. Aftenposten og Arbeiderbladet
28/70	E. E. og A. P. vs. Agderposten
29/70	Lege vs. Morgenposten
30/70	Norsk Teknisk Byggekontroll A/S, Oslo vs. Christianssands Tidende («En aprilspøk»)
31/70	Løytnant Linge vs. Befalsbladet
272	

32/70	Oslo Fylkeslag av Norsk Lærerlag vs. Oslo-Kontakten
33/70	Fellesrådet for Markedsføring vs. Forbruker-rapporten
34/70	Riksadvokaten vs. Verdens Gang
35/70	Journalist Olsen, Nordlys vs. NTB
36/70	Billedbladet NÅ vs. Rogalands Avis
37/70	Norges Vektløfterforbund vs. Morgenavisen
38/70	Advokat Norenberg vs. Dagbladet
39/70	Fotballdommer vs. Haugesund Dagblad
40/70	P. H. J., Oslo vs. Dagbladet
41/70	Direktør vs. Adresseavisen
42/70	Overlege, Statens klinikk for narkomane vs. Oppland Arbeiderblad
43/70	KROM/Norsk forening for kriminalreform vs. Verdens Gang
44/70	Kommuneadvokat Audvar Os vs. Verdens Gang
45/70	W. K. vs. Nationen
46/70	Byggmester vs. Morgenposten
47/70	Røtterud Betongindustri A/S vs. Arbeiderbladet
48/70	M. K., Notodden vs. Teledølen
49/70	Manglar... ²⁵⁰
50/70	N. B. vs. Fjell-Ljom
51/70	Sissel Rønbeck vs. Verdens Gang
52/70	Oplandske Automobilforretning vs. Hamar Arbeiderblad
53/70	Statssekretær i Finansdepartementet vs. Morgenposten
54/70	Redaktør Rønneberg, Moss Avis vs. Moss Dagblad
55/70	Lege ved Trondheim Kretsfengsel vs. Adresseavisen
56/70	Fredskontoret i Trondheim vs. Arbeiderbladet
57/70	W. D., Stavanger vs. Verdens Gang
58/70	O. B., Norsk Papirindustriarbeiderforbund vs. NÅ
59/70	Styret i borettslaget Storhagen vs. Rogalands Avis
60/70	Larvik Junior Chamber vs. Nybrott
61/70	Lege, Hamar vs. Hamar Arbeiderblad og Hamar Stiftstidende
62/70	Orlogskaptein vs. Aftenposten
63/70	P. K. vs. Aftenposten
x/70	Norsk Lærerlag vs. Rogalands Avis
1/71	E. G. O. vs. Aftenposten
2/71	Thomas Breivik vs. Dagen
3/71	Redaktør Vogt og Norsk Rikskringkasting vs. Stiftstidende, Hamar
4/71	Advokat vs. Arbeiderbladet
5/71	Oslo Kolonalkjøpmenns Forening vs. Dagbladet
6/71	V. C. J. vs. Agderposten
7/71	H. B. vs. Dagbladet
8/71	Norsk Logopedlag vs. Bergens Tidende

²⁵⁰ Den offisielle nummereringa fortel om ei saka «49/70», men ho finst ikkje i arkivet.

9/71	L. K. vs. Dagbladet
10/71	Tannlege G.-O., Larvik vs. Arbeiderbladet
11/71	Rud skolekorps, Rælingen vs. Akershus Arbeiderblad
12/71	Den Norske Advokatforening vs. Verdens Gang
13/71	M. B. vs. Verdens Gang
14/71	Journalist Østenstad vs. Norsk Telegrambyrå og Norsk Rikskringkasting
15/71	K. E. vs. Verdens Gang
16/71	Norsk Rikskringkasting vs. journalist Iversen, VG
17/71	Utvalet vs. Dagbladet
18/71	Lærerrådet ved Borgheim ungdomsskole og gymnas, Nøtterøy og Tjøme vs. skoleavisen ved samme skole; Slidrugtanni
19/71	Streikekomiteen på Sogn og Kringsjø vs. pressen
20/71	Tønsberg Blad vs. Gjengangeren
21/71	Formannen i Måløy havenstyre vs. Fjordenes Tidende
22/71	Norske Murmestres Landsforening vs. Byggmesteren
23/71	Cirkus Berny vs. Verdens Gang
24/71	Admiral F. H. Johannessen vs. Dagbladet («Graderte dokumenter»)
25/71	R. M., Vadsø s. Finnmark Dagblad
26/71	Rana Aksjonskomiteer vs. EEC og Dyrtid vs. Rana Blad
27/71	Økonomisjef, Rana sykehus vs. Rana Blad
28/71	Norsk Lektorlag vs. Lofotposten
29/71	Tønsberg formannskap vs. Nybrott
30/71	Ass.dir., Det Norske Zinkkompani vs. Hardanger Folkeblad
31/71	Teknisk rådmann i Nittedal vs. avisen Varingen
32/71	Tannlege vs. Aftenposten
33/71	T. G. & Nationen vs. Aftenposten
34/71	Adjunkt, Tjølling vs. Nybrott
35/71	A. H., Kretsfengslet vs. Dagbladet
36/71	Læringssjef, Nordfjordteater vs. Sunnmørsposten
37/71	Halden sykehus vs. Halden Arbeiderblad
38/71	Fjellheis A/S vs. journalist Sørbø, Sunnmørsposten
39/71	Kommunal- og arbeidsdepartementet vs. Dagbladet («Brudd på sperrefrist»)
40/71	Generell uttalelse om mordsaker
41/71	En avisleser, Oslo vs. Dagbladet («En mordreportasje i Dagbladet»)
42/71	Utvalet vs. NÅ
43/71	Skipsreder A. M. L., Sogndal vs. Dalane Tidende
44/71	Overlege, Rønvik sykehus vs. Nordland Framtid
45/71	Tromsø kommune v/sosialrådmannen vs. Dagbladet
46/71	Oslo politikammer vs. Dagbladet
47/71	Advokat Nerva pva. klient vs. Rana Blad
48/71	V. J. Ø. vs. Verdens Gang
49/71	Generell uttale om «tingenes tilstand»; brev til NPs hovedstyre
274	

- 50/71 Utvalget vs. Arbeiderbladet («Insinuasjoner mellom kolleger»)
51/71 Et prinsipp-spørsmål./Mulegeins: Utvalet vs. Hamar
Arbeiderblad og Hamar Stiftstidende
52/71 Befalets Fellesorganisasjon vs. Dagbladet
53/71 B. Aa. vs. Arbeiderbladet
54/71 E. L. vs. Vest-Land
55/71 Forenede Margarinfabrikker A/S vs. Arbeider-Avisa
56/71 Nina Karin Monsen, Oslo vs. redaktør Bac, Adresseavisen
57/71 J. H. G. vs. Sunnmørsposten
58/71 Direktør Egeland vs. Dagbladet
59/71 Advokat Sætre vs. Orientering
Avv/71 Aksjon for ny politikk v/formannen vs.
Verdens Gang
Lb/71 Norsk Kommuneforbund vs. Fjordenes Tidende
- Avv/71-72 A. L. vs. Alle Menn
Avv/71-72 Den Norske Forfatterforening vs.
Finnmarksposten
Avv/71-72 Frk. A. Ø., Oslo vs. Valdres
Avv/71-72 «Noen lesere» vs. Verdens Gang
- 1/72 Overlege, Moss sykehus vs. Verdens Gang
2/72 Journalist Kvaale vs. Billedbladet NÅ
3/72 Trondhjems Arkitektforening vs. Adresseavisen
4/72 Åsgård offentlige skole vs. Drammens Tidende og Buskeruds
Blad
5/72 Overlege Grieg vs. Vestfold og Nybrott
6/72 (VI/72)²⁵¹ Oslo politikammer vs. Verdens Gang
7/72 (VII/72) A. L. vs. Rana Blad
8/72 (VIII/72) Advokat vs. Arbeiderbladet
9/72 (IX/72) Sigøynerforeningen vs. Verdens Gang og Aftenposten
10/72 (X/72) Folkehelselaget vs. utvalet («Fluorsaken»)
- PFU - 1/72 Skolestyrer vs. Telemark Arbeiderblad
PFU - 2/72 Uteseksjonen vs. Morgenavisen
PFU - 3/72 I. H., Averøy vs. Romsdalsposten
PFU - 4/72 Advokat, Oslo vs. Christianssands Tidende
PFU - 5/72 Distriktslege vs. Finnmark Dagblad
PFU - 6/72 Norges Colonialgrossisters Forbund vs. Dagbladet
PFU - 7/72 Oslo Politiforening vs. Arbeiderbladet - *behandla av det nye
utvalet og difor ikkje med som grunnlag her.*
PFU - 8/72 Journalist i Harstad Tidende vs. journalist i Nordlys

²⁵¹ Romertala i det offisielle arkivsystemet viser til sakene som i 1972 vart behandla etter dei gamle vedtektene. Eg markerer overgangen med eit «PFU» før den nye nummereringa frå 1/72.

- PFU - 9/72 Advokat L. M. Hesselberg vs. Nybrott - *behandla av det nye utvalet og difor ikkje med som grunnlag her.*
- PFU - 10/72 Johansen, Skjeberg Folkhøgskole vs. Moss Avis

Vedlegg 2.

Innklagde presseorgan 1930 - 1972

1. ADRESSEAVISEN:

2/48 Transportsjefen i Trøndelag vs. Adresseavisen	Lagt bort
7/50 Løytnant B. vs. Adresseavisen	Varsam kritikk
11/55 Ingeniør A. D. vs. Adresseavisen	Varsam kritikk
5/60 Norsk Skuespillerforbund vs. Adresseavisen	Frifinning
21/62 Arbeider-Avisa vs. Adresseavisen	Kritikk
6/67 Orkla Samvirkelag vs. Adresseavisen	Brot
14/67 I. J. vs. Adresseavisen	Kritikk
29/69 F. A. vs. Adresseavisen	Viss kritikk
41/70 Direktør vs. Adresseavisen	Frifinning
55/70 Lege ved Trondheim Kretsfengsel vs. Adresseavisen	Frifinning
56/71 Nina Karin Monsen, Oslo vs. redaktør Bae, Adresseavisen	Frifinning ²⁵²
3/72 Trondhjems Arkitektforening vs. Adresseavisen	Viss kritikk

2. AFTENPOSTEN:

2/36 Oslo komm. kontrollnevnd vs. Aftenposten	Frifinning (kritikk)
3/36 H.r.adv. Heiberg vs. Aftenposten	Frifinning
7/36 Nasjonal Samling vs. Aftenposten	Frifinning
12/49 Jens Book-Jenssen vs. red. Diesen, Aftenposten	Avvising
13/50 Programbladet vs. Aftenposten	Trukket tilbake
6/51 Generalkonsul vs. Aftenposten	Frifinning
7/51 Overr.sakfører Jarner/M. Lefko vs. Aftenposten	Frifinning ²⁵³
11/52 Norsk Brenselimport vs. Aftenposten	Frifinning
17/53 O.r.sakfører Schwabe-Hansen vs. Aftenposten	Frifinning ²⁵⁴
5/56 B. S. vs. Aftenposten	Frifinning
11/58 Red.sekr. Oxaal vs. Middelthon, Aftenposten	Frifinning
29/62 Hartvig Kiran vs. Aftenposten	Frifinning
13/63 Lektor Blindheim vs. Aftenposten	Frifinning
5/64 M. R. vs. Aftenposten	Frifinning
12/64 Siv.ing./cand.jur. Harry Lindstrøm vs. Aftenposten	Ukjent
14/64 Sivilingeniør Harry Lindstrøm vs. Aftenposten	Avvising

²⁵² Grensar til svak kritikk

²⁵³ Eller svært varsam kritikk.

²⁵⁴ ... og avvising.

13/66 O. R. vs. Aftenposten	Frifinning
47/66 Ingeniør K. Ø. vs. Aftenposten	Frifinning
55/66 A. K. vs. Aftenposten	Frifinning
56/66 O. V., Skarnes vs. Aftenposten	Kritikk
62/66 R. W.-H., Bodø vs. Aftenposten	Frifinning
64/66 T. L. vs. Aftenposten	Avvising
18/67 Statistisk Sentralbyrå vs. Aftenposten	Brot
21/67 Journalist Larsen vs. Aftenposten	Frifinning
37/67 Dr.phil. O. R. vs. Aftenposten	Frifinning
22/70 Fru A. K. vs. Aftenposten	Frifinning
25/70 M. S. vs. Aftenposten	Avvising
27/70 O. N. vs. Aftenposten	Brot
62/70 Orlogskaptein vs. Aftenposten	Kritikk ²⁵⁵
63/70 P. K. vs. Aftenposten	Frifinning
1/71 E. G. O. vs. Aftenposten	Frifinning
32/71 Tannlege vs. Aftenposten	Frifinning
33/71 T. G. & Nationen vs. Aftenposten	Brot
IX/72 Sigøynerforeningen vs. Aftenposten	Frifinning
3. AFTONBLADET:	
10/49 Morgenposten vs. Abrahamsson, Aftenbladet	Ukjent
4. AGDERPOSTEN:	
23/69 Advokat Fjalstad vs. Agderposten	Kritikk
28/70 E. E. og A. P. vs. Agderposten	Brot
6/71 V. C. J. vs. Agderposten	Frifinning
5. AGDER TIDEND	
7/37 Christianssands Tidende vs. Agder Tidend	Frifinning
6. AKERSHUS	
6/46 Red. Monsen, Akershus vs. styret i Akershus	Brot
7. AKERSHUS ARBEIDERBLAD	
13/68 C. J. H., Lillestrøm vs. Akershus Arbeiderblad	Frifinning
11/71 Rud skolekorps, Rælingen vs. Akershus Arbeiderblad	Kritikk
8. AKTUELL	
6/56 Diverse aviser vs. Aktuell ²⁵⁶	Frifinning
20/62 Borgen damekor vs. Aktuell	Frifinning
1/63 H.r.adv. Heyerdahl vs. Aktuell	Brot
20/66 Redaktør Kunhlc, Morgenavisen vs. Aktuell	Viss kritikk

²⁵⁵ På grensa til brot.

²⁵⁶ Spesiell sak; redaktør Bratland i Aktuell (og Olav Larssen) vende seg til utvalet etter diverse klager.

25/66 Den norske tannlegeforening vs. Aktuell	Brot
34/66 I. Ø. S. vs. Aktuell	Brot
54/66 P. M. vs. Aktuell	Frifinning
57/66 Rektor, Teisen skole vs. Aktuell	Frifinning
22/67 Landslærerlaget for evneveikeskolene vs. Aktuell	Kritikk
42/67 Ombudsmannen for Forsvaret vs. Aktuell	Brot
Avv/69 Soningsfange Carl Jacob Schitler vs. Aktuell	Avvising
9. ALLE KVINNER	
19/63 To legar, Namsos vs. Alle Kvinner	Kritikk
10. ALLE MENN	
Avv/71-72 A. L. vs. Alle Menn	Avvising
11. ALLE MENNS BLAD	
15/58 Skuespiller vs. Alle Menns Blad	Brot
12. ALT FOR DAMENE	
23/62 P. W. vs. Alt for Damene	Frifinning
13. ARBEIDER-AVISA	
14/50 Redaktør Juul-Wedde vs. Arbeider-Avisa	Avvising
3/57 Fraktefartøyenes Rederiforening vs. Arbeider-Avisa	Kritikk
15/66 Distriktslege H. vs. Arbeider-Avisa	Varsam kritikk
7/67 Forfatter av skodespel vs. Arbeider-Avisa	Brot
55/71 Forenede Margarinfabrikk A/S vs. Arbeider-Avisa	Kritikk
14. ARBEIDERBLADET	
1/39 Advokat Hjorth vs. Arbeiderbladet	Trukket tilbake
3/39 Hr. Sam Knutzen vs. Arbeiderbladet	Kritikk
3/46 Aftenposten vs. Arbeiderbladet v/ Krogvig	Kritikk
5/49 Journalist i Aftenposten vs. Hofmo, Arbeiderbladet	Avvising
15/49 Sportsjournalistenes Klubb vs. Arbeiderbladet	Kritikk
16/49 Per Håland, Verdens Gang vs. Arbeiderbladet	Brot/kritikk
10/51 O.r. sakfører M. Strømsheim vs. Arbeiderbladet	Lagt bort
11/53 Skipsreder Egeland vs. Arbeiderbladet	Brot
2/54 B. E. vs. Arbeiderbladet	Frifinning
7/54 H.r.advokat Chr. B. Busch vs. Arbeiderbladet	Brot
6/56 Diverse aviser vs. Arbeiderbladet ²⁵⁷	Frifinning
7/56 O.r. sakfører Reberg vs. Arbeiderbladet	Kritikk
12/60 Red.sekr. Sjeggstad, Tiden vs. Arbeiderbladet	Avvising
31/62 En leieboer vs. Arbeiderbladet	Frifinning
33/62 Funksjonærenes Sentralorganisasjon vs.	

²⁵⁷ Spesiell sak; Olav Larssen i Arbeiderbladet (og Per Bratland i Aktuell) vende seg til utvalet etter diverse klager.

Arbeiderbladet	Kritikk
12/66 Norsk Jockeyklubb vs. Arbeiderbladet	Brot
36/66 Drosjesjåfør Nilsen vs. Arbeiderbladet	Frifinning
38/66 Libertas vs. Arbeiderbladet	Frifinning
62/66 R. W.-H., Bodø vs. Arbeiderbladet	Avvising
10/67 Journalist Andersen vs. Arbeiderbladet	Brot
19/67 Christiania Bank og Kreditkasse vs. Arbeiderbladet	Brot
37/67 Dr.phil. O. R. vs. Arbeiderbladet	Frifinning
11/68 Den Norske Advokatforening, Oslo krets vs. Arbeiderbladet	Kritikk ²⁵⁸
22/69 Sekretær i NKP vs. Arbeiderbladet	Kritikk
26/69 T. G. vs. Arbeiderbladet	Kritikk
17/70 L. N., Bakfjord vs. Arbeiderbladet	Varsam kritikk
23/70 Utvalget vs. Arbeiderbladet	Brot
24/70 K. H. vs. Arbeiderbladet	Frifinning
27/70 O. N. vs. Arbeiderbladet	Brot
47/70 Røtterud Betongindustri A/S vs. Arbeiderbladet	Kritikk ²⁵⁹
56/70 Fredskontoret i Trondheim vs. Arbeiderbladet	Frifinning
4/71 Advokat vs. Arbeiderbladet	Kritikk ²⁶⁰
10/71 Tannlege G.-O., Larvik vs. Arbeiderbladet	Brot
50/71 Utvalget vs. Arbeiderbladet	Brot
53/71 B. Aa. vs. Arbeiderbladet	Frifinning
VIII/72 Advokat vs. Arbeiderbladet	Frifinning
15. ARBEIDERNES PRESSEKONTOR	
25/58 Riksmeglingsmannen vs. Arbeidernes Pressekontor	Brot
4/64 Per Øyvind Heradstveit vs. Arbeidernes Pressekontor	Frifinning
12/68 Norsk Telegrambyrå vs. Arbeidernes Pressekontor	Frifinning
16. ARBEIDET	
14/47 Bergens Presseforening vs. Arbeidet	Brot
17. ASKER OG BÆRUMS BUDSTIKKE	
9/60 h.r. advokat Sandberg vs. Budstikka	Frifinning
32/66 H.r.advokat Fossum vs. Budstikka	Kritikk
8/67 M. H. vs. Budstikka	Brot
23/70 Utvalget vs. Budstikka	Brot

²⁵⁸ På grensa til frifinning.

²⁵⁹ På grensa til brot.

²⁶⁰ På grensa til brot.

18. ASSOCIATED PRESS

26/60 Norsk Telegrambyrå vs. Associated Press Frifinning²⁶¹
21/67 Journalist Larsen vs. Associated Press Frifinning

19. AURA AVIS

30/62 L. O. B. og M. B. vs. red. Sæter, Aura Avis Frifinning
6/66 H. N. vs. Aura Avis Mild kritikk

20. BEFALSBLADET

31/70 Løytnant Linge vs. Befalsbladet Frifinning

21. BERGENS ARBEIDERBLAD

28/62 Funksjonærenes Sentralorganisasjon vs. BA Frifinning
4/66 H.r. advokat Langlo vs. BA Frifinning
19/66 Bergens Mekaniske Verksteder vs. BA Brot

22. BERGENS TIDENDE

5/60 Norsk Skuespillerforbund vs. Bergens Tidende Frifinning
27/62 Justisdepartementet vs. Bergens Tidende Brot
29/63 P. T., Odda vs. Bergens Tidende Frifinning
7/66 Store Norske Spitsbergen Kullkompani vs.
Bergens Tidende Brot
8/71 Norsk Logopedlag vs. Bergens Tidende Frifinning

23. BYGGMESTEREN

22/71 Norske Murmestres Landsforening vs. Byggmesteren Frifinning

24. BYGDENES BLAD

7/64 G. L. vs. Bygdenes Blad Brot

25. CHRISTIANSSANDS TIDENDE

30/70 Norsk Teknisk Byggekontroll vs.
Christianssands Tidende Varsam kritikk
P4/72 Advokat, Oslo vs. Christianssands Tidende Avvising

26. DAGBLADET

5/35 Red. i Teknisk Ukeblad vs. Johan Borgen, Dagbladet Frifinning
4/36 S. W. vs. Dagbladet Brot
1/37 S. G. vs. Dagbladet Brot
14/48 Aftenposten vs. Dagbladet Brot
6/49 Klokkestøypar Nauen vs. Dagbladet Brot
17/50 Per Thomsen vs. Dagbladet Lagt bort
18/50 Siv.ing. A. A. vs. Dagbladet Lagt bort

²⁶¹ Eller ein liten smule kritikk?

5/52 NRK vs. Dagbladet	Lagt bort
8/52 Chat Noir vs. Dagbladet	Trukken tilbake
9/52 Pressekonsulent Lundgard vs. Dagbladet	Lagt bort
2/53 Oslo Journalistklubb vs. Dagbladet	Brot
3/53 NSB vs. Dagbladet	Brot
4/53 Heimevernsbladet vs. Dagbladet	Trukken tilbake
9/53 Sorenskrivar Munthe vs. Dagbladet	Brot
15/53 Morgenbladet vs. Dagbladet	Brot
16/53 Advokat E. Steen-Olsen vs. Dagbladet	Frifinning
1/54 SAS vs. Dagbladet	Varsam kritikk ²⁶²
4/55 Forsvarsdep., vs. Luckow, Dagbladet	Brot
1/56 Sarpsborg Fotballklubb vs. Dagbladet	Brot
5/57 Direktør Hans Cappelen vs. Dagbladet	Brot
12/58 Sportsjournalistenes Klubb vs. Trosterud, Dagbladet	Brot
18/58 Frieda Dalen, m.fl. vs. Anton Beinsset, Dagbladet	Brot
20/58 Bergens Tidende vs. Axel Kielland, Dagbladet	Brot
3/60 Mag.scient. Alvsaker vs. Persen, Dagbladet	Brot
19/60 Norges Fotballforbund vs. Dagbladet	Brot
27/60 H. S. vs. Grundt Spang, Dagbladet	Avvising
28/60 Dir. Børnes vs. Dagbladet	Brot
2/62 A/S Teleplan vs. Dagbladet	Brot
6/62 Norsk Rikskringkasting vs. Dagbladet	Brot
17/62 Norsk Politiblad vs. Dagbladet	Brot
2/63 Formannen i adm.kom., Ski vs. Dagbladet	Brot
7/63 Kristenfolket vs. Dagbladet	Frifinning
18/63 Oslo Politilag vs. Dagbladet	Litt kritikk
20/63 Formannen i Morgenbladets redaksjonsklubb vs. Dagbladet	Frifinning
9/64 Overbibliotekar Tveteraas, UB vs. Dagbladet	Frifinning
7/66 Store Norske Spitsbergen Kullkompani vs. Dagbladet	Brot
17/66 Reklamebyrået Heltberg vs. Dagbladet	Frifinning
18/66 Harry Lindstrøm vs. Dagbladet	Brot
21/66 Siviløkonom Mortvedt vs. Dagbladet	Brot
37/66 Bislet Bilsalg A/S vs. Dagbladet	Frifinning
41/66 B. T. vs. Dagbladet	Frifinning
46/66 Ulf Gleditsch (artikkel i Dagbladet) vs. Obos-bladet (!)	Brot
57/66 Rektor, Teisen skole vs. Dagbladet	Frifinning
58/66 H.r.advokatene Torleiv og Thomas Idsøe vs. Dagbladet	Kritikk
59/66 Politimester Lea, Stavanger vs. Dagbladet	Brot
6/67 Orkla Samvirkeleg vs. Dagbladet	Brot
15/67 H.r. advokat Reichborn-Kjennerud vs. Dagbladet	Trukken tilbake
25/67 Generalkonsul Lind vs. Dagbladet	Frifinning
26/67 Norsk Meteorologforening, Tromsø avdeling vs.	

²⁶² ...eller frifinning.

Dagbladet	Frifinning
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs. Dagbladet	Brot ²⁶³
38/67 Doktor Øygard vs. Dagbladet	Brot
45/67 Norges Idrettsforbund vs. Dagbladet	Brot
Ex/67 A. K. vs. Dagbladet	Lagt bort
5/68 Urmaker V. G. vs. Dagbladet	Brot
7/68 Politimesteren i Oslo vs. Dagbladet	Brot
10/68 Politimennenes Landsforening vs. Dagbladet	Brot ²⁶⁴
11/68 Den Norske Advokatforening, Oslo krets vs. Dagbladet	Viss kritikk ²⁶⁵
14/68 Professor Anders Bratholm vs. journalist Spang, Dagbladet	Viss kritikk
18/68 A. R. vs. Dagbladet	Frifinning
25/68 Harry Lindstrøm vs. Dagbladet	Frifinning
Avv/68 Harry Lindstrøm vs. Dagbladet	Avvising
1/69 Norges Skiforbund vs. Dagbladet	Brot
14/69 Kongelig Norsk Seilforening vs. Dagbladet	Kritikk
29/69 F. A. vs. Dagbladet	Viss kritikk
Avv/69 Morgenbladet vs. Dagbladet	Avvising
3/70 Banemesteren på idrettsplassen i Notodden vs. Dagbladet	Brot
14/70 Michael Grundt Spang vs. Dagbladet	Brot
16/70 Sørensen, DT/BB vs. Dagbladet	Kritikk
18/70 Advokat Fixdal, på vegne av klient vs. Dagbladet	Brot
21/70 Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund vs. Dagbladet	Brot ²⁶⁶
23/70 Utvalget vs. Dagbladet	Brot
38/70 Advokat Norenberg vs. Dagbladet	Frifinning
40/70 P. H. J. vs. Dagbladet	Brot
5/71 Oslo Kolonialkjøpmenns Forening vs. Dagbladet	Kritikk
7/71 H. B. vs. Dagbladet	Brot
9/71 L. K. vs. Dagbladet	Kritikk
17/71 Utvalet vs. Dagbladet	Brot
24/71 Admiral F. H. Johannessen vs. Dagbladet	Kritikk
35/71 A. H., Kretsfengslet vs. Dagbladet	Frifinning
39/71 Kommunal- og arbeidsdepartementet vs. Dagbladet	Brot
41/71 En avisleser, Oslo vs. Dagbladet	Brot
45/71 Tromsø kommune v/ sosialrådmannen vs. Dagbladet	Brot
46/71 Oslo politikammer vs. Dagbladet	Brot
52/71 Befalets Fellesorganisasjon vs. Dagbladet	Brot
58/71 Direktør Egeland vs. Dagbladet	Brot
PFU6/72 Norges Colonialgrossisters Forbund vs. Dagbladet	Frifinning

²⁶³ Blir behandla i ein «sekk» med ei rad andre aviser. *Tromsø er opphavsavis.*

²⁶⁴ På grensa til kritikk.

²⁶⁵ På grensa til frifinning.

²⁶⁶ Til og med «klart» brot.

27. DAGEN	
4/50 Sogns Avis vs. Dagen	Frifinning
22/60 Senterpartiets Pressekontor vs. Dagen	Frifinning
2/71 Thomas Breivik vs. Dagen	Brot
28. DAGNINGEN	
5/37 Lødrup, Gudbrandsdølen vs. Dagningen	Kritikk
16/60 G. G. vs. Dagningen	«Saken strøket»
29. DAG OG TID	
43/66 Kongsberg Våpenfabrikk vs. Dag og Tid	Brot
30. DAGSAVISA	
7/48 Adresseavisen vs. Dagsavisa	Frifinning
31. DALANE TIDENDE	
43/71 Skipsreder A. M. L., Sogndal vs. Dalane Tidende	Brot
32. DEMOKRATEN	
8/62 Røde Kors-søster vs. Demokraten	Brot
33. DRAMMENS TIDENDE OG BUSKERUDS BLAD	
1/35 Advokat Holm vs. DT/BB	Frifinning
19/70 Begravelsesbyrå vs. DT/BB	Brot²⁶⁷
4/72 Åsgård offentlige skole vs. DT/BB	Frifinning
34. EIDSVOLD BLAD:	
11/69 Journalist i Romerikes Blad vs. Eidsvold Blad	Frifinning
35. FARGER OG KJEMIKALIER:	
31/66 Stora Kopparbergs Bergslags A/B vs. Produzenten	Avvising (viss kritikk)
36. FARMAND:	
2/59 Lagmann Bonnevie vs. Farmand	Kritikk (brot)
48/66 Ingeniør K. Ø. vs. Farmand	Viss kritikk
37. FINNMARK DAGBLAD:	
3/63 A. J. vs. Finnmark Dagblad	Avvising
25/71 R. M., Vadsø vs. Finnmark Dagblad	Frifinning
P5/72 Distriktslege vs. Finnmark Dagblad	Frifinning
38. FINNMARKEN	

²⁶⁷ Under ein viss tvil.

Ex/66 Finnmark Tidende vs. Finnmarken	Avvising
4/70 Driftsbestyrer og kontorsjef ved Varanger Kraftlag vs. Finnmarken	Frifinning
39. FINNMARKSPOSTEN:	
9/63 Gudbrandsdølen/Lillehammer Tilskuer vs. Finnmarksposten	Avvising
6/70 R. J. vs. Finnmarksposten	Brot
Avv/71-72 Den Norske Forfatterforening vs. Finnmarksposten	Avvising
40. FIRDA TIDEND	
16/66 Fylkeslege Blaauw vs. Firda Tidend	Brot
53/66 K. I. T., Nordfjordeid vs. Firda Tidend	Frifinning
41. FISKERIBLADET	
23/66 Fiskeriøkonomisk Opplysningskontor vs. Fiskeribladet	Mild kritikk
42. FJELL-LJOM	
16/67 B. P. vs. Fjell-Ljom	Brot
50/70 N. B. vs. Fjell-Ljom	Kritikk
43. FJORDENES TIDENDE:	
3/58 J. M., Måløy vs. Fjordenes Tidende	Frifinning
21/71 Formannen i Måløy havnestyre vs. Fjordenes Tidende	Brot ²⁶⁸
Lb/71 Norsk Kommuneforbund vs. Fjordenes Tidende	Lagt bort
44. FLEKKEFJORDSPOSTEN	
5/50 Agder Folkeblad vs. Flekkefjordsposten	Lagt bort
45. FOLKET	
3/55 R. H. vs. Folket	Kritikk
46. FORBRUKER-RAPPORTEN	
17/68 KB ILOS, Osby, Sverige vs. Forbruker-Rapporten	Frifinning
33/70 Fellesrådet for Markedsføring vs. Forbruker-Rapporten	Brot ²⁶⁹
47. FREDRIKSSTAD BLAD	
8/69 Journalist Øy vs. Fredriksstad Blad	Frifinning
48. FREMOVER	
6/36 Høires Pressekontor vs. Fremover	Ukjent

²⁶⁸ Grovt brot.

²⁶⁹ Under ein viss tvil.

11/66 Orlogskaptein F. Gunnesdal vs. Fremover	Brot
Avv/69 Rektor J. Heggland vs. Fremover	Avvising
17/70 L. N., Bakfjord vs. Fremover	Varsam kritikk
20/70 Lektor, Narvik vs. Fremover	Brot
49. FREMTIDEN	
1/40 Overr.sakfører Stabell vs. Fremtiden	Avvising
15/48 Journalist Fahlstrøm vs. red. og medarb. i Fremtiden	Avvising
1/67 Oberst Haugan vs. Fremtiden	Frifinning
2/67 Lagmannsretten vs. Fremtiden	Frifinning
7/69 H.r.adv. Münster pva. klient vs. Fremtiden	Frifinning
50. FRIHETEN	
5/47 Pressetjenesten i UD vs. Friheten	Brot
4/48 Morgenposten vs. Friheten	Brot
4/52 NTB vs. Friheten	Trukken tilbake²⁷⁰
5/59 Forsvarets Pressetjeneste vs. Friheten	Brot
51. FRISPROG	
1/58 Vegard Sletten vs. Frisprog	Brot
52. FRITT SLAG	
13/53 Vårt Land vs. Fritt Slag	Ukjent
10/62 Sjef for Hærens stab vs. journalist Kleven, Fritt Slag	Brot
53. FYLKESAVISEN	
3/49 Statsråd Brofoss vs. Fylkesavisen	Lagt bort
54. FYSIOTERAPEUTEN	
Avv/69 Fr. L. J. vs. Fysioterapeuten	Avvising
55. FÆDRELANDSVENNEN	
1/36 Stortingets Presidentskap vs. Fædrelandsvennen	Kritikk
7/37 Christianssands Tidende vs. Fædrelandsvennen	Frifinning
24/60 Sørlandet vs. Fædrelandsvennen	Brot
32/60 Nidarå Tømmersalgslag vs. Fædrelandsvennen	Frifinning
5/62 Journalist Valand, Mannskapsavisa vs. Fædrelandsvennen	Brot
30/67 Pax Forlag vs. journalist Steen Benneche, Fædrelandsvennen	Frifinning
8/68 Tør Aspengren vs. Fædrelandsvennen	Brot
16/69 Agderposten og Farsunds Avis vs. Fædrelandsvennen	Kritikk
18/69 Politiforeningene i Kristiansand vs. Fædrelandsvennen	Brot
23/69 Farsunds Avis vs. Fædrelandsvennen	Kritikk

²⁷⁰ Mest truleg.

25/69 Høyesterettsadvokat Stray vs. Fædrelandsvennen	Kritikk
7/70 Holt landbruksskole vs. Fædrelandsvennen	Brot
56. 1ste MAI	
12/55 Norges Bondelag vs. 1ste Mai	Kritikk
57. GAULDALSPOSTEN	
63/66 Redaktør Trønningdal, Gauldalsposten vs. Gauldalsposten	Avvising
58. GJENGANGEREN	
12/69 Professor og assitentlege ved Rikshospitalet vs. Gjengangeren	Mild kritikk
Avv/69 Sorenskriver Longva vs. Gjengangeren	Avvising
20/71 Tønsbergs Blad vs. Gjengangeren	Brot
59. GLÅMDALEN	
1/51 Fange og direktør, Sem fengsel vs. Glåmdalen	Ukjent
18/60 Kraftimportørenes Forening vs. Glåmdalen	Brot
3/62 E. G. vs. Glåmdalen	Brot
19/62 Norges Bondelags jur.avd. vs. Glåmdalen	Brot
11/64 O. S. vs. Glåmdalen	Ikkje behandla
19/69 Entreprenør vs. Glåmdalen	Frifinning
60. GUDBRANDSDØLEN	
11/67 O. T. vs. Gudbrandsdølen	Frifinning
61. GULA TIDEND	
4/67 Hr. Bergo vs. Gula Tidend	Ukjent
2/70 H. S. vs. Gula Tidend	Brot
62. HADELAND	
4/54 Leverandører til meieridrift vs. Hadeland	Frifinning/kritikk
61/66 Ringerikes Blad vs. Hadeland	Avvising
23/67 A. Aa. vs. Hadeland	Brot
63. HALDEN ARBEIDERBLAD	
16/50 Dommerfullm. Erik Willoch vs. Halden Arbeiderblad	Avvising
2/51 Direktør Fr. W. Juell vs. red., Halden Arbeiderblad	Ukjent
37/71 Halden sykehus vs. Halden Arbeiderblad	Brot²⁷¹
64. HAMAR ARBEIDERBLAD	
9/66 Advokat Wigers vs. Hamar Arbeiderblad	Svært mild kritikk
52/70 Oplandske Automobilforretning vs.	

²⁷¹ Under ein viss tvil.

Hamar Arbeiderblad	Brot
61/70 Lege, Hamar vs. Hamar Arbeiderblad	Viss kritikk
51/71 Utvalget vs. Hamar Arbeiderblad	Frifinning
65. HAMAR STIFTSTIDENDE	
9/66 Advokat Wigert vs. Hamar Stiftstidende	Svært mild kritikk
24/68 Harry Lindstrøm vs. Hamar Stiftstidende	Kritikk
61/70 Lege, Hamar vs. Hamar Stiftstidende	Viss kritikk
3/71 Redaktør Vogt og NRK vs. Hamar Stiftstidende	Brot
51/71 Utvalget vs. Hamar Stiftstidende	Brot
66. HARDANGER FOLKEBLAD	
30/71 Ass.dir., Det Norske Zinkkompani vs. Hardanger Folkeblad	Frifinning
67. HARSTAD TIDENDE	
34/62 Norsk Folkehjelp, Harstad vs. Harstad Tidende	Kritikk
35/69 Den Norske Advokatforening vs. Harstad Tidende	Brot
17/70 L. N., Bakfjord vs. Harstad Tidende	Varsam kritikk
68. HAUGESUNDS AVIS	
39/66 H.r. advokat Haugland vs. Haugesunds Avis	Ikkje behandla
69. HAUGESUNDS DAGBLAD	
3/37 Journalist Gauden vs. Haugesunds Dagblad	Avvising
x/70 Haugesunds Avis vs. Haugesunds Dagblad	Avvising²⁷²
39/70 Fotballdommer vs. Haugesunds Dagblad	Frifinning
70. HELGELANDS BLAD	
6/54 Dekorator i Mo i Rana vs. Helgelands Blad	Frifinning
71. HORTEN ARBEIDERBLAD	
11/47 C. J. Hambro vs. Horten Arbeiderblad	Brot
12/62 Fru S. F. vs. Horten Arbeiderblad	Brot
72. HØYRES PRESSEKONTOR	
16/48 Verden i Dag vs. Høyres Pressekontor	Brot
3/49 Statsråd Brofoss vs. Høyres Pressekontor	Lagt bort
2/50 Vestfold Arbeiderblad vs. Høyres Pressekontor	Brot
3/52 Statsråd Carlsen vs. Høyres Pressekontor	Ukjent
73. INDRE SMAALENENES AVIS	
3/67 Lensmannsfullmektig Loga vs. Indre Smaalenenes Avis	Brot

²⁷² Sannsynlegvis.

74. JOURNALISTEN	
6/48 Olav Larssen, Arbeiderbladet vs. Journalisten	Kritikk
8/51 Anton Beinset vs. Arne Falk, Journalisten	Trukken tilbake
1/53 Sportsjournalistenes Klubb vs. Journalisten	Trukken tilbake
75. KAMPANJE	
29/67 Informasjonssjef Friis, Oslo Sporveier vs. Kampanje	Brot
76. KONGSBERG DAGBLAD	
23/60 L. F. vs. Kongsberg Dagblad	Frifinning
77. KRAGERØ BLAD	
13/47 Egedoms- & Leigebyrå vs. Kragerø Blad	Frifinning
1/52 Sorenskriver Grøner vs. Kragerø Blad	Lagt bort
14/60 Hr. Strandsted vs. Kragerø Blad	Frifinning
24/66 Hr. Strandsted vs. Kragerø Blad	Brot
78. LARVIK MORGENAVIS:	
22/62 Brukseier vs. Larvik Morgenavis	Brot
79. LEVANGERAVISA:	
5/54 Skoleinsp. Vollan vs. red., Levangeravisa	Frifinning/kritikk
4/68 Journalist Ola Ødegaard vs. Levangeravisa	Kritikk
80. LILLEHAMMER TILSKUER:	
1/62 M. K. vs. journalist, Lillehammer Tilskuer	Frifinning
81. LILLESANDS-POSTEN	
3/66 N. E. B. vs. Lillesands-Posten	Kritikk
82. LINDESNES:	
3/59 Journalist Bonde, Fædrelandsvennen vs. Lindesnes	Brot
35/66 Mandal Bygningsråd vs. Lindesnes	Brot
83. LOFOTPOSTEN	
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs. Lofotposten	Brot²⁷³
17/70 L. N., Bakfjord vs. Lofotposten	Varsam kritikk
28/71 Norsk Lektorlag vs. Loftposten	Brot
84. LOKAL-POSTEN	
27/66 OBOS vs. Lokal-Posten	Brot
85. LAAGENDALSPOSTEN	
23/60 L. F. vs. Laagendalsposten	Frifinning

²⁷³ Blir behandla i ein «sekk» med ei rad andre aviser. Tromsø er opphavsavis.

86. MORGENAVISEN

3/51 V. M. vs. Morgenavisen	Frifinning
51/66 Bedriftslege Johnsen vs. Morgenavisen	Frifinning
37/70 Norges Vektløfterforbund vs. Morgenavisen	Brot
P2/72 Uteseksjonen vs. Morgenavisen	Viss kritikk

87. MORGENBLADET

6/48 Olav Larssen, Arbeiderbladet vs. Morgenbladet	Brot
9/48 Farmand vs. O. Habberstad, Morgenbladet	Frifinning
11/49 von der Lippe, Friheten vs. Morgenbladet	Avvising
15/53 Unge Venstre/Venstrepreselaget vs. Morgenbladet	Brot
3/54 Ø. H. J. vs. Morgenbladet	Kritikk
5/55 Vegard Sletten vs. Morgenbladet	Frifinning ²⁷⁴
8/60 Statsråd Gudmund Harlem vs. Morgenbladet	Frifinning
29/66 Norsk Litteraturkritikerlag vs. Morgenbladet	Brot
33/66 Harry Lindstrøm vs. Morgenbladet	Frifinning
42/66 Byggekomiteen for Rosenkrantzårnet vs. Morgenbladet	Brot
32/67 Kringkastingssjef Ustevedt vs. Morgenbladet	Frifinning
39/67 E. M. vs. Morgenbladet	Brot
23/68 Direktør Nilsen, Stabburet A/S vs. Morgenbladet	Brot
17/69 G. M. vs. Morgenbladet	Brot
20/69 Ø. S. B. vs. Morgenbladet	Brot

88. MORGENPOSTEN

1/41 Red. Hiermann, Sarpen vs. Morgenposten	Brot
5/53 Høyers Hotell vs. Morgenposten	Brot
17/58 Norsk språknemnds sekretariat vs. Morgenposten	(Mild) kritikk
5/60 Norsk Skuespillerforbund vs. Morgenposten	Frifinning
25/62 Bildende Kunstneres Styre vs. Morgenposten	Frifinning
10/68 Politimennenes Landsforening vs. Morgenposten	Brot ²⁷⁵
26/69 T. G. vs. Morgenposten	Kritikk
27/69 «Et sted å være» vs. Morgenposten	Brot
29/70 Lege vs. Morgenposten	Brot
46/70 Byggmester vs. Morgenposten	Brot
53/70 Statssekretær i Finansdepartementet vs. Morgenposten	Brot

89. MOSS ARBEIDERBLAD

8/53 Overlege vs. Moss Arbeiderblad	Brot
9/55 Michael Grundt Spang, Moss Avis vs. Moss Arbeiderblad	Brot

²⁷⁴ Etter orsaking.

²⁷⁵ På grensa til kritikk.

90. MOSS AVIS

7/62 Red. Sundsvik, Moss Avis vs. Moss Dagblad (!)	Kritikk
26/66 Moss Avis vs. Moss Dagblad (!)	Kritikk
40/66 W. B. vs. Moss Avis	Brot
5/67 Moss Dagblad vs. Moss Avis	Ikke behandla
9/67 Kontorsjef og E-verksjef i Vestby vs. Moss Avis	Frifinning
3/68 Redningsselskapet, 13. distrikt vs. Moss Avis	Frifinning
3/69 Moss Avis vs. Moss Dagblad (!)	Brot
P10/72 Johansen, Skjeberg Folkehøgskole vs. Moss Avis	Frifinning

91. MOSS DAGBLAD

7/62 Red. Sundsvik, Moss Avis vs. Moss Dagblad	Kritikk
24/63 Uttale om referat i Moss Dagblad	Frifinning
22/66 T. M. O. vs. Moss Dagblad	Brot
26/66 Moss Avis vs. Moss Dagblad	Kritikk
17/67 Norsk Lærerlag vs. Moss Dagblad	Brot
3/69 Moss Avis vs. Moss Dagblad	Brot
54/70 Redaktør Rønneberg, Moss Avis vs. Moss Dagblad	Brot

92. MØRE DAGBLAD

6/37 Tidens Krav vs. Møre Dagblad	Kritikk
2/55 Sunnmøre Politikammer vs. Møre Dagblad	Brot

93. MØRE-NYTT

35/62 Sunnmøre Arbeiderblad., Romsdal Folkeblad og Tidens Krav vs. Møre-Nytt	(viss) Kritikk
---	-----------------------

94. MØRE SOCIALDEMOKRAT

2/30 Høiesterettsadvokat Stang vs. Møre Socialdemokrat	Frifinning
--	-------------------

95. NAMDAL ARBEIDERBLAD

8/50 Hovudstyret, NP vs. Namdal Arbeiderblad	Lagt bort
10/66 J. A. A. vs. Namdal Arbeiderblad	Brot
15/66 Distriktslege H. vs. Namdal Arbeiderblad	Varsam kritikk

96. NAMDALEN

1/46 Red. , Nordtrønderen vs. red. Opsal-Kaas, Namdalen	Frifinning
---	-------------------

97. NATIONEN

14/53 Stortingets Presselosje vs. Nationen	Brot
18/60 Kraftimportørenes Forening vs. Nationen	Brot
16/68 Journalist Ødegaard vs. Nationen	Brot
45/70 W. K. vs. Nationen	Frifinning

98. NORDLANDS FRAMTID

24/62 H. I. H. vs. Nordlands Framtid	Kritikk
--------------------------------------	----------------

26/62 M. N. vs. Nordlands Framtid	Frifinning
30/66 Avdelingsingeniør Berqvam vs. Nordlands Framtid	Frifinning
35/69 Den Norske Advokatforening vs. Nordlands Framtid	Brot
44/71 Overlege, Rønvik sykehus vs. Nordlands Framtid	Kritikk
99. NORDLYS	
6/50 O. S. Robertsen, Tromsø vs. Nordlys	Kritikk
20/60 Norsk Telegrambyrå vs. Nordlys	Brot
6/63 D. A. vs. Nordlys	Brot
14/63 Lofotposten vs. Nordlys	Kritikk
2/66 Fru A. vs. Nordlys	Avvising
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs. Nordlys	Brot ²⁷⁶
15/68 Cand.jur. J. B. vs. Nordlys	Frifinning
9/70 Konsul Berg vs. Nordlys	Brot
17/70 L. N., Bakfjord vs. Nordlys	Varsam kritikk
P8/72 Journalist i Harstad Tidende vs. journalist i Nordlys	Brot
100. NORDSTRANDS BLAD	
5/69 A. H. og G. A. F. vs. Nordstrands Blad	Brot
101. NORDTRØNDEREN OG NAMDALEN	
9/49 Hovudstyret, NP vs. Nordtrønderen og Namdalen	Brot
11/60 Namsos Formannskap vs. Nordtrønderen og Namdalen	Brot
102. NORGES HANDELS- OG SJØFARTSTIDENDE	
10/53 Norwegian Shipping News vs. Sjøfartstidende	Trukken tilbake
2/58 Norwegian Shipping News vs. Sjøfartstidende	Frifinning
23/58 Norwegian Shipping News vs. Sjøfartstidende	Frifinning
15/64 Magister Slyngstad, Finansdep. vs. Sjøfartstidende	Trukken tilbake
7/66 Store Norske Spitsbergen Kullkompani vs. Sjøfartstidende	Brot
45/66 P. G., Bodø vs. Sjøfartstidende	Frifinning
15/69 S. S. vs. Sjøfartstidende	Frifinning
103. NORLAND ARBEIDERBLAD	
3/48 Høyres Pressekontor vs. Norland Arbeiderblad	Brot
104. NORSK PRESSETJENESTE	
13/48 Høyres Pressekontor vs. Norsk Pressetjeneste	Avvising
105. NORSK RIKSKRINGKASTING (NRK)	
14/71 Journalist Østenstad vs. NRK	Frifinning
106. NORSK TELEGRAMBYRÅ (NTB)	
10/50 Redaktør Lie, Hadeland vs. NTB	Frifinning

²⁷⁶ Blir behandla i ein «sekk» med ei rad andre aviser. Tromsø er opphavsavis.

18/60 Kraftimportørens Forening vs. NTB	Frifinning ²⁷⁷
52/66 N. B. vs. NTB	Kritikk
35/70 Journalist Olsen vs. NTB	Brot
14/71 Journalist Østenstad vs. NTB	Brot
107. NORSK TIDEND	
5/46 Hans Aarnes vs. red. i Norsk Tidend	Brot/kritikk
8/58 Forfatter Birkeland vs. red. Sletten, Norsk Tidend	Frifinning
19/58 Aftenposten vs. Norsk Tidend	Brot
108. NYBROTT	
31/60 Skoleinspektør Carlsson vs. Nybrott	Kritikk
60/70 Larvik Junior Chamber vs. Nybrott	Kritikk ²⁷⁸
29/71 Tønsberg formannskap vs. Nybrott	Brot
34/71 Adjunkt, Tjølling vs. Nybrott	Brot
5/72 Overlege Grieg vs. Nybrott	Viss kritikk
109. NÅ	
25/60 Redaktør Strøm vs. NÅ	Frifinning
15/62 Det Norske Teatret vs. NÅ	Brot
15/63 Journalist Strokkenes, Rana Blad vs. NÅ	Mild kritikk
50/66 Harry Lindstrøm vs. NÅ	Lagt bort
15/70 KROM/Norsk forening for kriminalreform vs. NÅ	Brot
58/70 O. B., Norsk Papirindustriarbeiderforbund vs. NÅ	Brot
42/71 Utvalet vs. NÅ	Brot
2/72 Journalist Kvaale vs. Billedbladet NÅ	Brot
110. OBOS-BLADET	
46/66 Ulf Gleditsch vs. Obos-bladet	Frifinning
111. OFOTENS TIDENDE	
1/60 Sosialrådmannen i Oslo vs. Ofotens Tidende	Frifinning
112. OPPLAND ARBEIDERBLAD	
3/56 Sakfører Brekke vs. Oppland Arbeiderblad	Frifinning
22/58 B. B. vs. red. Solheim, Oppland Arbeiderblad	Frifinning
31/66 Stora Kopparbergs Bergslags A/B vs. Oppland Arbeiderblad	Frifinning
12/67 En Gjøvik-lege vs. Oppland Arbeiderblad	Frifinning
23/70 Utvalget vs. Oppland Arbeiderblad	Brot
42/70 Statens klinikk for narkomane vs. Oppland Arbeiderblad	Brot

²⁷⁷ Eller mild formaning?

²⁷⁸ På grensa til brot.

113. ORDET	
13/58 Lærer Kristian Saga vs. Ernst Sørensen, Ordet	Brot
114. ORIENTERING	
59/71 Advokat Sætre vs. Orientering	Kritikk
115. OSLO ILLUSTRERTE	
5/36 Stortingets Presidentskap vs. Oslo Illustrerte	Brot
2/41 Konsul Bergesen vs. Oslo Illustrerte	Ukjent
116. OSLO-KONTAKTEN	
32/70 Oslo Fylkeslag/Norsk Lærerlag vs. Oslo-Kontakten	Frifinning
117. PORSGRUNNS DAGBLAD	
8/55 K. L./D. Aa. vs. Porsgrunns Dagblad	Kritikk
9/58 Lektor Grotnæs vs. Porsgrunns Dagblad	Kritikk
118. PRODUSENTEN:	
2/56 Smørlje Importørenes Forening vs. Produsenten	Kritikk
11/62 Den Norske Veterinærforening vs. Produsenten	Brot
31/66 Stora Kopparbergs Bergslags A/B vs. Produsenten	Avvising (viss kritikk)
27/67 Forlaget Norske Gardsbruk A/S vs. Produsenten	Brot (kritikk)
Avv/69 Hr. W. H. vs. Produsenten	Avvising
119. PULS (tidsskriftet)	
44/66 Helsedirektør Evang vs. tidsskriftet Puls	Brot
120. RANA BLAD	
Oim/67 Nord-Inkasso A/S vs. Rana Blad	«Ordna i minnelighet»
Avv/69 Danselærer E. R. vs. Rana Blad	Avvising
17/70 L. N., Bakfjord vs. Rana Blad	Varsam kritikk
26/71 Rana Aksjonskomiteer mot EEC og Dyrtyd vs. Rana Blad	Ukjent
27/71 Økonomisjef, Rana sykehus vs. Rana Blad	Frifinning²⁷⁹
47/71 Advokat Nerva pva. klient vs. Rana Blad	Frifinning
VII/72 A. L. vs. Rana Blad	Frifinning
121. RAUMNES	
4/62 Glåmdalen, v/ journalist Nystrøm vs. Raumnnes	Kritikk
122. RINGERIKES BLAD	
7/53 Vårt Land vs. Ringerikes Blad	Brot
123. RJUKAN ARBEIDERBLAD	

²⁷⁹ Kanskje på grensa til kritikk.

7/47 Red., Rjukan Dagblad vs. Rjukan Arbeiderblad	Avvising
1/55 Red., Rjukan Dagblad vs. Rjukan Arbeiderblad	Kritikk
124. RJUKAN DAGBLAD	
6/52 Disponent vs. Rjukan Dagblad	Lagt bort
1/55 Red., Rjukan Dagblad vs. Rjukan Arbeiderblad (!)	Kritikk
125. ROGALAND	
8/49 Norske Bonde- og Smaabrukarlag vs. Rogaland	Lagt bort
126. ROGALANDS AVIS	
1/57 Rogalands Fiskesalgslag S/L vs. Rogalands Avis	Brot
3/64 Dr. techn. T. F. vs. Rogalands Avis	Frifinning
28/66 Haugesund Boligbyggelag vs. Rogalands Avis	Brot
38/66 Libertas vs. Rogalands Avis	Frifinning
8/70 H.r.advokat Rekve, Stavanger vs. Rogalands Avis	Avvising
36/70 Billedbladet NÅ vs. Rogalands Avis	Brot
59/70 Styret i borettslaget Storhagen vs. Rogalands Avis	Brot
x/70 Norsk Lærerlag vs. Rogalands Avis	Lagt bort
127. ROMERIKES BLAD	
28/69 Redaktør Hagen, Eidsvold Blad vs. Romerikes Blad	Frifinning
128. ROMSDALS BUDSTIKKE	
11/48 Romsdals Folkeblad vs. Romsdals Budstikke	Avvising
7/55 A. I. vs. Romsdals Budstikke	Brot
35/62 Sunnm. Arb.bl., Roms. F.bl. og Tidens Kr. vs. Romsdals Budstikke	Brot
129. ROMSDALS FOLKEBLAD:	
12/63 S., S. og B. vs. Romsdals Folkeblad	Frifinning
130. ROMSDALSPOSTEN:	
6/37 Tidens Krav vs. Romsdalsposten	Kritikk
15/60 Tidens Krav vs. Romsdalsposten	Kritikk
14/62 O.r.sakfører Faye vs. Romsdalsposten	Brot
P3/72 I. H., Averøy vs. Romsdalsposten	Frifinning
131. SAMHOLD/VELGEREN	
7/59 Red. Lie, Hadeland vs. Samhold/Velgeren	Varsam kritikk
37/62 Red. Lie, Hadeland vs. Samhold/Velgeren	Frifinning
16/70 Sørensen, DT/BB vs. Samhold/Velgeren	Kritikk
23/70 Utvalget vs. Samhold/Velgeren	Brot
132. SARPSBORG ARBEIDERBLAD	
1/51 Fange og direktør i Sem fengsel vs.	

Sarpsborg Arbeiderblad	Ukjent
10/52 Siv.ing. Araldsen vs. Sarpsborg Arbeiderblad	Ukjent ²⁸¹
133. SKOGEIEREN	
14/58 Grosserer Bjørnerud vs. Skogeieren	Kritikk
134. SLIDRUGTANNI	
18/71 Borgheim ungdomsskole og gymnas vs. Slidrugtanni	Avvising
135. SMAALENENES AMTSTIDENDE	
16/47 Haldens Arbeiderblad vs. Smaalenenes Amtstidende	Kritikk
12/48 Haldens Arbeiderblad vs. Smaalenenes Amtstidende	Brot/kritikk?
4/51 Statsadvokat Dorenfeldt vs. Smaalenenes Amtstidende	Trukket tilbake
136. SOGNINGEN	
4/49 Sogn og Fjordane vs. Sogningen	Avvising
30/60 Sogn og Fjordane vs. Sogningen	Brot
137. SOGNINGEN/SOGNS AVIS:	
16/62 Sogn Folkeblad vs. Sogningen/Sogns Avis	Brot
21/63 Lærer vs. red. Arnesen, Sogningen/Sogns Avis	Brot
22/63 K. Haugen, Sogn og Fjordane vs. Sogningen/Sogns Avis	Kritikk
1/65 Skuleinspektøren i Sogndal vs. Sogningen/Sogns Avis	Avvising
22/68 Fylkesbaatane i Sogn og Fjordane vs. Sogningen/Sogns Avis	Brot
138. SOGN OG FJORDANE:	
30/60 Sogns Avis og Sogningen vs. Sogn og Fjordane	Brot
139. SOGNS AVIS:	
30/60 Sogn og Fjordane vs. Sogns Avis	Brot
140. SOSIALØKONOMEN:	
33/69 Direktør Gjevær, Bokklubben vs. Sosialøkonomen	Brot
141. STAVANGER AFTENBLAD:	
3/60 Mag.scient. Alvsaker vs. Persen, Stavanger Aftenblad	Brot
36/62 Rektor, Ålgård vs. red. Thomsen, Stavanger Aftenblad	Frifinning
11/63 Bladet Orientering vs. red. Thomsen, Stavanger Aftenblad	Avvising
29/63 Siviløkonom Berntsen vs. Stavanger Aftenblad	Frifinning
3/64 T. F. vs. Stavanger Aftenblad	Frifinning

²⁸¹ Mest truleg trukket tilbake eller lagt bort.

1/70 Forfatter Lunde vs. Stavanger Aftenblad	Frifinning
142. STAVANGEREN:	
3/47 Red. , Stavanger Aftenblad vs. Stavangeren	Brot
143. STAVANGER MORGENAVIS:	
34/67 Kongelig Norsk Seilforening vs. Stavanger Morgenavis	Brot
144. SUNNHORDLAND	
5/66 Lensmannen i Stord vs. Sunnhordland	Varsam kritikk
31/69 Grand Hotel, Stord vs. Sunnhordland	Frifinning
145. SUNNMØRE ARBEIDERAVIS:	
6/58 S. S. vs. Sunnmøre Arbeideravis	Frifinning
21/60 Sunnmøre Fiskarlag vs. Sunnmøre Arbeideravis	(Mild) kritikk
19/68 Langevåg Røde Kors vs. Sunnmøre Arbeideravis	Brot
146. SUNNMØRSPOSTEN:	
21/60 Sunnmøre Fiskarlag vs. Sunnmørsposten	(Mild) kritikk
17/63 Stol & Møbelfabrikken Formfin vs. Sunnmørsposten	Frifinning
28/63 Gårdbruker vs. Sunnmørsposten	Kritikk
1/66 J. M. vs. Sunnmørsposten	Brot
2/68 P. T. vs. Sunnmørsposten	Frifinning
9/69 P. O. vs. Sunnmørsposten	Frifinning
26/70 Politimester Bing, Sunnmøre vs. Sunnmørsposten	Brot
36/71 Ligningssjef, Nordfjordeid vs. Sunnmørsposten	Kritikk²⁸¹
38/71 Fjellheis A/S vs. journalist Sørbø, Sunnmørsposten	Frifinning
57/71 J. H. G. vs. Sunnmørsposten	Brot
147. SØRLANDET:	
1/32 Hr. redaktør Hans Aarnes vs. Sørlandet	Avvising
9/50 Christianssands Tidende vs. Sørlandet	Brot
21/58 Tre Agder-aviser vs. Sørlandet	Frifinning
3/59 Journalist Bonde, Fædrelandsvennen vs. Sørlandet	Brot
7/60 En forretningsinnehaverske i Kr.sand vs. Sørlandet	Kritikk
6/68 O. D. vs. Sørlandet	Kritikk/brot
9/68 Journalist Bae, Fædrelandsvennen vs. Sørlandet	Frifinning
148. SØRLANDSKE TIDENDE	
35/67 Fru A. D. vs. Sørlandske Tidende	Kritikk²⁸²
149. SØR-VARANGER AVIS	

²⁸¹ På grensa til brot.

²⁸² På grensa til brot.

13/67 Kirkenes sykehus vs. Sør-Varanger Avis	Brot
150. TELEDØLEN	
1/49 Teledølen vs. Telen (!)	Brot
8/54 K. Ø. vs. Teledølen	Brot
13/60 Kontoret for områdeplanlegging, Telemark vs. Teledølen	Frifinning
17/60 Gundersen, Vardens Kontor, Notodden vs. Teledølen	Kritikk
48/70 M. K., Notodden vs. Teledølen	Kritikk
151. TELEMARK ARBEIDERBLAD	
6/60 o.r.sakfører Mollestad vs. Telemark Arbeiderblad	Brot
29/60 H. B. B. vs. Telemark Arbeiderblad	Kritikk
25/63 Den norske lægeförening vs. Telemark Arbeiderblad	Brot
10/64 Konsulent Andersen vs. Telemark Arbeiderblad	Kritikk
20/67 G. S. vs. Rønniksen, Telemark Arbeiderblad	Avvising
36/67 J. T., Nissedal vs. Telemark Arbeiderblad	Kritikk ²⁸³
44/67 Porsgrunn skolestyre vs. Telemark Arbeiderblad	Frifinning
21/69 Brukseier vs. Telemark Arbeiderblad	Kritikk
24/69 Norsk Hydro vs. Telemark Arbeiderblad	Brot
34/69 Brukseier vs. Telemark Arbeiderblad	Frifinning
P1/72 Skolestyrer vs. Telemark Arbeiderblad	Frifinning
152. TELEN	
1/49 Teledølen vs. Telen	Frifinning
30/69 O. M., Lisleherad vs. Telen	Mild kritikk
153. TIDEN:	
4/46 Vestlandske Tidende vs. Dagbladet Tiden	Frifinning (...)
18/62 Agderposten vs. Tiden	Kritikk
154. TIDENS KRAV:	
3/35 Red. Stavseth, Møre Dagblad vs. Tidens Krav	Brot
7/58 Red.sekr. Ohrvik, Romsdalsposten vs. Tidens Krav	Brot
9/62 O.r.sakfører Faye vs. Tidens Krav	Frifinning
12/63 A.E. S., O.E. S. og T. B. vs. Tidens Krav	Frifinning
16/63 O.r.sakfører Faye vs. Tidens Krav	Brot
155. TIDENS TEGN:	
2/39 Norsk Landsforbund vs. Tidens Tegn	Frifinning
156. TROMSØ:	
15/47 Fremtiden v/ red. Vraa vs. Tromsø	Kritikk
24/58 Harstad Sportsklubb vs. Alvær, Tromsø	Kritikk

²⁸³ Svært nær grensa til brot.

49/66 Troms landforsvar vs. Tromsø	Brot
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs. Tromsø	Brot
157. TRØNDER-AVISA:	
2/57 Red.sekr. Conradi, T-A. vs. red. Juul-Wedde, Trønder-Avisa	Frifinning
8/64 Prost vs. Trønder-Avisa	Frifinning
158. TØNSBERGS BLAD:	
2/47 Stortingets Presselosje vs. Tønsbergs Blad	Brot
20/71 Tønsbergs Blad vs. Gjengangeren (!)	Brot
159. VALDRES	
Avv/71-72 Frk. A. Ø., Oslo vs. Valdres	Avvising
160. VARDEN	
13/49 Distriktslege vs. Varden	Frifinning
5/51 Telemark Bondekvinnelag vs. Varden	Frifinning
10/63 Norsk Presseforbunds arbeidsutvalg vs. Varden	Brot
24/67 O. W. S. vs. Varden	Brot
28/67 Bø kommune, ved ordfører og tiltakssjef vs. Varden	Brot
161. VARINGEN	
31/71 Teknisk rådmann i Nittedal vs. Varingen	Frifinning
162. VENNESLAPOSTEN	
13/64 Hærens Officers-Forbund vs. Venneslaposten	Brot
163. VERDENS GANG	
5/46 Hans Aarnes vs. Arne Østvedt, Verdens Gang	Brot/kritikk
12/47 Advokatfirmaet Eckbo & Rygh vs. Verdens Gang	Kritikk
2/49 Vestfold Journalistklubb vs. Verdens Gang	Lagt bort
11/50 Justitiarius Emil Stang vs. Verdens Gang	Frifinning
11/52 Norsk Brenselimport vs. Verdens Gang	Frifinning
11/53 Skipsreder Egeland vs. Verdens Gang	Brot
16/53 Advokat E. Steen-Olsen vs. Verdens Gang	Frifinning
16/58 Red. Width, Morgenbladet vs. Leif Borthen, Verdens Gang	Brot
20/58 Bergens Tidende vs. Leif Borthen, Verdens Gang	Frifinning
8/59 Å. H. H. vs. Verdens Gang	Brot
9/59 Kriminalsjefen i Oslo vs. Verdens Gang	Frifinning
1/60 Sosialrådmannen i Oslo vs. Verdens Gang	Frifinning
10/60 Oslo krets av Norges Musikkorpsforbund vs. Verdens Gang	Kritikk
13/62 Overlærer Ophus vs. Verdens Gang	Frifinning
32/62 Forfatter Jens Bjørneboe vs. Verdens Gang	Frifinning

23/63 Einar Olsen vs. Verdens Gang	Brot
27/63 Den norske Sakførerforening/riksadv. vs. Verdens Gang	Avvising
1/64 Haagen Ringnes vs. Verdens Gang	Trukken tilbake
21/67 Journalist Larsen vs. Verdens Gang	Frifinning
30/67 Pax Forlag vs. Verdens Gang	Frifinning
31/67 Meteorologfullmektig H. M. H. vs. Verdens Gang	Brot ²⁸⁴
33/67 B. G. O. vs. Verdens Gang	Frifinning
40/67 B. Ø. vs. Verdens Gang	Frifinning
46/67 Studentersamfunnet i Bergen vs. Verdens Gang	Brot
Avv/67 H. T. Evensen, postkontoret, Tromsø vs. Verdens Gang	Avvising
4/69 G. M. vs. Verdens Gang	Frifinning
6/69 Entreprenørfirma vs. Verdens Gang	Frifinning
10/69 Høyesterettsadvokat Hjort vs. Verdens Gang	Frifinning
13/69 H. H. T. vs. Verdens Gang	Kritikk
5/70 Landslaget for norske lærerstudenter vs. Verdens Gang	Brot
11/70 B. A. og O. L., Nyland verkstedklubb vs. Verdens Gang	Frifinning
12/70 Riksadvokaten vs. Verdens Gang	Brot
34/70 Riksadvokaten vs. Verdens Gang	Frifinning ²⁸⁵
43/70 KROM/Norsk forening for kriminalreform vs. VG	Frifinning ²⁸⁶
44/70 Kommunadvokat Os vs. Verdens Gang	Brot
51/70 Sissel Rønbeck vs. Verdens Gang	Brot
57/70 W. D., Stavanger vs. Verdens Gang	Viss kritikk
12/71 Den Norske Advokatforening vs. Verdens Gang	Kritikk
13/71 M. B. vs. Verdens Gang	Brot
15/71 K. E. vs. Verdens Gang	Kritikk ²⁸⁷
16/71 Norsk Riksringkasting vs. journalist Iversen, VG	Brot ²⁸⁸
23/71 Cirkus Berny vs. Verdens Gang	Frifinning ²⁸⁹
48/71 V. J. Ø. vs. Verdens Gang	Brot
Avv/71 Aksjon for ny politikk v/formannen vs. Verdens Gang	Avvising
Avv/71-72 «Noen lesere» vs. Verdens Gang	Avvising
1/72 Overlege, Moss sykehus vs. Verdens Gang	Avvising ²⁹⁰
VI/72 Oslo politikammer vs. Verdens Gang	Kritikk
IX/72 Sigøynerforeningen vs. Verdens Gang	Frifinning

164. VEST-AGDER

²⁸⁴ Blir behandla i ein «sekk» med ei rad andre aviser. Tromsø er opphavsavis.

²⁸⁵ På grensa til «kritikk»...

²⁸⁶ Under viss tvil.

²⁸⁷ På klar grense til brot...

²⁸⁸ Grovt brot.

²⁸⁹ På grensa til kritikk.

²⁹⁰ Fordi det står påstand mot påstand vel utvalet å koma med ein prinsipputtale omkring det aktuelle forholdet.

1/59 Stortingsmann Haugeland vs. red. Lid, Vest-Agder	Brot
4/59 Norsk Høirepresse vs. Vest-Agder	Frifinning
165. VESTERÅLEN	
26/63 Skoledirektøren, Nordland vs. Vesterålen	Kritikk
166. VESTFOLD	
43/67 Politimesteren i Nord-Jarlsberg vs. Vestfold	Kritikk
5/72 Overlege Grieg vs. Vestfold	Viss kritikk
167. VESTFOLD ARBEIDERBLAD	
12/53 Jarlsberg vs. Vestfold Arbeiderblad	Brot
168. VESTFOLD FREMTID	
1/47 Red. A. Hoffstad, Sandefjords Blad vs. Vestfold Fremtid	Frifinning
8/47 Høires Pressekontor vs. Vestfold Fremtid	Brot
169. VEST-LAND	
54/71 E. L. vs. Vest-Land	Frifinning
170. VESTLANDSKE TIDENDE	
2/46 Dagbladet Tiden vs. Vestlandske Tidende	Brot
4/58 S. L. vs. Vestlandske Tidende	Brot
171. VESTMAR	
24/66 Hr. Strandsted vs. Vestmar	Brot
172. VI MENN	
60/66 Ingenjørsfirman Universal vs. Vi Menn	Frifinning
173. VÅRT LAND	
6/53 Cand. philol. Skullerud vs. Vårt Land	Frifinning
10/55 Arbeiderbladet vs. Vårt Land	Brot ²⁹¹
4/56 Pastor Stousland Møller vs. Vårt Land	Frifinning
174. ØSTFOLD BYGDEBLAD	
3/67 Lensmannsfullmektig vs. Østfold Bygeblad	Brot
175. ØSTLANDETS BLAD:	
4/60 Ski interkomm. høgre almenskole vs. Østlandets Blad	Frifinning
5/63 Ski Venstre vs. red. Harson, Østlandets Blad	Brot
8/66 Skuespiller vs. journalist W., Østlandets Blad	Kritikk
21/68 Sorenskriveren i Indre Follo vs. Østlandets Blad	Brot

²⁹¹ Vippar mellom kritikk og brot her...

176. ØSTLENDINGEN:

2/35 Red. Rieber-Mohn, Hamar Stiftstidende vs.
Østlendingen

Frifinning

177. AALESUNDS AVIS:

4/37 Sunnmørsposten vs. Aalesunds Avis

Brot

178. ÅNDALSNES AVIS:

20/68 N. H. vs. Åndalsnes Avis

Frifinning

Vedlegg 3.

Medlemmer i utvalet 1928-1972

1928: Utvalet nedsett av hovudstyret i Norsk Presseforbund 22. september:

Formann: THOMAS TELLANDER (1869-1941)

Redaksjonssekretær i *Tidens Tegn*. Fekk Norsk Presseforbund sitt heidersteikn i gull i 1940.

OLAV RØGEBERG (1885-1959)

Nyhetsredaktør *Dagbladet* (1928-30), redaktør *Nidaros* (1930-37) og redaktør *Alle Kvinners Blad* (1937-59). Medlem av hovudstyret i Norsk Presseforbund. Norsk Presseforbund sitt heidersteikn i gull, 1950. Varamann til pressa sin eigen «æresrett» etter krigen. Røgeberg blei arrestert 18. april 1942. 21. august 1943 blei han sendt til Sachsenhausen, der han sat til krigen var slutt.

NILS RAKNERUD (1881-1937)

Redaktør, *Drammens Tidende* og *Buskeruds Blad*.

1936: Inn som representant for arbeidar-prensa:

OLAV LARSEN (1894-1981)

Redaksjonssekretær og nyhetsredaktør, *Arbeiderbladet*. Medredaktør i illegale *Bulletinen*, 1940-42. Fengsla 1942-45 (mellom anna i Sachsenhausen). Formann i Norsk Presseforbund 1946-47.

1937: Raknerud går ut av utvalet og Røgeberg fungerer som formann.

1938: Røgeberg formelt ny formann etter Tellander.

1939: Tellander blir erstatta av:

JOHS. NESSE (1891-1948)

Sjefredaktør, *Aftenposten*. Medlem og formann i presseforbundets hovudstyre.

1945: Nesse erstatta av:

ARNE FALK (1886-1973)

Redaktør, *Norsk Tidend*. Redaktør, *Journalisten*. Under 2. verdskrigen var Falk kontaktmann mellom presseorganisasjonane og regjeringa og fungerte som sekretær i firemannsutvalet som før frigjeringa førebudde overgangen til ei fri presse. Medlem, Norsk Presseforbund sitt hovudstyre. Norsk Presseforbund sitt heidersteikn i gull, 1945, æresmedlem, 1958.

1947: Røgeberg og Larssen erstatta:

FORMANN: ROLV WERNER ERICHSEN (1899-1988)

Sjefredaktør, *Morgenbladet*. Medlem og formann i hovudstyret i Norsk Presseforbund. Norsk Presseforbund sitt heidersteikn i gull 1954. Erichsen var med i det illegale hjelpearbeidet ovanfor arbeidslause journalistar under krigen. Sat på Grini under delar av krigen.

HANS AMUNDSEN (1885-1967)

Medarbeidar, *Arbeiderbladet*. Medlem og viseformann i Norsk Presseforbunds hovudstyre. Norsk Presseforbund sitt heidersteikn i gull 1953. Amundsen blei fjerna frå Norsk Presseforbunds hovudstyre av okkupantmakta i 1941, etter at han hadde site arrestert. Amundsen representerte journalistane i avisene som var stoppa i det illegale presseutvalet under heimefronten som fungerte frå 1943.

1948: Falk erstatta av:

BJARNE HØYE (1893-1971)

Redaktør, *Vårt Land*. Ved Regjeringas informasjonskontor i London, 1941-45.

1949: Amundsen ny formann. Erichsen erstatta av:

HERMAN SMITT INGEBRETSEN (1891-1961)

Sjefredaktør, *Aftenposten*. Stortingsrepresentant, Høgre. Sommaren 1944 etablerte heimefronten ein eigen komitè som skulle utarbeida eit grunnlag for eit politisk samarbeid i gjenreisingsperioden etter krigen. Det sat fire pressefolk som representantar for partia. Mellom desse var Smitt Ingebretsen som representant for Høgre. Det vart også oppretta ein militær pressekontroll som skulle tre i verksemd under frigjeringa.

Smitt Ingebretsen vart oppnemnt til sjef for kontrollen. Smitt Ingebretsen var dessutan pressa sin representant i Norsk Presseforbund sin eigen æresrett etter krigen.

1950: Smitt Ingebretsen ny formann. Amundsen erstatta av:

PER MONSEN (1913-1985)

Journalist og redaktør, *Arbeiderbladet*. Arbeidde ved den norske legasjonen sitt pressekontor i Stockholm 1941-43, ved regjeringas informasjonkontor i London 1943-45. Medlem, viseformann og formann i Norsk Presseforbund sitt hovudstyre. Leiar av utvalet som utgreidde omorganiseringa, den såkalla Monsen-komitèen, 1970-71.

1951: Høye erstatta av:

CHR. A. R. CHRISTENSEN (1906-1967)

Sjefredaktør, *Verdens Gang*. Opphavsmannen til Vær Varsom-plakatens versjon av 1956. Under den tyske okkupasjonen hadden han ei framtreidande rolle i den illegale pressa. Sommaren 1944 etablerte heimefronten ein eigen komitè som skulle utarbeida eit grunnlag for eit politisk samarbeid i gjenreisingsperioden etter krigen. Det sat fire pressefolk som representantar for partia. Mellom desse var Christensen som representant for Venstre. Medlem, viseformann og formann i Norsk Presseforbund. Bystyremedlem i Oslo for Venstre.

1953: Christensen ny formann. Smitt Ingebretsen erstatta av:

EINAR DIESEN (1897-1994)

Sjefredaktør (dei siste åra pensjonist), *Aftenposten*. Ved den norske informasjonstenesta i London, 1942-45. Medlem av hovudstyret i Norsk Presseforbund.

1954: Monsen erstatta av:

JON VRAA (1904-1973)

Ansvarshavende redaktør i *Fremtiden*. Vraa sat på Grini under delar av krigen. I oppgjeret etter krigen var Vraa mellom dei som i store oppslag i avisa si krov «opprydding i pressen». Han krov stans av NS-kontrollerte aviser og inndraging av midlar frå aviser som var blitt «rene gullgruver». Medlem i Norsk Presseforbund sitt hovudstyre.

1957: Diesen ny formann. Christensen erstatta av:

VEGARD SLETTEN (1907-1984)

Journalist, *Verdens Gang*. Formann i Norsk Journalistlag frå starten i 1946 og til 1949, deretter styremedlem, før ny formannsperiode 1956-62. Sletten var med i det illegale hjelpearbeidet ovanfor arbeidslause journalistar under krigen. Sat på Grini under delar av krigen. Viseformann og formann i presseforbundet.

1959: Vraa erstatta av:

OLAV BRUNVAND (1912-1988)

Redaktør og bestyrar, Arbeidernes Pressekontor. Statssekretær i Forsvarsdepartementet 1952-54. Medlem og nestformann i hovudstyret i presseforbundet.

1962: Sletten erstatta av:

HANS VATNE (1923-1985)

Redaksjonssekretær, *Morgenposten*. Medlem av hovudstyret i presseforbundet.

1964: Vatne erstatta av:

ANDREAS HAGEN (1924-)

Sjefredaktør, nyhetsredaktør, *Nationen*. Sentral mann både i presseforbundet, i utvalet (PFU) og i arbeidet med revisjonar av retningslinjene etter 1972.

1965: Utvalet får eigen fagleg sekretær:

OLAF SOLUMSMOEN (1896-1972)

Medlem av utval «angående omdannelse av Det faglige utvalg», 1937. Ga ut boka *Vær varsom*, redaktør i 1966. Sekretær hos statsministeren 1948-56, statssekretær 1956-65. Medlem i hovudstyret, Norsk Presseforbund. Solumsmoen blei fjerna frå Norsk Presseforbunds hovudstyre av okkupantmakta i 1941, etter at han hadde site arrestert. I februar 1942 vart Solumsmoen fengsla på ny, etter at dei illegale avisene *Fri Fagbevegelse* og *Bulletinen* hadde blitt rulla opp av tyskarane. Sat på Grini under delar av krigen. Der var soningsforholda slik at det var muløg å laga eit slags pressemiljø i leiren. Det blei halde jamnlege møte i brakker som var lite overvaka av tyskarane.

Solumsmoen var ei leiande kraft på desse møta, der det deltok 25-30 personar.

Diesen sat fram til 1972. Brunvand og Hagen heldt fram som medlemmer også av det nye PFU, Brunvand (som leiar) til 1976 og Hagen til 1984 (siste to år som leiar). Solumsmoen var utvalet sin sekretær fram til 1972, med unntak av godt og vel 1 års pause i løpet av perioden (1968-69).

Vedlegg 4.

Vedtekter og skriftlege retningslinjer

VEDTEKTER FOR NORSK PRESSEFORBUNDS FAGLIGE UTVALG²⁹²

Paragraf 1

Norsk Presseforbunds faglige utvalg har til oppgave å behandle saker om god presseskikk. Slike saker kan folk i og utenfor pressen få lagt fram for utvalget ved å vende seg til N. P.

Paragraf 2

Utvalget har 3 medlemmer, valgt av N. P.s hovedstyre for 3 år. Ett medlem går ut hvert år. Hvert medlem har 2 varamenn, som er på valg hvert år. Hovedstyret velger utvalgets formann og varaformann.

Trenger utvalget supplering, oppnevner arbeidsutvalget i N. P. de nødvendige sette-varamenn.

Paragraf 3

Utvalget skal uttale seg om saker som blir lagt fram for det av N. P.s hovedstyre, arbeidsutvalg eller andre. Det kan også ta opp saker etter eget tiltak. Før utvalget avgjør en sak, skal partene om mulig få høve til å legge fram sitt syn.

Gjelder en sak som er lagt fram for utvalget, pressens omtale av rettssaker (jfr. retningslinjene av 1952), kan det søke råd hos Den norske Dommerforening og/eller Den norske Advokatforening, som kan oppnevne en eller flere rådgivere for utvalget.

Paragraf 4

Når en sak i samsvar med paragraf 3 skal forelegges for partene, skal dette skje senest 14 dager etter at saken er innkommet til Det faglige utvalg. Partene skal få melding om at en eventuell uttalelse fra deres side må være utvalget i hende innen 14 dager. Utvalgets uttalelse skal foreligge senest en måned etter at denne fristen er ute. Finner utvalget grunn til det, kan det i særlige tilfelle fastsette en kortere svarfrist enn 14 dager for partene.

Så snart utvalgets uttalelse foreligger, skal den tilstilles partene.

²⁹² Vedtekne første gong 4. desember 1948, med vedtekne endringar 15. juli 1949, 25. oktober 1952, 11. september 1962 og 21. april 1964.

Paragraf 5

Utvalgets uttalelse er endelig. Den skal i alminnelighet tilstilles Journalisten. Etter innstilling fra utvalget kan hovedstyret eller arbeidsutvalget også gjøre uttalelsen tilgjengelig for offentligheten.

VÆR VARSOM-PLAKATEN

1936-versjonen:

Vær varsom!

La det ikke kunne sies med sandhet at pressen setter folk unødige i gapestokken.

Selv mord, selvmordsforsøk og sinnssykdom bør ikke omtales uten i helt ekstraordinære tilfeller.

Sedelighetsforbrytelse bør ikke omtales undtagen hvor det gjelder å advare mot en farlig person eller hvor det gjelder å efterspore en sedelighetsforbryter.

Offentliggjør ikke navn på dem som mistenkes eller anmeldes for noe rettsstridig. Det kan godt hende at vedkommende er like uskyldig som De selv.

Fremhold ikke livsstilling, arbeidssted, politisk eller religiøs oppfatning m. v. hos en tiltalt med mindre disse ting står i forbindelse med hans forbrytelse.

Nevn ikke navn når det gis betinget dom. Det dreier sig ofte om et forholdsvis ubetydelig lovbrudd, og offentliggjørelse av navn kan skade vedkommende for livet.

La ikke meldinger om mindre lovbrudd få sensasjonelle overskrifter.

La ikke overskriftene få en tendensiøs form som innholdet ikke berettiger til.

Vær så hensynsfull som mulig ved referater av vidneprov. Understrek ikke den undertiden hensynsløse kryss-eksaminasjon som vidnene kan være gjenstand for i retten.

Ta ikke inn løse forlydender om norske bedrifter uten først å konferere med vedkommende firma. Det har hendt at store bedrifter er blitt skadelidende fordi ukontrollerte rykter er blitt offentliggjort i pressen.

I tvilstilfelle konferer med andre aviser på stedet.

Husk at pressen eier stor makt og derfor pålegges stort ansvar.

1956-versjonen:

Det trykte ord er et mektig våpen. Misbruk det ikke!

De skadevirkninger ubetenksomhet og feil fra pressefolks side kan forårsake, går ofte videre og dypere enn noen på forhånd aner. Vis omhu og varsomhet, vis hensyn og ridderlighet! Det er ofte medmenneskers velferd det gjelder.

Still de strengeste krav til vederheftighet og redelighet i reportasje som i kommentarer. Intet bidrar sterkere til å bryte ned den nødvendige tillit til pressen enn gale eller misvisende meldinger og artikler. Vis utrettelig omhu for å bringe korrekte faktiske opplysninger, og vær ganske særlig varsom når det gjelder stoff

som kan gå ut over folks gode navn og rykte! En beriktigelse etterpå gjenoppretter sjelden skaden.

Oppretthold et klart skille mellom nyheter og kommentarer, og sørg for at titlene ikke går lenger enn at de har full dekning i innholdet av meldingen.

Begå ikke tillitsbrudd! Bruk aldri som avisstoff opplysninger av fortrolig orienterende art eller uttalelser som er falt i private samtaler, uten at samtykke til det uttrykkelig er gitt! Vær omhyggelig med å overholde sperrefrister o.l., både av hensyn til kolleger og av hensyn til den som stiller stoffet til rådighet.

Vern om avisens kilder! Oppgi ikke navn på hjemmelsmenn for opplysninger eller på forfattere som opptrer under pseudonym, uten at vedkommende har gitt sitt samtykke til det eller det foreligger en domstolavgjørelse i saken av en slik art at man må bøye seg for den.

Vær på den annen side særdeles omhyggelig i vurderingen av den slags kilder og forfattere; ansvaret hviler i slike tilfelle med full tyngde på journalisten. Husk at mange gjerne vil bruke et blad som redskap for å komme medmennesker til livs uten å ha aktverdige grunner for det. Gjør aldri bruk av opplysninger eller innlegg fra anonyme kilder.

Er ulykken skjedd og en uriktig melding kommet på trykk, så nøl ikke med å beriktige den på skikkelig vis! Vær i så fall ikke redd for å innrømme feilen og beklage den! Vis også den størst mulige imøtekommenhet når det gjelder å gi plass for tilsvær eller dementier fra personer og institusjoner som er angrepet eller som det er bragt uriktige opplysninger om, forutsatt at innlegget er av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form.

Vær på vakt mot meldinger som røper militære eller andre hemmeligheter av betydning for rikets sikkerhet. Vær oppmerksom på at det ofte er vanskelig for den ikke-sakkyndige å vurdere skadevirkningene av slike opplysninger; de kan ikke sjelden virke harmløse, men likevel være av stor betydning for en annen makts etterretningsvesen. Innhent i tvilstilfelle alltid uttalelse fra de ansvarlige myndigheter.

Vis særlig varsomhet i politi- og rettsreportasjen! Her er det ofte menneskeskjebner det gjelder, og ubetenksomhet eller hensynsløshet fra pressefolks side kan gjøre ubotelig skade.

Enhver journalist plikter å kjenne og ta tilbørlig hensyn til de retningslinjer for pressens omtale av rettssaker m.v. som er utformet i samarbeid av Norsk Presseforbund, Den Norske Sakførerforening og Den norske Dommerforening. Særlig viktig er disse *reglene*:

Omtal ikke *politianmeldelser* før det eventuelt er innledet straffeforfølgning, dersom da ikke særlige grunner gjør unntak fra denne regel forsvarlig.

Hold alltid for øye at en anmeldt, siktet eller tiltalt person kan være helt uskyldig; skylden er først fastslått når endelig dom foreligger. Klargjør derfor alltid omhyggelig at det politi og påtalemyndigheter legger frem i *siktels*, tiltalebeslutninger o.l., ikke kan tas som kjensgjerninger før det er prøvet i retten.

Referater av partsinnlegg, vitneprov m.v. i en rettssak skal være objektive, og ingen av partene må favoriseres ved å gis uforholdsmessig spalteplass, oppslag e.l. Vær varsom med å gi angrep eller beskyldninger fra vitner, advokater og andre

sensasjonelt utstyr eller å gjengi dem slik at de fremtrer som fastslåtte kjensgjerninger.

Så lenge en sak står for retten, må pressen avholde seg fra ytringer om den som kan være egnet til å påvirke domstolen. Det er utilstødelig å drive noen som helst propaganda for fellelse eller frifinnelse, å gi vurderinger av bevismidler eller vitneprov, å skape stemning for eller imot noen som er innblandet i saken og å foregripe vitneprov ved intervjuer med vedkommende personer. Dette er ikke til hinder for at det drives vanlig nyhetsreportasje på slike saker, at pressen påtaler skritt som er tatt eller metoder som er anvendt av myndighetene ved behandlingen av saken, eller at domsresultatet og bevisføring blir kritisert etterat retten har talt.

Unngå i omtalen av kriminalsaker detaljer som kan virke særlig oppskakende eller opprørende eller på annen måte uheldig! Særlig varsomhet i så måte må vises når det gjelder seksualforbrytelser. Glem aldri hensynet til ofrene og deres pårørende!

Offentliggjør ikke navn på - eller bilder av - unge lovovertridere! Slik publisitet kan i høy grad vanskeliggjøre arbeidet med å bringe dem på rett vei igjen, og ofte har disse mennesker bare forbrutt seg i ren ubetenksomhet. Vær også ytterst varsom med å trekke frem igjen eldre, sante forgåelser, og fremhev ikke under omtalen av lovovertridere deres rase, nasjonalitet, yrke, politiske eller religiøse overbevisning, når slikt ikke har direkte betydning for saken.

Vitner og andre som opptrer i en rettssak har krav på hensynsfull behandling fra pressens side. I særdeleshet gjelder det ofrene for voldsforbrytelser, pengeutpressing o.l. Glem heller aldri hensynet til en lovovertriders pårørende.

Selvmord og selvmordsforsøk omtales ikke, dersom ikke ganske særegne omstendigheter - f.eks. i samband med alvorlige forbrytelser - gjør det forsvarlig.

Respekter i det hele tatt privatlivets fred i alle tilfeller hvor ikke tungtveiende almene hensyn gjør det uavviselig nødvendig å trekke også private forhold frem for offentligheten.

Det som ovenfor er sagt om å vise hensyn, gjelder også publisering av bilder som kan virke sårende eller som krenker privatlivets fred.

1966-versjonen:

Det trykte ord er et mektig våpen. Misbruk det ikke!

De skadevirkninger ubetenksomhet og feil fra pressefolks side kan forårsake, går ofte videre og dypere enn noen på forhånd aner. Vis omhu og varsomhet, vis hensyn og ridderlighet! Det er fote medmenneskers velferd det gjelder.

Still de strengeste krav til vederheftighet og redelighet i reportasje som i kommentarer. Intet bidrar sterkere til å bryte ned den nødvendige tillit til pressen enn gale eller misvisende meldinger og artikler. Vis utrettelig omhu for å bringe korrekte faktiske opplysninger, og vær ganske særlig varsom når det gjelder stoff som kan gå ut over folks gode navn og rykte! En beriktigelse etterpå gjenoppretter sjelden skaden.

Oppretthold et klart skille mellom nyheter og kommentarer, og sørg for at titlene ikke går lenger enn at de har full dekning i innholdet av meldingen.

Begå ikke tillitsbrudd! Bruk aldri som avisstoff opplysninger av fortrolig orienterende art eller uttalelser som er falt i private samtaler, uten at samtykke til det uttrykkelig er gitt! Vær omhyggelig med å overholde sperrefrister o.l., både av hensyn til kolleger og av hensyn til den som stiller stoffet til rådighet.

Vern om avisens kilder! Oppgi ikke navn på hjemmelsmenn for opplysninger eller på forfattere som opptrer under pseudonym, uten at vedkommende har gitt sitt samtykke til det eller det foreligger en domstolavgjørelse i saken av en slik art at man må bøye seg for den.

Vær på den annen side særdeles omhyggelig i vurderingen av den slags kilder og forfattere; ansvaret hviler i slike tilfelle med full tyngde på journalisten. Husk at mange gjerne vil bruke et blad som redskap for å komme medmennesker til livs uten å ha akterverdige grunner for det. Gjør aldri bruk av opplysninger eller innlegg fra anonyme kilder.

Er ulykken skjedd og en uriktig melding kommet på trykk, så nøt ikke med å beriktige den på skikkelig vis! Vær i så fall ikke redd for å innrømme feilen og beklage den! Vis også den størst mulige imøtekommenhet når det gjelder å gi plass for tilsvær eller dementier fra personer og institusjoner som er angrepet eller som det er bragt uriktige opplysninger om, forutsatt at innlegget er av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form.

Vær på vakt mot meldinger som røper militære eller andre hemmeligheter av betydning for rikets sikkerhet. Vær oppmerksom på at det ofte er vanskelig for den ikke-sakkyndige å vurdere skadevirkningene av slike opplysninger; de kan ikke sjelden virke harmløse, men likevel være av stor betydning for en annen makts etterretningsvesen. Innhent i tvilstilfelle alltid uttalelse fra de ansvarlige myndigheter.

Sørg for å holde et klart skille mellom redaksjonelt stoff og annonser, så leserne aldri kan være i tvil på dette punkt. Det er særlig viktig å behandle alle emner nøkternt og strengt saklig som har tilknytning til annonser, eller kunne ha det. Vær på vakt mot alle forsøk på å oppnå redaksjonell omtale som det ikke er full dekning for. Gi ikke etter for forsøk på å øve påtrykk i noen form.

Det er pressemannens rett og plikt ikke å skrive eller gjøre noe som strider mot hans samvittighet og overbevisning.

Vis særlig varsomhet i politi- og rettsreportasjen! Her er det ofte menneskeskjebner det gjelder, og ubetenksomhet eller hensynsløshet fra pressefolks side kan gjøre ubotelig skade.

Enhver journalist plikter å kjenne og ta tilbørlig hensyn til de retningslinjer for pressens omtale av rettssaker m.v. som er utformet i samarbeid av Norsk Presseforbund, Den Norske Sakførerforening og Den norske Dommerforening. Særlig viktig er disse **reglene**:

Omtal ikke politianmeldelser før det eventuelt er innledet straffeforfølgning, dersom da ikke særlige grunner gjør unntak fra denne regel forsvarlig.

Hold alltid for øye at en anmeldt, siktet eller tiltalt person kan være helt uskyldig; skylden er først fastslått når endelig dom foreligger. Klargjør derfor alltid omhyggelig at det politi og påtalemyndigheter legger frem i siktelser, tiltalebeslutninger o.l., ikke kan tas som kjensgjerninger før det er prøvet i retten.

Referater av partsinnlegg, vitneprov m.v. i en rettssak skal være objektive, og ingen av partene må favoriseres ved å gis uforholdsmessig spalteplass, oppslag e.l. Vær varsom med å gi angrep eller beskyldninger fra vitner, advokater og andre sensasjonelt utstyr eller å gjengi dem slik at de fremtrer som fastslåtte kjensgjerninger.

En må være varsom med å gi detaljerte opplysninger om bevisene i en straffesak, mens den blir etterforsket. Den som skal vitne i en sak, må ikke føle seg bundet av tidligere uttalelser til pressen, og en må derfor være varsom med å gjengi slike uttalelser i direkte tale eller kategorisk form. Det er utilbærlig å intervjuer noen som er innkalt som vitne i en sak.

Inntil det er falt dom i en sak, må pressen avholde seg fra ytringer om den som kan være egnet til å påvirke domstolen. Det er utilstедelig å drive propaganda for fellelse eller frifinnelse, å gi vurderinger av bevismidler eller vitneprov og å skape stemning for eller imot noen som er innblandet i saken. Dette er ikke til hinder for at pressen påtaler skritt som er tatt eller metoder som er anvendt av myndighetene ved behandlingen av saken, eller at domsresultatet og bevisføringen blir kritisert etter at retten har talt.

Unngå i omtalen av kriminalsaker detaljer som kan virke særlig oppskakende eller opprørende eller på annen måte uheldig! Særlig varsomhet i så måte må vises når det gjelder seksualforbrytelser. Glem aldri hensynet til ofrene og deres pårørende!

Offentliggjør ikke navn på - eller bilder av - unge lovovertrедere! Slik publisitet kan i høy grad vanskeliggjøre arbeidet med å bringe dem på rett vei igjen, og ofte har disse mennesker bare forbrutt seg i ren ubetenksomhet. Vær også ytterst varsom med å trekke frem igjen eldre, sonete forgåelser, og fremhev ikke under omtalen av lovovertrедere deres rase, nasjonalitet, yrke, politiske eller religiøse overbevisning, når slikt ikke har direkte betydning for saken.

Vitner og andre som opptrer i en rettssak har krav på hensynsfull behandling fra pressens side. I særdeleshet gjelder det ofrene for voldsforbrytelser, pengeutpressing o.l. Glem heller aldri hensynet til en lovovertrедers pårørende.

Selvmord og selvmordsforsøk omtales ikke, dersom ikke ganske særegne omstendigheter - f.eks. i samband med alvorlige forbrytelser - gjør det forsvarlig.

Respekter i det hele tatt privatlivets fred i alle tilfeller hvor ikke tungtveiende almene hensyn gjør det uavviselig nødvendig å trekke også private forhold frem for offentligheten.

Det som ovenfor er sagt om å vise hensyn, gjelder også publisering av bilder som kan virke sårende eller som krenker privatlivets fred.

RETNINGSLINJER FOR PRESSENS OMTALE AV RETTSSAKER

Tredde i kraft første gong frå 25. oktober 1952.

I. Gjeldende lovbestemmelser.

Domstollovene av 13. august 1915 har følgende bestemmelser om forhandlingenes offentlighet m. v.:

§ 124. Rettsmøtene er offentlige hvis ikke andet er bestemt ved lov eller ved beslutning av retten i henhold til lov.

Spørsmålet om at utelukke offentligheten forhandles for lukkede dører.

Avlæsning av domsslutningen foregaar alltid offentlig.

§ 125. Retten kan ved kjendelse beslutte, at et rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører, naar hensynet til statens forhold til en fremmed magt eller hensynet til ærbarhet kræver det.

§ 126. I straffesaker kan retten ved kjendelse beslutte forhandling for lukkede dører, naar hensynet til privatlivets fred kræver det, eller naar den sigtede er under 18 aar eller selv ber om det av grunde, som retten finner fyldestgjørende.

Under efterforskningen og den rettslige forundersøkelse og under bevisoptagelser til bruk for hovedforhandlingen i straffesaker kan retten alltid ved kjendelse beslutte at utelukke offentligheten, naar det antages at den vil kunne vanskeliggjøre opplysningen av saken.

Sak om ærekrenkende uttalelser som ikke er fremsatt offentlig og som forfølges efter straffelovens §§ 247 og 248 behandles for lukkede dører, med mindre retten av særlige grunner bestemmer noe annet.

§ 127. I andre saker enn straffesaker kan retten ved kjendelse beslutte forhandling for lukkede dører, når hensynet til privatlivets fred krever det eller når den frykter for at opplysningen av saken ellers vil vanskeliggjøres. I de i § 88 tredje ledd nevnte saker (d. v. s. familierettslige saker) skal retten alltid holdes for lukkede dører.

§ 128. Ved rettslige granskninger kan offentligheten alltid utelukkes, når retten finner det hensiktsmessig.

§ 129. Når et rettsmøte holdes for lukkede dører, kan retten allikevel gi adgang for andre enn dem, som har med saken å gjøre, hvis særlige grunner taler for det.

§ 130. Når et rettsmøte holdes for lukkede dører, og retten finner at forhandlingene eller en del av dem av særlige grunner bør holdes hemmelig inntil videre eller for bestandig, gir den ved kjennelse alle tilstedeværende pålegg om det.

§ 131. Ingen må gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingen i straffesaker eller under avhørelse av parter forut for hovedforhandlingen i tvistemål uten når retten ved kjennelse har gitt samtykke.

Når det ellers er grunn til å anta at offentlig gjengivelse av forhandlinger i rettsmøte vil kunne ha skadelige virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, kan

retten ved kjennelse beslutte at forhandlingene eller visse deler av dem ikke må gjengis offentlig, før endelig dom er avsagt. Forbudet oppheves, når det antas at grunnen ikke lenger er til stede.

Forhandlingene i de i § 88 tredje ledd omhandlede saker (d.v.s. familierettslige saker) må ikke gjengis offentlig. Heller ikke må dommen i sådanne saker offentliggjøres uten rettens tillatelse. Sådanne tillatelse bør bare gis når særlige grunner taler for det.

Bestemmelsene i tredje ledd får tilsvarende anvendelse på de i § 126 tredje ledd omhandlede saker, når de behandles for lukkede dører. Dog kan offentliggjørelsen av dommen også skje hvis den krenkede tillater det og retten ikke har bestemt noe annet i medhold av neste ledd. I saker om ærekrenkelser eller overtredelse av straffelovens § 390 (d.v.s. saker vedrørende krenkelse av privatlivets fred) kan retten beslutte at offentlig gjengivelse også av hovedforhandlingen og dommen helt eller delvis skal være forbudt i den utstrekning saken gjelder noens privatliv. Forbudet gjelder til retten beslutter det opphevet.

II. Pressens omtale av straffesaker.

§ 1.

Det henvises til de i kapitel I gjengitte lovbestemmelser.

A Eventuelle rettssaker og forfølgning før forelegg, tiltale eller stevning er utferdiget.

§ 2.

Anmeldelse til politiet om antatt straffbare handlinger, som ennå ikke har gitt anledning til forfølgning bør i alminnelighet ikke omtales i pressen.

Unntak fra denne regel kan finne sted når det anmeldte forhold på forhånd er kjent i videre kretser og har almen interesse når påtalemyndigheten anser offentliggjøring av anmeldelsen nødvendig eller heldig for sakens oppklaring eller pågrepelse av den skyldige, eller når det etter en vurdering som bygger på god presseskikk anses nødvendig uten opphold å gjøre almenheten interessert i saksforholdet.

§ 3.

Det er utilbørlig å yte tjenestemenn ved politi, påtalemyndighet og domstoler betaling eller andre fordeler for å meddele pressen opplysninger om anmeldelse eller etterforskninger i strid med taushetsplikt (Om ordningen av pressemeddelelser fra politiets og påtalemyndighetens side vises til Riksadvokatens rundskriv av 5. nov. 1932.).

§ 4.

Meddelelser i pressen om straffeforfølgninger som ennå ikke er avsluttet bør være strengt refererende og ikke kommenterende. Dette prinsipp skal dog ikke hindre kritikk fra å komme til orde mot skritt som er tatt eller metoder som blir anvendt av myndighetene ved sakens behandling.

Sålenge der kan være tvil om skyldsspørsmålet er det utilbørlig å bruke en konstatende form i tekst eller overskrifter.

§ 5.

Omtale av sedelighetssaker og saker som angår familieforhold bør såvidt mulig unngås hvis ikke omtale er nødvendig for retts-sikkerheten eller for å advare almenheten mot en lovovertreder eller for å lette pågripelsen av denne. Det samme gjelder etterforskning av enhver art mot mindreårige personer. Detaljerte skildringer av lovovertredeisen i saker av denne art bør søkes unngått.

§ 14 1ste ledd får tilsvarende anvendelse.

§ 6.

En siktelse eller tiltalebeslutning bør i alminnelighet ikke offentliggjøres før den person som saken gjelder er gjort kjent med beslutningen. Betydningen og styrken av bevismaterialet som måtte foreligge mot den siktede må ikke gjøres til gjenstand for offentlig drøftelse før saken er avgjort. Spesielt er det uheldig at der på dette stadium blir tatt standpunkt til skyldsspørsmålet. Saker hvor påtale er unnlatt bør i alminnelighet ikke omtales. Det samme gjelder saker som er henlagt på grunn av bevisets stilling med mindre det er nødvendig som ledd i offentlig kritikk over myndighetenes avgjørelser.

§ 7.

Det bør vises hensynsfullhet med å fotografere personer som er under arrest eller under avhør av politiet i retten og særlig er dette viktig når det er tale om vitner eller yngre eller ustraffede personer.

En henstilling fra dommeren om å unnlate fotografering bør etterkommes.

§ 8.

Offentliggjøring av navn på siktede og vitner bør i alminnelighet ikke finne sted så lenge vedkommende straffesak befinner seg på etterforskningsstadiet.

§ 9.

Det må av hensyn til rettssikkerheten regnes for utilbørlig om pressen lar intervjuet personer som er eller kan ventes avhørt i forbindelse med etterforskning i en straffesak, jfr. prinsippene i domstollovens § 131.

Vitnene vil da føle seg bundet ved uttalelser som de har avgitt og deretter seg offentliggjort før de er blitt rettslig avhørt under de prosessuelle garantier som lovgivningen søker å tilsikre. Dette er dog ikke til hinder for at pressen samler de journalistiske opplysninger som faller naturlig innenfor rammen av en alminnelig nyhetsreportasje.

B Saker etter at forelegg, tiltale eller stevning er utferdiget.

§ 10.

Det er i rettergangens interesse at ethvert referat fra rettsforhandlingene blir så nøyaktig som mulig. Forklaringer og uttalelser refereres i sin sammenheng og således at ikke meningen forvanskes eller blir tvetydig. Partenes fremstilling og argumenter bør refereres likeverdige.

§ 11.

Refereres fra et rettsmøte en uttalelse som inneholder et angrep på person eller institusjon eller en beskyldning bør også den angrepnes svar i retten refereres. Er angrepet eller beskyldningen rettet mot en utenforstående eller ikke tilstedeværende person eller ikke representert institusjon, bør det vises varsomhet med i det hele å

referere forholdet, og en henstilling fra dommeren i denne forbindelse bør etterkommes.

§ 12.

Tendensiøs utnyttelse av uttalelser fra vitneprov eller prosedyre er i strid med god presseskikk. Særlig gjelder det når sådanne uttalelser blir brukt som overskrift.

§ 13.

Drøftelse av parters eller vitners troverdighet på annen måte enn i form av referat av dommerens eller de prosederende parters bemerkninger bør unngås. Under behandlingen av straffesaker er det i strid med god presseskikk å kombinere et rettsreferat av sakens bevisligheter. Presseangrep på bevisføringen må alene finne sted etter at sakens behandling i retten er avsluttet. Dette er dog ikke til hinder for at en rettsreferat kan peke på bevisligheter eller opplysninger som under forhandlingene ikke er kommet frem.

§ 14.

Straffesaker hvor det blir eller ventes nedlagt påstand om betinget straff eller om at en ung lovovertreder skal besluttes anbrakt på arbeidsskole bør bare omtales på diskret måte og uten navn eller fotografi. Henstilling fra dommerne om at det ikke bør gis personlige opplysninger om siktede eller domfældte bør etterkommes. Pressen bør om mulig få en forhåndsorientering av dommeren eller påtalemyndigheten når det gjelder saker av denne art.

Reglene i §§ 5, 7 og 9 skal tjene til veiledning når hovedforhandling i en straffesak pågår.

III. Pressens omtale av sivile saker.

§ 1.

Det henvises til domstollovens § 131, jfr. § 126 og til de prinsipper som er oppstillet foran under kapitel II.

§ 2.

Det er forbudt å yte tjenestemenn ved offentlige kontorer og domstoler betaling eller andre fordeler for å meddele pressen opplysninger om rettssaker som står på et forberedende stadium men hvor forliksklage eller stevning er uttatt når uttalelsen kommer i strid med vedkommende tjenestemanns taushetsplikt.

§ 3.

Før dom er avsagt eller forlik inngått bør det unngås at sakens utfall foregripes ved en konsterende form i tekst eller overskrifter.

§ 4.

Det bør unngås at pressen intervjuer personer vedrørende saksforholdet i sivile saker når de kan ventes rettslig avhørt i saken.

1965-versjonen:

Det er et ufravikelig krav til pressens reportasje på det rettslige område (politireportasje, rettsreferat osv.), at den tar tilbørlig hensyn til rettssikkerheten, så langt det er mulig viser respekt for privatlivets fred, og ikke uten sterke grunner kaster mistanke på noen for å ha forbrutt seg mot lov og rett.

Fordi kriminal- og rettsreporteren i høyere grad enn andre pressefolk har med menneskeskjebner å gjøre, stilles det særlig store krav til hans aktsomhetsplikt. Han må aldri glemme at er det blitt felt en uriktig forhåndsdom, vil det oftest være uråd å bøte på den skaden dette har ført med seg. Det samme er tilfelle om et menneske og dets private forhold gjennom pressen er kommet i offentlighetens søkelys. Dette må derfor bare skje, dersom tungtveiende grunner gjør det nødvendig. Særlig må en så langt det er mulig vise hensyn til den som har vært utsatt for en forbrytelse, og til vedkommendes nærmeste.

Regler for pressens omtale av rettssaker mens de behandles av domstolene, er tatt inn i domstoloven, paragrafene 124-131. Disse lovbestemmelsene må enhver som arbeider med rettssaker kjenne.

På grunnlag av de strenge etiske krav som må stilles til pressens reportasje på dette område, er det dessuten blitt utarbeidet særlige retningslinjer til støtte for pressefolk som helt og delvis arbeider med rettslige emner. Disse retningslinjene kom i stand i 1952 og ble revidert i 1965. Lovreglene er trykt som et tillegg til disse retningslinjene.

STRAFFESAKER

Før det er utferdiget forelegg eller tiltale.

1. En anmeldelse som gjelder en bestemt person, bør vanligvis ikke omtales i pressen før politiet har satt i gang etterforskning, unntatt når det anmeldte forhold har krav på allmenn interesse, når påtalemyndigheten mener det er ønskelig for å få oppklart saken og grepet den skyldige, eller når en etter en samlet vurdering bygd på god presseskikk kommer til at det er rimelig straks å gjøre allmenheten interessert i saken.

2. Meldinger i pressen om straffeforfølgning som ennå ikke er avsluttet, bør være objektivt refererende og ikke kommenterende. Men dette skal ikke hindre at det kommer til orde kritikk av de tiltak myndighetene har gjort i en sak, eller de metoder som er blitt brukt. Så lenge skyldspørsmålet står åpent, er det utilbørlig å bruke en konstaterende form i tekst eller overskrifter.

3. En bør så vidt mulig unngå å omtale saker som gjelder familieforhold, dersom omtale ikke har særlig betydning for rettssikkerheten, for å advare allmenheten mot en lovovertræder, eller for å gjøre det lettere å få ham grepet. Også når det gjelder sedelighetssaker, bør en være særlig varsom. Det samme gjelder etterforskning av saker mot barn. Detaljerte skildringer av lovovertreidelser i saker av denne art bør unngås. Se også punkt 12, første avsnitt.

4. En siktelse eller tiltalebeslutning bør ikke offentliggjøres før den er gjort kjent for den det gjelder. På dette stadium må ikke pressen drøfte skyldspørsmålet eller betydningen og styrken av bevismaterialet. Er det gitt påtaleunntatelse i en sak, bør den vanligvis ikke bli omtalt i pressen, hvis den ikke er offentlig kjent fra før. Det samme gjelder saker som er lagt bort på grunn av mangel på bevis, med mindre det er nødvendig å omtale en sak som ledd i kritikk av myndighetenes avgjørelser.

5. En bør vise hensynsfullhet med å fotografere personer som er arrestert, eller som blir avhørt av politiet eller i retten. Dette er særlig viktig når det gjelder vitner, yngre eller ustraffede mennesker. Det er dommeren som avgjør om det skal kunne fotograferes i rettssalen. Ber han om at det ikke skal fotograferes utenfor rettssalen, bør dette etterkommes.

6. Navnet på mistenkte, siktede og vitner bør ikke offentliggjøres, hvis det ikke har krav på allmenn interesse.

7. Mens en straffesak blir etterforsket, må pressen vise varsomhet med å gi detaljerte opplysninger om bevisene i saken. Dette hindrer ikke at pressen ved samtaler med øyenvitner og på annen måte kan samle opplysninger som faller innenfor rammen av vanlig nyhetsreportasje. Men det er viktig at den som skal vitne i en sak, ikke føler seg bundet av uttalelser som han på forhånd har gitt til pressen. En må derfor være varsom med å gjengi slike uttalelser som direkte tale eller i en kategorisk form.

Det er i hvert fall utilbørlig å gjengi intervju med noen om en sak som han er innkalt som vitne i.

Etter at forelegg eller tiltale er utferdiget.

8. Ethvert referat fra rettsforhandlinger skal være så nøyttakig som mulig. Det som blir referert, må ikke forvansktes eller gjøres tvetydig. En må legge vekt på, så langt det er mulig, å referere begge parter likeverdig. Har en avis referert forhandlingene i en sak, bør den også gi melding om domsresultatet.

9. Blir en beskyldning etter et angrep på en person eller en institusjon nevnt i et rettsreferat, bør en også referere det svaret den angrepne kommer med. Gjelder det utenforstående eller noen som ikke er til stede eller ikke er representert i retten, bør en være varsom med i det hele å ta angrepet eller beskyldningen med i referatet, med mindre den angrepne får komme med et tilsvarende svar. Kommer dommeren med en henstilling til pressen i et slikt tilfelle, bør den etterkommes.

10. Det er i strid med god presseskikk å utnytte uttalelser i partsforklaringer, vitnesprov eller prosedyre på en tendensiøs måte.

11. En bør unngå å komme inn på spørsmålet om parter eller vitner er troverdige, bortsett fra som referat av det dommeren eller partene sier. I rettsreferat fra en straffesak bør vurdering fra referentens side av bevisene i saken ikke forekomme. Dette er likevel ikke til hinder for at avisen kan peke på beviser eller opplysninger som ikke er kommet fram i retten.

12. Kan det ventes påstand om betinget straff for en ung lovovertreder, eller at han skal anbringes på arbeidsskole, og saken ikke har allmenn interesse, bør den omtales på en diskret måte og uten navn eller fotografi. Ber dommeren om at det

ikke må bli gitt personlige opplysninger om den som er siktet eller domfelt, bør det etterkommes. Når det gjelder slike saker, bør pressen bli orientert på forhånd av dommeren eller påtalemyndighetene.

Reglene i punktene 3, 5 og 7 er også ment som retningslinjer for hvordan pressen bør opptre, når en sak er oppe til hovedforhandling, altså etter at det er utferdiget forelegg eller tiltale.

SIVILE SAKER

1. Prinsippene for pressens omtale av sivile rettssaker er de samme som ovenfor er nevnt for straffesaker.

2. Før det er falt dom eller er inngått forlik, bør en unngå å foregripe utfallet av en sak ved å bruke en konstaterende form i tekst eller overskrifter.

3. Foregår et rettsmøte for lukkede dører, men med tillatelse for pressen til å være til stede, bør en etterkomme en henstilling fra dommeren om ikke å referere.

TILLEGG (Gjeldende lovbestemmelser)

Domstollovene av 13. august 1915 har følgende bestemmelser om forhandlingenes offentlighet, m. v.:

§ 124. Rettsmøtene er offentlige hvis ikke annet er bestemt ved lov eller ved beslutning av retten i henhold til lov. Spørsmålet om å utelukke offentligheten forhandles for lukkede dører. Avlesning av domsslutningen foregår alltid offentlig.

§ 125. Retten kan ved kjennelse beslutte at et rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører, når hensynet til statens forhold til en fremmed makt eller hensynet til ærbarhet krever det.

§ 126. I straffesaker kan retten ved kjennelse beslutte forhandling for lukkede dører, når hensynet til privatlivets fred krever det, eller når den siktede er under 18 år eller selv ber om det av grunner som retten finner fyldestgjørende. Under etterforskningen og den rettslige forundersøkelse og under bevisopptagelser til bruk for hovedforhandlingen i straffesaker kan retten alltid ved kjennelse beslutte å utelukke offentligheten, når det antas at den vil kunne vanskeliggjøre opplysningen om saken. Sak om ærekrenkende uttalelser som ikke er fremsatt offentlig og som forfølges av straffelovens §§ 247 og 248, behandles for lukkede dører, med mindre retten av særlige grunner bestemmer noe annet.

§ 127. I andre saker enn straffesaker kan retten ved kjennelse beslutte forhandling for lukkede dører, når hensynet til privatlivets fred krever det eller når den frykter for at opplysningen av saken ellers vil vanskeliggjøres. I de i § 88 tredje ledd nevnte saker (dvs. familierettslige saker) skal retten alltid holdes for lukkede dører.

§ 128. Ved rettslige granskninger kan offentligheten alltid utelukkes, når retten finner det hensiktsmessig.

§ 129. Når et rettsmøte holdes for lukkede dører, kan retten allikevel gi adgang for andre enn dem som har med saken å gjøre, hvis særlige grunner taler for det.

§ 130. Når et rettsmøte holdes for lukkede dører, og retten finner at forhandlingene eller en del av dem av særlige grunner bør holdes hemmelig inntil videre eller for bestandig, gir den ved kjennelse alle tilstedeværende pålegg om det.

§ 131. Ingen må gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte under hovedforhandlingen i straffesaker eller under avhørelse av parter forut for hovedforhandlingen i tvistemål uten når retten ved kjennelse har gitt samtykke.

Når det ellers er grunn til å anta at offentlig gjengivelse av forhandlinger i rettsmøte vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, kan retten ved kjennelse beslutte at forhandlingene eller visse deler av dem ikke må gjengis offentlig, før endelig dom er avsagt. Forbudet oppheves, når det antas at grunnen ikke lenger er til stede.

Forhandlingene i de i § 88 tredje ledd omhandlede saker (dvs. familierettslige saker) må ikke gjengis offentlig. Heller ikke må dommen i sådanne saker offentliggjøres uten rettens tillatelse. Sådant tillatelse bør bare gis når særlige grunner taler for det.

Bestemmelsene i tredje ledd får tilsvarende anvendelse på de i § 126 tredje ledd omhandlede saker, når de behandles for lukkede dører. Dog kan offentliggjørelsen av dommen også skje hvis den krenkede tillater det og retten ikke har bestemt noe annet i medhold av neste ledd. I saker om ærekrenkelser eller overtredelser av straffelovens § 390 (dvs. saker vedrørende krenkelse av privatlivets fred) kan retten beslutte at offentlig gjengivelse også av hovedforhandlingen og dommen helt eller delvis skal være forbudt i den utstrekning saken gjelder noens privatliv. Forbudet gjelder til retten beslutter det opphevet.

REDAKTØRPLAKATEN

Frå 22. oktober 1953:

REDAKTØRENS OPPGAVER OG PLIKTER

Det er en ansvarshavende redaktørs oppgave i sin gjerning alltid å ha pressens ideelle mål for øye, og i troskap mot ytringsfrihetens ukrenkelige prinsipp etter beste skjønn arbeide for det som han mener tjener samfunnet.

Han må respektere den objektive, sannhetssøkende reportasjes prinsipper, skjelne klart mellom fakta og vurdering og unngå fordekt propaganda. Den mening som avisen forfekter skal fremgå klart som en redaksjonell oppfatning både ved sitt innhold og ved sitt utstyr.

En redaktør forutsettes å dele sitt blads politiske grunnsyn, men innenfor rammen av dette skal han ha full frihet til å hevde sine meninger, selv om de i enkelte spørsmål ikke deles av utgiveren eller styret. Kommer han i uløselig konflikt med avisens grunnsyn, plikter han å trekke seg tilbake fra sin stilling.

I aviser som ikke har partipolitisk formål forutsettes det at redaktøren anerkjenner det program som trekker opp rammen for avisens virksomhet.

Redaktøren har det personlige og fulle ansvar for avisens redaksjonelle innhold, og han må ikke la seg påvirke til å hevde meninger som strider mot hans samvittighet og overbevisning. Han leder og har ansvaret for sine medarbeideres virksomhet.

Litteratur

- Anthonsen, Reidar (1968) «Dagbladet 1941 - 1954» i *Vold m.fl.: Dagbladet i krig og fred 1940-1954*. H. Aschehoug & Co, Oslo
- Austin, J. L. (1971) *How to Do Things with Words*. The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955. Oxford University Press, London/Oxford/New York
- Bateson, Gregory (1972) *Steps to an Ecology of Mind*. Chandler Publishing Company, San Francisco
- Belsey, Andrew & Ruth Chadwick (1995) «Ethics as a Vehicle for Media Quality» - i *European Journal of Communication*, Vol. 10(4): 461-473
- Bergh, Trond og Helge Ø. Pharo (red.) (1989) *Vekst og velstand. Norsk politisk historie 1945-1965*. Universitetsforlaget, Oslo
- Bertrand, Claude-Jean (1977) «Press Councils: An Evaluation» - in *Gazette International Journal for Mass Communication Studies*. Vol 23, no. 4, pp. 217- 229
- Bertrand, Claude-Jean (1990) «Dissent. Media Accountability: The Case for Press Councils» - i *Intermedia* vol 18, no. 6, pp. 10-14
- Bleivik, Ann-Karin (1995) *Å sette ord på den «tause kunnskapen». ulykkesreportasje og etikk i Stavanger Aftenblad*. Hovedoppgave i medievitenskap, Universitetet i Oslo
- Bodahl-Johansen, Gunnar (1996) *PFU-uttalelser. Vedtatt av Pressens Faglige Utvalg (Det faglige utvalg) i perioden 1938-1960*. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts
- Bourdieu, Pierre (1995) *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag, Oslo (norsk omsetjing - utdrag - av Bourdieu, 1984 - opphavleg som *La Distinction. Critique sociale du jugement*, 1979)
- Bourdieu, Pierre (saman med Loïc J. D. Wacquant) (1993) *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Omsett og med tillegg av Bjørn Nic. Kvalsvik. Det Norske Samlaget, Oslo
- Bratholm, Anders (1970) «Pressens egenjustis» - i *Samtiden*, s. 119-133
- Broadly, Donald (1991) *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. HLS förlag, Stockholm
- Brox, Otto (1986) «Den store stygge bjørnen» - i *Samtiden* nr. 3/86

- Brox, Ottar (1989) «AIDS-debattens retorikk» - i Ottar Brox & Marianne Gullestad (red.): *På norsk grunn. Sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske*. Ad Notam, Oslo
- Brox, Ottar (1991) «Jeg er ikke rasist, men...» *Hvordan får vi våre meninger om innvandrere og innvandring?* Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Börjesson, Britt (1989) *Heder och seder. Anmälningar till Pressens Opinionsnämnd åren 1916-1987*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Börjesson, Britt & Lennart Weibull (1991) «Den första opinionsnämnden». I *Pressens Opinionsnämnd 1916-1991*.
- Carey, James W. (1974) «The Problem of Journalism History» - i *Journalism History* no. 1
- Cars, Thorsten (1991) *Pressetiken i praktiken. En översikt av PO/PON:s praxis*. Allmänna Förlaget, Stockholm
- Christians, Clifford G. (1995a) «Review Essay: Current Trends in Media Ethics» - i *European Journal of Communication* special issue (4/1995) on Media Ethics
- Christians, Clifford G. (1995b) «The Problem of Universals in Communication Ethics» - *The Public Javnost*, Vol. II (1995), 2
- Christians, Clifford G, John P. Ferrè & P. Mark Fackler (1993) *Good News. Social Ethics and the Press*. Oxford University Press, New York & Oxford
- Cohen, Stanley (1972) *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. MacGibbon & Kee
- Coser, Lewis A. (1956) *The Functions of Social Conflict*. The Free Press of Glencoe
- Dahl, Hans Fredrik (1990) «Hva innebærer forskning om journalistikk?» - i *Pressens Årbog 1989*. Pressehistorisk Selskab, København /Fredrikstad.
- Dahl, Hans Fredrik (1993b) «Da Dagbladet ble 'Dagbladet'» - i H. F. Dahl, m.fl. (red.): *Utskjelt og utsolgt. Dagbladet gjennom 125 år*. Aschehoug, Oslo
- Dahl, Hans Fredrik (1995) *Mediene og det moderne*. Universitetsforlaget, Oslo
- Dahl, Ottar (1986) *Problemer i historiens teori*. Universitetsforlaget, Oslo
- Dijk, Teun A. van (1988) *News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey, Hove and London
- Dijk, Teun A. van (1997) «The Study of Discourse» - i Teun A. van Dijk (red.): *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction - Volume 1*. Sage Publications, London/Thousand Oaks/New Delhi

- Dray, William H. (1964) «Historical Understanding» - Kapittel 2 i W. H. Dray: *Philosophy of History*. Englewood Cliffs, New Jersey
- Eide, Martin (1989) «Dødskysset - Den Nye Nyheten om den Nye pesten» - i *Samtiden* 1/89
- Eide, Martin (1992a) *Nyhetens interesse. Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Universitetsforlaget, Oslo
- Eide, Martin (1992b) *Den fjerde servicemakt. Noter til forståelse av norsk veilednings- og kampanjejournalistikk*. Institutt for massekommunikasjon, Bergen
- Eide, Martin (1993a) «Den sosiologiske fantasi og journalistikkforskningen eller den journalistiske fantasi og sosiologien» - i *Journalistikkforskning - et felt på nye veier?* NML-rapport nr. 4, Norsk Medieforskerlag
- Eide, Martin (1993b) «Pøbler imellom - På sporet av Dagblad-stilen» - i H. F. Dahl, m.fl. (red.): *Utskjelt og utsolgt. Dagbladet gjennom 125 år*. Aschehoug, Oslo
- Eide, Martin (1995) *Blod, sverte og gledestårer. Verdens Gang 1945- 95*. Chr. Schibsteds Forlag, Oslo
- Eide, Martin (1998) *Popularisering, modernisering, strukturering. En populæravis tar form. Verdens Gang i forvandling 1945-81*. Rapport nr. 40, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen
- Erichsen, Rolv Werner (1960) *For ytringsfrihet under ansvar. Norsk Presseforbund 1910-1935-1960*. J. W. Eides boktrykkeri, Bergen
- Etzioni, Amitai (red.) (1969) *The Semi-Professions and their Organization*. New York
- Etzioni, Amitai (1993) «A Socio-Economic Perspective on Friction» - i Sven-Erik Sjöstrand (red.) *Institutional Change. Theory and Empirical Findings*. Studies in Socio-Economics, M. E. Sharpe, New York
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge
- Fairclough, Norman (1995a) *Media Discourse*. Edward Arnold, London/New York/Sydney/Auckland
- Fairclough, Norman (1995b) *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman. London/New York
- Feuer, Jane (1987) «Genre Study and Television» - i Robert C. Allen (red.): *Channels of Discourse*. Methuen, London
- Foucault, Michel (1991) *The Archaeology of Knowledge*. London and New York, Routledge
- Fowler, Roger (1991) *Language in the News*. Routledge
- Fremo, Skjalg (1994) *Presseskikk. En rapport om presseetikk og personvern - med stikkprøver fra norske aviser gjennom hundre år*. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad

- Furre, Berge (1993) *Norsk historie 1905-1990. Vårt hundreår*. Det Norske Samlaget, Oslo
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society*. Polity Press, London
- Giddens, Anthony (1986): *Sociology. A brief but critical introduction*. Second Edition. Houndmills, Basingstoke: MacMillan Education
- Gitlin, Todd (1980) *The Whole World is Watching - mass media in the making & unmaking of the new left*. University of California Press, Berkeley
- Gripsrud, Jostein (1988) «Den problematiske populærkulturen» - i *Samtiden* nr. 6
- Gripsrud, Jostein (1990) «Kunst og kvalitet mellom eksperter og barbarer» - i Trine Deichmann-Sørensen & Ivar Frønes (red.): *Kulturanalyse*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Hagen, Roar (1989) «68 (m-l)» - i Terje Tvedt, m. fl.: (ml). Ad Notam forlag, Oslo
- Hall, Stuart (1977) «Culture, the Media and the 'Ideological Effect'» - i Curran, Gurevitch & Woollacott (red.): *Mass Communication and Society*. Edward Arnold, London
- Hall, Stuart (1982): «The rediscovery of 'ideology': return of the repressed in media studies» - i Gurevitch, Bennett, Curran & Woollacott (red.): *Culture, Society and the Media*. Routledge, London/New York
- Hammersley, Martyn & Paul Atkinson (1983) *Ethnography: principles in practice*. Tavistock, London
- Hellevik, Ottar (1980) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget, Oslo
- Heradstveit, Daniel & Tore Bjørge (1992) *Politisk kommunikasjon. Introduksjon til semiotikk og retorikk*. 2. utgave. TANO, Oslo
- Hjarvard, Stig (1997) «Forholdet mellom kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen» - i *Norsk medietidsskrift* 2/97
- Hjellum, Torstein (1989) «Opprøret mot de etablerte partiene og ml-bevegelsens framvekst» - i Terje Tvedt, m. fl.: (ml). Ad Notam forlag, Oslo
- Hjeltnes, Guri (1990) *Avisoppgjøret etter 1945*. Aschehoug, Oslo
- Ihlebak, Hans Andreas (1977) *Lov og etikk i journalistikk. Pressen, kildene og leserne*. Institutt for Journalistikk, Oslo
- Jackson, John A. (1970) «Professions and Professionalization - Editorial Introduction» - i John A. Jackson (red.): *Professions and Professionalization*. The University Press, Cambridge
- Jacobsen, Arvid (1970) «Vær varsom med faglige utvalg» - i *Journalisten* nr. 1, januar 1970
- Jensen, Klaus Bruhn (1991) «Introduction: The Qualitative Turn» - i Klaus Bruhn Jensen & Nicholas W. Jankowski (red.): *A Handbook of*

- Qualitative Methodologies for Mass Communication Research.* Routledge, London
- Jenssen, Dag (1996) «Historiografiens forhold til vitenskapsfilosofi. En diskusjon med utgangspunkt i Imre Lakatos» - i Nils Gilje & Harald Grimen (red.): *Kompendium i almen vitenskapsteori for Dr. polit. og Dr. art.-graden.* Universitetet i Bergen. 4. opplag.
- Jones, Clement J. (1979): «Media Councils in the Western Hemisphere» - i Lars Bruun (red.) *Professional Codes in Journalism.* International Association of Journalists, Praha
- Jones, Clement J. (1980) *Mass Media Codes of Ethics and Councils.* Unesco Reports and Papes on Mass Communication, Paris
- Just, Carl (1949) *96 brev om journalistikk. En bok for vordende journalister.* Ernst G. Mortensens Forlag, Oslo
- Just, Carl (1954) *Spesialutdannelse av journalister. Internasjonal oversikt.* Berlingske Forlag, København
- Just, Carl (1968) *Avisen og journalisten. En bok for vordende journalister.* Ernst G. Mortensens Forlag, Oslo
- Just, Carl (1972) «Journalistutdannelsen i Norge. Fra de første pressekurs via Journalistakademiet til Norsk Journalistskole» - i *Norsk Redaktørforenings småskrifter*, nr. 3
- Kittang, Atle (1975) *Litteraturkritiske problem - teori og analyse.* Universitetsforlaget, Bergen
- Kjelstadli, Knut (1992) *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget.* Universitetsforlaget, Oslo
- Kjøs, Alv, m.fl. (red.) (1961) *Godviljens mann. Hilsen til Herman Smitt Ingebretsen på 70-årsdagen.* Johan Grundt Tanum, Oslo
- Kvale, Steinar (1979) «Det kvalitative forskningsinterview - ansatser til en fenomenologisk-hermeneutisk forståelsesform» - i Tom Broch m. fl. (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning.* Nyt fra Samfundsvitenskaberne, København
- Kvam, Bjarne og Lars Arve Røsland (1998) *Tilfeldig gapestokk. Pressens identifisering i kriminalsaker.* John Grieg Forlag, Bergen
- Larsen, Leif Ove (1998) *Moderniseringsmoro. Romantiske komedier i norsk film 1950-1965. Sjangeren, publikum, sosialhistorien.* Rapport nr. 42, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen
- Lorentzen, Ludvig (1996) *Petiten.* Institutt for Journalistikk, Fredrikstad
- Lundgren, Kristina (1997) «Diskursanalys vs. massmedieretorik» - i *Rhetorica Scandinavica* nr. 2 maj 1997
- Macdonald, Keith M. (1989) «Building respectability» - i *Sociology*, 23 (1): 55-80.
- Macdonald, Keith M. (1995) *The Sociology of the Professions.* Sage Publications, London/Thousand Oaks/New Delhi

- Marwick, Arthur (1990) *British Society since 1945*. Penguin, London
- Mathiesen, Thomas (1986) *Makt og medier. En innføring i mediesosiologi*. Pax Forlag, Oslo
- Mills, C. Wright (1959) *The Sociological Imagination*. Oxford University Press, New York
- Mjøset, Lars (1991) *Kontroverser i norsk sosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo
- Murdock, Graham (1991) «Communications, Modernity and the Human Sciences» - i Helge Rønning & Knut Lundby (red.): *Media and Communication. Readings in Methodology, History and Culture*. Norwegian University Press, Oslo
- Nordenstreng, Kaarle (1995) «Introduction: A State of the Art» - i *European Journal of Communication* 4/1995
- Norsk Presseforbund (1970) *Innstilling om Det faglige utvalg*, Oslo
- Nærø, Gry Scholz (1996) *News on Assembly Line. Managerial or Professional Control of the Newspaper? The Transformation of the American Newspaper Industry 1970-1990*. Report No. 26, Department of Media Studies, University of Bergen
- Ottosen, Rune (1996) *Fra fjærpenn til Internett. Journalister i organisasjon og samfunn*. Aschehoug/Norsk Journalistlag, Oslo
- Ottosen, Rune (1997) «Akademisk, kommersiell eller distriktpolitisk? Journalistutdanningens jakt på identitet» - i *Norsk Medietidsskrift* nr. 1/1997
- Patterson, Philip & Lee Wilkins (1991) *Media Ethics. Issues and Cases*. Wm. C. Brown Publishers, Dubuque
- Petersson, Birgit (1995) «Etikens roll i de svenska journalisternas professionaliseringsprocess». Paper til den 12. Nordiske Konference for Massekommunikasjonsforskning i Helsingør
- Pierre, Monica Djerf (1996) *Gröna nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961-1994*. Akademisk avhandling för filosofie doktorexamen, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Rokkan, Stein (1967) «Geography, religion and social class: Crosscutting cleavages in Norwegian politics» - i S. M. Lipset & S. Rokkan (red.): *Party systems and voter alignments. Cross-national perspectives*, The Free Press, New York (omsett form i Rokkan 1987)
- Rokkan, Stein (1975) «Sentrum og periferi, økonomi og kultur: Modeller og data i kliometrisk sosiologi» - i *Periferi og sentrum i historien. Studier i historisk metode*, nr. 10, Universitetsforlaget, Oslo (også opptrykt i Rokkan 1987)
- Rokkan, Stein (1987) *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo

- Roksvold, Thore (1997) «Riss av norske avisers sjangerhistorie» - i Thore Roksvold (red.): *Avisjangerer over tid*. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad
- Røsland, Lars Arve (1995) *Brød, sirkus og presse-etikk. Pressens faglige utvalg og allmennheten*. Rapport nr. 21, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen
- Raaum, Odd (1978) *Myten om pressefrihet. Norsk mediepolitikk og tradisjoner i presse og kringkasting*. Universitetsforlaget, Oslo/Bergen/Tromsø
- Raaum, Odd (1986) *Pressens tøyelige etikk. Journalisters yrkesmoral og selvsjustis*. Universitetsforlaget
- Raaum, Odd (1992) «Avsløringsoppdraget – en gammel historie» - i *Pressens Årbog 1991*. Pressehistorisk Selskab, København og Fredrikstad
- Raaum, Odd (1999) *Pressen er løs! Fronter i journalistenes faglige frigjøring*. Pax Forlag, Oslo
- Sass, Hans-Martin (1991) «Professional Organizations and Professional Ethics: A European View» - i Edmund D. Pellegrino, Robert M. Veatch, John P. Langan (red.): *Ethics, Trust and the Professions*. Philosophical and Cultural Aspects, Georgetown University Press, Washington D.C.
- Saxe, Ludvig (1935) *Norsk Presseforbund 1910-1935*. Oslo
- Schudson, Michael (1978) *Discovering the News. A Social History of American Newspapers*. Basic Books, Inc., Publishers, New York
- Scott, John (1990) *A Matter of Record. Documentary Sources in Social Research*. Polity Press, Cambridge
- Scott, W. Richard (1995) *Institutions and Organizations*. Sage Publications, Thousand Oaks
- Sejersted, Francis (1995) «Historiefagets fortellinger» - i *Nytt Norsk Tidsskrift* 4/95
- Skouen, Arne (1996) *En journalists endringer*. Aschehoug, Oslo
- Slagstad, Rune (1995) «Den annen front - i går og i dag» - i *Nytt Norsk Tidsskrift* 1/1995
- Slagstad, Rune (1996) «Arbeiderpartistaten - maktens bruk og misbruk» - i *Nytt Norsk Tidsskrift* 1/1996
- Solumsmoen, Olaf (1966) *Vær varsom, redaktør. Norsk Presseforbunds faglige utvalg gjennom 50 år*. Universitetsforlaget, Oslo
- Sonninen, Päivi og Tiina Laitila (1995) *Press Councils in Europe*. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication
- Strømholm, Per (1989) *Farvel til fortida. Idéhistorie og vår livsverden*. Spartacus forlag, Oslo

- Syvvertsen, Trine (1992) *Public Television in Transition. A Comparative and Historical Analysis of the BBC and the NRK*. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd/LEVENDE BILDER nr. 5/92, Oslo/Trondheim
- Sørensen, Lars (1981) *Drammens Tidende og Buskeruds Blad. Bind II 1900-1945*.
- Tjelmeland, Hallvard (1996) «Kva gjorde krigen med Norge?» – i *Nytt Norsk Tidsskrift* 1/1996
- Thompson, John B. (1990) *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Polity Press, Cambridge
- Torgersen, Ulf (1972) *Profesjonssosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo/Bergen/Tromsø
- Tvedt, Terje (1989) «Hvordan forstå de nære, men likevel så fjerne 70-årene. En dialog mellom historiens dommer og historiens fange» - i Terje Tvedt, m. fl.: (ml). Ad Notam forlag, Oslo
- Ustvedt, Yngvar (1978) *Den varme freden - den kalde krigen. Det skjedde i Norge. Bind 1, 1945-52*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Ustvedt, Yngvar (1979) *Velstand - og nye farer. Det skjedde i Norge. Bind 2, 1952-61*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Ustvedt, Yngvar (1981) *Overflod og opprør. Det skjedde i Norge. Bind 3, 1961-72*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Voksø, Per (1995) *I strid siden freden. Historien om Vårt Land 1945-1995*. Oslo
- Vold, Ragnar (1968) «Dagbladet i trettiåra» i Vold m.fl.: *Dagbladet i krig og fred 1940-1954*. H. Aschehoug & Co, Oslo
- Vollmer, Howard M. & Donald L. Mills (1966) *Professionalization*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey
- Wasberg, Gunnar Christie (1960) *Aftenposten i hundre år 1860-1960*. Chr. Schibsteds Forlag, Oslo
- Weber, Max (1971) «Politikk som livskall» - i *Makt og byråkrati. Essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier* (Utvalg og innledning ved Egil Fivelsdal). Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Weibull, Lennart (1996) «Pressetikens drivkrefter» - i Ulla Carlsson & Karl Erik Gustafsson (red.): *Den moderna dagspressen 350 år*. NORDICOM-Sverige
- Weibull, Lennart & Britt Börjesson (1995) *Publisistiska seder. Svensk pressetik i teori och praktik 1900-1994*. Tidens förlag/Svenska Journalistförbundet.
- White, Hayden (1973) *Metahistory: The historical imagination in Nineteenth Century*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London

- White, Hayden (1978) *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*.
The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London
- Wilensky, Harold L. (1964) «The Professionalization of everyone?» – i
American Journal of Sociology 70:2
- Wilkins, Leslie T. (1964) *Social Deviance*. Tavistock, London
- Wuthnow, Robert m. fl. (1984) «The neo-structuralism of Michel Foucault»
- i Robert Wuthnow m. fl.: *Cultural Analysis. The Work of Peter L
Berger, Mary Douglas, Michel Foucault and Jürgen Habermas*.
Routledge, London & New York
- Østbye, Helge (1989) *Den rene og skjære sannhet. Om skillet mellom fakta
og kommentar i massemediene*. Rapport nr. 6, Institutt for
massekommunikasjon, Universitetet i Bergen
- Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog & Terje Hillesund (1997)
Metodebok for mediefag. Fagbokforlaget, Bergen
- Østerberg, Dag (1984) *Sosiologiens nøkkelbegreper. og deres opprinnelse*.
Cappelen Forlag
- Østnor, Lars (1995) «Elementer til en medieetikk» – i *Norsk medietidsskrift*
1/95